

د اصحابانو

کیسی

ژباړن:

Ketabton.com

د اصحابانو

کيسې

ژباړن :

مولوي عبدالهادي حماد

د کتاب پېژندنه :

د اصحابانو کيسې	:	نوم
مولوي عبدالهادي حماد	:	ژباړن
په خپله ژباړن	:	کمپوز
مختار احمد احسان - دلراوېر کتابتون	:	د پښتې طرحه او انلاين چاري

www.Larawbar.com

د اصحابانو کيسې

که څوک غواړي ، چې زړه يې نرم سي او د اسلام په حقيقت باندې پوه سي او هغه خوند وڅکي کوم ، چې په اسلام کې پروت دى نو لاندې د اصحابانو قصې دي مطالعه کړي ځکه د اصحابانو ژوند د مسلمانانو لپاره عملي درس دى.

ژباړن

مولوي عبدالهادي حماد

خطبه اوتمهيد

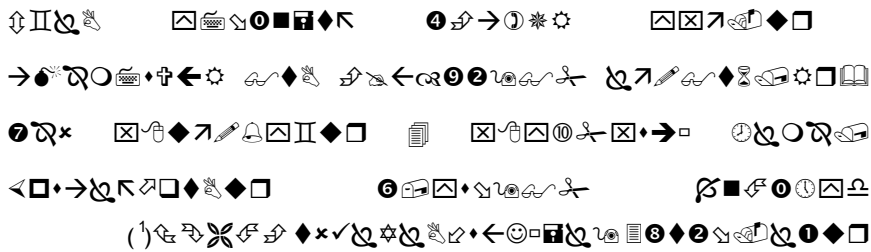
نحمده ونصلي ونسلم علي رسولہ الکریم والہ وصحبہ واتباعہ الحماة للدين القويم .
 اما بعد : دالله ﷺ ديوه سپېڅلي بنده حضرت مولانا عبدالقادر رائپوري ؒ امر ماته په سنة ۱۳۵۳ هـ ق کي وسو چي زما سره احسان کونکی اوزما تربيت کونکی دئ (امر يې د اصحابانو په اړه وو) چي زه د اصحابانو په اړه څو قصې وليکم په ځانگړي ډول دلږ عمر لرونکو اصحابانو . اود نبځو د ديندارۍ څه حالات په اردو (د ژباړي وروسته په پښتو) ژبه وليکم ځکه کوم کسان چي د قصو شوقيان دي هغه ددې پرځای چي ديوي اوبلي خوا ددرواغو قصې اوري که داقصې واوري نو ددوی ددين دترقي سبب به جوړسي .

نبځي چي د شپې کو چنيانو ته ددرواغو قصې کوي که دغه قصې وکړي دماشومانو زړونه به د اصحابانو دميني ډک سي ددوی درنښت او عظمت به يې په زړو کي راسي ديني کارونو ته به يې مينه پيدا سي .

زما لپاره دغه امر منل يولازمي کار ووځکه زه دده په احسانو کي ډوب وم بل داچي دالله ﷺ ددوستانو رضا ددواړو جهانو دکاميابۍ سبب کيږي خو دخپلي کم علمۍ په وجه مي زړه نه سواي کولای چي دده مبارک دخونۍ سره برابر دي دغه کار وکړم . څلور کاله دغه امر ماته تکرارېدی زه دخپلي نه وړتيا څخه شرمېدم دوخت په تېرېدوسره په سنه ۱۳۵۷ هـ ق کي دصفري په مياشت دماغي ناروغي راپېښه سوه دکار څخه منعه سوم فکر مي وکړی چي دغه خالي ورځي که پدې برکتناکه کار ولگوم ښه به وي ځکه که زما دغه پاني ونه منل سوي نو بوختيا خو به مي په يوه برکتناکه کار کي وي .

پدې کي شک نسته چي دالله ﷺ ددوستانو قصې اوددوی حالات ددې وړ دي چي سړي تحقیق اوخپږنه پکښي وکړي اوسبق ځني حاصل کړي په ځانگړي توگه د اصحابانو ﷺ حالات چي الله ﷺ دخپل خوږرسول ﷺ دملگرتيا لپاره خاص کړي دي. دوی مبارکان ددې حقداره دي چي تابعداري يې وسي. ددوی پرته دالله ﷺ ددوستانو په بيان سره دالله ﷺ رحمتونه نازليري.

حضرت جنید بغدادی ﷺ فرمایي: قصې دالله ﷺ دلښکرو څخه یو لښکر دی چي مریدانوته ، دزړنو طاقت په حاصليري یو چا پوښتنه ځني وکړه چي ددې لپاره یو دلیل سته ؟ ده مبارک په جواب کي ورته وفرمایل: الله ﷺ فرمایي:

ژباړه: دپیغمبرانو دقصو څخه موږ داتولي قصې تاته بیانو وچي په سبب يې موږ ستا زړه ته طاقت ورکړو (یوه فايده خو دا سوه) اوپدې قصو کي تاته داسي مضمون رسيږي چي خپله درست اوواقعي وي اودمسلمانانو لپاره نصیحت (اودښو کارکولو) یادول وي.(2)

یوه بله خبره هم په زړه کي دکښینولو وړ ده هغه داده چي دیني کتابونه دنبي ﷺ دحدیثو وي ، دبزرگانو دحالاتو دبیان وي ،دمسائلو کتابونه وي اوکه دمخورو خلگو دارشاداتو اولارښوونو کتابونه وي پکار نه ده چي یوار وکتل سي اویا دتل لپاره پردغه یوار کتلو باندي بسنه وسي بلکي پکار ده چي دغه کتابونه دخپل طاقت مطابق په تکرار سره وکتل سي.

(1) سورة هود الاية (۱۲۰)
 (2) بیان القرآن

ابوسليمان داراني رضي الله عنه فرمايي: زه ديوه واعظ په وعظ کي کښېناستم دده وعظ زما په زړه کي اثر وکړی کله چي راوړل سو هغه اثر ختم سو دوهم ځل ورغلم ورته کښېناستم کله چي راوړل سو بيا اثر ولاړی دريم ځل ورغلم بيا ورته کښېناستم ددغه دريم ځل ناستي اثر تر کوره پوري و، کورته چي ورغلم دالله ﷻ دنافرمانی اسباب مي ټوله مات کړل دالله ﷻ لاره مي اختيار کړه .

دديني کتابونو حال هم داسي دئ په يوار چابک کتلو سره يې اثر کم وي په همدې وجه دديني کتابونو لوستل په بيا بيا په کار دي .

دلوستونکو داسانی او دمضامينو په زړه کي کښېنولو په خاطر مي دغه رساله پر دوولسو بابونو او يوه خاتمه باندي وپشلي ده:

لومړی باب: ددين له امله سختی تېرول او تکليفونه زغمل .

دوهم باب: دالله ﷻ خخه خوف او ويره چي داصحابو کرامو رضي الله عنهم خاص عادت و .

دريم باب: داصحابو کرامو دزاهدانه او فقيرانه ژوند نمونه .

څلورم باب: داصحابو دتقوا او پرهيزگاری حالت .

پنځم باب: دلمانځه شوق او پابندي .

شپږم باب: صدقه، ترخپل ځان دنورو اړتياوي مخکي پوره کول ، دالله ﷻ په لاره کي مصرف کول

او م باب: بهادري ، همت ، زورتوب ، شجاعت او دمرگ شوق .

اتم باب: علمي بوختيا او دعلمي محنت نموني .

نههم باب: دنيي ﷻ دلارښوونو عملي کول .

لسم باب: دښځو جذبه او بهادري او درسول الله ﷺ داو لادونو بيان .

يوولسم باب: دماشومانو ديني شوق او په کو چنيوالي کي ددين پابندي .

دوولسم باب: دنيي ﷻ سره دمحبت نموني .

خاتمه: داصحابو کرامو رضي الله عنهم حقونه او ددوی لنډ فضيلتونه .

لومړی باب

ددین له امله سختی تیروول ، تکلیفونه او ستونزې گال

نبی کریم ﷺ او اصحابو کرامو ﷺ د دین د جوړولو لپاره دومره زیات تکلیفونه پر ځانونو باندې تېر کړي دي ، چې موږ نااهلو ته یې اراده کول هم گران کار دی د نوموړو مبارکو انسانانو په پېښو او ستړي ژوند لیک باندې کتابونه ډک دي موږ دومره ډکمزوری، پر خواروان یو چې د دوی په احوالو هم ځان نه خبرو ، عمل ورباندې کول خو بېله خبره ده ، نو له همدې امله پدې کتاب کښې د نوموړو مبارکو انسانانو څو قصې د نمونې په ډول بیانوم چې تر ټولو مخکې د نبی کریم ﷺ د یوې قصې څخه پیل کوم ځکه د نبی کریم ﷺ یادول د برکت ذریعه ده .

(۱) د نبی کریم ﷺ د طایف د سفر قصه

کله چې څښتن تعالی ﷻ نبی کریم ﷺ پیغمبر کړ ، نهه کاله رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کې تبلیغ کاوه او د خپل قوم د اصلاح او گټې کوشش به یې کاوه مگر په مکه مکرمه کې د یوې کوچنۍ ډلې پرته چې مسلمانان سوي وه او د یوې کوچنۍ ډلې پرته چې کافران وه مگر رسول الله ﷺ مرسته به یې کول نور ټوله د مکې او سیدونکو رسول الله ﷺ او مسلمانانو د ځورولو لارې لټولې ، تکلیفونه به یې ور رسول پسځند به یې په واهه آن تردې چې څه به یې په توان وه په هغه اندازه به یې تکلیف ور رساوه ، د نبوت په لسم کال چې کله د نبی کریم ﷺ اکا ابو طالب وفات سو د نوموړي مړینې د مکې کفارو ته د مسلمانانو د ځورولو نوره لاره خلاصه کړه په دغه وخت کې دوي په ښه ازاده پښه کولای سواي چې خلگ له اسلام او مسلمانېدو څخه منع کړي ،

رسول الله ﷺ او اصحابو کرامو ﷺ ته تر خپله وسه تکليفونه ورورسوي ، نبي کریم ﷺ په دې موخه طائف ته تشریف يو وړی چې دهغه ځای اوسيدونکي (تقيف) نومي قوم چې يولوی قوم وومسلمانان سي نو مسلمانان به ددې تکليفونو څخه خلاص سي او داسلام دمبارک دين دخپرو لو لپاره به يو بنسټ کنبښودل سي کله چې رسول الله ﷺ طائف ته ورسېدی نو دهغه قوم د مشرانو سره يې خبري پيل کړې چې ددغه قوم نوموتي او مخور مشران گڼل کېده او د الله ﷻ د پاک دين و لوري ته يې راوبلل او دالله ﷻ د دين ومرستي ته يې متوجه کړه نوموړو کسانو ددې پر ځای چې دالله ﷻ ودهغه د رسول ﷺ د دين مرسته وکړي يا لږ تر لږه د عربو مشهوره ميلمه پالنه وکړي و رسول الله ﷺ ته يې په بې مخي سره مخامخ جواب ورکړی او د بد اخلاقی رويه يې غوره کړه پر دې بد اخلاقی باندي يې بسنه ونه کړه بلکي دا يې هم زړه نه قبلول چې رسول الله ﷺ دلته پاته سي . دوی درې واړه چې رسول الله ﷺ مشران بلل او دا يې هيله وه چې دوی به په شرافت سره خبري وکړي د دوي څخه ددې هيلي په خلاف يوه وويل : او هو ! بس يوازي ته وي چې الله ﷻ پيغمبر کړې بل څوک نه وو ، دوهم وويل : ستا پرته بل څوک نه و چې الله ﷻ رسول البرلي وای ، دريم وويل : زه ستا سره خبري کول نه غواړم ځکه که ته رشتيا د الله ﷻ له لوري څخه پيغمبر يې نو ستا دخبرو څخه مخ اړول خولوی تاوان دئ (نوبښه دئ چې خبري نه در سره وکړم) او که درواغ وايې نو د درواغجن سره هم خبري نه کوم ، کله چې رسول الله ﷻ د دوی څخه نا اميده سو نو ددغه قوم د نورو خلکو سره يې خبري پيل کړې ځکه رسول الله ﷻ د همت او خپلواکۍ غرو ، نور خلگ هم د مشرانو پير پله روان سوه د رسول الله ﷻ دعوت يې نه ومانه بلکي رسول الله ﷻ ته يې وويل ژر زموږ د ښار څخه ووزه هر ځای چې ستا د خوښي ځاي وي هلته ولاړ سه کله چې رسول ﷺ په نا اميدۍ سره دهغه قوم څخه را روان سو دهغه قوم ناوړه خلگو په رسول الله ﷻ پسي دکلي هلکان پسې کړه رسول الله ﷻ يې په کانو ويشتی ، پسخند به يې په واهه او چک چکي به يې پسې کولې تر داسي بريده چې د رسول الله ﷻ دواړي

چپلکي په وینو سرې سوي رسول الله ﷺ د دوی څخه بېرته راغلی کله چې ددغه شر اچونکو څخه یې غمه سو نو په لاره کې یو ځای کښېناستی او دا دعا یې وویل:

ژباړه: ای خدایه! تا ته د خپلي کمزوری، ناتوانۍ او په خلگو کې د رسوایۍ شکایت کوم، ای ارحم الراحمین ذاته! د ناتوانو رب یې ته زما پالونکی یې ما چاته پرېږدې؟ پردي څوک چې مې وويني تندي را باندي تريو کړي يا مې دښمن ته (پرېږدي) چې هغه ته تا پر ما باندي برلاسی ورکړي وي، ای خدایه! که ته زما څخه ناراضه نه یې زما د هیچا پروا نسته ستا ساتنه ما لره بس ده زه ستا دمخ (بلاکيفه) په رڼا پنا غواړم هغه رڼا چې تيارې يې ځلولي دي او د دنيا او آخرت کارونه پرې سم سوي دي زه له دې څخه پنا غواړم چې ته راته په غضب یې او یا راڅخه ناراضه یې ستا ناراضی ترهغه وخته پوري ليري کول لازمي ده ترڅو راضي کيږي (ای خدایه!) ستا پرته نه بل قوت سته او نه بل طاقت سته.

اللهم اليك اشكو ضعف قوتي وقلة حيلتي وهوني علي الناس يا ارحم الراحمين انت رب المستضعفين وانت ربي الي من تكلني الي بعيد يتجهمي ام الي عدو ملكته، آمري ان لم يكن بك علي غضب فلا ابالي ولكن عافيتك اوسع لي اعوذ بنور وجهك الذي اشرقت له الظلمات وصلح عليه امر الدنيا والاخرة من ان تنزل بي غضبك او يحل علي سخطك لك العتبي حتي ترضي ولا حول ولا قوة الا بك (3)

څښتن تعالي ﷻ چې يو صفت يې قهر دئ د خپل نازولي په ځورېدو يقيناً په قهر يږي نو دستي يې جبرائيل ﷺ راواستاوه او رسول الله ﷺ ته يې سلام ووايه بيا يې وويل چې، الله ﷻ

(3) كذا في سيرة ابن هشام قلت واختلفت الروايات في الفاظ الدعاء كما في قرّة العيون

ستا ټولې خبرې واورېدې او د قوم جوابونه يې هم واورېده يوه ملائکه چې الله ﷻ د غرونو واک او اختيار ورکړی ، الله ﷻ ستا د خدمت لپاره راواستول دستي هغه ملائکه راغلل سلام يې ووايه د سلام وروسته يې رسول الله ﷺ ته وويل : يا رسول الله ! امر وکړه که ته امر وکړې زه به پر دې قوم باندي غرونه را پورته کړم ټوله به چختان (زره ، زره) کړم رسول الله ﷻ چې ډېر زړه سوانده ، رحم لرونکی پيغمبرو ملائکي ته يې په جواب کي وويل : زه د دوی هلاکېدل نه غواړم بلکي زه د دوی ته د هدايت دعا کوم که د دوی مسلمانان نسي اميد لرم چې د دوی په اولادو کي به مسلمانان پيدا سي چې دا لله ﷻ عبادت او بندگي به کوي .

فايده : د رسول الله ﷻ په غوره اخلاقو او صبر کي فکر وکړئ څومره صبر يې درلودئ ، څومره مهربانه و هغو بد ورسره کول ده ښه ورسره کول يعني د دوزخ څخه د خلاصېدو او د جنت د پيدا کېدو دعا يې ورته کول ، اوس زموږ حال ته وگورئ موږ په داسي حالت کي قرار لرو چې يو څوک کوچني ښکندل راته وکړي نو موږ بله لمبه سو او دهغه څخه داسي بدله اخلو (چي دهغه ښکندلو څو برابره وي آن تردې) چې ټول عمر مو بدله نه خلاصېږي او نه مو زړه په سرېږي ، پر ظلم سر بېره ظلم کوو او بيا د رسول الله ﷻ د تابعداری او محمدي کېدو دعوه هم کوو تاسو وليدل چې د رسول الله ﷻ سره بد و سوه بيا هم ده ښه ورسره کول يعني د جنت د پيدا کېدو او د دوزخ څخه د خلاصون دعا يې ورته کول .

(۲) د حضرت انس بن نضر AA د شهادت قصه

حضرت انس بن نضر AA يو صحابي و چې د بدر په غزا کي يې گډون نه و کړی نوموړي پدې وجه چې د اسلام په لومړنۍ لويه غزا کي يې گډون نه و وکړی پر ځان به يې ملامتيا ويل ډېر

خوابدی او په زړه به غمجن و په هر صورت په دې هیله که د اسلام بله غذا پېښه سوه حتمًا به گډون په کښي کوي ، د تقدیر پر بڼه که وه چې د احد غذا پېښه سوه حضرت انس بن نضر **AA** په ډېره مینه او زړورتوب په دې غذا کې گډون وکړی د غذا په لومړۍ سر کې مسلمانانو فتحه (برلاسي) تر لاسه کړي خو د یوې تېر وتني له امله مسلمانانو ماته وخوړه ، تېر وتنه له دې څخه عبارت وه ، چې رسول الله ﷺ ځينو اصحابو کرامو **AA** ته دنده ورکړې وه چې د غره پر یوه کوتل به کښيني ، مسلمانان که فتحه تر لاسه کړي او که ماته وخوري باید دوی ولاړ نسي خو له بده مرغه دوی هغه وخت ولاړ سوه چې په لومړیو کې مسلمانانو بریالیتوب تر گوتو کې ، کله چې دوی ولاړ بده په دوی کې چې څوک آمر و هغه منع کړه چې مه ولاړ پرې خو دوی دا ویل چې کافرانو ماته و خوړه د تېښتي په حالت کې دي باید ورپسي ورسو او د غنیمت مالونه ورڅخه را ټول کړو او دا فکر یې کاوه چې د رسول الله ﷺ امر چې موږ ته یې د نه ولاړ بدو کړی و یوازي د بریالیتوب تر وخته پوري و آخر دا چې مسلمانان له دې ځای څخه ولاړ سوه د جگړې ډگر ته ورسېدل ، تېښتېدونکو کافرانو چې دغه ځای خالي ولیدئ نو دوخته څخه یې گټه واخستل او د دغه لوري څخه یې پر مسلمانانو باندي حمله وکړه مسلمانان د نا خبرۍ په حالت کې وه چې د سختو بریدونو سره مخ سوه د دوو طرفونو څخه د کافرانو په منځ کې راغلل په پایله کې د ماتې سره مخ سوه مسلمانان په وارخطایۍ سره پر هر لوري تېښتېدل ، حضرت انس **AA** ولیدل چې یو صحابي حضرت سعد بن معاذ **AA** را روان دئ - ده مبارک ورته وویل : ای سعده ! چیري څې ؟ په الله ﷻ قسم کوم چې د احد د غره څخه د جنت بوی راځي ددې خبري دکولو وروسته یې توره پورته کړه په مېړانه د کافرانو په یوه ډله ورننوتی سخته جگړه یې پیل کړه تر هغه وخته پوري نه راوتی تر څو شهید سو د شهادت څخه وروسته چې وکتل سوه ټوله بدن یې غلیبل سوی و تراټیاوو زیات زخمو نه یې په بدن کې د تورو او غشو وه آن تردې چې نه پېژندل کېدئ آخر د گوتو پر بندو وپېژندل سو .

فايده: څوک چې په ريښتني او مخلصانه ډول د الله ﷻ د خوښۍ غوښتنې په موخه زخمي سي يقيناً به په دنيا کې د جنت بوی ورته راځي حضرت انس رضي الله عنه چې په اخلاص د څښتن تعالي ﷻ د رضا غوښتونکي و په دنيا کې يې د جنت بوی بوي او په چا کې اخلاص موجود سي په دنيا کې به د جنت خوندونه ورته راسي ، ما د يوه معتبر سړي څخه چې د حضرت مولانا شاه عبدالرحيم راتپوري مخلص خادم و- دده مبارک يوه خبره اورېدلې ده چې ده مبارک ويل: (د جنت خوندونه راځي) د (روژې په فضائلو) کې مي دا قصه ليکلې ده.

۳: د حديبي صلح (دروغي جوړې تړون) د ابو جندل او د ابو بصير رضي الله عنه قصه

رسول الله ﷺ د هجرت په شپږم کال د عمرې کولو اراده وکړه دمکې مکرمې پر لوري روان سو دمکې کافران چې خبر سو نو د رسول الله ﷺ راتگ يې ځان ته شرم او ذلت گانه ځکه دوی د کبر او غرور په نشو مست وه نو له همدې امله يې د مقابلې لاره خپله کړه رسول الله ﷺ چې حديبيه نومي ځای ته ورسيدئ په همدغه ځای کې بند سو د رسول الله ﷺ سره سرتيري اصحاب رضي الله عنهم ملگري وه چې پر رسول الله ﷺ باندي يې ځان قربانونه خپل افتخار باله ، دستي جنگ کولو ته تيار سو خو رسول الله ﷺ د مکې د مسلمانو او سپدونکو له امله (چې هغوی ته ددوی له وجي تکليف پېښ نسي) - د جنگ اراده نه کول بلکې دروغي جوړې کوشش يې کاوه سره ددې چې اصحاب رضي الله عنهم په پوره مېړانه و جنگ ته تيار وه مگر رسول الله ﷺ د کافرانو د و مرې لحاظ وکړی ، چې دهغوی ټول شرطونه يې ومنل که څه هم اصحابو رضي الله عنهم ته داسي تر زور لاندې روغه جوړه دمنلو وړ نه وه مگر دوی د رسول الله ﷺ تابع وه او ځانونه يې ترې قربانول نو دوی

بيا ددومري ميني سره څه کولاي سواي؟ (چي در رسول الله ﷺ روغه يې نه وای منلې خامخايې منل) آن تردې چي د حضرت عمرؓ په څېر مېړنيو لا ومنل. په روغه جوړه کي يو شرط دا و چي، که د کافرانو څخه يو څوک مسلمان سي او دمکې څخه ومديني منورې ته هجرت وکړي نو مسلمانان به نوموړي کس بېرته و کافرانو ته په لاس ورکوي او که خدای مه کړه د مسلمانانو څخه يو څوک مرتد (کافر) سي نو کافران به دغه کس مسلمانانو ته په لاس نه ورکوي د روغي جوړي دغه پرېکړه ليک لا نه و ليکل سوی چي د ابو جندلؓ په نامه يو صحابي راغلی چي د اسلام د راوړلو وروسته کفارو د پر تکليفونه پر تېر کړي وه او په ځنځيرانو يې تړلی و د مسلمانانو د مرستي په هيله پرېواتی چي گوندي مسلمانان زما مرسته وکړي او ددې تکليفونو څخه به خلاص سم خود هغه پلار (سهيل) چي د کافرانو له خوا وکيل و او تر دغه وخته پوري لا مسلمان سوی نه و بلکي د مکې دفتحي په وخت کي مسلمان سو - ابو جندلؓ يې په چيلاخه وواوه او پر بېرته بيولو يې ټينگار وکړ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: چي تراوسه خولا پرېکړه ليک نه دئ ليکل سوی پر مور باندې لازمه نه ده چي مسلمان تاسو ته وسپارو، کافرانو نه منل بيا رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: دغه يو سړی ماته په خواست را پرېږدئ، کافران د پخوا په څېر پر ضد ولاړ وه هيڅ يې نه منل او ابو جندلؓ و مسلمانانو ته د مرستي نارې وهلي فرياد يې کاوه چي اي مسلمانانو! زه مسلمان سوی يم او دې کافرانو پر ما ډيري خوارۍ تيري کړي دي تا سو مي بېرته په لاس ورکوی؟ په دغه وخت کي چي د مسلمانانو پر زړونو باندي څومره زحمت تېريدئ و الله ﷻ ته معلوم دئ ويل او ليکل يې دييان توان نه لري، وروسته د خون نبي ﷺ په امر بېرته په لاس ورکړل سو. رسول الله ﷻ تسلي ورکړه او ورته وې فرمايل چي الله ﷻ به ډېر ژر ستا مرسته وکړي او تاته به د خلاصون لاره خلاصه کړي.

د روغي جوړي د بشپړ کېدو څخه وروسته يو بل صحابيؓ د ابو بصيرؓ په نامه هم مسلمان سو او مديني منورې ته راوړسېدئ کافرانو دستي دوه کسان پسي را واستول او

رسول الله ﷺ ته يې وويل: چي، و تړون د وفا له مخي دغه کس په لاس راکړئ رسول الله ﷺ نوموړي صحابي بېرته په لاس ورکړئ ابو بصير AA نارې کړې چې زه مسلمان سوی يم تاسو مي بېرته په لاس ورکوئ؟ او بېرته مي ددغه ظالمانو و منگلو ته سپارئ؟ رسول الله ﷺ ډاډ ورکړي چې الله ﷻ به ژر تا ته د خلاصون لاره خلاصه کړي. ابو بصير AA د هغه دوو کافرانو سره يو ځای و مکې ته روان سو. پر لاري ابو بصير AA ويوه کافر ته وويل چې دا ستا توره ډېره ښه معلوميرې (دا چې صفت خوبونکی سپړی ډير ژر غوليرې) نو دستي هغه کافر خپله توره و مسلمان ابو بصير AA ته دتيکي څخه را و ايستل ورنسکاره يې کړه ابو بصير AA چې توره په لاس کي واخستل سمدلاسه يې پر دغه کافر باندي وچلول مړ يې کړي هغه دوهم کافر چې دا حالت وليدئ د تينستي لاره يې خپله کړه و تينستدئ مدينې منورې ته يې ځان ورساوه رسول الله ﷺ ته يې وويل: يا رسول الله ﷺ! ابو بصير AA زما ملگري و واژه اوس زما واری دئ وژني مي په دغه حالت کي ابو بصير AA هم را ورسېدئ رسول الله ﷺ ته يې وويل: يا رسول الله ﷺ! ستا د دوی سره وعده او تړون و تا هغه پوره کړئ زما او د دوی تر منځ خو هيڅ تړون نسته رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: ته جنگ تازه کونکی يې کاشکي ستا يو ملاتړ کونکی وای ابو بصير AA پوه سو چې که اوس څوک راسي ما به بېرته په لاس ورکړي نو دستي ددغه ځای څخه ولاړی او د يوه درياب پر څنډه يې ژوند کول پيل کړه دمکې خلگ په دې پېښه خبر سو ه. ابو جندل AA ته چې حال ورسېدئ تر توان يې ووتل په پټه يې ځان ورورساوه دا ابو بصير AA سره يو ځای سو، آخر دا چې هر څوک چې به مسلمان کېدئ د دوی سره به يو ځای کېدئ په ډېر لنډ وخت کي د دوی څخه يوه کوچنۍ ډله جوړه سوه (دا الله ﷻ درنښتيني دين سره دميني په موخه په يوه ډيري سختۍ په يوه ځنگله کي تېرولې ځکه) په دغه ځنگله کي چې دوی او سپدل د خوراک او چينساک هيڅ انتظام نه و د الله ﷻ د دين په خاطر چې پر دوی باندي د لوړې او تندي څخه کوم تکليفونه تېرېدل والله ﷻ ته معلوم دي مگر د کومو ظالمانو د لاسه چې دوی سرگردانه او لالهانده وه او د دوی د

لاسه تنبېدلي وه د هغوی لاره يې بنده کړه کومه قافله چې به دکافرانو راتله دوی به جنگ ورسره کاوه ، آخر دا چې د مکې کافران دمسلمانانو ددغه کوچنی ډلي څخه تنگ سوه او رسول الله ﷺ ته يې يو سپری وليږی او په ډېر عذر او زاری يې خواست ورته وکړی چې د الله ﷻ په خاطر دغه بې سره (بې ادارې) ډله ځان ته راوبوله او په تړون کي يې داخله کړه تر څو زموږ ته د تلو اوراتلو لاره خلاصه سي .

ويل سوی دي: چې کله و ابو بصير AA ته د رسول الله ﷺ اجازه ليک ورسېدئ چې ومديني ته د راتلو اجازه پکښي ليکلې وه ابوبصير AA د مرگ په حال کي و په لاس کي يې دغه ليک ونيوی وفات سو . رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَآرْضَاهُ. (4)

فايده: کوم څوک چې پر خپل دين ټينگ ودريري په دې شرط چې دين يې ريښتني او حق دين وي يعني مسلمان وي نو لوی ، لوی طاقتونه يې هم دخپل دين څخه نه سي اړولای .

۴- د حضرت بلال AA اسلام او تکليفونه

حضرت بلال AA يو نوموتي او مشهور صحابي دئ چې د نبوي ﷺ مسجد لپاره در رسول الله ﷺ په ژوند کي تل مؤذن (اذان کونکی) پاته سوی دئ نوموړي د يوه کافر مریي و کله چې

(4) (بخاري - وفتح)

مسلمان سو نو د مسلمان کېدو له امله ډېر تکليفونه ورکړل سوه (اميه بن خلف) چې د مسلمانانو سخت دښمن و بلال **AA** به يې د غرمې په وخت پر تودو شگو باندي ستوني ستخ پرې ايستلی و بيا به يې پر سينه باندي يو لو ډبره ورکښېښوده ددې لپاره چې ونه ښوري وروسته به يې ورته وويل: په دې سخت حالت کې مې سه که خلاصون غواړي نو د اسلام خڅه واوړه، بلال **AA** په دې سخت حالت کې هم د (احد، احد) نارې وهلي يعني دا چې د عبادت لايق يو الله ﷺ دئ، د شپې به يې په ځنځيرانو تينگ و تړی بيا به يې په کروړو (اغزنو لښتو) واهه د ورځې به يې بيا په دغه زخمي بدن پر تودو شگو و غورزاوه ددې لپاره چې د سخت عذاب له امله به د اسلام خڅه واوړي او يا به په دې حالت کې مې سي آن تردې چې عذاب ورکونکی به ستړی سو نو ځکه به يې په عذاب ورکولو کې واری سره کاوه کله به د ابو جهل واری و کله به د اميه بن خلف واری و لنډه دا چې هر سړي به کوشش کاوه چې نوموړي مبارک صحابي ته په عذاب ورکولو ځان ستړی کړي کله چې ابو بکر صديق **AA** دی مبارک په داسې سخت حالت کېښي وليدئ نو په پيسو يې رانيوی بيا يې آزاد کړي.

فايده: بت پرستو عربو به بتانو ته خدايان ويل ددې ناوړه کار په مقابل کېښي اسلام و خلگو ته د توحيد (خدای په يووالي) ښوونه کول يعني دا چې الله ﷺ يو دئ بتان خدايان نه دي همدا لامل وو چې بلال **AA** په ژبه به په تکرار سره وويل: يو دئ، يو دئ، دا د بلال **AA** دميني او محبت خبره وه چې د خپل يوه خدای ﷺ سره يې درلوده مور و وينو چې يو څوک د بل چا سره د لنډ وخت لپاره ددرواغو محبت لري هغه هم د خپل محبوب په نوم اخيستلو سره خوند اخلي او بيا، بيا يې نوم اخلي نو د څښتن تعالي ﷺ سره چې څوک محبت او مينه لري ددې ميني به څه حال وي چې په دين او دنيا دواړو کې په کار راځي همدا لامل وو چې بلال **AA** ته ډېر تکليفونه ورکول کېده آن تردې چې د مکې هلکانو ته به په لاس ورکړل سوتر څو د سپکاوي په موخه يې په کوڅو کې وگرځوي او ده ته يو ډول نه يو ډول تکليف ورسوي خو د بلال **AA** زړه د الله ﷺ ميني

نیولی و د (یودی، یودی) ذکر یې د خولې څخه نه اچوی دده مبارک د دومره سختو تکلیفونو تېرولو په بدله کې الله ﷺ د رسول الله ﷺ په دربار کې د مؤذن دنده ورکړه د رسول الله ﷺ سره په سفر او کور دواړو کې د آذان کولو دنده دده د غاړې وه کله چې رسول الله ﷺ وفات سو نوده د رسول الله ﷺ څخه پرته ژوند کول او د رسول الله ﷺ ځای خالي لیدل نه سواى زغملای نو ددې اراده یې وکړه چې پاته ژوند په جهاد کې تېر کړي په همدې وجه د جهاد کولو په موخه روان سو تر یو وخته پورې مدینې منورې ته نه راغلی یو ځل یې رسول الله ﷺ په خوب ولیدئ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: دا څه ظلم دئ ماته خو بیخي نه راځي؟ کله چې بلال رضی الله عنه وین سو دستي د مدینې منورې پر لور روان سو مدینې ته چې ورسېدئ حضرت حسن او حسین رضی الله عنهما د اذان کولو امر ورته وکړی ده هم آذان وکړی ځکه د نازولو امر خو داسي نه و چې چا څه پکښي ویلي وای خلکو چې دده آذان واورېدئ د رسول الله ﷺ خوږ ژوند وریاد سو د مدینې منورې په خلکو کې شورما شور گډ سو بڅي هم د کورو څخه په ژړا او وتې (د رسول الله ﷺ دیبلتون او ر لمبه، لمبه سو خو دچا لاس ته شی نه ورتلی). حضرت بلال رضی الله عنه د څو ورځو د تېرولو وروسته بېرته ولاړی او په شلم هجري کال کې دمشق ته نژدې وفات سو.^(۵)

۵- د حضرت ابوذر غفاري رضی الله عنه اسلام

حضرت ابوذر غفاري رضی الله عنه یو مشهور صحابي دئ چې وروسته دلویو عالمانو او زاهدانو څخه وگرځېدئ

(^۵) اسد الغابة

حضرت علي عليه السلام دده په اړه وايي: ابوذر رضي الله عنه دومره علم لاسته راوړی دئ چې خلگ ځني عاجزه دي خو ابوذر رضي الله عنه دغه علم محفوظ ساتلی دئ.

کله چې ابوذر رضي الله عنه ته د لومړي ځل لپاره د رسول الله صلى الله عليه وسلم د نبوت خبر ورسېدئ نو ده خپل ورور ته وويل: چې مکې ته ولاړه او د رسول الله صلى الله عليه وسلم ټول حالات معلوم کړه او خبري يې په ښه غور سره واوره او دې خبري ته هم څير سه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وايي: ماته د آسمان څخه وحی راځي ځان په پوه کړه چې څنگه وحی راځي. دده ورور مکې ته ولاړی د حال معلومولو وروسته بېرته راغلی ابوذر ته يې وويل: ما رسول الله صلى الله عليه وسلم وليدئ چې خلگو ته يې په نیکو ځويو او نیکو عادتونو امر کاوه او دخولې څخه يې داسي کلام اورېدل کېدئ چې نه شعر و او نه د کائناتو (جادوگري) خبري وي د ابوذر غفاري رضي الله عنه د ورور په دې لنډو خبرو ډاډ ورسو خپله يې د سفر اراده وکړه دستي مکې ته روان سو کله چې مکې ته ورسېدئ برابر مسجد حرام ته ولاړی دا چې ده رسول الله صلى الله عليه وسلم نه پېژندئ او دچا څخه پوښتنه کول هم غوره کار نه ورته برېښېدئ نو تر ماښامه پوري په مسجد حرام کي و او سېدئ څرنگه چې د اصحابو دا عادت وو چې د مسافرانو خدمت، دناتوانو مرسته او ميلمه پالنه به يې کول نو حضرت علي کرم الله وجهه ابوذر غفاري رضي الله عنه کور ته بوتی ميلمستيا يې ورکړه علي رضي الله عنه د پوښتني اړتيا ونه لیده چې د ابوذر رضي الله عنه څخه و پوښتي چې دڅه لپاره راغلی يې دوهمه ورځ يې بيا تېره کړه د چا څخه يې پوښتنه ونه کړه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم څوک دئ دوهم ماښام بيا علي رضي الله عنه بوتی ميلمستيا يې ورکړه فکري يې وکړی چې مسافر دئ د يو کار لپاره به راغلي وي بنايي نن به يې کار نه وي پوره سوی نو پاته سوی دئ علي رضي الله عنه په دوهم ماښام بيا پوښتنه ځني ونه کړه او نه دده څخه داسي څه ښکاره سوه چې علي رضي الله عنه پرې وپوهېږي او دده حال معلوم کړي چې دی دڅه لپاره راغلی دئ، دريمه ورځ ابوذر غفاري رضي الله عنه بيا مسجد حرام ته راغلی د چا څخه يې پوښتنه ونه وکړه بنايي وجه به يې دا وه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم سره د دښمنۍ قصې ډيري مشهورې وي چا چې به د رسول الله صلى الله عليه وسلم لته کول هغه

به د تکليف سره مخ کېدئ ده فکر کاوه چې ښايي که زه پوښتنه وکړم هغه به د دښمنۍ فکر وکړي مفت (ورپا) به په تکليف اخته سم ، دريمه شپه علي AA بوتی پوښتنه يې ځني وکړه چې د څه لپاره راغلي يې؟ او څه مقصد لري؟ ابوذر غفاري AA لومړی و علي AA ته قسم ورکړی او وعده يې ځني واخيسته چې صحيح حال به راته وايي وروسته يې خپل مقصد ورته وښودئ حضرت علي AA ورته وويل: په الله ﷻ قسم يادوم چې دشک پرته هغه دالله ﷻ رسول دئ سبا چې کله زه ځم هلته به دي بوزم مگر مخالفت بيخي زيات دئ ددې لپاره چې زما او ستا يو ځای تگ معلوم نسي او څوک را څخه ونه ويريږي نو که پرلاري څوک په مخه راغلي زه به پر ضرورت کښېم بيا به په جامو سمولو اخته سم ته سيده روان سه لنډه داچې علي AA او ابوذر غفاري AA دنبي کریم ﷺ و حضور ته ورسېدل ، ابوذر AA در رسول الله ﷺ سره خبري وکړي دستي مسلمان سور رسول الله ﷺ په دې موخه چې ابوذر AA ته تکليف نه ورسپري ورته وې فرمايل: اوس خپله مسلمانې پټه وساته خپل قوم ته ولاړ سه هر کله چې الله ﷻ موږ ته برياليتوب را نصيب کړی بيا به راسي ابوذر غفاري ﷺ و فرمايل: اي دالله رسوله! قسم په هغه ذات چې زما روح يې په قدرت کي دئ زه به دغه دتوحيد کلمه ددغه بې ايمانو په منځ کي په لوړ آواز وایم دستي يې مسجد الحرام ته تشریف يووړی او هلته يې په لوړ آواز وويل:

(اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله) کله چې ده کلمه خلاصه کړه د څلورو طرفونو څخه خلگ پر راپورته سوه دومره يې وواهه چې مرگ ته نژدې سو در رسول الله ﷺ اکا عباس چې په دغه وخت کي لا مسلمان سوې نه و- په دې موخه چې ابوذر خلاص کړي و خلگو ته يې وويل: دا سړی د غفار د قبيلې دئ د غفار قبيله و شام ته پرلاري پرته ده او تاسو د شام تجارت کوئ که دا سړی ووژل سي نو و شام ته به ستاسو لاره بنده سي خلگو چې دا خبره واورېده فکري وکړي چې زموږ ټولي اړتياوي د شام څخه پوره کېږي که دشام لاره بنده سي دا خولوی تاوان دی نو لدې امله يې ابوذر AA پرېښودئ ابوذر غفاري AA دوهمه ورځ بيا

مسجد حرام ته راغلی بیا یې د شهادت کلمه په لور او آواز وویل خلکو د دغه کلمې د اورېدلو زغم نه درلودئ دستي پر راوغورځېدل بیا یې وواکه عباس د تیري ورځي په څېر خلاص کړي چې ستاسو د تجارت لاره بندېږي .

فايده: د رسول الله ﷺ د منعه کولو په صورت کي چې ابو ذرغفاري ؓ ته يې امر کړی و چې اسلام پټ ساته بیا هم ده مبارک اسلام ښکاره کړی او وهل يې پر ځان تېر کړه دا دده جوش او جذبه وه ځکه حقیقت دا و چې اسلام یو حق دین دئ نو دا ابو ذرغفاري ؓ یقین و چې اسلام حق دین دئ نو د چا ټيکه ده چې له ویري به يې اسلام نه ښکاره کوم؟ او رسول الله ﷺ چې دی منع کاوه دا د رسول الله ﷺ شفقت او مهرباني وه چې موږ ته خو دا اسلام په خپرولو کي تکلیفونه ډېر دي باید ددې تکلیفونو څخه دی خلاص وي کېدلای سي چې دی به يې ونه زغمي اصحابو کرامو ؓ چې به کله په دغه ډول د رسول الله ﷺ د لارښوونې مخالف کار وکړی دا د دوی د الله ﷻ او رسول الله ﷺ سره د مینې هغه غلبه وه چې دوی به يې دا داره کولو توان نه درلودئ که نه نو ددې مجال خو بیخي دامکانه وتلی و چې دوی دي د رسول الله ﷺ څخه مخالف کار وکړي، یو نمونه به يې په راتلونکي باب کي راسي، حضرت ابو ذرغفاري ؓ ددې پر ځای چې په دین کي تکلیفونه نه وو یني د رسول الله ﷺ حقیقي تابعداري غوره کړه چې دا اسلام ښکاره کول دي دا هم یوه لویه خبره وه همدامل و چې اصحابو تل بريالیتوب لاسته راوړی او په هر میدان کي به دوی بريالي وه د دنیا او آخرت گټي به يې په برخه وي تر داسي بریده چې یو چا به یو ځلي د شهادت کلمه وویل دا اسلام تر بیرغ لاندې به راغلی بیا به لوي، لوي طاقتونو د دین څخه نه سوای منع کولای او لوي، لوي ظلمونو به ددې د دین څخه نسوای اړولای .

۲- د حضرت خباب بن الارت ؓ تکليفونه

حضرت خباب بن الارت ؓ دهغه مبارکو هستو څخه دئ چې خپل ځان يې و سختو امتحانونو ته وړاندي کړې دئ او د الله ﷻ په لاره کې يې ډير زيات تکليفونه تېر کړي دي نوموړی هغه مسلمان صحابي دئ چې د پنځو يا شپږو کسانو وروسته دستي مسلمان سوی دئ . د همدې وجهي څخه ده مبارک ډير تکليفونه گاللي دي . حضرت خباب ؓ ته به د اوسپني زغر ورواغوستل سوه بيا به د غرمې په سختو گرميو کې و غورځول سو او د زحمت څخه به زياتي خولې ترې بهېدلې کله به داسي وسوه چې ستوني ستخ به پر گرمو ډبرو و غورځول سو چې د ډبره زحمته څخه به يې د ملا غوښي ورستې سوې او توی به سوي حضرت خباب ؓ د يوې ښځې مريې و کله چې يې باداره خبره سوه چې خباب ؓ د رسول الله ﷺ سره ملاقات کوي نو دې به اوسپنه گرمه کړه بيا به يې په دغه اوسپنه سرورداغي . يوه ورځ حضرت عمر فاروق ؓ په خپل خلافت کې د خباب ؓ څخه دده د تکليفونو پوښتنه وکړه چې د اسلام په لومړيو کې کافرانو باندې تېر کړي وه ده مبارک خپله ملا ښکاره کړه او وې ويل تاسو زما ملا و گوري عمر ؓ چې دده ملا وليده وې ويل ما خوداسي ملا تراوسه نه ده ليدلې خباب ؓ ورته وويل: کافرانو به زه پر اوو و غورځولم کله چې به يې را پورته کړم زما د ملا په وازگه او وينو به اورمې سو ، دا اصحابو کرامو ژوند ليک و دو مري سختی يې تېرولې ددې دو مره سختيو سره . سره کله چې اسلام ترقي حاصله کړه دغه مبارکو اصحابو به ژړل او ويل به يې چې هسي نه چې دغه ترقي زموږ د تکليفونو بدله وي او آخرت ته موشی نسي پاته ، حضرت خباب ؓ فرمايې : يوه ورځ رسول الله ﷺ د عادت خلاف ډير اوږد لمونځ وکړی موږ پوښتنه ځني وکړه چې يارسول الله ﷺ ! دا څومره اوږد لمونځ و؟ رسول الله ﷺ راته وفرمايل : دا دويري او رغبت لمونځ و پدې لمانځه کې ما و الله ﷻ ته درې دعاوي وکړې دوي دعاوي قبولي سوې يوه نه سوه قبوله

لومړۍ دعا مي دا وه چې يا الله ﷻ زما امت په قحط سالي سره مه هلاکوي ، دا دعا قبوله سوه ، دوهمه دعا مي دا وه چې يا الله ﷻ زما پر امت باندي داسي ظالم آمر مه مقرر وي چې زما پر امت دومره ظلمونه وکړي چې بيخي يې ختم کړي ، دا دعا مي هم قبوله سوه ، دريمه دعا مي دا وکړه چې يا الله ﷻ زما په امت کي خپل منځۍ جگړې مه اچوي دا دعا نه سوه قبوله .

حضرت خباب **AA** د اوه دير شو کالو په عمر وفات سو دی لومړی صحابي و چې په کوفه کي دفن سو دده د مړينې وروسته حضرت علي **AA** دده وقبر ته ودرېدئ او وي فرمايل : پر حضرت خباب **AA** دي الله ﷻ رحم وکړي په خپله خوښه مسلمان سو په خپله خوښه يې هجرت وکړی ژوند يې په جهاد کي تېر کړی او ډېر تکليفونه يې پر ځان تېر کړل هغه څوک مبارک دی چې قيامت ياد ساتي او د حساب لپاره تيار کوي ، پر دومري مال باندي صبر کوي چې دده گذاره په کېږي او خپل بادار يعني الله ﷻ راضي کوي⁽⁶⁾

فايده : په حقيقت کي د الله ﷻ رضا ددغه کسانو په برخه وه ځکه دوی هر کار د الله ﷻ د رضا لپاره کاوه .

7- حضرت عمار **AA** او دده مبارک د مور او پلار بيان

حضرت عمار **AA** او دده مور او پلار د اسلام لپاره دکافرانو دلاس څخه تر سختو هم زيات سخت تکليفونه تېر کړل د مکې مکرمې پر توده شگلنه محکمه باندي عذاب ورکول کېدئ نبي کریم ﷺ چې به کله د دوی په لوري ولاړی دوی ته به يې د صبر تلقين ورکاوه او د جنت زيری به يې ورکوی دده پلار حضرت ياسر **AA** په دغه تکليفونو کي مړ سو کافرانو تر مرگه پوري آرام

(6) (اسد الغابة)

نه پرېښودئ او مور يې ابو جهل لعين په شرمگاه کي په نېزه ووهل او شهیده سوه د عمار **AA** مور حضرت سمیة **AA** سپين سري وه خوبيا هم دهیخ شی پروايې ونه لرل تر مرگ پوري د اسلام څخه نه واوښته دا په اسلام کي لومړي شهیده وه او د اسلام لومړي مسجد يعني مسجد قبا عمار **AA** جوړ کړی، کله چې رسول الله **ﷺ** مدینې منورې ته تشریف يووړی عمار **AA** وويل چې د رسول الله **ﷺ** لپاره د سيوري يو ځای جوړول ضروري دئ چې پکښي تشریف ږدي غرمه آرام پکښي کوي او لمونځ سيوري ته کوي نو حضرت عمار **AA** اول ډبري راټولي کړې او مسجد قبا يې جوړ کړی حضرت عمار **AA** په جنگ کي په ډبره مینه او جذبې گډون کاوه يوه ورځ په جنگ کي په جذبې راغلی او وې ويل: څو د خپلو دوستانو سره يو ځای کيږو د محمد **ﷺ** ډلې سره يو ځای کيږو په دغه حالت کي ترې سو د او بو غوښتنه يې وکړه يو چا د او بو پر ځای شيدې ورکړې ده مبارک شيدې وچښلي بيا يې وويل: مادر رسول الله **ﷺ** څخه اورېدلې دي چې ته به په ژوند کي وروستی شی شيدې چښي ددغه خبري وروسته شهيد سو د شهادت پر مهال يې عمر شپږنيوي (۹۲) کاله و ځينو بيا يونيم کال کم عمر ښودلی دئ. (۷)

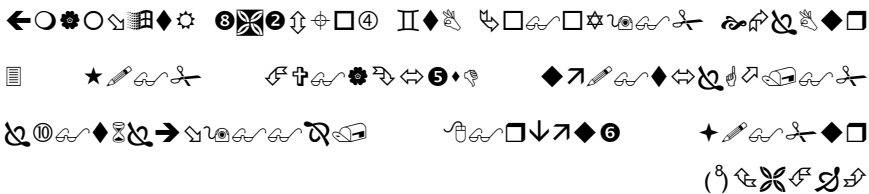
۸ - د حضرت صهيب **AA** اسلام

حضرت صهيب **AA** د حضرت عمار **AA** سره يو ځای اسلام راوړی، رسول الله **ﷺ** د حضرت ارقم **AA** په کور کي تشریف درلودئ چې دوی دوه هر يو جلا - جلا د رسول الله **ﷺ** په خدمت کي حاضر سوه خو نابره په دروازه کي سره يو ځای سوه خپلي موخي يې يو و بل ته څرگندي کړې چې د رسول الله **ﷺ** فيض لاسته راوړل وه. کوم تکليفونه چې د مسلمانانو ددغه کوچنۍ ډلې ته

(۷) اسد الغابة

رسېدل ده ته هم ورسېدل آخر تنگ سو د هجرت کولو اراده يې وکړه خو کافرانو داهم نه خوښول چې مسلمانان هجرت وکړي او يو بل ځای هوسا ژوند وکړي نو په هر چا چې به خبر سو ه چې هجرت کوي نو دهغه د نيولو کوشش به يې کاوه دنورو مسلمانانو په څېر چې کله په صهيب AA خبر سو ه چې هجرت کوي په ده مبارک پسي يې هم يو ډله پسې کړه چې وې نيسي او د تکليفونو څخه خلاص نه سي حضرت صهيب AA د غشو کڅوړه را وايستل او هغې ډلي ته يې وويل: گورئ! تاسو پوهيږئ چې زه ښه غشي ويشتونکی يم تر څو چې زما په لاس کي يو غشي وي هيڅوک به ماته را نژدې نسي که مي غشي خلاص سي نو تر څو چې زما توره په لاس کي وي يو به هم ځان ته نژدې نه پرېږدم او که تاسو پيسې غواړئ نو زه به تاسو ته خپلي پيسې وښيم ورسې هغه واخلئ: دوې مينځنياني مي په مکه کي دي هغه هم بوزئ ده مبارک چې و خلگو ته دا خبري او ورولې هغوی په پيسو راضي سو ه دی يې پرېښودئ ده مبارک خپل ځان په پيسو رانيوئ او هجرت يې وکړئ په دې اړه لاندني آيات نازل سو:

ژباړه: ځيني د خلگو څخه د الله ﷻ د رضا دلتيولو لپاره خپل ځانونه په پيسو اخلي الله ﷻ پر خپلو بندگانو باندي زيات نرمي کوونکی دئ.

په دغه وخت کي رسول الله ﷺ په قباء مسجد کښي تشریف درلودئ چې صهيب AA يې وليدئ او ورته وې فرمايل: تا په خپل تجارت کي گټه وکړه حضرت صهيب AA فرمايي: په دغه وخت کي

رسول الله ﷺ خرماوي خوړلې زما سترگه خوړېدل ما هم په خوراک شروع وکړه رسول الله ﷺ راته وويل: ستا سترگه خوړېده ته خرماوي خوري؟ ما ورته وويل: يا رسول الله ﷺ! وهغه لوري ته يې خورم چې هغه سترگه روغه ده رسول الله ﷺ چې دده جواب واورېدئ وې مسل ، حضرت صهيب ۸۸ زيات خرڅ کاوه آن تردې چې يو ځلي حضرت عمر فاروق ۸۸ ورته وويل: چې ته يې ځايه خرڅونه کوي ده مبارک ورته وويل: چې پرنا حقه کار هيڅ ځای خرڅ نه کوم حضرت عمر فاروق ۸۸ چې کله وفات کېدئ نو وصيت يې وکړې چې ماته دي حضرت صهيب ۸۸ د جنازې لمونځ را کړي. (۹)

۹ - د حضرت عمر ۸۸ د اسلام راوړلو قصه

د حضرت عمر ۸۸ پاک نوم هم د مسلمانانو لپاره وياړ دئ دده مبارک دايمن د جذبې له امله (۱۳۰۰) کاله وروسته دکافرانو په زړه کي وېره پرته ده ، عمر ۸۸ د اسلام راوړلو څخه مخکي د مسلمانانو په تکليف ورکولو کي مشهور و رسول الله ﷺ د وژني هڅي يې کولې ، يوه ورځ د کافرانو يوه جرگه جوړه سوې وه په دغه جرگه کي غوښتنه سوې وه چې څوک به محمد ﷺ وژني ؟ عمر ۸۸ وويل: زه به يې ووژنم ، خلگو ورته وويل : بېشکه ته يې وژلای سې ده هم دستي توره را واخيسته د محمد ﷺ د وژني قصد يې وکړې کله چې دی راروان سو پر لاري سعد بن ابې وقاص ۸۸ په مخه ورغلی پوښتنه يې ځني وکړه چې چيري څې اي عمره ! عمر ۸۸ ورته وويل : ځمه چې محمد ﷺ ووژنم (العياذ بالله) د بنو زهره قوم سعد بن ابې وقاص ۸۸ ورته وويل : څومره بې فکره سوی يې که ته محمد ﷺ ووژني د بنو زهره قوم ، د بنو

هاشم قوم او د بنو عبد مناف قوم به تا و وژني عمر ۸۸ ته درد (غصه) ورغله او ورته وې ويل: فکر کوم چي ته هم بې دينه سوي (مسلمان سوي) بې؟ نو اول به ستا کار دروکړم يعني وه به دي وژنم بيا به گورم، دا خبره يې وکړه توره يې راو کښل سعد بن ابې وقاص ۸۸^(۱۰) وويل: هو زه مسلمان سوي يم خپله توره ده هم را وکښل د دواړو طرفو څخه د تورو وارونه شروع سوه د جگړې په اوږدو کي حضرت سعد بن ابې وقاص ۸۸ و عمر ۸۸ ته وويل: ته لومړي د خپل کور څخه ځان خبر کړه چي ستا خپله خور او اخښی دواړه مسلمان سوي دي، عمر ۸۸ چي دا خبره واورېده د درد څخه ډک سو او برابر د خور کور ته روان سو د خور کور ته چي ورسېدئ دده اخښي حضرت خباب ۸۸ چي مخکي يې قصه تېره سوه دروازه تړلې وه دخپلي ميرمني سره يوځای د قرآن کریم په تلاوت بوخت و عمر ۸۸ په زوره دروازه ووهل حضرت خباب ۸۸ دده د رخ سره دننه پټ سو د قرآن کریم سپاره د چابکۍ له امله دباندې ځني پاته سوه خور يې دروازه خلاصه کړه د عمر ۸۸ په لاس کي يوشی و په هغه يې خور په سر کي ووهل او ورته وې ويل: دخپل ځان دښمني! بې دينه سوي (مسلمان سوي) بې؟ دخور تر سر يې ويني رواني سوي عمر ۸۸ دننه ورغلی و اخښي ته يې وويل: څه مو کول او دا آواز د چا و؟ اخښي يې ورته وويل خبري اترې مو کولې عمر ۸۸ ورته وويل: ايا تا خپل دين پرايښی او بل دين ته اوښتی يې اخښي يې ورته وويل: که بل دين حق وي نو بيا؟ عمر ۸۸ چي دا واورېدل دستي يې اخښی تر رېره ونيوی رېره يې ځني وکښل پر مخکه يې راغوځار کړې ښه يې وواهه خور يې د خلاصولو کوشش کاوه خوده پر مخ باندي په دومره زور سره په چپلاخه ووهل چي تر مخ يې ويني رواني سوي آخر داخو هم د عمر خور وه ورته وې ويل: مور په دې وجه وهل کيږو چي مسلمانان سوي يو بېشکه مور مسلمانان يو څه چي ستا په وس وي هغه وکړه په دغه حالت کي د

(10) ځينو علماؤ دده پر ځای د بل صحابي نوم ليکلي دي

عمر ۸۸ پر هغه سپاره سترگي ولگېدې چې په تلوار کي د باندې پاته سوي وه او د قرآن کریم اياتونه پرې ليکلي وه په دغه وخت کي د عمر ۸۸ درد په وهلو کم سوی و او دخور وينه يې وليده چې ډېره بهېدلې وه شرم ورغلی نو خورته يې وويل: ښه ته راته ووايه داخشي دئ؟ خور يې ورته وويل: ستا لاس نا پاکه دئ ناپاکه لاس ودې سپارې ته نسي ورتلای عمر ۸۸ چې هر څومري ټينگ سو خو خور يې و بې اودسه او بې غسله چاته د قرآن کریم اياتونه نه ورکول آخر عمر ۸۸ ولاړی غسل يې وکړی او هغه پاڼه يې واخيستله په دغه پاڼه کي سورة طه ليکلې و او ويل يې شروع کړل ، کله چې تر ﴿قُلْ لِيُحْيِي الْمَيِّتَ﴾ تر ﴿وَيُخْرِجَ الْحَيَّ مِنَ الْمَمْتِ﴾ پورې ورسېدئ حال يې بدل سو خور او اخني ته يې وويل: ښه دئ ما هم د محمد ﷺ خدمت ته بوږئ ددې خبري په اورېدلو سره حضرت خباب ۸۸ د باندې راووتی او ورته وې ويل: اي عمره ! زه تاته زيږی درکوم چې پرون د پنجنشې په ورځ رسول الله ﷺ داسي دعا وکړه ، چې اي الله ﷻ ! په عمر او ابو جهل کي چې کوم يو تاته خوښ وي په هغه سره اسلام ته قوت ورکړې يعني مسلمان يې کړه (دوی دواړه په قوت سره مشهور وه) خباب ۸۸ زياته کړه: معلومېږي چې د رسول الله ﷺ دعا ستا په هکله قبوله سوي ده ددې څخه وروسته عمر ۸۸ د رسول الله ﷺ و خدمت ته حاضر سو او د جمعې په سهار يې اسلام راوړی. ^(۱۱)

کله چې حضرت عمر ۸۸ مسلمان سو د کافرانو مرال ټيټ سو خو بيا هم مسلمانان يوه کوچنۍ ډله وه او په کافرانو ټوله مکه ډکه وه بلکي ټول عرب کافران وه د عمر ۸۸ په مسلمانېدو کافرانو نور هم زور واخيستی مشورې او جلسې يې شروع کړې او د با عزته

(۱۱) خصائص

مسلمانانو د له منځه وړلو کوشش يې کاوه او بېلا بېل پلانونه يې جوړول مگر مسلمانانو ته د عمر ۸۸ په مسلمانېدو يو وياړ ور په برخه سو هغه دا و چې مسلمانانو په مسجد حرام کي په ښکاره لمونځ کول شروع کړه، حضرت عبدالله بن مسعود ۸۸ فرمايي: د عمر ۸۸ مسلمانېدل د مسلمانانو فتحه وه او هجرت يې د مسلمانانو ملاتړ و او خلافت يې رحمت و. (۱۰)

۱۰: و حبشي ته د مسلمانانو هجرت او په شعب ابي طالب کي نظر بنده کېدل

حضرت محمد ﷺ او مسلمانان په مکه کي د سختو تکليفونو سره مخ وه او ورځ تربلي تکليفونه د کمېدو پر ځای زياتېدل نو حضرت رسول اکرم ﷺ اصحابو ته اجازه ورکړه چې د دې ځای څخه بل ځای ته ولاړ سي زياتو اصحابو کرامو و حبشي ته هجرت وکړي د حبشي پاچا که څه هم عيسايي و تر دغه وخته پوري لا مسلمان سوي نه و مگر د زړه په نرموالي او عدل خوبونو سره مشهور و د خدای تعالي (رجب) په مياشت کي د نبوت په پنځم کال د يوولسو يا دوولسو نارينو و د څلورو يا پنځو ښځو پوري يوې ډلې و حبشي ته هجرت وکړي د مکې خلگ په پسې سوه چې ولاړ نه سي مگر په لاس نه و رغليل اصحاب کرام حبشي ته ځني ورسېدل حبشي ته چې ورسېدل مسلمانان په هغه ځای کي خبر سول چې د مکې خلگ ټول مسلمانان سوي دي او اسلام غالب سوي دئ دوی مبارکان په دې خبره ډېر خوشحاله سوه او بېرته خپل وطن ته را روان سوه کله چې مکې ته را نژدې سوه ورته معلومه سوه چې پورتنی خبره يې بنسټه ده او د مکې خلگ د پخوا په څېر بلکي تر هغه لاريات د مسلمانانو په زورولو اخته دي نو ډېر خوابدي سوه ځينو مبارکو اصحابانو بېرته و حبشي ته تشریف يووړی ، ځينو بيا ديو

(۱۲) (اسد الغابة)

چا څخه پناه واخيسته او مکې ته داخل سوه دغه هجرت ته دحبشي لومړی هجرت ويل کيږي ، ددې څخه وروسته يوه لويه ډله د درواتيا نارينه و ، اتلس بنځو څخه جوړه وه په بېل-بېل ډول يې وحبشي ته هجرت وکړی دغه هجرت ته دحبشي دوهم هجرت ويل کيږي ، ځينو اصحابو يو هجرت وکړی او ځينو دواړه هجرتونه وکړه ، کافرانو چې مسلمانان وليدل چې په حبشه کي آرام ژوند تېروي نو نور يې درد (غصه) زياته سوه او ډېرې تحفې يې برابرې کړې يوې ډلې ته يې په لاس ورکړې دحبشي پاچا نجاشي ته يې ورواستولې ، همدا ډول يې هغه خاصو کسانو (پادريانو) ته تحفې ورواستولې چې دپاچا سره يې نژدې ناسته درلوده د مکې د کافرانو ډله چې کله حبشي ته ورسېده نو لومړی يې د واکمنانو او پادريانو سره وليدل او تحفې يې ورکړې ددوی څخه يې وعده واخيسته چې پاچا ته به يې سپارښت کوي بيا دغه ډله د پاچا ودربارته حاضره سوه لومړی يې پاچا ته سجده وکړه بيا يې تحفې ورکړې ورسره يې خپل خواست هم ورته وړاندي کړی چې خواست يې په دې ډول و: اي پاچا! زموږ دقوم يو څو بې عقلانو هلکانو خپل زور دين پرې ايښي دی يو نوی دين يې غوره کړی دی داسي دين دی چې نه يې موږ پېژنو او نه يې تاسو پېژنی دلته ستاسو هيواد ته راغلي دي دلې او سپرې موږ دمکې مشرانو ، ددغه هلکانو پلرونو ، اکاگانو او خپلوانو رالېږلي يو چې دغه کسان بېرته له ځانه سره بوزو تاسو دوی موږ ته وسپاری د دوی د خبرې سره سم هغه واکمنانو او پادريانو چې دوی رشوت ورکړی و د دوی طرفداري او پلوي وکړه پاچا ورته وويل: کومو کسانو چې زما په هيواد کي پناه اخيستې وي دخپرنې پرته يې تاسو ته نه سو سپارلای لومړی به هغه راغواړم معلومات به ځني لاسته کوم که چيري ستاسو خبره صحيح وه نو تاسو ته به يې دروسپارم او که ستاسو خبره درسته نه وه نو ستاسو غوښتنه نه سم پوره کولای، دستي يې مسلمانان راوغوښتل په لومړی وخت کښي مسلمانان ډېر خوابدي سول چې څه به کوو ، خود الله ﷻ مرسته او فضل و چې په همت يې دا پرېکړه وکړه چې پاچا ته به ورځو او پاکه خبره به

ورته کوو ، کله چې مسلمانان و شاهي دربار ته را ورسېدل لومړی یې سلام ووايه ، دستي یو چا نیوکه پرې وکړه چې دوی د پاچا ادب ونه کړی یعنې پاچا ته یې سجده ونه کړه ، مسلمانانو ورته وویل چې زموږ نبي ﷺ د الله ﷻ څخه پرته وبل چاته دسجده کولو اجازه نه ده راکړې ، ددې خبرو وروسته پاچا د دوی د حالاتو پوښتنه وکړه حضرت جعفر **AA** ورمخکې سو پاچا ته یې وویل: موږ په ډېر سخت جهالت کې پراته وو نه مو الله ﷻ پېژانده او نه دهغه په رسولانو خبر وو د ډېرو عبادت به مو کاوه مرداري به مو خوړلې بد کارونه به مو کول خپلوي مو پرې ایښي وي زورور سړي به کمزوري کس واژه موږ په دې حالت کې وو چې الله ﷻ یو رسول راولېږي داسې رسول دئ چې موږ یې نصب ، صداقت ، ایمانداري او پرهیزگاري ښه پېژنو دغه رسول موږ د یوه الله ﷻ یعنې د شریک پرته و عبادت ته راوبللو د ډېرو او بتانو عبادت څخه یې منعه کړو ، د ښو کارونو حکم یې راته وکړی ، د بدو کارونو څخه یې منعه کړو ، موږ ته یې د ریښتیا ویلو ، امانتداری ، وصیله رحمی ، د همسایه سره د ښه سلوک ، دلمانځه کولو ، روژې نیولو ، خیرات ورکولو او د ښو اخلاقو حکم وکړئ ، دزنا ، بدکاری ، درواغ ویلو ، دیتیم دمال خوړلو ، پرچا د تهمت ویلو او داسې نورو بدو عملونو څخه یې منعه کړو. موږ ته یې د قرآن کریم ښوونه راکړه موږ په هغه ایمان راوړی او دهغه حکمونه مو ومنل همدا لامل و چې زموږ قوم زموږ دښمنان سوه او دهر ډول تکلیفونو رارسول یې شروع کړه موږ اړ سو چې د خپل نبي ﷺ د لارښوونې سره سم ستاسو په هیواد کې پناه واخلو . پاچا وویل: کوم قرآن چې ستاسو نبي تاسو ته راوړی دئ دهغه څخه ماته یو څه راوړی حضرت جعفر **AA** د سورة مریم لومړني ایتونه ورته تلاوت کړه پاچا چې د قرآن کریم دغه ایتونه واورېده - دی او دده یادریان چې دلته موجود وه ټولو ډېر وژړل آن تردې چې ږیري یې لندې سوي وروسته پاچا وویل: په الله ﷻ قسم یادوم چې دغه کلام او هغه کلام چې حضرت عیسیٰ **ﷺ** راوړی دئ دیوه نور څخه را وتلي دی بیا یې دمکې وڅلگو ته انکار وکړئ چې زه و

تاسو ته دغه مسلمانان نسّم سپا رلاى دمکې خلگ ډېر خوابدي سوه او ډېر سپک سوه پخپلو منځو کي يې مشوره پيل کړه د مشورې په بهير کي يوه وويل : زه به سبا يو داسي چل وکړم چي پاچا د دوى ريښې پر بکړي ملگرو ورته وويل : داسي کار نه دئ په کار ځکه که څه هم دوى مسلمانان سوي دي بيا هم زمور خپلوان دي خودغه سړي نه ومنل سبا بيا و پاچا ته ورغلل پاچا ته يې وويل : پاچا صاحب ! دغه مسلمانان ستاسو د پيغمبر حضرت عيسي عليه السلام په هکله بې ادبي خبري کوي او وايي چي حضرت عيسي عليه السلام د خداى جل جلاله زوى نه دئ پاچا د دوهم ځل لپاره مسلمانان راوغوښتل ، مسلمانان د غوښتنې پر مهال د تېروار په پرته زيات خواشيني سول په هر صورت مسلمانانو ويلي دي چي مور پاچا ته ورغلو پاچا راته وويل : تاسو د عيسي عليه السلام په هکله څه وياست ؟ مسلمانانو ورته وويل : مور د عيسي عليه السلام په هکله هغه څه وايو چي الله جل جلاله زمور پر نبى عليه السلام باندي نازل کړي دي پاچا ورته وويل : ستاسو پر نبى عليه السلام باندي د عيسي عليه السلام په هکله څه نازل سوي دي ؟ مسلمانانو ورته وويل : عيسى عليه السلام د الله جل جلاله نبى دئ ، د الله جل جلاله بنده دئ ، د الله جل جلاله روح دئ ، د الله جل جلاله کلمه ده ، الله جل جلاله د يوې پيغلي (بي واده) نبخي يعنې بي بي مريمې عليها السلام په وجود کي پيدا کړى او بيا يې وزيروى . نجاشي پاچا ورته وويل : ستاسو خبري ريشتيا دي ځکه عيسى عليه السلام هم تر دغه خبرو زياتي نه دي ويلي د پاچا سره ناستو پادريانو بک ، بک شروع کړى يعنې خبري يې سره واړولي خو پاچا ورته وويل : تاسو چي هر څه وياست خو حقيقت داسي دئ لکه مسلمانان چي وايي ددې څخه وروسته يې دمکې کافرانو ته بېرته تحفې په لاس ورکړې او مسلمانانو ته يې وويل : تاسو نور په امن کي ياست هر څوک چي تاسو ته تکليف رسوي تاوان به ورکوي بيا يې دغه اعلان هم وکړى چي مسلمانان په امن دي هر څوک چي تکليف ورکوي تاوان باندي لازم دئ. (13)

په دغه وخت کي په حبشې کي د مسلمانانو عزت نور هم زيات سو دمکې د کافرانو ډله سپکه او رسوا سوه په دغه کار دمکې د کافرانو د حسد جذبه نوره هم زياته سوه او حضرت عمر رضي الله عنه هم اسلام راوړي و دده مبارک په اسلام سره هم دوی ډېر سوځيدل ، دوی غوښتل چي د مسلمانانو سره د نورو خلکو ليدل بند سي او په يو ډول نه په يو ډول د اسلام ډېره مړه کړي آخر داچي دمکې مشرانو مشوره وکړه- په مشوره کي يې وويل چي اوس نو د محمد صلى الله عليه وسلم وژل ضروري دئ مگر د محمد صلى الله عليه وسلم وژل څه آسان کار نه و ځکه بنو هاشم يو لوی خاندان و بنو هاشم که څه هم مسلمانان نه وه مگر د محمد صلى الله عليه وسلم و وژلو ته هم تيار نه وه نو له همدې امله کافرانو يو وعده سره وکړه چي د بنو هاشم او بنو عبدالمطلب سره پرېکون کوي يعني ددغه دوو قومو سره به نه څوک خبري ، نه به څوک ورسره کښېني ، نه به څوک رانيول او خرڅول ور سره کوي ، نه به څوک کورته ورځي او نه به يې کورته پرېږدي تر هغه وخته پوري چي دوی نبي کریم صلى الله عليه وسلم و مرگ ته نه وي حواله کړي د دوی دغه وعده دخولې پر خبرو خلاصه نه سوه بلکي په عملي ډول يې دمحرم (حسن حسين) په لومړۍ دنوت په اووم کال يو پرېکړه ليک وليکي او په مکه مکرمه کي يې و څړاوه او ټولو خلکو ته يې خبر ورکړي چي ددغه پرېکړه ليک به پوره درنښت کوي او په پلي کولو کي به يې پوره کوشش کوي ددغه پرېکړي له وجهي اصحاب کرام رضي الله عنهم د دوو غرونو په منځ کي يعني په يوه سخته وچه مخکه کي چي په (شعب ابي طالب) سره يادېده- نظر بند سوه نه چا خبري ورسره کولي او نه څوک ورسره يو ځای کېده او نه دوی د چا سره يو ځای کيدلای سواي نه يې د چا څخه شی رانيولای سواي او نه يې د هغه چا سره ملاقات کولای سواي چي دمکې دباندې څخه به راتلی او نه د دوی څخه څوک دباندې راوتلای سواي که به راوتی کافرانو به واهه د مسلمانانو څخه که به څوک يو شی ته اړ سو نو کافرانو به جواب ورکاوه د دوی اړتيا به يې هيڅ نه پوره کول

دغه مبارکو انسانانو چي لږ غله دانه درلوده په لږ وخت کي خلاصه سوه د خوراک هيڅ نه سوه ورياته ، د سختو لوږو ورته مخ سو ، دلورږو داسي تکليفونه پرې تېر سوه چي آخر به ددوی اولادونه او بنځو د لوږي د سخت تکليف له امله ژړل ، دوی مبارکان به هم د لوږي څخه په سخت تکليف اخته وه خو د خپل ځان تر تکليف به د اولادونو په لوږه زيات غمگين وه. د څښتن تعالی ﷺ پېرزوينه وه چي درې کاله وروسته هغه پر بکړه ليک چي په مکه مکرمه کي څرېدئ وينو و خوږی اصحاب کرام د پورتنني ناوړين څخه خلاص سوه پر اصحابو کرامو چي هر څومره لوږي، تندي او تکليفونه تېر سوه خو دوي پر خپل دين ټينگ ولاړه. او ددين د خپرولو څخه يې لاس نه واخيستی.

فايده: پورتنی تکليفونه هغه کسانو پر ځان تېر کړي دي چي نومونه يې تر اوسه ځلانده دي او موږ ځانونه ددوی تا بعداران بولو ، د برياليتوب په ډگر کي د اصحابانو په څېر د ترقۍ خوبونه وينو (او د حقيقي تگ لاري څخه يې ډېر ليري يو) لږ تر لږه موږ ته هم يو څه فکر کول پکار دي چي دغه مبارکو اصحابانو ددين لپاره څومره قربانۍ ورکړي دي او موږ ددين ، اسلام او مذهب لپاره څه کړي دي؟ او حال دا چي برياليتوب د کوشش او زيار په نتيجه کي لاسته راځي. موږ غواړو چي هوسا ، ارام او دنيا په لټه کي ژوند وکړو. په بې دينۍ او عيش کي د کافرانو سره اوږه پر اوږه روان يو د اسلام ترقی دي هم راسره وي، دا کله کيداي سي.

ترسم نه رسی بکعبه ای اعرابی

کين راه که تومی روی بترکستان است

ژباړه: و بربرم اي صحرايي ! چي وکعبې ته به ونه رسيږي ځکه دغه لاره چي ته پرې روان يې ترکستان ته تلي ده.

دوهم باب

د الله ﷺ څخه خوف او وېره

اصحاب کرام رضی اللہ عنہم د قربانی ورکولو او تکلیفونو تېرولو سره - سره د الله ﷺ څخه زیات وېرېدل ددوی د تکلیفونو د نمونې په ډول تاسو څو قصې ولوستلې چې د دین لپاره یې مال، عزت او خپل ځان قرباني کړي وه، الله ﷺ دي وکړي چې دوی د وېرې او خوف څخه یوه لږه حصه په مور کې هم پیدا سي د بیلګې په ډول ددوی د خوف او وېرې څو قصې بیانوم:

۱ د سیلی په وخت کې د نبی ﷺ طریقہ

حضرت عایشه رضی اللہ عنہا فرمایي: کله چې به وریخ، سیلی او داسې نور پېښ سو د رسول الله ﷺ پر مخ به اثر ښکاره سو او دمخ مبارک رنگ به یې بدل سو کله به دننه ولاړی او کله به دباندې راوتی او دا کلمه به یې ویل: **اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا فِيهَا وَخَيْرَ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا وَشَرِّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ.**

ژباړه: اې خدايه! ﷺ زه ددې هوا خیر غواړم او کوم څه چې په دې هوا کې دي (چې د باران او نورو څخه عبارت دي) د هغو خیر غواړم او د کوم مقصد لپاره چې دي دغه هوا رالېږلې ده د هغه خیر غواړم اې خدايه ﷺ! زه ددې هوا د شر څخه پنا غواړم کوم څه چې په دې هوا کې دي د هغه د شر څخه پنا غواړم او د کوم څه لپاره چې دي رالېږلې ده د هغه د شر څخه پنا غواړم. کله

چي به باران شروع سو رسول ﷺ به خوشاله سو ، حضرت عايشه ؓ فرمايي: ما د رسول ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي اې د الله ﷻ رسوله ! خلگ چي وريخ وويني خوشاليري ته تر هغه وخته پرېشانه يې چي باران شروع کېږي رسول الله ﷺ وفرمايل: زه څه باور نلرم چي په دې وريخ کي به د الله ﷻ عذاب وي او که به باران وي ، د عاديانو قوم دا عادت درلودئ چي وريخ به راغله دوی به خوشالېدل يوه ورځ وريخ راغله دوی خوشاله وه چي باران دئ مگر په هغه وريخ کي د الله ﷻ عذاب و ټوله يې هلاک کړه. (۴)

الله ﷻ د عاديانو په اړه فرمايلي دي:

• ۰ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

ژباړه: د عاديانو قوم چي کله وريخ وليده چي د مځکي پر لوري راروانه وه نو وې ويل: دا وريخ پر موږ باران اوروي (الله ﷻ وفرمايل) نه داسي نه ده بلکي دا هغه عذاب دئ چي تاسو يې د راتلو ژر غوښتنه کول (او پيغمبر ته به مو ويل: که ته ريښتني يې نو پر موږ عذاب راو له ، الله ﷻ

(۱۴) درمنثور
(۱۵) سورة الاحقاف الاية (۲۴)

بې په دې ډول بيان کړې دئ:) يوه سخته سيلۍ ده چې سخت عذاب پکښې دئ او هر شی به د الله ﷻ د حکم سره سم تباہ کړي وروسته د هغه سيلۍ په وجه ټول داسې هلاک سوه چې دودانيو پرته هيڅ نه پکښې ښکار بدل (الله ﷻ فرمايي:) مور په دغه ډول مجرمانو ته عذاب ورکوي. (۱۶)

فايده: تاسو وگورئ چې هغه څوک چې د دنيا او آخرت سردار دئ دومره زيات د الله ﷻ څخه و پرېري سره له دې چې ټولو ته معلومه ده چې الله ﷻ په قرآن کریم کې د رسول ﷺ سره وعده کړې ده چې ستا په شتون کې به وډوی ته عذاب نه ورکوم ددې وعده سره - سره بيا هم رسول الله ﷺ ته د سيلۍ او ورپسې د راتگ په وخت کې به د تيرو قومونو عذاب ورپه ياد سو.

د رسول الله ﷺ په حال کې يو څه فکر کول پکار دي که تاسو وگورئ مور هر وخت په گناهونو کې اخته يو زلزلي او نور ډول - ډول عذابونه ووينو بيا هم ددې پر ځای چې د الله ﷻ څخه و ويريږو ، توبې و باسو او لمونځونه وکړو بې ځايه تحقيقات شروع کړو.

۲- په تياره کښې د حضرت انس ﷺ عمل

نضر بن عبدالله ﷺ فرمايي: د حضرت انس ﷺ په ژوند کې يوه ورځ دورځي تياره خوره سوه زه د حضرت انس ﷺ و حضور ته ورغلم او ورته ومي ويل چې د نبي ﷺ په زمانه کې هم دا ډول شيان راتلل انس ﷺ راته وويل: د نبي ﷺ په زمانه کې چې به لږه هوا تېزه سوه مور به د قيامت څخه و پرېدو او په چټکۍ سره به و مسجد ته تلو.

يو بل صحابي ابودرداء ﷺ فرمايي: د رسول ﷺ دا عادت و چې کله به سيلۍ را والوته نبي ﷺ به و مسجد ته تشریف يو وړی. (۱۷)

(۱۶) بيان القرآن
(۱۷۱۷) جمع الفوائد

فايده: په اوس وخت کي لوی-لوی مصيبتونه او بلا وي راځي بيا هم هيڅوک مسجد ته نه دي تللي عام خلگ خو پرېرېده بلکي خاصو خلگو هم دا کار نه دئ کړی خپله په زړه کي ددې سوال په جواب کي فکر وکړئ.

۳_ د لمر ترندي نيولو په وخت کي د رسول ﷺ عمل

د رسول الله ﷺ په زمانه کي د اصحابو کرامو سره دا فکر و چې رسول ﷺ به د لمر ترندي نيولو په وخت کي څه کوي او دابه يې ويل: چې ددې کار څېړنه دي وسي. کله چې به لمر ترندي ونيوی اصحابانو مبارکانو به خپل کارونه پرېښودل په چابکۍ سره به راغلل همدا ډول د نوي عمر هلکان چې د غشي ويشتلو په تمرين به اخته وه په چابکۍ سره به راغلل خو وگوري چې رسول الله ﷺ څه کوي؟ رسول الله ﷺ به دوه رکعته د کسوف (د لمر ترندي نيولو) لمونځ ادا کړي او ډېر به يې لمونځ اوږد کړي دومره به يې اوږد کړي چې خلگ به بې هوښه پرېوتل په لمانځه کي به يې ژړل او فرمايل به يې: اي خدايه ﷻ! تا زما سره وعده نه وه کړي چې ستا په شتون کي به پر دوی عذاب نه راولم؟ او نه به په داسي وخت کي عذاب پرې راولم چې دوي په استغفار اخته وي؟ (يعني اي الله ﷻ! دا ترنده ليري کړي).

الله ﷻ په سورة الانفال کي د رسول ﷺ سره وعده کړي ده چې ته په دوی ک موجوي يې پر دوی به عذاب نه راولم ، نه په داسي وخت کي عذاب پرې راولم چې دوي په استغفار اخته وي ځکه الله ﷻ فرمايي:

وېرېدئ چې ويل به يې: کاشکي زه درخته وای چې پرې سوي وای کله به يې ويل: ارمان چې زه هم و انبه وای چې يو حيوان خوړلی وای او کله به يې ويل ارمان چې زه د يو مؤمن انسان د بدن وېرېدئ وای.

يوه ورځ ده مبارک يو باغ ته تشریف يوړی يو حيوان يې ناست وليدئ سوړ اسويلی يې و کښی او حيوان ته يې وويل: ته څومره په خوند خوړل او څينسل کوي، ددرختو په سايو کي گرځې او پر تاباندي داخرت هيڅ حساب او کتاب نسته ارمان چې ابو بکر هم ستا په څېر وای يعنې دايې دالله ﷺ دوېرې خوښه وه چې حيوان وای. (22)

ربيعه اسلمي ﷺ فرمايي: يوه ورځ زما او د حضرت ابو بکر ﷺ په منع کي څو خبري زياتي سوې ده مبارک ماته يو سخت لفظ ووايه چې پر ما ښه ونه لگېدئ ژر يې فکر بدل سو او راته وې ويل ته هم هغسي بل لفظ ماته ووايه چې بدله خلاصه سي او آخرت ته شی پاته نسي ما دويلو څخه انکار وکړی، ده مبارک را ته وويل چې ووايه که يې نه وایي زه نبي ﷺ ته ورځم او عرض به ورته وکړم ما پدې جواب سره هم د ويلو څخه انکار وکړی، دی ولاړ سو او دولاري پدغه وخت کي د بنو اسلم د قوم څخه څه خلگ راغله او وې ويل: دا عجيبه خبره ده چې خپله يې هم زياتی کړی دئ او هم رسول الله ﷺ شکايت کوي مادي خلگو ته وويل تاسو دغه سپرې پېژندلی دئ دا څوک دئ؟ دا ابو بکر صدیق ﷺ دئ که دی خوابدی سي نو د الله ﷺ نازولی رسول ﷺ به له ما څخه خوابدی سي او د نازولي رسول ﷺ په خفگان سره الله ﷺ ناراضه کېږي که الله ﷺ راڅخه ناراضه سي نو بيا د ربيعه په هلاکت کي څه شک سته؟ ربيعه ﷺ فرمايي: ددې څخه وروسته زه د رسول ﷺ و حضور ته حاضر سوم او قصه مي ورته وکړه نبي ﷺ و فرمايل: ښه

(22) تاريخ الخلفاء

دي وکړه تاته جواب او بدله اخیستل پکار نه و مگر د هغه په بدله کښي داسي ووايه چي ابوبکره ! تادي الله ﷻ معاف کړي.

فايده: داد حضرت ابوبکر صدیق ﷺ د الله ﷻ د وېرې لږ خبره وه و حضرت ابوبکر صدیق ﷻ ته بدله اخیستل دومره قدر او ارزښت درلودئ چي لومړی یې وریعه ﷻ ته خپله خواست وکړی او بیایې د نبی ﷺ په واسطه ددې اراده وکړه چي ریعه ﷻ بدله واخلي نن مونږ او تاسو په سلگو نو خبري یو او بل ته کوو او ددې فکر هم په ذهن کي نه راځي چي په آخرت کي به ددې خبرو بدله اخیستل کېږي او یابه حساب او کتاب راسره کېږي.

۶- د حضرت عمر ﷻ حالت او دَحْرَه واقعه

حضرت عمر ﷻ به زیات وخت یوه کڅوړه واخیسته او به یې ویل ارمان چي زه دا کڅوړه وای کله به یې ویل ارمان چي زه خپلي مور نه وای زېږولی یوه ورځ یو سپری ورته راغلی او ورته وې ویل: فلانکی سپری پر ما ظلم کوي تاسو راسره ولاړ سئ د هغه څخه زما بدله راواخله ده مبارک هغه سپری په یوه دوره وواهه او ورته وې ویل کله چي زه د کار د پاره کښېنم ته نه راځي او کله چي زه په نورو کارونو اخته سم نو ته راسې او راته وایي چي بدله راواخله، هغه سپری ولاړی، ده مبارک دستي یو سپری پسې ولېږه او هغه یې راوغوښتی او دوره یې په لاس ورکړه ورته وې ویل ای سپریه ! ته ما وهلی یې اوس ته زما څخه بدله واخله هغه سپری ورته وویل ماته د الله ﷻ لپاره بڅښلی یې.

حضرت عمر ﷻ کورته تشریف یووړی دوه رکعته نفل یې ادا کړه بیایې خپل ځان ته وویل: ای عمره ! ته کښته وې الله ﷻ لوړ کړې، ته گمراه وې الله ﷻ هدایت درکړی، ته ذلیل وې الله ﷻ عزت درکړی بیایې د خلگو پاچا جوړ کړې اوس تاته یو سپری راځي او درته وایي چي زما

د ظلم بدله راواخله ته يې په دوره وهې سبا به د قيامت په ورځ خپل رب ته څنگه جواب وايي ده مبارک په دغه ډول تر ډېره وخته پوري پرځان ملامتي ويل.⁽²³⁾

د حضرت عمر رضي الله عنه مړی (غلام) حضرت اسلم رضي الله عنه وايي: زه يوه ورځ د حضرت عمر رضي الله عنه سره (حَرَه - 24) نومي ځای ته تلم يوځای مي په يو څنگل کښي اور تر سترگو سو حضرت عمر رضي الله عنه وفرمايل: بنايي دا يو قافله وي چي د شپې په وجه به ښار ته نسواي تلای د ښار دباندي به پاته سوې وي راڅه چي پوښتنه پرې وکړو او ددوی د نن شپې د حفاظت انتظام وکړو هلته چي ورسېدو وموليدل چي يوه ښځه ناسته ده څو کوچني اولادونه ورسره دي ژاړي او چغي وهي يو ديگ پر نغري پروت دی د اوبو ډک دی لاندې اور ترې بليږي مور سلام ورته ووايه او دنژدې ورتلو اجازه مو ځني واخيسته حضرت عمر رضي الله عنه پوښتنه ځني وکړه چي دا کوچنيان ولي ژاړي؟ ښځي ورته وويل: ډېر وړې سوي دي د لورې له امله ژاړي ده مبارک بيا پوښتنه ځني وکړه چي په ديگ کښي څشي دي؟ ښځي ورته وويل دا ديگ مي دکوچنيانو د خوشحاله کولو لپاره د اوبو ډک کړی او پر اور مي ايښي دی چي ددوی زړونه پرې ډاډه سي او وېده سي، ښځي زياته کړه چي زما او دامير المومنين عمر رضي الله عنه په منځ کښي به الله ﷻ فيصله کوي چي زما ددې سترې حال څخه ځان نه خبروي حضرت عمر رضي الله عنه په ژړا سو او وې ويل الله ﷻ دي پر تارحم وکړي عمر ستاد حال څخه څه خبر دی؟ ښځي وويل هغه زمونږ امير جوړ سوی دی او زمونږ د حال څخه ځان نه خبروي اسلم رضي الله عنه وايي چي زه حضرت عمر رضي الله عنه د ځان سره بېرته بوتلم او په يوه گونۍ (بورۍ) کښي يې د بيت المال څخه څه اوږه، خورماوي، وازگه، څه کالي او څه پيسې واچولې گونۍ يې ښه ډکه کړه ماته يې وويل چي دا زما پر ملا باندي کښېږده ما ورته وويل زه به يې يوسم ده مبارک راته وويل: يا زما پر ملا باندي يې کښېږده، دوه درې واره مي تينگار وکړي چي زه به يې يوسم

(23) اسد الغابة

(24) مدينې ته نژدې د يو ځای نوم دی

ده نه راسره منل آخر ده راته وويل ايا د قیامت په ورځ زما بار ته پورته کولای سې؟ ما ورته وويل: یا نه یې سم پورته کولای ده مبارک راته وويل نو دا به هم زه پورته کوم ځکه چې د قیامت په ورځ پوښتنه زما څخه کیږي، آخر زه مجبوره سوم چې گونۍ دده پر ملا باندي کښېږدم، حضرت عمر رضی الله عنه په ډېره چاپکی سره د بنځي و ځای ته تشریف یوړی زه هم ورسره وم هلته چې ورسېدو ده مبارک په پخپل لاس په دیگ کښي څه اوږه، څه وازگه او خورماوي و دیگ ته واچولې او ددیگ لړل یې شروع کړه، د نغري اور یې پخپله پوه کاوه اسلام رضی الله عنه وایي دده مبارک د پیري څخه دود وتل ما ولیدل اخر دا چې ډېره یې په دود توره سوه ددې څخه وروسته یې پخپل مبارک لاس ددیگ څه خواږه راویسته او په هغه کوچنیانو یې وخورل هغه ښه ماږه سوه په خدا او لوبو اخته سوه او کوم څه چې پاته سوه هغه یې ددوی د بل وخت لپاره وروسپارل ښځه هم ډېره خوشاله سوه او وې وويل الله تعالی ﷻ دي تاته د خیر بدلله درکړي ته ددې وړ یې چې د عمر رضی الله عنه پر ځای باندي خلیفه سي. (بنځي دا خبره له دې امله وکړه) چې بنځي دی نه پېژانده چې امیر المومنین دی، عمر رضی الله عنه دې ته تسلي ورکړه او ورته وې وويل کله چې ته خلیفه ته ورسې ما به هلته پیدا کړې عمر رضی الله عنه ددوی څخه لږ لېري پر مخکه کښېناستی د لږ ناستي وروسته روان سو او وې وويل: زه له دې وجهي څخه کښېناستم چې مادغه کوچنیان په ژړا لیدلي وه زما زړه و غوښتل چې لږ ساعت یې په خدا هم ووينم. (25)

حضرت عمر رضی الله عنه د سهار په لمانځه کښي زیات وخت سوره کهف، طه او داسې نور لوی-لوی سورتونه لوستل او دومره به یې ژړل چې اواز به یې تر څو صفونو پوري رسېدی یوه ورځ یې د سهار په لمانځه کښي سوره یوسف لوسته کله چې دې ځای ته راوړسېدی: ﴿سَمَّوٰ۟۟۟﴾

 خاتې.

کله به د تهجد په لمانځه کېنې په ژړا پرېوتی او ناچوړه به سو.

فايده: داد الله ﷺ د وېرې څخه د هغه چا حالت دئ چې د نامه څخه يې لوی - لوی
 پاچاهان و پرېدل او رېپدل نن ورځ يعنې ديارلسنيم سوه کاله وروسته يې هم دېد به ، شان او
 شوکت منل سوی دئ، نن يو پاچا نه ، حاکم نه بلکې يو کوچنی آمر هم د خپل رعيت سره داسې
 معامله نه کوي.

۷- د حضرت عباس ؓ نصيحت

وهب بن منبه ؓ فرمايي: د حضرت عبدالله بن عباس ؓ د سترگو ديد لمنځه ولاړی يوه ورځ
 ما کعبې شريفې ته بوتی هلته چې ورسېدئ د يوې ډلې خلگو څخه د جگړې او ازراتلی ماته يې
 وويل ما دغه طرفته بوزه نو ما هلته بوتی ده مبارک درسېدو سره سم سلام ووايه هغو خلگو دده
 څخه د کينېناستلو غوښتنه وکړه ده انکار وکړی او وې فرمايل تاسو ته معلومه نه ده چې د
 الله ﷺ د خاصو بنده گانو ډله هغه خلگ دي چې د الله ﷺ د ويري څخه خاموشه وي حال دا چې هغه
 خلگ نه عاجزه او نه گونگيان وي بلکې بنه پاکي خبري کوونکي وي، ويونکي وي، پوهه
 لرونکي وي خو د الله تعالی ﷻ لوی ذکر ددوی زړونه حيران کړي وي ددغه و جهې څخه يې زړونه
 مات وي او ژبې يې خاموشه وي کله چې دوی ته په دغه حالت کې پوځوالی پيدا سي نو نېک

(26) سورة يوسف الاية (۸۶)

کارونه په چابکۍ سره کوي. (اې خلگو! بڼه کسان خو داسي وي لکه چي ومي ويل) نو تاسو و لي دومره لېري سوي ياست؟ يعني اوازونه مو پورته کړي دي.

وهب بن منبه رضي الله عنه فرمايي ددې څخه وروسته مادوه کسان هم يو ځای ونه ليدل.

فايده: حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه به د الله ﷻ د ويرې څخه دومره ژړل چي هروخت به يې په

مخ کي داوښکو د بهېدو له امله دوې نښي د نالو په څېر معلومي وي.

په پورتنۍ قصه کښي عبدالله بن عباس رضي الله عنه د نيکو کارونو لپاره يوه اسانه تگلاره وښودل

هغه دا چي هر څوک د الله ﷻ د لويې فکر وکړي د هغه لپاره هر ډول نېک کار اسانه وي او بيا هغه

يقناً د اخلاصه ډک وي که مور په شپه او ورځ کښي يعني ۲۴ ساعته کښي په دغه ډول يولې فکر

وکړو نو دغه گران کار دی؟

۸- د تبوک په سفر کښي د شمو ديانو په کلي تېرېدنه

د تبوک غزا يوه مشهوره غزا ده او د رسول ﷺ وروستۍ غزا ده کله چي رسول اکرم ﷺ ته خبر

ورکړل سو چي د روم پاچا پر مدينه منوره د حملې کولو اراده لري يو لوی لښکر ورسره دئ اود

شام پر لاره مدينې ته راځي نو رسول الله ﷺ د هجرت په نهم کال د خدای تعالي (رجب) دمياشتي

پر پنځمه د پنج شنبې په ورځ دروم د پاچا مقابلې ته د مدينې منورې څخه روان سو لکه څرنگه

چي سخته گرمي وه او مقابله هم ډېره سخته وه لدې و جهي نبي ﷺ صفا اعلان وکړي چي د روم د

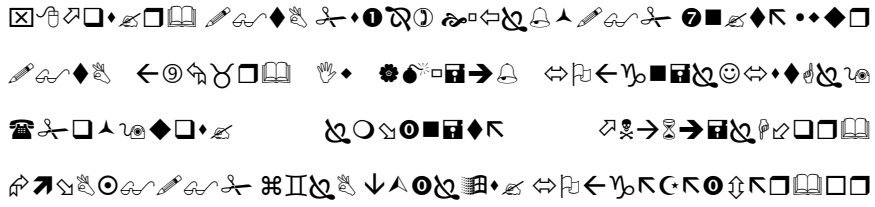
پاچا مقابلې ته څو تياري وکړي، نبي ﷺ پخپله ددې کار لپاره چنده کول شروع کړل دا هغه غزا

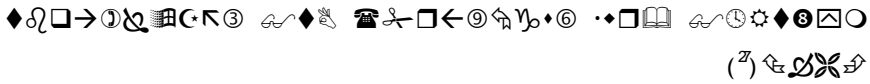
ده چي حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه خپل د کور ټول سامان ددې جگړې لپاره راوړی او کله رسول

الله ﷻ ورته وويل چي اې ابوبکر صديق! د کور خلگو ته دي يوشی پرېښودئ حضرت ابوبکر

رضي الله عنه ورته وويل: چي د کور د خلگو لپاره مي الله ﷻ او دده در رسول ﷺ دنوم برکت او ددوی رضا او

خوشحالي پرېښودل، حضرت عمر ؓ ددې غزاء لپاره د خپل کورنيم سامان راوړې چې قصه به يې په شپږم باب څلورم شمېره کښي راسي، حضرت عثمان غني ؓ ددريمي حصې د جنگياليو سامان ورکړې همدا ډول هر مسلمان تر خپل توان زيات شيان راوړل لکه څرنگه چې په عمومي ډول مسکنت زيات وو نولس - لس کسان به پريوه او بن باندې په وار سره سپرېدل له همدې امله ددې جنگ و جنگياليو ته جيش العسرة (د سختۍ لښکر) ويل سوي دي. دا جگړه ډېره سخته وه او سفر هم ډېر ليري و گرمي هم زيات وه دومره گرمي وه چې په دغه وخت کښي د مدينې منورې د خرماو باغونه پاخه ولاړه حال دا چې دمسلمانانو لپاره د ټول کال د رزق د جمع کېدو وخت و دا په حقيقت کښي د الله ﷻ سخت امتحان و ديوي خوا د الله تعاليٰ څخه وېره وه او دنبي ﷺ امر و چې د تللو پرته بله لار نه وه د بلي خوا د ټول کال رزق له منځه تلل و ځکه ټولي درختي پخې وي هغه ټولي بې سرپرسته پاتېدې خوددې ټولو سختو تکليفونو سره د الله ﷻ وېره پردوی مبارکانو باندي غالبه سول او در رسول الله ﷺ سره روان سول يواځي منافقان، معذورين، بنځي، کوچنيان او هغه کسان پاته سول چې په مدينه کي ورته اړتيا وه او ياداسي کسان پاته سول چې ددوی لپاره سپرلي نوي د ژړا په حالت کښي پاته سول الله ﷻ يې په اړه ايات نازل کړي:

ديادوني وړده چې درې کسان د ضرورت پرته پاته سول چې قصه به يې وروسته راسي کله چې رسول ﷺ او اصحاب ﷺ د ثموديانو پر کلي تېرېدل نو نبي ﷺ خپل مخ مبارک په لمن پټ کړی او اوښه يې تېزه کړه اصحابو کرامو ﷺ ته يې امر وکړی چې پردې ځای په تېزۍ سره تېر سئ ، د ظالمانو په کلي کښي په ژړا تېر سئ او په دې وېره تېر سئ چې خدای مکره هغه عذاب پر تاسو نازل نسي کوم چې پردوی نازل سوی دئ. (27)

فايده: د الله تعالیٰ خوږ او نازولی بنده او دده سرتيري دوستان چي د خپلي قرباني ثبوت ورکوي په دغه ځای کښي په تېزۍ سره تېرېږي او رسول ﷺ په ژړا د تلو حکم ورکوي چې خدای مکره هغه عذاب پردوی نازل نسي (کوم چې پر ثموديانو نازل سوی و) زمور حال وگوره په کوم کلي کښي چي زلزله وسي د هغه ځاي څخه د سيل ځای جوړوو ، دوران سوو ودانيو وسيل ته ورځو ژړا خو څه کوي بلکي په زړه کښي د ژړا فکر لانه کوو.

۹- په تبوک کښي د حضرت کعب ﷺ غير حاضري او د هغه توبه

د تبوک په غزا کښي د معذورانو څخه پرته د اتياوو څخه زيات منافقان د انصارو څخه وه چې په جنگ کي يې گډون نه و کړی په دغه پيمانه د کلو او صحراو خلگ هم وه ، ددې څخه علاوه يوه لويه ډله د باندنيو خلگو څخه داسي وه چې خپله هم په غزا کښي نه وه تللي او نور يې هم منعه کول لکه چې الله ﷻ ددوی بيان داسي کوي:

(27) سورة التوبة الاية (۹۲)

(28) اسلام ، خميس

لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ .

ژباړه: (منافقانو به نورو خلگو ته ويل:) په گرمۍ كښي مه وځئ.

يعني دوی به خلگ منع کول چې سخته گرمي ده مه ځئ او حال دا چې الله ﷺ فرمايي

ددوزخ د اور گرمي ډېره سخته ده.

ددغه خلگو څخه علاوه درې رېښتني پاڅه مسلمانان هم وه چې د قوي عذر څخه پرته په

جنگ كښي نوه شريك سوي يو كعب بن مالك ﷺ، دوهم هلال بن اميه ﷺ او دريم مراره بن

ربيعه ﷺ دا درې سره مبارك اصحابان د نفاق د عذر په وجه نوه پاته سوي بلکي خوشحالي يې

د پاته کېدو سبب سو.

كعب ﷺ خپل حالات په تفصيل سره بيانوي وروسته به راسي، د مراره بن اميه ﷺ باغ ښه د

ميوو ډك و فكري يې و كړي چې كه چيري زه ولاړ سم نو ټوله ميوې به ضايع سي زه تل په غزاو

كښي شريك سوي يم كه دا ځل نسو ولاړ نو څه پروا لري ددغه وجهي څخه پاته سو خو كله چې

په حقيقت پوه سو نو د باغ ټولي ميوې يې د الله ﷻ په لاره كښي صدقه كړي ځكه دغه ميوې دده

د پاته کېدو سبب گرځېدلي وي.

دهلال ﷺ اولادونه او خپلوان يو خواته تللي وه نابره په دغه وخت كښي سره جمع سول ده

هم دا فكر وكړي چې زه تل په غزاو كښي شريك سوي يم كه دا ځل شريك نسو نو څه تاوان لري

كله چې په حقيقت پوه سو نو د زړه له درده يې د ټولو قريبانو سره د اړيكو پرېكولو اراده وكړه

ځكه دغه اړيكې دده د پاته کېدو سبب گرځېدلي وي.

د حضرت كعب ﷺ قصه په احاديثو كې زياته راغلبېده خو دی مبارك خپل حالت په تفصيل

سره داسي بيانوي: زه د ټولو غزاو په وخت كې دومره شتمن نه وم لكه د تبوك د غزا په وخت كې

چې شتمن وم ما پدغه وخت كې دوي او بناني درلودې او بل هيڅ وخت زه ددو او بنانو مالک

سوی نه وم.

د نبي ﷺ عادت داو چې هر چيري به يې د جنگ اراده وکړه نو د جنگ د ځای معلومات به يې نه ورکاوه بلکې د نورو اړخونو حالات به يې پوښتل څرنگه چې د تبوک په غزاه کښي گرمي ډېره وه، سفر هم ليري و او د دښمن دلښکر شمېر هم زيات و نو ځکه يې په ښکاره اعلان وکړي تر څو خلگ تيارې وکړي همدا وجهه وه چې د نبي ﷺ يو لوی شمېر مسلمانانو نومونه ثبت کړه آن تردې چې د نومونو ليکل يې مشکل سو که چا غوښتي وای چې ځان پت کړي نو د خلگو د ډېروالي له امله يې ځان په ډېره اسانۍ سره پوتوالی سواى کعب ﷺ وایي پدغه وخت کي ميوې بيخي پخې وې ما به سهار د سفر د سامان د تيارولو اراده وکړه خو ماښام به سو هيڅ قسم تيارې به مي نه وکړه مگر ما په خپل زړه کښي دا فکر کاوه چې زما سره هر څه سته که زه پخه اراده وکړم نو ژر به وسي تر داسي وخته چې نبي کریم ﷺ روان سو او مسلمانان ورسره روان سو زما د سفر سامان تيار نسو بيا به مي هم دا فکر کاوه چې په يوه يا دوې ورځو کښي به ځان تيار کړم ور به سم پدغه ډول مي نن او سبا ته کول تر داسي وخته چې دنبي ﷺ هلته د رسېدو وخت ډېر نژدې سو هغه وخت مي هم کوشش کاوه خو سامان مي تيار نسو پدغه وخت کي چې ما په مدينه منوره کي شاوخوا وکتل نو يوازي به مي هغه کسان تر سترگو کېدل چې د نفاق داغ به پرې لگېدلی و او يابه معذوره وه ، نبي ﷺ چې تبوک ته ورسېدی پوښتنه يې وکړه چې کعب ﷺ نه معلومېږي څه پېښه ده يو ملگري وويل: اي د الله رسوله ! هغه خپل مال او ښکلامست وگرځاوه حضرت معاذ ﷺ دغه کس ته وويل: غلطه خبره دي وکړه مونږ ته چې څومره معلومات سته هغه ښه سپړی دئ نبي ﷺ چوپ سو هيڅ يې ونه ويل تر داسي وخته چې د څو ورځو وروسته ما د رسول الله ﷺ د بېرته راتلو خبر واورېدئ نو ډېر غمجن او فکرمن سو م په زړه کښي به مي ددروغو عذرونه راتلل چې دنبي ﷺ د درد (غصې) څخه به ځان په خلاص کړم بيا به د بڅښي خواست ځني وکړم پدې اړه مي د خپلي کورنۍ د هر پوه سره مشوره کول بالاخره په زړه کښي مي دا پرېکړه وکړه چې د رېښتيا پرته مي بل شی نسي خلاصولای نو مي ټينگه اراده وکړه چې

نبي ﷺ ته به ريښتيا وایم ، د نبي ﷺ مبارک عادت دا و چي کله به يې د سفر څخه تشریف راوړي نو لومړی ځل به يې مسجد ته تشریف يووړی او هلته به يو لږ وخت و اوسېدئ چي دخلگو سره ملاقات وکړي ، رسول الله ﷺ د تبوک څخه د راتگ پر وخت دخپل عادت سره سم مسجد ته ولاړی منافقان به ورته راتلل ددرواغو عذرونه به يې ورته ويل او قسمونه به يې ورته اخیستل نبي ﷺ به د هغو ښکاره حال قبلأوه او پټ حال به يې الله ﷻ ته سپاری پدغه وخت کي زه حاضر سوم او سلام مي ووايه نبي ﷺ د خوابدتيا په ډول مسکي سو او اعراض يې راڅخه وکړي ماته يې هيڅ توجهه ونه کړه ما ورته وويل: اي د الله رسوله ! تاسو زما څخه مخ واپوه په الله تعالي دي مي قسم وي چي نه زه منافق يم او نه مي په ايمان کي شک سته ده مبارک راته وويل: دې خوا ته راسه زه ورنژدې سوم او کښېناستم نبي ﷺ راته و فرمايل: کوم شی د تلو څخه منعه کړی وي؟ آیاتا او ښاني نه وي رانيولي؟ ما ورته وويل: اي د الله رسوله ! که ستا پر ځای د يو بل شتمن سړي سره مخامخ وای نو زما دا يقين دئ چي دهغه قهر څخه به مي په يوه مناسب عذر ځان خلاص کړی وای ځکه الله ﷻ ماته د خبرو کولو طريقه را زده کړې ده خو ستاسي په اړه ماته معلومه ده چي که چيري نن تاسو په درواغو راضي کړم نو الله ﷻ به راڅخه ناراضه سي او که پاک ريښتيا درته ووايم تاسو به راته په غصه سی خو نژدې دی چي الله ﷻ به ستاسو خفگان ليري کړي نو ځکه زه ريښتيا درته وایم حقيقت دا و چي قسم په الله ﷻ ما هيڅ عذر نه درلودئ او څومره چي زه په اوس وخت کي فارغ او طاقتمن وم ددې څخه مخکي هيڅ وخت نه وم سوی ، نبي ﷺ راته وفرمايل: ريښتيا دي وويل بيا يې راته وويل چي ولاړ سه فيصله به الله ﷻ کوي زه ددغه ځای څخه ولاړ سوم زما د قوم خلگو پرما ملامتي وويل: چي تاددې څخه مخکي هيڅ گناه نده کړې که چيري تا عذر ويلي وای نبي ﷺ به ستاسو لپاره د بخښني خواست کړی وای د نبي ﷺ استغفار ستا لپاره بس و ما ددوی څخه و پوښتل چي آیا داسي يو بل څوک سته چي داسي معامله ورسره سوي وي خلگو راته وويل: دوه نور کسان سته و نبي ﷺ ته يې داسي خبري وکړي

لکه تاچي وکړي او نبي ﷺ داسي جواب وکړی لکه تاته چې يې درکړی يو هلال بن أميه ۸۸ او دوهم مراره بن ربیع ﷺ دی کعب ۸۸ فرمایي: ما دوه نور نېکان کسان وليدل چې بدریان هم وه (يعني د بدر په غزا کي يې گډون هم کړی و) زما په برخليک راسره شریک وه نبي اکرم ﷺ زموږ ددرو سره وو سره د خبرو منعه وکړه چې هيڅوک به زموږ سره خبري نه کوي.

د اعلان دئ چې هغه چاته څوک غصه کوي چې د هغه سره يې اړيکي زياتي وي او مينه ورسره لري، زورونه وهغه چاته ورکول کيږي چې په هغه کي اهليت وي د چاسره چې داسي استعداد نه وي هغه ته نه څوک غصه کوي او نه زورونه ورکوي همدا وجه وه چې نبي ﷺ د منافقينو پر ځای و دوی درو ته په غصه سو ځکه په دوی کي اهليت موجود و. کعب ﷺ فرمایي: خلگو زموږ سره خبري پرېښودې گویا زموږ دنيا بدله سوه آن تردې چې پر موږ باندي فراخه مځکه تنگه معلومېده ټول خلگ پردي سوه هيچا خبري نه راسره کولې او که خدای مه کړه رسول الله ﷺ وفات سي نو تر پايه پوري به خلگ زما سره خبري نه کوي او د مړيني پر مهال به څوک د جنازې لمونځ نه را کوي ځکه د نبي ﷺ دامر خلاف هيچا کار نه سواي کولای زموږ دغه حال تر پنځو سو وروځو پوري و زما دوه ملگري د پيل څخه په کور کي پټ ناست وه زه په دوی کښي يو څه قوي وم گرځېدم را گرځېدم او په لمانځه کښي مي گډون کاوه خو زما سره به هيچا خبري نه کولې. د نبي ﷺ مجلس ته به ولاړم سلام به مي واچوی او په ډېره غوره به مي د نبي ﷺ و شونډانو ته کتل چې د جواب لپاره شونډان ښوري که يا د لمانځه وروسته به نبي ﷺ ته نژدې ودرېدم پاته لمونځ به مي کاوه او نبي ﷺ ته به مي پټ-پټ کتل چې هغه مبارک ماته گوري که يا کله چې به زه په لمانځه مشغول سوم نو نبي ﷺ به ماته کتل او کله چې به زه نبي ﷺ متوجه سوم هغه به زما څخه مخ واړوی او اعراض به يې وکړی په همدې ترتيب مسلمانانو زما سره گزاره کول آخر پر ما کړی تنگه سوه او پر ما د مسلمانانو خبري نه کول ډېر دروند تمام سويوه ورځ د ابوقتار ﷺ پر دېواله وختم ابوقتار ۸۸ په قرابت کي زما د اکا زوی و او زما سره يې ډيري اړيکي

درلودې نو سلام مي ورته ووايه ابوقتار ﷺ جواب نه راكړې بيا مي دوهم ځل سلام ورته ووايه بيا يې جواب نه راكړې دريم ځل مي بيا سلام ورته ووايه ده مبارک راته وويل: الله ﷻ او دهغه رسول ﷺ ښه پوهيږي ددې خبرې په اورېدو سره مي د سترگو څخه او ښکې رواني سوي او بېرته ولاړم د څو ورځو د تېرېدو وروسته د مدينې بازار ته ولاړم که مي کتل يو عيسايي قبطني د غلي خرڅولو لپاره راغلي دي او د کعب ﷻ په نامه پوښتنه کوي مسلمانانو زما و خواته اشاره وکړه نوموړي عيسايي زما و خواته راغلی او د شام د پاچا غسان خط يې ماته راكړې په خط کې ليکلي وه: مونږ خبرسوی يو چي ستاسو پيغمبر پر تا ظلم کړې دئ الله ﷻ به دي دذلت څخه وساتي ته زما و خواته راسه مور به دي مرسته او ملاتړ وکړو (داددنيا قانون دئ چي مشر دکشانو دادب او تربيه لپاره کشرانو ته زورونه ورکوي نو مخالف څوک يې کوشش کوي ترڅو بلي خواته يې ولمسوي او تربيه يې ضايع کړي آخريې خير خوا جوړ سي) کعب ﷻ فرمايي: ماچي خط ولوستئ (انالله) مي وويل چي زما حالت اوس ترداسي اندازې رارسېدلې دئ چي کافر اوس زما طعمه کوي او زما داسلام څخه د او بنستلو پلانونه جوړوي.

دا خوزه په يو بل غم اخته سوم خط مي راواخيستی يو تنور ته مي واچوی وروسته رسول الله ﷺ ته راغلم او عرض مي ورته وکړې چي اې د الله ﷻ رسوله! ددا اعراض او خوابديا له وجهي زما دغه حالت دئ چي اوس کافران وماته طعمه کوي په دغه وخت کې څلوښت ورځي پوره سوي وې چي د نبي ﷺ قاصد راغلی او ماته يې وويل: چي خپله ښځه د ځان څخه جلا کړه ما ورته وويل: ايازه خپله ښځه طلاقه کړم؟ هغه راته وويل: يا بلکي بيلتون غوره کړه ما خپلي ښځي ته وويل: چي د پلار کره ولاړه سه ترهغه وخته پوري چي زما په اړه الله ﷻ فيصله کوي همدا ډول زما دوو ملگرو ته هم د يو قاصد په واسطه د رسول ﷺ پيغام ورسول سو د هلال بن اميه ﷺ ميرمن و رسول الله ﷺ ته حاضره سوه او خواست يې ځني وکړې چي هلال سپين ږيري دئ که زه ولاړه سم نو دده د خدمت څوک به نه وي که يې د حال او احوال معلومولو لپاره څوک نه وي نو

هلال به مړ سي رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: پروانه کوي مگر پام کوه چي کوروالی ونه کړي
 بسخي ورته وويل: چي هغه ددې نه دئ دا قصه چي پېښه سوې ده هغه په ژړا اخته دئ. کعب ﷺ
 فرمايي: ما فکر وکړي که زما ميرمن د هلال ﷺ د ميرمني په شان د رسول الله ﷺ څخه اجازه
 واخلي نو کيدای سي چي ماته هم اجازه را کړي بيا به مي فکر وکړي چي هغه خو سپين زېري و زه
 خو ځوان يم گوره چي ماته څه جواب را کړي نو دلاوري به مي نسواي کولای آخر دا چي لس ورځي
 نوري تيري سوې چي زموږ سره چا خبري نه کولې يعني پوره پنځوس ورځي پوره سوې يوه ورځ
 مي د سهار لمونځ پر خپل بام وکړي ډېر غمجن ناست وم مخکه پر ما بيخي تنگه وه او ژوند مي
 بيخي په تکليف و چي نابره د سلع د غره د څو کي څخه يو او از کونکي په لور ږغ وويل: اي
 کعبه! تاته دي خوشخبري وي! ما چي دا او از واورېدئ دستي پر سجده سوم او د ډېري
 خوشالۍ څخه په ژړا سوم دومري پوه سوم چي تنگي ليري سوې ده. رسول الله ﷺ د سهار د
 لمانځه وروسته زموږ د معافي اعلان کړي و په دې ډول چي يو سړي ته يې وفرمايل چي غره ته
 وخېږه او په زوره اعلان وکړه، دغه اعلان ما تر ټولو مخکي واورېدئ ددې څخه وروسته يو
 سړي پر آس سپور ماته راغلی او زيري يې را کړي ما هم اغوستي کالي وکښل او زيري
 ورکونکي ته مي ورکړه، قسم په الله ﷺ چي په دغه وخت کي ما ددغه جامو* پرته نوري جامې نه
 درلودې بيا مي ديو چا څخه کالي وغوښتل وامي غوستل.

د رسول الله ﷺ و حضورته ورغلم همدا ډول زما هغه نورو ملگرو ته هم خلگو زيري يووړي
 کله چي زه نبوي مسجد ته حاضر سوم نو حاضر خلگ په چابکۍ زما و خواته راغلل مبارکۍ يې
 را کولې د ټولو څخه مخکي ابوظلحة **RA** را وړاندي سو چي تل به مي ياد وي.

* که څه هم دده سره نور مال موجود وو خو په هغه وخت
 کي ژوند داسي وو چي شيان به ئي د ځان سره نه پريښودل (**هذا لهامش من الشيخ**)

کعب **AA** وايي کله چې زه د رسول ﷺ دربار ته ولاړم نبي ﷺ ته مي سلام ووايه رسول ﷺ خوشاله او خندونکی و د خوشالی رڼا يې په مخ کي برېښيدل رسول الله ﷺ چې به خوشاله و نومخ به يې د سپوږمۍ په څېر برېښېدئ ما ورسول الله ﷺ ته عرض وکړې چې اي دالله ﷺ رسوله ! زما د توبې پوره والی دادئ چې زما ټوله جاييداد به د الله ﷺ د رضا لپاره په صدقه کي ورکوم ځکه دغه مال زما ددومره غم او مصيبت سبب وگرځېدئ رسول الله ﷺ راته وويل: چې ټوله مال مه صدقه کوه چې د تنگسيا سره به مخ سې بلکي يو حصه يې د ځان لپاره پرېږده ماورته وويل چې بنه دئ د خيبر حصه دي پاته وي کعب ﷺ فرمايي: ماته ريښتيا ويلو خلاصون راکړي مادځان سره وعده وکړه چې ټول عمر به ريښتيا وایم. (28)

فايد: دا د اصحابو کرامو دالله ﷺ څخه د ويري يوه نمونه وه چې کعب **AA** په ټولو غزاو کي شريک سوی و صرف په دغه يوه جگړه کي شريک سوی نه و دومره زحمتونه يې پر ځان تېر کړه هر څومره زوروني چې ورکړل سوې ده يې فرمانبرداري وکړه او پنځوس ورځي يې په ژړا تيري کړې او د کوم مال له وجهي څخه چې ورته پېښه سوې وه هغه يې ټوله صدقه کړې ، کافرانو چې طمعه وکړه پدې هيله چې دی په غصه کړي مگر ده د غصې پر ځای نور هم پر خپلو کړو پېښماني وکړه او دا يې هم دالله ﷺ او دهغه د رسول ﷺ ناراضي وگڼله چې زما دين دومره کمزوري درجې ته رسېدلی دئ چې اوس کافران طمعه راته کوي چې ددينه څخه مي بې دينه کړي

موږ مسلمانان يو داسلام ټول احکام زموږ په وړاندي پراته دي د هغو احکام څخه که لمونځ را واخلو چې تر ايمان وروسته لوی مهم حکم دئ په موږ کي يې څومره خلگ کوي؟ او

(29) (درالمنشور ، فتح الباري)

کوم کسان چې يې هغه يې په څه ډول کوي زکوة او حج خو لا ايسته کنسېرډه ځکه په هغه کي خو مال مصرفيږي.

۱۰- د اصحابو کرامو په خندا د نبی ﷺ خبر تيا او د قبر ياد

نبی کریم ﷺ يوه ورځ مسجد ته تشریف راوړی يوه ډله خلگ يې وليدل چې خاندی او د خندا په وجه يې غاښونه سپين معلومېدل رسول الله ﷺ ورته و فرمايل: مرگ ډېر يادوی که تاسو مرگ ډېر - ډېر ياد کړئ نو کوم حالت چې زه وينم (يعني خندا) به بيا نه پيدا کيږي پر قبر هيڅ داسي شپه نه تېريږي مگر قبر او اzone کوي چې زه د يوازي والي کوريم، زه د خاورو کور يم، زه د نابودی کور يم او زه د چينجيو کور يم کله چې پاک مؤمن په قبر کي کنسېنودل سي نو قبر ورته وایي ستا راتله دي مبارک وي ښه دي وکړه چې راغلي څومره انسانان چې پر مخکه باندي گرځېدل په هغو ټولو کي ته وماته ډېر خوښ وي نو اوس به زما ښه سلوک وويني وروسته نو چې دمړي د سترگو ديد تر کومه ځايه رسېږي په هغه اندازه قبر ورته پراخ سي او د جنت څخه يوه دروازه ورته خلاصه سي چې د جنت خوشبويي او ښه هوا ورته راځي. کله چې يو بد عمله سړی په قبر کي کنسېنودل سي نو قبر ورته وایي ستا دراتلو دي مبارکي نه وي بد دي وکړه چې راغلي پر مخکه چې څومره انسانان گرځېده په ټولو کي مي ستا څخه بد راتله نن چې ته ماته و سپارل سوي نو زما معامله به ووينې ددې څخه وروسته قبر پر راتنگ سي دغه کس کنسېکاري تر داسي اندازې چې پښتۍ يې سره تيري سي بيا اويا اژدها مارونه پرده باندي مقرر سي که چيري يو مار پر دنيا باندي يو ځل پوکړي نو د زهر و له امله به د مخکي پر مخ يو وابښه

هم نه سي پاته دغه ماران به نوموړي سرې ترقيامته پوري چيچي ددې خبري څخه وروسته رسول ﷺ و فرمايل: قبر ياد جنت يو باغ دئ او يا ددو زخ يوه کنده ده. (30)

فايده: د الله ﷻ څخه وپره زياته مهمه او اړينه خبره ده همدا وجه وه چي رسول الله ﷺ به هر وخت د الله ﷻ څخه دوپري په زيات فكري و.

مرگ يادول د انسان لپاره زيات گټور دئ ځکه نبي ﷺ پورتنۍ نسخه ونبوده چي د انسان لپاره مرگ يادول زيات اړين او گټور دئ (يعني همدا د مرگ ياد دئ چي انسان دناوړو کارونو څخه ژغوري).

۱۱- حضرت حنظله ؓ د نفاق وپره

حضرت حنظله ؓ فرمايي: يوه ورځ موږ د رسول الله ﷺ په مجلس کي ناست وو چي رسول الله ﷺ و عظ و کړې داسي و عظ و چي زړونه په نرم سوه او د سترگو څخه اوبنکي و بهېدې او خپل حقيقت موږ ته بنسکاره سوه ، حنظله ؓ فرمايي: کله چي زه د رسول الله ﷺ د مجلس څخه را ولاړ سوم کورته ولاړم بنسخته او اولادونه مي راته راغله ددنيا خبري شروع سوې د اولادو سره مي د خوښۍ او خندا خبري شروع کړې د بنسختي سره ټوکي او خندا کول شروع سوه هغه حالت ولاړې چي ماد رسول الله ﷺ په مجلس کي ژړل دستي فکر اسره پيدا سو چي ته خو منافق سوې بې يوازي د رسول الله ﷻ په مجلس کي داسي يې کورته چي راغلي دستي دي حالت بدل سو په دغه فکر ډېر افسوس راته راغلی او ډېر غمجن سوم دستي د کور څخه راووتلم او دا مي وويل چي حنظله خو منافق سو مخامخ حضرت ابوبکر ؓ په مخه راغلی ده مبارک ته مي وويل: چي

(30) (مشکوة)

حفظله خو منافق سو ابو بکر ﷺ راته وويل: سبحان الله هيڅ کله نه، ما خپله قصه ورته بيان کړه چې موږ خو د نبي ﷺ په مجلس کي ناست يو نبي ﷺ د دوزخ او جنت بيان کوي موږ داسي سو چې گويا دغه دواړه زموږ په مخ کي دي کله چې موږ کورته راسو نو د اولادو، بنځي او مال په غم کي سو د نبي ﷺ د مبارک مجلس خبري ټولي راڅخه ولاړي سي حضرت ابو بکر ﷺ و فرمايل: چې دا خبره خو ماته هم پيښيرې. نو ددې خبري لپاره دواړه د نبي ﷺ حضور ته حاضر سوه حفظله ﷺ و نبي ﷺ ته وويل: اي د الله ﷺ رسوله! زه خو منافق سوم نبي ﷺ ورته و فرمايل: څه پېښه سوه چې منافق سوې حفظله ﷺ وويل: يا رسول الله! ◀ کله چې موږ ستا په مجلس کي ناست يو نو ته د دوزخ او جنت بيان راته کوي موږ داسي سو چې گويا جنت او دوزخ زموږ په مخ کي دي او کله چې کورته ولاړسو نو د اولادو، کور او بنځي په غمو اخته سو ستا بيان مو ذهن څخه ووزي رسول الله ﷺ و فرمايل: که چيري هغه وخت تاسو داسي ياست لکه زما په مخکي چې ياست نو زما دي قسم په هغه ذات وي چې زما روح دده په قدرت کي دي چې ملائکي به پر لارو او بستر ستاسو سره لاس په لاس وي اي حفظله! خبره داده. کله کله کله کله. (31)

فايده: دانسان سره انساني اړتياوي مل وي نو د هغه پوره کول هم ضروري دي لکه خوړل، چيښل، بنځه، اولادونه او ددوی د حال پوښتنه دا هم ضروري شيان دي په دې وجه پورتنی حالت کله کله منځته راځي او هر وخت نه راځي او نه يې اميد کول په کار دي ټول عمر په داسي حالت کي پاتېدل د ملائکو شان دي ځکه د اشان دهغوی سره مل وي څرنگه چې انسان دانساني اړتياوو سره لاس او گربوان دي نو ټول عمر په يوه حالت کي نه سي پاتېدلای خو دا خبره ضروري ده چې د اصحابو په پاک ژوند کي ژور فکر وکړو چې هغوی به د نبي ﷺ د مجلس څخه د ولاړېدو وروسته لږ فکر بدل سو نو بيا به يې هم دا ويل چې منافق سوم او د منافق کېدو ويره به

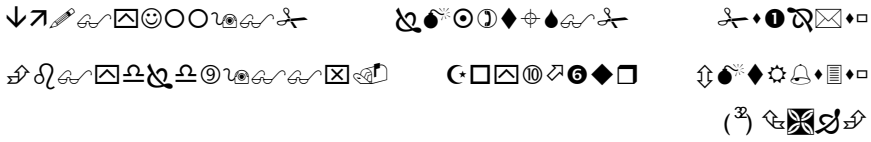
(31) (احياء ، مسلم)

ورسره وه (لکه چې وايي - عشق است هزار بد گمانی) يعنې عشق دئ او زر بد گمانی دي ، د کوم چاسره چې عشق وي نو زر بد گمانی ورته پيدا سي. د مثال په ډول که د چا د خپل زوی سره مينه وي او هغه يو ځای په سفر ولاړ سي نو هروخت د زوی د خیر او خيريت په فکر کي وي او که خبر سي چې په هغه ځای د طاعون مرض گډ سوی دئ یا کوم بل فساد پېښ سوی دئ نو خدای خبر چې څومره څطونه به ورته ليري؟

تکميل

د الله ﷺ څخه د ويري بېل حالات

د قرآن کریم په آیاتونو ، حدیثونو او د اولیاؤ په واقعاتو کښي چې څومره د الله ﷺ دوېري اړونده شيان سته د هغه ټولو يو ځای کول خوگران کار دئ خو دومي په کار ده چې سپری ځان پوه کړي چې د دين د کمال هره څينه د الله ﷺ څخه ويړه ده. حضرت عبد الله بن عمر ؓ دومي زيات ژړل چې په ژړا - ژړا کي به يې سترگي خرابي سوې يوه ورځ يو چا وليدئ دده ژړا ته حيران سو ده مبارک ورته وويل ته زما و ژړا ته حيران يې؟ د الله ﷺ د ويري څخه لمر ژاړي په يو بله قصه کي راغلي دي چې ده مبارک ورته وويل: چې د الله ﷺ دوېري څخه سپوږمۍ ژاړي. يو ځوان صحابي قرآن کریم تلاوت کاوه رسول الله ﷺ تېرېدئ کله چې صحابي ودغه ځای ته راوړسېدئ:

نو د بدن وړبښتان يې شک، شک ودرېده او په ژړا - ژړا په سلگو سواو وې ويل: آه کومه ورځ چې اسمان وچوي يعني قيامت سي زما به څه حال وي. های! زبه برباد يم. رول ﷺ ورته وويل: ستا ددې ژړا له امله ملائکي هم په ژړا سوې. يو انصاري ﷺ د تهجد لمونځ وکړي بيا کښېناستی ډبريې وژړل او وې ويل: واللّٰه ﷻ ته ددو زخ څخه فرياد کوم. رسول الله ﷺ ورته وويل تا نن ملائکي وژړولي.

عبد بن رواحه ﷺ يو صحابي دئ ډبريې ژړل دده مبارک ښځي چې دى په داسي حالت کي وليدئ نو دا هم په ژړا سوه عبد الله بن رواحه **AA** پوښتنه ځني وکړه چې ولي ژاړې؟ دې ورته وويل ته پر چشي ژاړې؟ ده مبارک ورته وويل زه خو پردې په ژړايم چې پردوزخ باندي تېرېدل سته گوره چې زه به خلاص سم او که به هلته پاته سم ⁽³²⁾

زراره بن اوفي **BB** په يو مسجد کي لمونځ ورکاوه کله چې دې ځای ته راوړسېدئ:

نو ژر پرېوتی او وفات سو خلقو را پورته کړی او کورته يې يو وړی

حضرت خلید **CC** يو وخت لمونځ کاوه کله چې لاندیني آیات ته راوړسېدئ:

(32) سورة رحمان الاية (37)
(33) (قيام الليل)
(34) سورة المدثر الاية 8

یې و بروم او که په دنیا کي زما خخه وو و برېدی نو په آخرت کي یې یې فکري ورکوم یعنی دافکر به نه وي ورسره چي دوزخ ته به ولاړ سم.

د رسول الله ﷺ خخه روایت دی: څوک چي د الله ﷻ خخه وویرېږي دهغه خخه به هر شی ویرېږي او که څوک د الله ﷻ پرته د بل چا خخه وویرېږي نو هغه به دهر شی خخه ویرېږي. یحیی بن معاذ رضی الله عنه فرمایي: که څوک د الله ﷻ خخه دو مري و ویرېږي لکه د مسکنت خخه چي ویرېږي نو برابر به جنت ته ولاړ سي.

ابو سلمان دراني رضی الله عنه فرمایي: د کوم زړه خخه چي د الله ﷻ وېره ولاړه سي هغه برباد سو. رسول الله ﷺ فرمایي: د کومي سترگي خخه چي د الله ﷻ د وېري او بنسکه توی سي که خه هم د مچ تر سر کوچنی وي او پر مخ یې پرېوزي نو الله ﷻ به پرده باندي ددوزخ اور حرام کړي. رسول الله ﷻ فرمایي: کوم زړه چي د الله ﷻ د وېري خخه وریږي دده گنا هونه داسي رژیږي لکه ددرختي خخه چي پاني رژیږي.

د نبی ﷺ خخه په یو بل روایت کي راغلي دي: څوک چي د الله ﷻ د وېري خخه وژاري دهغه کس دوزخ ته تلل داسي مشکل دی لکه شیدې چي د تيو خخه راووزي بیا یې بېرته په تيو ننوتل مشکل وي.

حضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه د رسول الله ﷻ خخه پوښتنه وکړه چي د خلاصون لاره کومه ده؟ رسول الله ﷻ ورته و فرمایي: خپله ژبه ترگورت لاندي راوله (یعني قابو یې کړه) په کور کي کښېنه او پر خپلو گناهو نو ژاره.

حضرت عائشې رضی الله عنها یوه ورځ د رسول الله ﷻ خخه پوښتنه وکړه چي ایا ستا په امت کي داسي څوک سته چي یې حساب به او یې کتابه جنت ته ولاړ سي؟ رسول الله ﷻ ورته و فرمایي: هو! سته هغه څوک دی چي خپل گناهونه یادوي او ژاري.

زما د آقا ﷺ يو بل روايت دئ چې فرمايي: واللہ ﷻ ته دوه څاڅکي ډېر خوښ دي يو د اوبنکي څاڅکی دئ چې د الله ﷻ د وېري څخه توی سي دوهم د وينو څاڅکی دئ چې د الله ﷻ په لاره کي توی سي.

په بل روايت کي راغلي دي چې اوه کسان به د عرش تر سيوري لاندي ناست وي يو هغه کس دئ چې په يوازي والي کي يې د الله ﷻ د وېري څخه اوبنکي توييري.

حضرت ابوبکر ؓ فرمايي: چاته چې ژړا ورځي ودي ژړي که ژړا نه ورځي نو د ژړا چم دي وکړي.

محمد بن منکدر ؓ چې به کله ژړل نو اوبنکي به يې پر مخ او ډېره توييدلې او ويل به يې چې ما ته دا روايت رارسېدلی دئ چې د دوزخ اور به وهغه ځای ته نه رسېږي چې په اوبنکو لوند سوی وي.

د ثابت بناني ؓ سترگي خور سوې يوه طبيب ورته وويل: د يوې خبري وعده وکړه سترگي به دي بني سي هغه وعده داده چې مه ژړه ده مبارک ورته وويل: په هغه سترگو کي خیر نسته چې نه ژړي.

يزيد بن ميسرة ؓ فرمايي: ژړا د اوو شيانو څخه کيږي: ليونتوب، خوشالي، ریاکاري، درد، نشه، وېرېدل او د الله ﷻ د وېري څخه، همدا ژړا چې د الله ﷻ د وېري څخه وي غوره ژړا ده چې په يوه اوبنکه باندي د دوزخ د اور درياب مري.

کعب احبار ؓ فرمايي: زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح دده په قدرت کي دئ که زه د الله ﷻ د وېري څخه وژاړم او اوبنکي مي د سترگو څخه توی سي دغه ژړا ماته تر هغه صدقې غوره ده چې د غره په شان سره زر صدقه کړم.

ددې څخه علاوه نور هم په زرگونو داسي ارشادات سته چې د اخبره ثابتوي چې د الله ﷻ په ياد کي او د خپلو گناهونو په فکر کې ژړا کول کيميا ده او ډېره اړينه او گټوره ده.

يوه بله خبره هم ضروري ده هغه دا چې لکه څرنگه چې د الله ﷺ څخه سپری و بيريږي په دغه اندازه بلکي زيات به د الله ﷺ و رحمت ته اميد کوي او د اميد په کولو کي به کمی نه کوي ځکه د الله ﷺ د رحمت ساحه ډېره پراخه ده.

د حضرت عمر ؓ څخه روايت دئ، دی مبارک فرمايي: که په ورځ د قيامت اعلان وسي چې ټول خلگ جنت ته ځي يو کس به دوزخ ته ځي لابه هم زما دا وېره وي چې هغه کس خو به زه نه يم ، او که داسي اعلان وسي چې ټول خلگ دوزخ ته ځي يو کس به جنت ته ځي لابه هم زما اميدوي چې هغه کس به زه يم.

نو پکار ده چې وېره او اميد بيل ، بېل وگڼل سي او ځان په پوهه کړل سي ددواړو فکر کول پکار دي په ځانگړي ډول د مړيني پر مهال د اميد فکر کول زيات پکار دئ.

د نبی ﷺ څخه روايت دئ چې فرمايي: په تاسو کي دي څوک نه مري مگر په داسي حالت کي دي مړ سي چې الله ﷻ ته يې زيات اميد وي.

امام احمد بن حنبل ؒ چې کله وفات کېدئ نو خپل زوی يې راوغوښتی او ورته وې ويل چې ماته داسي حديثونه واوروه چې و الله ﷻ ته اميد په زياتيږي.

درېم باب

د اصحابو کرامو ﷺ د پرهيزگاری او مسکنت بيان

د مسکنت په اړه خپله درسول الله ﷺ عادت او دده مبارک واقعاتي پردې بنودنه کوي چې مسکنت رسول ﷺ په خپله اختيار کړی او خوښ يې و په دې اړه دومره ډېر حديثونه په کتابو کي جمعه سوي دي چې د هغه نمونه بيانول هم گران کار دئ.

رسول الله ﷺ فرمايي: فقر (مسکنت) د مؤمن تحفه ده. (37)

۱- د نبي ﷺ لپاره د غرونو د سرو زرو جوړولو څخه د نبي ﷺ انکار

د رسول الله ﷺ څخه روايت دئ چې دى مبارک فرمايي: الله ﷻ ماته وويل چې ستا لپاره به غرونه د سرو زرو جوړ کړم ما ورته وويل: اي خدايه! زما دا خوښه ده چې يوه ورځ په ماړه نس ډوډۍ وخورم او دوهمه ورځ وږى سم تاته زارى وکړم او تا ياد کړم چې کله موږ سم ستا شکر ادا کړم او ستا ستاينه وکړم. (38)

فايده: تاسو فکر وکړئ دا د هغه چا حال دئ چې موږ يې تل نوم يادو او دهغه په امتي کېدو باندې فخر کوو او دده مبارک هره خبره موږ ته پر سر او سترگو قبوله ده.

۲- د دنيا د ډېروالي پر غوښتلو باندې د عمر ﷺ خبرتيا او د نبي ﷺ د ګوزارې حالت

رسول الله ﷺ يو وخت قسم اخستى و چې يوه مياشت به خپلو بيبيانو ته نه ورځي تر څو وځو ريږي او ځان ته يې يوه جلا کوټه انتخاب کړې وه په هغه کې او سپډئ دا خبره په خلگو کې مشهوره سوه چې رسول الله ﷺ و ټولو بيبيانو ته طلاق ورکړى دئ حضرت عمر ﷺ په دغه وخت کې په کور کې و چې دا خبر يې واورېدئ دستي په چټکۍ سره مسجد ته راغلى وې ليدل چې اصحاب کرام جلا، جلا ناست دي او د رسول الله ﷺ د خفگان په وجه ژاړې هلته بيبيگانې په

(37) (ترمذي)

(38) (ترمذي)

خپلو کورو کښې ژاړې حضرت عمر ؓ خپلې لور حفصې ؓ ته ورغلی هغې هم په خپل کور کې ژړل عمر ؓ ورته وويل: ته اوس ژاړې ایا ماته نه وي وېرولې چې د رسول ؓ د خفگان خبره ونه کړې بیا يې مسجد ته تشریف راوړی په مسجد کې د منبر سره يوه ډله خلگ ناست و ژړل يې دی هم هلته يو گړی کښېناستی خو صبر يې ونه سو نو هغه ځای ته راغلي چې هلته رسول الله ؓ نژدې و چې وې کتل يو مریي (غلام) حضرت رباح ؓ د کوټې په دروازه کې ناست دی پښې يې څړانده کړې دي نو د دغه مریي په واسطه يې د رسول الله ؓ څخه د ننوتلو اجازه و غوښته حضرت رباح ؓ چې رسول الله ؓ ته راغلی او ورته وې ويل: عمر ؓ د راتلو اجازه غواړي رسول الله ؓ چوپ سو رباح ؓ راغلی و عمر ؓ ته يې وويل: چې رسول الله ؓ هيڅ اجازه نه راکړه عمر ؓ بیا د منبر سره کښېناستی بیا يې طاقت نه و سو بیا راغلی د رسول الله ؓ څخه يې اجازه و غوښته رسول الله ؓ بیا چوپ سو د عمر ؓ طاقت نه کېدئ دريم ځل يې بیا اجازه و غوښته حضرت رباح ؓ په لوړ او از وويل: ای عمره! رسول الله ؓ تاته د ننوتلو اجازه درکړه حضرت عمر ؓ د رسول الله ؓ و خدمت ته حاضر سو وې ليدل چې رسول الله ؓ پر بوريا (چتيايي) باندي ستوني ستخ پروت دئ او يو شی سربېره باندي هوار دئ په بدن مبارک کې يې د بوريا نښې دورايه ښکاري تر سر يې د څرمنې يو بالښت لاندي دئ چې د څرما د درختو د خاشو څخه ډک دئ. عمر ؓ وايي: ما رسول الله ؓ ته سلام ووايه د سلام څخه وروسته مي د ستي و پوښتل: ای د الله ؓ رسوله! تا و بيبیگانو ته طلاق ورکړی دئ ده مبارک راته وويل: یا، ما و رسول الله ؓ ته په خوش طبعی وويل: ای د الله ؓ رسوله! موږ قريشي خلگ و و پر ښځو باندي برلاسي وو دانصارو نارينه پر خپلو ښځو باندي برلاسي نه دي زموږ ښځو چې کله د انصارو ښځې و ليدې نو زموږ ښځو هم اثر ځني و اخیستی همدا ډول مي يوه نيمه خبره نوره وکړه چې رسول الله ؓ مسکی غوندي سو. عمر ؓ زياتوي ما چې د رسول الله ؓ په کور کښې و کتل د کور ټول سامان يې درې نارنگ سوي څرمنې او يو مټ وربشي وي نور چې مي هر څه شا وخوا وکتل هيڅ شی په

سترگو نه راغلی زه په ژړا سوم رسول الله ﷺ راته وويل: ولي ژاړي؟ ما ورته وويل ولي به نه ژاړم ستا په وجود مبارک کي د بوريا نبي معلوميرې او د کور ټول سامان دي دادئ چي زما په مخ کي پروت دئ بيا مي ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله! ته د عا وکړه چي ستا په امت کي د پيسو او شتمني پراخي راسي د روم او پاريس خلگ گوره چي د الله ﷻ د نه عبادت او بې د بڼي سره دومره شتمن دي، قيصر او کسرا د ويالو او باغونو په منځ کي دي ته خود د الله ﷻ افضل بنده يي دغه حال دي دئ. رسول الله ﷺ څنگ وهلی و پدغه وخت کي کښېناستی او وې فرمايل: اي عمره! ته لا تر او سه په شک کي پروت يي د آخرت نعمتونه او شتمني تر دنيا غوره دي کافرانو ته په دې دنيا کي نعمتونه او ښه ژوند رسيري مور ته په آخرت کي نعمتونه او ښه ژوند رسيري. عمر ﷺ وويل: اي د الله ﷻ رسوله! زما لپاره بخښنه و غواړه ما په دې خبره کي غلطي وکړه. (38)

فايده: دا د دين او د دنيا د پا چا او د الله ﷻ د نازولي حضرت محمد ﷺ کړنلاره وه چي په بدن مبارک کي يي د بوريا نبي ښکارېدې او د کور ساز او سامان يي هم معلوم سو تا سو وليدئ چي يو چاد ښه ژوند غوښتنه وکړه ده مبارک دستي خبرتيا ورکړه.

د حضرت عايشې رضی الله عنها څخه يو چا پوښتنه وکړه چي ستا په کور کي د رسول الله ﷺ بستره څنگه وه؟ دې مبارکي و فرمايل: يوه څرمنه وه چي د خرما د درختي د خاشو څخه ډکه وه.

د حفصې رضی الله عنها څخه هم چا پوښتنه وکړه چي د رسول الله ﷺ بستره څنگه وه؟ دې مبارکي ورته و فرمايل: د گونۍ ټوکرو رسول الله ﷺ به و غوراوه بيا به پر پرې واتې دا مبارکه وايي: يوه ورغ مي دغه ټوکړ څلور غبرگه کړې چي يو څه پوست (نرم) سي سهار رسول الله ﷺ راته وويل: ما بنام دي څشي غوړ ولى و؟ ما ورته وويل: هغه ټوکړ مي څلور غبرگه کړې و. رسول الله ﷺ راته

وويل بهرته يې هغسي کره لکه پخوا چي و ځکه د شپې د پورته کېدو څخه منعه کونکی جوړيري⁽⁴⁾

مورته وگوره چي پر نرمو پستوگور بچو او فرشونو باندي بيديرو الله ﷺ څومره پراخي راکړې ده مور ددې پر ځای چي د الله ﷺ شکر و کارو د ناداری نارې وهو.

۳- حضرت ابوهريرة ؓ د لوړي په حالت

حضرت ابوهريرة ؓ يو ځلي په بوسکي پزه پاکه کره بيا يې ځان ته وويل: څه به وايي اې ابوهريرة! نن خو به بوسکي پزه پاکوې هغه وخت دي هېر دئ چي د نبي ﷺ د منبر او کوټې تر منځ به د لوړي څخه بې هوښه پروت وې خلگو به ليونې گهلې او پښه به يې پر خټ درکښېښودل او حال دا چي ليونتوب نه و بلکي لوړه وه.

فايده: يعني ابوهريرة ؓ به څو ورځي په نهاره تېرولې بيخي زيات به وږې وآن تردې چي بې هوښه به سو خلگو به فکر کاوه چي ليونې سوې دئ. ويل سوي دي: چي د هغه وخت دا دود و چي څوک به ليونې سو نو دوی به پر خټ پښه ورايښودله داددوی علاج (درملنه) وه حضرت ابوهريرة ؓ په خلگو کي زيات صابر او عابد انسان و ورځي، ورځي به يې په نهاره باندي تېرولي.

د نبي ﷺ د دخه وروسته الله ﷻ فتوحات مسلمانانو ته ور په برخه کره شتمني راغلي خو ددې سره - سره بيا هم ابوهريرة ؓ لوی عابد و يوه کڅوټه به ورسره وه د خرما د مندکو څخه به يې ډکه کره تسبيح به يې پرې ويلې کله چي به خالي سوه نو مينځي به بيا ور ډکه کره او ورته

کښېښودل به يې دا دده مبارک عادت و چې شپه به يې درې حصې کړي وه ده ، دده ښځي او خادم به يې په وار سره عبادت پکښې کاوه (يعني يوه حصه به ده عبادت کاوه يوه حصه به يې ښځي عبادت کاوه او يوه حصه به يې خادم عبادت کاوه).⁽⁴¹⁾

ما دخپل پلار صاحب څخه اوربدلي دي چې زما د نيکه هم تقريباً د ابوهريرة ؓ په څېر عادت وو پدې ډول چې اول به تريوي بچي پوري زما پلار په مطالعه اخته وو دوهم ځل به زما نيکه راپورته سو زما پلار به يې بیده کړی او خپله به يې د تهجد لمونځ وکړی دريم ځل به د سهار د لمانځه څخه درې پاوه مخکي زما اکا ؓ راپورته سو د تهجد لمونځ به يې وکړی زما نيکه به د سنت د اتباع په موخه ارام وکړي. اللهم ارزقني اتباعهم

۴- د حضرت ابوبکر ؓ د بيت المال څخه عايشه (خوراکه)

حضرت ابوبکر صديق ؓ د ټوکرانو تجارت کاوه او ددې لاري يې د خپل کور گزاره کوله - کله چې خليفه سو نو دود مطابق يې څو پيتوان پر لاس واچول او د خرڅولو لپاره يې بازار ته تشريف يووړی حضرت عمر ؓ په مخه ورغلی پوښتنه يې ځني وکړه چې کومې خواته ځي؟ ده مبارک ورته وويل چې بازار ته ځم عمر ؓ ورته وويل: که چيري ته په تجارت اخته سي نو د خلافت کار به څنگه کيږي؟ ابوبکر ؓ ورته وويل چې اولادو ته خوراکه د کومې لاري برابره کړم عمر ؓ ورته وويل چې ابو عبیده ؓ ته رسول الله ﷺ د امانت ساتونکی لقب ورکړی دی هغه ته به ورسو چې ستا لپاره د بيت المال څخه يو شی مقرر کړي دوی مبارکان و ابو عبیده ؓ ته ورغله

(41) (تذكرة الحافظ)

ابوعبيده ؓ و ابوبکر ؓ ته دومره معاش مقرر کړې چې په اوسط ډول يې يو مهاجر ته مقرر کړې و يعنې تر دغه نه زيات او نه کم وو .

يوه ورځ د ابوبکر ؓ يې بې دده مبارک څخه غوښتنه وکړه چې يو خواړه شی ته مي زړه کيږي ابوبکر ؓ په جواب کي ورته وويل: زما سره خو پيسې نسته چې داشی درته رانيسم؟ بې ورته وويل: چې زه به د هري ورځي د خوراک څخه لږ - لږ بچت کوم خو ورځي وروسته به دومره پيسې سي چې زه هغه شی په واخلم ده مبارک اجازه ورکړه بې يې مبارکي په خو ورځو کي يو اندازه پيسې سره يو ځای کړې حضرت ابوبکر ؓ ورته وفرمايل: د تجربې څخه دا معلومه سوه چې دومره پيسې چې تا بچت کړی دي دا مونږ ته د بيت المال څخه زياتي را کول کېدي (ځکه موږ په بيت المال کي دومره حق لرو چې گزاره په وکړو نو تا چې دومره پيسې بچت کړې ددې څخه معلومه سوه چې ته په پاته پيسو گزاره کولای سي) نو ده مبارک هغه پيسې چې بې يې جمع کړي وي هغه يې بيرته بيت المال ته وسپارلې او په راتلونکي کي يې د خپلي تنخواه څخه دومره پيسې کمي کړي چې بې يې جمع کړي وې.

فايده: دومره لوی خليفه چې لومړی يې خپل تجارت کاوه او دده دارتياوو لپاره يې بسنه کول لکه څرنګه چې دده دا اعلان څخه هم معلومېږي او هغه روايت يې هم تائيد کوي کوم چې په بخاري شريف کي د عايشې ؓ په روايت کي راغلی دی: کله چې ابوبکر ؓ خليفه جوړ سو نو وې فرمايل: چې زما قوم ته دا خبره معلومه ده چې زما کارو بار تجارت و او زما د اولادو لپاره يې بسنه کول خو اوس د خلافت په وجه د مسلمانانو په چوپړ کي مشغولتيا ده اوس زما لپاره د بيت المال څخه يو څه مقررېږي چې زما د اولادو لپاره بسنه وکړي ددې سره سره کله چې دی وفات کي دی و عايشې ؓ ته يې وصيت وکړی: چې زما په کور کي که د بيت المال څخه يو شی و هغه و نوی خليفه ته و سپاره. حضرت انس ؓ فرمايي: د ابوبکر ؓ د وفات څخه وروسته دده مبارک د کورنۍ سره پيسې نه وې مګر يوه د شپږو اوونښه، يوه پيالو او يو خادم و په ځينو

رواياتو کي تلتک او يوه کمبله هم راغلي ده کله چي عمر ؑ خليفه سو نو دغه شيان ورته و سپارل سو ده مبارک وويل: الله ؑ دي پر ابو بکر ؑ رحم وکړي خپل پاته اولادونه يې په سختي کي پرېښودل.⁽⁴²⁾

۵- د حضرت عمر ؑ د بيت المال څخه تنخوا (عائشه)

حضرت عمر ؑ هم تجارت کاوه کله چي خليفه مقرر سو نو د بيت المال څخه په دې ډول تنخوا ورته مقرر سو چي ده ټول خلگ راټول کړه او پوښتنه يې ځني وکړه چي تاسو ته معلومه ده چي ما تجارت کاوه او س چي تاسو په دې کار اخته کړم نو زما د گزارې ذريعه به څشي وي؟ خلگو بيلي، بيلي اندازې دده د تنخوا لپاره وښودلې حضرت علي کرم الله وجهه چوپ ناست و ده مبارک پوښتنه ځني وکړه چي تاسو څه نظر لرئ؟ حضرت علي کرم الله وجهه وفرمايل: زما په آند چي منځنۍ تنخوا مقرره سي ښه به وي چي ستا او ستا اولادو لپاره کافي وي حضرت عمر ؑ هم دغه نظر خوښ کړي او دده لپاره منځنۍ عائشه (تنخوا) مقرره سو. ددې مجلس څخه وروسته په يوه مجلس کي چي حضرت علي ؑ، حضرت عثمان ؑ، حضرت زبير ؑ او حضرت طلحة ؑ هم پکښي موجود وه د حضرت عمر ؑ د تنخوا خبره راغله دوی وويل: چي د عمر ؑ تنخوا بايد زياته سي ځکه هغه په يوه تنگ حالت کي ژوند تېروي مگر ددې همت خو چا نسواي کولای چي عمر ؑ ته ووايي چي ستا تنخوا دي زياته سي نو دوی حفصه ؑ را و غوښتل چي د رسول الله ؑ بي بي هم وه او د عمر ؑ لور هم وه و حفصه ؑ ته يې وويل: چي ته و عمر ؑ ته دا خبره وکړه او زموږ نومان تر هغه وخته مه ورنښيه چي دده نظر نه وي درته معلوم سوی حضرت

(42) فتح الباري

حفصه ﷺ د عمر ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او ددوی خبره يې ورته وکړه د حضرت عمر ﷺ په مخ کښي د غصې او درد نښي ښکاره سوې او بيا يې ددې څخه ددغه کسانو د نومونو پوښتنه وکړه حضرت حفصه ﷺ ورته وويل: چي لومړی ستاسو نظر راته معلوم سي بيا به يې نومونه درته وښيي حضرت عمر ﷺ ورته وويل که ماته ددوی نومان معلوم سي نو مخونه به يې وربدل کړم يعني دومري سزاوي به ورکړم چي په مخو کښي به يې نښي معلومي سي بيا يې ورته وويل: اي حفصه! د رسول الله ﷺ تر ټولو ښه جامه ستا په کور کښي څه شي وه؟ حفصه ﷺ ورته وويل: دوې گيردي رنگه جامې وي چي رسول الله ﷺ به د جمعې په شپه يا ورځ او يا به يوه ډله خلگ راتله ده مبارگ به اغوستي بيا يې پوښتنه ځني وکړه چي رسول الله ﷺ تر ټولو ښه خوراک کوم خوراک کړی دئ؟ دې مبارکي وويل: چي زموږ خوراک د اوربشو ډوډۍ وه يوه ورځ مو د غوړو د تيم لاندي پاته سوې برخه پر ډوډۍ وموږله نوښي ﷺ په خپله په ښه خوند سره وخورله او په نورو يې هم وخورله بيا عمر ﷺ پوښتنه وکړه چي ستا په کور کي دنبي ﷺ ښه بستره څنگه وه؟ حفصه ﷺ ورته وويل يو غټ ټوکرو چي رسول الله ﷺ به په گرمۍ کښي غبرگ هواراوه او په ژمي کښي به يې نيمه خوا لاندي او نيمه خوا به يې سر بېره پر ځان واچول.

عمر ﷺ وويل: اي حفصه! هغو خلگو ته دا خبره ورسوه چي نبي ﷺ خپل طرز العمل يوه اندازه مقرر کړی و او دا څرته په اميد يې بس والی کړی و زه به هم د رسول الله ﷺ تابعداري کوم زما او زما ددوو ملگرو يعني رسول الله ﷺ او حضرت ابوبکر ﷺ مثال داسي دئ لکه دري ملگري چي پر يوه لاره روان وي لومړی يو کس د ځان سره توبښه واخلي او مقصد ته ورسيرې بيا دوهم کس دهغه اول ملگري تابعداري وکړي او ورپسې ورسيرې بيا دريم کس تلل شروع

کړي او س نو که زه ددوی پر لاره ولاړ سم نو ددوی سره به یو ځای سم او که مې لاره بدله کړه نو هیڅ کله به ددوی سره یو ځای نسیم. (43)

فایده: داده هغه سړی دژوندانه حال دئ چې ددنیا پاچهان به ځني و پرېدل او رپیدل څومره زاهدانه او سپېڅلي ژوند یې کاوه.

یوه ورځ یې خطبه ویل لونگ یې ددوولسو پینو څخه جوړ وو او یوه پینه د څرمنې پکښې وه.

یوه ورځ په خطبه کې څه ځنډ والی راغلی کله چې دی راوړسېدئ نو معذرت یې وغوښتی او وې ویل: زما څخه پر کالو مینځلو وخت تېر سو او ددې څخه پرته مې نور کالی نه درلوده. (44)

یوه ورځ حضرت عمر ؓ ډوډی خوړله غلام (مړی) ورته راغلی او ورته وې ویل: چې عتبه بن ابی فرقد راغلی دئ ده مبارک د دننه راتلو اجازه ورکړه کله چې عتبه بن ابی فرقد راغلی نو عمر ؓ د ډوډی خوړلو ست ورته وکړی ده هم ډوډی خوړل پیل کړل هغه ډوډی داسې زیږه وه چې ده نسوای تېرولای نو عتبه بن ابی فرقد ورته وویل: چې تاسو ته دمیده اوږو ډوډی هم رسېدلای سې عمر ؓ وویل: ایا ټول مسلمانان دمیده اوږو ډوډی خوري؟ عتبه بن ابی فرقد ورته وویل: یا ټوله یې نه خوري. عمر ؓ ورته وویل: افسوس ته غواړي چې زه ددنیا خوندونه په ژوند کې خلاص کړم. (45)

ددې ډول څخه په سوونو نه، په زرگونو نه بلکې په سلهاوو زرونه د مبارکو اصحابو پېښي سته.

(43) اشهر

(44) اشهر

(45) أسد الغابة

ددوی مبارکانو تابعداري نه اوس کېدای او نه هر چاته په کار ده ځکه قوتونه کم دي هر څوک یې نه سي پورته کولای همدا وجه ده چې زموږ دوخت د تصوفو بزرگانو دداسي تکلیفونو ایستلو اجازه نه ورکوي ځکه قوتونه تر پخوا کم دي هسي نه چې ضعف راسي. خوددغه مبارکو انسانانو د اتباع هیله کول ضروري ده او لږ تر لږه په استراحت کي یو څه کمي راولی.

کښته او پورته وگورئ او ددې زمانې مطابق یو میانه ژوند اختیار کړئ بد بختانه زموږ خلگ د دنیا په خوندونو کي زیاتوب کوي او تر ځان وزیات مالداره او شتمن ته گوري او په دې افسوس کي مري چې فلانکی سړی تر ما زیات مالدار دی.

۲- د حضرت بلال ؓ د نبی ﷺ لپاره دیو مشرک څخه قرض اخیستل

یو ملگري د حضرت بلال ؓ څخه پوښتنه وکړه چې د رسول الله ﷺ د خوراک د خرڅ انتظام څنگه و؟ حضرت بلال ؓ وویل: د رسول الله ﷺ سره خو پیسې نه وي خو دا خدمت ماته سپارل سوی و. کله چې به یو مسلمان وږی راغلی نو نبی ﷺ به ماته اشاره وکړه مابه یو ځای پور وکړی هغه ته به مي خوراک ورکړی یا به یو څوک لوڅ راغلی نبی ﷺ به ماته اشاره وکړه مابه یو ځای پور وکړی او هغه ته به مي جامې ورپیدا کړې ددې انتظام د چلېدو په لړ کي یوه ورځ یو کافر ماته راغلی او راته وې ویل: چې زه مالدار او شتمن یم که دي د پیسو اړتیا سوه د بل چا څخه پور مه اخله ماته راځه زه یې درکوم ما ورته وویل: تردې خو ښه خبره نسته. نو کله چې به رسول الله ﷺ ماته امر وکړی ما به د هغه سړی څخه پور اخستي او د رسول الله ﷺ حکم به مي پوره کاوه. دی مبارک وایي یوه ورځ مي اذان وکړی او دس مي تازه کړی که مي کتل هغه کافر راغلی او ماته یې وویل: ای حبشي! زه ورته متوجه سوم زما د متوجه کېدو سره سم یې ښکتنځل شروع کړه او بد او رد یې ویل بیا یې راته وویل: چې د میاشتي څلور ورځي پاته دي که دي په دغه څلورو

ورځو کي زما ټول پور را راپوره نه کړي نو په بدل کي به تا بوزم او غلام به دي کړم د پخوا په څېر به حيوانان خروي بلال ﷺ وایي کافر دا خبره وکړه ولاړی ما ټوله ورځ په غم او تکلیف تېره کړه هرڅنگه چي وه تېره سوه د ما خستن د لمانځه وروسته د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم او ټوله قصه مي ورته وکړه بيا مي ورته وويل: چي اې د الله ﷺ رسوله! اوس خو نه ستا سره څه شی سته او نه زما سره زه دستي يو کار کولای سم دغه سړی مي بې عزته کوي او شرموي مي نو که ستا اجازه وي زه به يو ځای پټ سم که چيري ستاسو سره يو څه شی پيدا سو بيا به حاضر سم ددې خبري سره سم راغلم توره، ډال او زغر ه مي راواخيستل ځکه دا زما د سفر سامان و او د سهار کېدو انتظار مي کاوه سهار نژدې و چي يو ملگري راغلی او راته وې ويل: ژر ورسه د رسول الله ﷺ پکار بي زه هم چابک راغلم که مي وکتل څلور او بناني بار چوکي دي رسول الله ﷺ راته وويل: د خوشالی خبره درته کوم الله ﷺ ستا د پور انتظام وکړی دغه څلور بار او بناني ستا په تصرف کي دي رسول الله ﷺ زياته کړه دا د فدک رئيس ماته تحفه رالېږلې ده بلال ﷺ وایي ما د الله ﷺ شکر ادا کړی او په خوشالی، خوشالی مي هغه واخيستي او ټول قرض مي په ادا کړی بېرته راغلم رسول الله ﷺ په مسجد کي انتظار کاوه زه ورغلم او ورته ومي ويل: اې د الله ﷺ رسوله! د الله ﷺ شکر دئ چي الله ﷺ د قرضو څخه ستا اوږې سپکي کړې او اوس هيڅ قرض نه دئ پاته نېي ﷺ وفرمايل: دهغه شیانو څخه څه شی پاته سو ما ورته وويل: بلي پاته سو رسول الله ﷺ راته وويل: ورسه هغه هم تقسیم کړه چي زه هو سا سم تر هغو زه د مسجد څخه نه ځم تر څو هغه مال تانه وي تقسیم کړی ټوله ورځ تېره سو د ما خستن د لمانځه د ادایيني وروسته رسول الله ﷺ زما څخه پوښتنه وکړه چي هغه پاته مال تقسیم سو ما ورته وويل چي يا رسول الله ﷺ څه پاته دئ اړ سړي نه دئ راغلی بيا رسول الله ﷺ په مسجد کي ارام وکړئ. دوهمه ورځ ما خستن بيا نېي ﷺ وفرمايل: چي يو څه سته ما ورته وويل: چي الله ﷺ تاسو هوسا کړلاست ټوله مال خلاص سو.

فايده: د الله ﷺ د دوستانو دا غوښتنه وي چې ددوی په ملک کي هيڅ مال او سامان نوي پاته نو نبي ﷺ چې د ټولو نبیانو سردار دئ او د ټولو او لیاو د سرتاج دئ نو ولي به د نه مال غوښتل نه کوي چې د دنیا څخه بيخي فارغه ولاړ سم.

ما په تينگو ثابت سوو روایتو کي اوریدلي دي چې د حضرت مولانا شاه عبدالرحيم راتپوري (نورالله مرقده) عادت داو چې د نذرانو به څه پيسې جمعه سوې نو په پابندی به يې هغه پيسې راوغښتلې او ټولي به يې وويشلې دوفات کېدو څخه مخکي يې د خپلو اغوستلو جامې او نور شيان خپل خاص خادم حضرت مولانا شاه عبدالقادر صاحب ته ورکړه او ورته وې ويل چې زه به اوس ستا څخه دغه جامې په خواست تر لندډه وخته پوري واخلم او گټه به ځني اخلم او په ملک کي به ستاوي.

د خپل پلار څخه مي ډېر اوریدلي دي چې خوزه قرضداره و او ويل به يې: چې داد جگړې شې زه د شپې د ځان سره نه ساتم ددې ډوله څخه د بزرگانو ډېري پېښي سته خو دا ضروري نه ده چې د هر بزرگ رنگ دي يو ډول وي بلکي د بزرگانو رنگونه بېل بېل دي او د چمن په گلانو کښي د هر يو گل شکل او خوی جلا - جلا وي.

۷- د حضرت ابو هريرة ؓ په لورډه کي د مسټلې پوښتنه

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي: تاسو زموږ هغه حالت ليد ليدئ؟ چې کله - کله به مونږ دومره خوراکه نه سوه پيدا کولای چې خپله ملا پرې جگه کړو ما به دلوزې دو جهې څخه ځيکړد مخکي سره يو ځای کړې او کله به مي نس پر مخکه اچولی و او پروت به وم او کله به مي په نس پورې ډبري تړلي وې يو واري زه پر هغه لاري باندي کښېنستم چې اصحاب کرام رضي الله عنهم به پر تېر بدل ، حضرت ابو بکر رضي الله عنه تېر سو ما دده مبارک څخه د ځينو خبرو پوښتنه کول شروع کړه فکر مي کاوه چې کورته به مي بوځي او بيا به مي د عادت مطابق څه چې په کور کې موجود وي پر هغه به مي ميلمه کړي خو ده مبارک داسي نه وکړه شايد فکري بلي خواته تللي و يا دکور حال ورته معلوم و چې په کور کې هيڅ نسته ددې څخه وروسته حضرت عمر رضي الله عنه تشریف راوړی دده په راتگ سره هم هغسي حالات پېښ سول، بيا نبي صلي الله عليه وسلم تشریف راوړی زه يې وليدم نو مسکي سو زما په حالات او مقصد پوه سو راته وې ويل: راځه زما سره ولاړه هم ورسره ولاړم نبي صلي الله عليه وسلم کورته ننوتی ما هم د ننوتلو اجازه واخيسته او کورته ورننوتم په کور کېني يوه پيال ددې د شېدو پرته وه د رسول صلي الله عليه وسلم په خدمت کې يې کښېښوده ده مبارک پوښتنه وکړه چې دا شيدې د کومې خوا سوې دي جواب ورکړل سو چې د فلانکي ځای څخه تاسو ته هديه راغلې ده نبي صلي الله عليه وسلم ماته وويل اي ابوهريرة! ته ولاړه اهل صفة راوغواړه (اهل صفة د اسلام ميلمانه گڼل سوې دي چې نه به يې کور درلودئ او نه به يې ځای درلودئ او نه به يې د خوراک څه انتظام وو او اهل صفة ځکه ورته ويل کېده چې صفة اصلا ديو ساويان نوم وو دوی تر هغه ساويان لاندې وه نو ځکه ورته اهل صفة ويل کېده) ددغه قصې په وخت کېني ددوی شمېر او يا تنه وو دنبي صلي الله عليه وسلم عادت دا وو چې ددوی څخه به يې دوه دوه يا څلور څلور ديو شتمن صحابي ميلمانه کول او خپله به يې هم داسي کول چې کله به صدقه راغله نو ټوله به يې دوی ته ورلېږل او خپله به يې گډون نه پکښي کاوه او که به ده مبارک ته ديو ځای څخه هديه راغله ده مبارک به هم گډون پکښي کاوه يعنې ورسره خوړل به يې ابوهريرة رضي الله عنه وايي: کله چې رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته ددوی درابلي حکم وکړی په

طبیعت کي خو مي نه وه خوښه ځکه شیدي ډېري لږ وي فکر مي کاوه که ټوله راسي او شیدي وڅیني نو اخر واری ماته رارسیري نو په پیاله کي به هیش شى نه وي مگر ماته د نبی ﷺ امر و دمنلو پرته بله چاره نه وه زه ولاړم ټوله مي راوسته نبی ﷺ راته وویل: چي دا پیاله واخله او په دوی شیدي و چېنبه مابه یوه - یوه ته پیاله ورکول هغه به په ښه ماړه نس شیدي چېنبلي او پیاله به یې بېرته ماته راكول په دغه ډول ټولو شیدي و چېنبلي او ماړه سوه بیا نبی ﷺ پیاله په لاس کي واخیسته ماته یې وکتل او مسکی سو بیا یې وفرمایل: چي اوس خو زه او ته پاته سوماورته وویل: چي بېشکه داغسي ده، ده مبارک راته وویل: واخله وې چېنبه ما و چېنبلي بیا یې راته وویل نوري و چېنبه ما نوري و چېنبلي آخر ماورته وویل: ای دالله ﷻ رسوله! اوس زه نوري نس چېنبلاى نبی ﷺ د ټولو څخه وروسته پاته شیدي و چېنبلي.

۸- د نبی کریم ﷺ د اصحابو ﷺ څخه د دوو کسانو په باره کښي سوال

د نبی ﷺ په خدمت کي څه کسان موجود وه چي یو سړی مخامخ تېر سو نبی ﷺ پوښتنه وکړه چي تاسو ددې سړي په اړه څه نظر لری؟ خلگو ورته وویل: ای دالله ﷻ رسوله ﷺ! دا سړی په عزتمنو خلگو کښي دئ په الله ﷻ قسم کوو که چیري دی د یو چا دنکاح غوښتنه وکړي غوښتنه یې منل کیري که د چا سپارښت کوي منل کیري رسول الله ﷺ چي ددوی خبري واورېدې چوپ سو ددې څخه وروسته یو بل ملگری مخامخ تېر سو نبی ﷺ دده په اړه هم پوښتنه وکړه خلگو په جواب کي ورته وویل ای دالله ﷻ رسوله ﷺ! دا یو غریب مسلمان دئ که چیري د کوزدې غوښتنه وکړي نو څوک خور او لور نه ورکوي که د چا سپارښت کوي نه منل کیري او که خبري کوي څوک توجه نه ورته کوي نبی ﷺ وفرمایل: که چیري دا اول کس په څېر ټوله دنیا ډکه سي نو دغه دوهم کس تر ټولو بهتر دئ.

فايده: مطلب دادئ چې يواځي نبوي عزت دالله ﷺ په نزد تر سلگونو هغه عزتمنو خلگو بهتر دئ چې په دنيا کي يې خبري ته په درنه سترگه کتل کيږي او هر څوک يې د خبرو منلو او اورېدلو ته تيار وي خو د الله ﷺ په نزد ددغه انسان هيڅ عزت نسته. حقيقت خبره داده چې دنيا دالله ﷺ د نامه ويونکو له برکته ودانه ده ځکه که په دنيا کي دالله تعالي نوم اخيستونکی نسي پاته قيامت به راسي او ددنيا وجود به ختم سي دا دالله ﷺ د پاک نامه برکت دئ چې ددنيا ټوله نظام ولاړ دئ.

۹- د نبي اکرم ﷺ سره پر محبت کوونکي باندي د مسکنت راتلل

يو صحابي د نبي ﷺ په خدمت کي حاضر سو او وې ويل: اي د الله ﷺ رسوله! زه ستاسره محبت لرم رسول ﷺ ورته وويل وگوره څه وايي؟ صحابي بيا ورته وويل: چې زما ستاسره محبت دئ نبي ﷺ بيا په دغه ډول جواب ورته ووايه کله چې دري واري د سوال او جواب وسو نو نبي ﷺ ورته وويل: که چيري ته په خپله خبره کي ريښتني يې نو مسکنت ته ځان تيار کړه ځکه کوم کسان چې زما سره محبت کوي پر هغو باندي مسکنت داسي په چابکۍ سره راځي لکه اوبه چې دلوري څخه پر کښته په تېزۍ سره راځي.

فايده: همدا وجه وه چې ټول اصحاب کرام رضي الله عنهم به هر وخت په مسکنت او لوږه کي وه همدا ډول لوی محدثين، لوی صوفيان او لوی فقهاء کرام زيات يې شتمن نه دي پاته سوي.

۱۰- د عنبر په سريه کښې د مسکنت حالت

نبي ﷺ دهجرت په اتم کال دخداى تعالي په مياشت کي د درياب وغاري ته يو درې سوه کسيز لښکر ولېږئ همدغه درې سوه کسيز لښکر ته سريه ويل کيږي (۴۶) پر دوى باندي يې حضرت ابو عبیده ؓ امر کړى نبي ﷺ په يوه کڅوړه کښې د خورما وويوه توبڼه ورکړه دوى مبارکان په هغه ځاى کښې پنځلس ورځي واوسېدل ددوى مبارکانو توبڼه خلاصه سوه حضرت قيس ؓ پدې قافله کښې موجود و داوښانو د مالکانو څخه يې اوښان په پيسو واخيسته پدې طمعه چي په مدينه منوره کښې به يې پيسې ورکوي او درې-درې اوښان به يې هره ورځ حلالول خو دريمه ورځ د قافلې آمر داوښانو دحلالولو څخه منعه وکړه ځکه ده فکر کاوه چي سورلى به خلاصي سي او بېرته تگ به گران سي نو د خلگو څخه يې خپلي، خپلي خرماوي راټولي کړي د چاسره چي وي بيابې په کڅوڼه کښې واچولې او هره ورځ به يې يوه يوه خرما ورکول دوى به څښنله بيا به يې اوبه پسي چيښلي تر مانښامه پوري يې دغه خوراک وکړه څه هم دا په ويلو کښې کوچنۍ خبره ده مگر د جگړې پرمهال چي زياتي توانايۍ ته اړتيا وي په يوه دانه خرما ټوله ورځ تېرول گران کار دئ اولويه خبره ده. کله چي حضرت جابر ؓ د نبي ﷺ څخه وروسته خلگو ته دا قصه وکړه نو يو شاگرد پوښتنه وکړه چي صاحبه! دا يوې خرما به نو څه کار کاوه؟ ده مبارک ورته وويل: ددې يوې خرما قدر هغه وخت معلوم سو چي دا يوه خرما هم نه پيدا کېدل يوازي لوږه وه نور هيڅ نه وه ددرختي وچي پاني به موڅنډلي بيا به مو لندې کړي او خوړلي مو

46 : اصلا سريه دمسلمانانو هغه لښکر ته ويل کيږي چي رسول الله ﷺ خپله گډون نه وي پکښي کړى او غذا وهغه لښکر ته ويل کيږي چي خپل رسول الله ﷺ گډون پکښي کړى وي . ژباړن

مجبوري هر څه کوي او د هري سختی وروسته الله ﷺ اساني راولي الله ﷺ ددې تکليفونو وروسته دغه مبارکو اصحابانو ته د درياب څخه يو ماهی راوايستی دغه ماهي ته يې عنبر وايه ددغه ماهي څخه اصحابو ﷺ تر اتلسو ورځو پوري خوراک کاوه او د مدیني منوري تر تگ پوري په توبه دانونو کي ددغه ماهي غوښه پرته وه کله چي دوی مدینې ته ورسېده او هلته يې نبی ﷺ ته پوره قصه وکړه رسول الله ﷺ ورته وويل: دا د الله ﷺ دلوري يو رزق دی چي تاسو ته يې رالېږلی دی.

فايده: په دنيا کي تکليفونه تېرول ضروري دي په ځانگړي ډول پر سپېڅلو انسانانو باندي زيات تکليفونه راځي ځکه رسول الله ﷺ فرمايي: زيات تکليفونه الله ﷺ پر انبياؤ راولي ورپسي پر هغه چا ډېر تکليفونه راولي چي تر ټولو بهتروي ورپسي يې پر هغه چا راولي چي په پاته کسانو کي بهتروي. د هر سړي ازموينه د هغه سړي د ديني مرتبې سره برابره کيږي او د هر تکليف وروسته الله ﷺ د خپلي مهربانۍ لمخي اساني راولي. په دې خبره کي هم فکر وکړئ چي زموږ پر مشرانو څومره تکليفونه تېر سوي دي او دا ټول تکليفونه يې د دين لپاره پر ځان تېر کړي دي او د دين د خورولو لپاره يې تېر کړي دي او اوس يې موږ په لوی لاس ضائع کوو دوی مبارکانو به لوږي، تندي پر ځان تېرولې، پاني به يې خورلي ويني به يې تويولي او دين به يې نشر کاوه اوس موږ ددوی گټه هم نسو ساتلای.

KKKKKK

څلورم باب

د اصحابو کرامو ﷺ د تقوا په باب بيان کي

د اصحابانو ﷺ هر عمل او هر عادت ددې وړ دئ چي څوک يې د ځان لپاره غوره کړي او تابعداري يې وکړي. ولي به نه وي چي الله ﷻ د خپل نازولي او محبوب رسول ﷺ د ملگرتيا لپاره دغه ډله غوره او چان کړه د رسول الله ﷻ ارشاد دئ چي فرمايي: زه د انسانانو په بهترين قرن او زمانه کي ولېږل سوم. (47)

له همدې امله دغه زمانه له هره پلوه غوره زمانه وه او د زمانې بهترين خلگ د رسول الله ﷻ په ملگرتيا کي وساتل سوه.

۱- د نبي ﷺ د يوې جنازې څخه بېرته راتگ او د يوې ښځې بلنه

نبي کریم ﷺ يوه ورځ د يوې جنازې څخه راتلی يوې ښځې د ميلمستيا بلنه ورکړه نبي ﷺ د خپلو خادمانو سره دهغي ښځې کو رته تشریف يووړی دده مبارک و منځ ته ډوډی کښېښودل

(47) شفاء

سوه خلگو و ليدل چي د نبي ﷺ خوله بنوري خو تېرېږي نه. نبي ﷺ وفرمايل: داسي معلومېږي چي ددې سېرلي غوښي د مالک بې اجازې اخيستل سوي وي هغې ښځې وويل: يا رسول الله! ما ددغه سېرلي د رانيولو لپاره سرې لېږلي و خو پيدا نسو بيا مي د همسايه سېرلي و اخيستي او پيسې مي ورو لېږلې خو د کور مالک نه وو نو د هغه ميرمني ته مي ورکړې او هغې ميرمني سېرلي راو لېږي رسول الله ﷺ و فرمايل: په دې ډوډۍ بنديان و خوروي⁽⁴⁸⁾

فايده: د نبي ﷺ د لوړ شان پر برابر يو مشتبه يا د شک شى هم تر ستوني نه تېرېږي دا څه ليري خبره نه ده ځکه د نبي ﷺ ادنا مريانو ته دا ډول واقعاتي پېښېږي.

۲- د نبي ﷺ د صدقې د يوې خرما د ويري څخه ټوله شپه وينيستيا

نبي ﷺ يوه شپه ټوله شپه وېښ وو اړخ پر اړخ او بنسټي په بيبيانو کي يو چا ورته وويل: اې د الله ﷻ رسوله! نن خوب نه درځي؟ ده مبارک وويل: نن يوه خرما پرته وه ما راپورته کړه چي ضايع نسي او ومي خوړله اوس فکر راسره پيدا سو چي هسي نه چي هغه خرما د صدقې وه.

فايده: زياته صحيح خبره خودا وه چي هغه خرما د نبي ﷺ خپله وه مگر څرنگه چي د صدقې خرما وي نبي ﷺ ته راتلې نو ده فکر کاوه چي د صدقې خرما مي نه وي خوړلې ددې شک په وجه ټوله شپه خوب نه ورتلی او دا بې ويل چي خداي مه کړه د صدقې خرما مي نه وي خوړلې دا خود سردار عالم حال و چي د يوې خرما په وجه بې اړخونه بدلول او ټوله شپه خوب نه ورتلی

(48) ابو داؤد

اوس بی داوسنی زمانی د غلامانو حال و گوره چي د رشوت، غلا، سود او نوري پیسی په زړور تیا خوري او په فخر سره ځان د محمد ﷺ په غلامانو کي گڼي.

۳- د حضرت ابوبکر ﷺ د یو کاهن (فالگر) د خوراک خخه قی وهل

حضرت ابوبکر ﷺ یو غلام درلودی چي ده مبارک ته یې د غله⁴⁹ په ډول گټه ورکول یوه ورځ غلام ده ته د خوراک یو شی راوړی ده مبارک یو څه و خوړی غلام ورته وویل: چي تا به هر ورځ زما خخه پوښتنه کول چي د کومي لاري دي گټه کړې ده نن دي هیڅ پوښتنه نه راخخه وکړه ده مبارک ورته وویل: چي نن ډېر وړی وم د لوړي له امله مي پوښتنه نه وکړه اوس ووايه چي د کومي لاري دي گټلي ده غلام ورته وویل: چي د کفر په وخت کي زه پر یو قوم تېرېدم پر هغوی مي منتر ويلي وو دوی زما سره د یو شی وعده کړې وه نن د هغوی کره واده وو زه ورغلم دا ډوډی یې را کړه ابوبکر ﷺ ورته وویل: تاخو زه هلاک کړم ابوبکر ﷺ د دې خخه وروسته په ستوني گوتي چخ کړې او د قی وهلو کوشش یې وکړی خو لکه څرنګه چي ده هغه گوله په لوړه خوړلې وه نوقی یې نه کړه چا ورته وویل: چي په ابو سره قی وهل کیدای سي نو ده مبارک یوه لویه پیاله د ابو راوغوښته اوبه یې وڅښلې بیا یې قی کړې تر داسي اندازې چي د ډوډي گوله یې هم قی کړه یو چا ورته وویل: پر تادي الله ﷻ رحم وکړي دیوې گولي ډوډی لپاره دي دومره تکلیفونه پر ځان تېر کړل ده مبارک ورته وویل: که چيري زما په ساه سره دا گوله راوتلای ما به را ایستلې وای ځکه ما دنبي ﷺ خخه اورېدلي دي چي کوم بدن چي په حرامو سره وده وکړي نو ددوخ اور

⁴⁹ غله دې ته ویل کیږي چي غلام ته ووايي چي ولاسه روزانه ماته دومره پیسی راکوه نوري که دي وگټي هغه ستا دي دا جائزه معامله ده. (هذا الهامش من الشيخ)

د هغه لپاره غوره دئ. زما سره دا وپره وه چې هسي نه چې په دغه گوله سره زما د بدن يوه برخه وده وکړي.⁽⁵⁰⁾

فايده: د حضرت ابوبکر رضي الله عنه څخه داسې ډېرې پيښې راغلي دي ځکه دده په طبيعت کې احتياط زيات و چې لږ شک به ورته پيدا سو دستي به يې قي واهه. هم دا ډول د بخاري شريف په يو روايت کې راغلي دي چې يوه ورځ يو غلام د جاهليت په وخت کې د سحر او جادو يو شى چاته بنودلى و هغه اتفاقاً صحيح سو نو هغه و دغه غلام ته څه پيسې ورکړې غلام په مقرر سوو پيسو کې و حضرت ابوبکر رضي الله عنه ته دغه پيسې ورکړې ابوبکر رضي الله عنه و خورلې بيا چې دده په نس کې کوم څه وه هغه يې ټوله قى کړه. دا لازمي نه ده چې په دغه ډول پيسو کې به د غلامانو پيسې حرامې وي بلکې حرام او حلال دواړو گمان پر کېده خو حضرت ابوبکر رضي الله عنه د ډېر احتياط له امله د شک مال نه خوښوى.

۴- د حضرت عمر رضي الله عنه د صدقې د شيدو څخه قي

حضرت عمر رضي الله عنه يو وار شيدې و چينبلي د هغو شيدو خوند عجيبه ورته معلوم سو نو کوم ملگري چې شيدې راوړي وي د هغه څخه يې پوښتنه وکړه چې دا څنگه شيدې وي؟ او دکومي خوا څخه راغلي وي؟ هغه سرې وويل: چې په فلانکې څنگله کې د صدقې اوبنان خرېدل زه هلته ولاړم هغو خلگو د اوبنانو شيدې ولوشلې ماته يې هم راکړې، حضرت عمر رضي الله عنه په خوله کې گوتې واچولې او هغه شيدې يې قى کړې.⁽⁵¹⁾

(50) منتخب کنز العمال

(51) مؤطا امام مالک

فايده: د اصحابو مبارکانو سره تل دا فکر وو چې د شک په شى سره مو د بدن يوه برخه وده ونه کړي دا خولاڅه کوي چې بڼکاره حرام وي لکه زموږ په زمانه کې چې عام سوي دي.

۵- د حضرت ابوبکر ؓ د احتياط لمخي باغ وقف کول

ابن سيرين ؒ فرمايي: کله چې د ابوبکر ؓ د وفات وخت نژدې سو نو ده مبارک و حضرت عائشې ؓ ته وويل: کله چې زه خليفه سوم خلگو راته وويل چې که ته په تجارت مشغول سې نو د مسلمانانو په کارو کې به څه نيمگرتيا پيدا سي بايد ته خپله خوارکه د بيت المال څخه واخلي نو له دې وجې زه مجبور سوم چې يو څه واخلم نو اوس دي زما فلانکى باغ په بدله کې ورکړل سي هر کله چې حضرت ابوبکر ؓ وفات سو نو حضرت عائشې ؓ و حضرت عمر ؓ ته سړي ولېږي او د پلار د وصيت مطابق يې باغ ورکړي حضرت عمر ؓ وفرمايل: ستا پر پلار دى الله ؓ رحم وکړي ده مبارک غوښتل چې چاته د خولې د خلاصولو وخت ورنه کړي.⁽⁵²⁾

فايده: درنو لوستونکو! د فکر کولو خبره ده چې اول خو هغه شى چې ابوبکر ؓ اخیستی څه شى وو يعنې ډېر لږ شى و بيا چې ده مبارک اخیستی د مشورې والاو په ټينگار يې اخیستی او د مسلمانانو د فايدې په وجه سره و ددې سره، سره څومره چې دده مبارک توان وو بلکې تر هغه لږ شى يې احتياط پکښې کاوه چې د احتياط اندازه يې په دريم باب څلورمه شمېره کې وښودل سوه چې بي بي بي د تنگسيا سره د يوه خوږ شى لپاره يو څه پيسې جمعې کړې وې ده مبارک هغه پيسې هم بيت المال ته وسپارلې او په هغه اندازه يې د خپلې عائشې (تنخوا)

(52) (کتاب الاموال)

څخه کمې کړې د ټولو څخه وروسته يې د آخر کار وو چې د اخیستل سوو پیسو بدله يې بېرته بیت المال ته وسپارل.

۶- د حضرت علي بن معبد ﷺ د کرایې د کور په خاوره سره د خط وچول

علي بن معبد ﷺ يو محدث دئ، دی مبارک فرمایي: د يو کرایې په کور کي اوسېدم. يوه ورځ مي يوشی وليکی ددغه خط د وچولو اړتيا پيدا سوه ددغه کور د بوالونه خاورين وه نو فکر مي وکړی چې ددغه دېوال څخه يو څه خاوره را واخلم او خط په وچ کړم بيا مي فکر وکړی چې دا کور خو ما په کرایه نيولی دئ داوسېدو لپاره دئ ددې لپاره خومي نه دئ نيولی چې خاوره يې استعمال کړم بېرته مي په فکر کي راغله چې په دا لږ خاوره هيڅ نه کيږي پروانه لري لږشی دئ نو خاوره مي را واخیسته د شپې يو څوک په خوب کي راغلی او راته وې ويل: چې صبا د قیامت په ورځ به درته معلومه سي چې لږ خاوره يا لږشی څه پروا لري؟
فايده: دا خبره چې صبا به معلومه سي ددې ظاهري مطلب دادئ چې د تقوا درجې زياتي وي کا مله درجه يې يقيناً داوه چې ددغه لږشی څخه هم ځان وساتي که څه هم دومري لږشی د جائز کيدو په اندازه کي دئ.⁽⁵³⁾

۷- د حضرت علي کرم الله وجهه پر يو قبر تېر بیدنه

(53) احیاء

کميل ﷺ فرمايي: چي زه يو ځل د حضرت علي ﷺ سره روان وم چي يو ځنگله ته ورسېدو حضرت علي ۸۸ يوي هديرې ته مخ کړې او وې ويل: اي د هديرې څښتنانو! اي پاته سوو خلگو! اي د وېري او يوازيوالي خلگو! څه خبري دي؟ څه حال مو دئ؟ زموږ خبر خو دادئ چي ستاسو وروسته ستاسو مالونه تقسيم سو، اولادونه موي تيمان سو، بنځو مو نور مړونه وکړه دا خو زموږ خبر دئ تاسو هم يو څه وواياست، کميل ﷺ وايي چي علي ﷺ ددې څخه وورسته زما لوري ته وکتل او وې ويل: اي کميله! کچيري دې خلگو ته د خبرو اجازه وای او خبري يې کولای سواي نو دوی به خامخا ويلي وای چي بهترينه توبنه تقوا ده دا يې وويل بيا په ژړا سو او وې فرمايل: اي کميله! قبر د عمل صندوق دئ د مرگ په وخت کي به معلوم سي^(۵۴).

فايده: يعني انسان که ښه کار کوي او که بد کار کوي په دغه قبر کي به ساتل کيږي لکه په صندوق کي چي يوشی ساتل کيږي.

په زياتو حديثونو کي راغلي دي چي ښه عملونه به په يوه ښايسته ښه جوړ سي په قبر کي به د مړي د زړه خوشاله کولو او محبت کولو لپاره راسي او ددې مړي ډاډگيرنه به کوي او بد عملونه به په يو بد شکل جوړ سي بد بوی به يې وي او مړي به نور په تنگيږي.

په حديث شريف کي راغلي دي چي يو سړی مړ سي نو تر قبر پوري دده سره درې ملگري

ځي:

۱- لومړی دده مال وي لکه چي د عربو داسي دود وو چي دمړي سره به يې دده مال وړی.

۲- دوهم هغه کسان دي چي دی تر قبر پوري رسوي.

۳- دريم دده عمل دئ.

دوه ملگري يعني مال او دده خپلوان به بېرته ځني راځي او عمل به ورسره پاته وي. نبي ﷺ بيه ورځ اصحابو کرامو ته وفرمايل: چي ستاسو د مال او عمل مثال څه ډول دئ؟ اصحابو کرامو ﷺ ورته وويل: چي تاسو لارښوونه راته وکړئ رسول الله ﷺ وفرمايل: ددې مثال داسي دئ لکه چي يو څوک درې وروڼه لري او مړ کيږي نو دوی راوغواړي او ورته ووايي چي وروڼه ته پوهيږي چي پر ماڅه تيريږي؟ ته زما څنگه مرسته کولای سي دايو ورور ورته ووايي چي زه به ستا درملنه وکړم او هر ډول خدمت به دي وکړم کله چي ته مړ سي غسل به درکړم کفن به درکړم او پراوږو به دي تر قبره پوري يوسم او تر مرگ وروسته به دي په ښو يادوم دا ورور دانسان اولاد او قريبان دي، بيا دوهم ورور ورته ووايي چي زما ستا سره تر مرگه پوري اړيکي دي د مرگ څخه وروسته زه ستا هيڅ پروانه لرم، دا ورور مال دئ، بيا دريم ورور راوغواړي پوښتنه ځني وکړي دريم وروڼه واپي چي زه ستا په قبر کي ملگري يم دوږي په وخت کي به دي زړه خوشاله کوم کله چي ستا سره حساب کيږي د نيکۍ په پله کي به دي کنښنم د نيکۍ په پله کي به دي درنوم، دا ورور عمل دئ. رسول الله ﷺ و اصحابو کرامو ﷺ ته وفرمايل: اوس نو تاسو وښايست چي کوم ورور ښه او گټور دئ؟ اصحابو کرامو ﷺ وويل: اي د الله ﷻ رسوله! دغه دريم ورور گټور دئ هغه لومړني دوه وروڼه خو بې گټي دي. (55)

۸- د نبی ﷺ ارشاد چي د خوراک چينساک حرام وي د هغه دعا نه قبليري

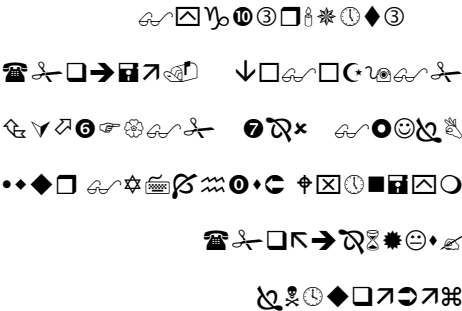
د نبی ﷺ ارشاد دئ: چي الله ﷻ خپله پاک دئ پاک مال قبلوي مسلمانانو ته د هغه شی امر کوي کوم چي يې خپلو رسولانو ته کړی دئ. الله ﷻ فرمايي:

ژباړه: اي رسولانو! د پاکو شيانو
څخه خوراک کوئ نېک عملونه کوئ زه
په هغه شيانو خبريم چي تاسو يې کوئ.

دوهم خای الله ﷻ فرمايي:

ژباړه: اي هغه کسانو چي ايمان يې
راوړی دئ خوراک کوئ د هغه پاکو
شيانو څخه چي موږ په رزق درکړي دي
د شيطان د قدمونو پيروي مه کوئ
بېشکه شيطان ستاسو ښکاره دښمن دئ.

(56) سورة مؤمنون الاية (۵۱)

نبي ﷺ د يو سړي بيان وکړی چې اوږده، اوږده سفرونه يې کړي وي (د مسافر دعا قبلېږي) او دی خواره واره ويستانو والاوي، خړو پړو جامو والا (يعني پرېشانه) وي دی دواړه لاسونه الله ﷻ ته پورته کړي او ووايي: اي الله! اي الله! مگر دده خوراک حرام وي چينساک يې حرام وي جامي يې حرامي وي تل يې حرام خوړلي وي نو دده دعا چيرې قبلېږي. (۵۷)

فايده: د خلکو سره تل دا فکر وي چې د مسلمان دعا ولي نه قبلېږي که دې حديث شريف ته وگورو نو ټول حالات معلومېږي که څه هم الله ﷻ کله، کله په خپل فضل دکافر دعا لاهم قبلوي فاسق خولا څه کوي مگر د پرهيزگاره سړي دعا اصل شی دی ځکه نو د پرهيزگارانو څخه خلگ د دعا هيله کوي. که څوک غواړي چې زما دعا قبوله سي نو د حرامو څخه دي ځان وساتي.

۹- د عمر ﷺ د خپلي بي بي منعه د مشکو د تللو څخه

د حضرت عمر ﷺ و حضور ته يو ځل د بحرين څخه مشک راغله نو عمر ﷺ وويل: څوک دا مشک تلي؟ چې پر مسلمانانو باندي يې وويشو دده بي بي حضرت عاتکې ﷺ وويل: چې زه به يې وتلم ده مبارک او اوږدل او چوپ سولر ساعت وروسته يې بيا وويل: چې څوک به يې وتلي؟ تر څو پر مسلمانانو يې وويشو. دې مبارکي وويل: چې زه به يې وتلم عمر ۸۸ بيا چوپ سو دريم

(۵۷) سورة البقرة الاية (۱۶۸)

(۵۸) مجمع الفوائد

ځل يې وويل: چې زه دا نه خوښوم چې ته خپل لاسونه د ترازو په پله کې کښېږدې او په مشکو يې ولرې او بيا هغه لرلي لاسونه پر بدن ومورې او ماته په دغه اندازه زياتوب حاصل سي.

فايده: داد حضرت عمر رضي الله عنه کامل احتياط و او خپل ځان يې د تهمت څخه خلاصوي که نه نو څوک چې تلل کوي د هغه لاسونه به خامخا لرل کيږي د دغه لږ اندازې په روا والي کې هيڅ شک نسته خو بيا هم ده مبارک خپلي يې ته دا خوښه نه کړه.

حضرت عمر بن عبدالعزيز چې عمر ثاني هم ورته وايي ده په خپل وخت کې يو ځل مشک تلل نو پوزه يې وتړل او وې ويل چې د مشکو گټه ښه بوی دی (يعني زه نه غواړم چې دغه گټه تر نورو ماته زياته ورسېږي).⁽⁵⁹⁾

فايده: دا د اصحابو کرامو رضي الله عنهم، تابعينو (رحمة الله عليهم)، او زمور د مشرانو او رهبرانو احتياط و.

۱۰- د عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه د حجاج حاکم لره حاکم نه جوړول

عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه په خپل وخت کې يو څوک د يو ځای حاکم مقرر کړی يو چا ورته وويل چې داد حجاج بن يوسف په زمانه کې هم حاکم پاته سوی دی عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه دغه سړی د دندې څخه ليري کړی هغه سړی ورته وويل: چې زه ډېر لږ وخت د حجاج په زمانه کې حاکم پاته سوی يم عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه ورته وويل چې ستا لپاره دومره بدې بس ده چې د هغه سره يوه ورځ يا ترورځي هم کم حاکم پاته سوي يې.⁽⁶⁰⁾

(59) احياء

(60) احياء

فايده: مطلب دادئ چې دده سره د پاته کېدو اثر خامخا پاته کيږي. څوک چې د پرهېزگارو خلگو سره اوسپړي نو پراوسيدونکي باندي زور وره اغېز په نه ليدونکي ډول د پرهېزگارو خلگو پرېوزي او څوک چې د بد عملو خلگو سره اوسپړي نو د بد عملو خلگو اثر به خامخا پرده پرېوزي همدا وجه ده چې د بدو خلگو د ناستي څخه منعه پکار ده انسانان لا څه کوي بلکي د حيوانانو سره په اوسېدو لا اثر پرېوزي.

رسول الله ﷺ فرمايي: دا وېنانو او اسونو په مالکانو کي فخر او لويي وي او د بزو په مالکانو کي عاجزي وي. نبي ﷺ ارشاد دئ چې فرمايي: دنیک سړی سره ناسته د مشکو په څير ده که مشک ورونه رسيږي نو بوی به يې خامخا ورسپړي او د بد سړی سره ناسته د اور د کورې په څېر ده که د اور بڅرکي ورونه رسيږي نو د دود (لوگي) څخه يې نه خلاصیږي. (8)

پنځم باب

د لمانځه شوق او په لمانځه کي عاجزي

لمونځ په ټولو عبادتو کي اړين او لازم شی دئ د قيامت په ورځ به هم لومړی د لمانځه پوښتنه کيږي.

نبي ﷺ فرمايي: د کفر او اسلام تر منځ لمونځ فرق کوونکی دئ. ددې څخه علاوه نور هم زيات ارشادات راغلي دي چې زما په يوه بله رساله (فضائل نماز) کي بيان سوي دي.

۱- د الله ﷺ ارشاد د نفل کونکي په اړه

الله ﷻ فرمايي: څوک چې زما د دوست سره د نېمني کوي و دغه کس ته زما د جنگ اعلان دئ او هيڅوک زما سره نژدې والی نسي کولای تر څو هغه څه ادا نه کړي چې ما فرض کړي دي يعني زما نژدې والی د فرضونو په اداينه سره لاسته راتلای سي او د نفلو په وجه بنده ماته را نژدې کيږي تر داسي بريده چې زه يې خپل محبوب جوړ کړم نو بيا زه د هغه سپری غوږ سم چې اورېدل په کوي او زه د هغه سپری سترگه سم چې ليدل په کوي او د هغه سپری لاس سم چې يو شی په را اخلي او د هغه سپری پنبه سم چې تلل په کوي او کوم شي چې زما څخه غواړي هغه به ورکوم او د کوم شی څخه چې پنا غواړي زه به يې ځني ساتم. (۶۲)

فايده: د سترگي، غوږ او نورو غړو جوړېدو څخه مطلب دادئ چې د هغه ليدل، اورېدل او گرځېدل به زما د خوښۍ تابع وي او هيڅ خبره به زما د خوښۍ خلاف نه کوي. هغه کسان څومره نیک مرغه دي چې د فرضو دا ديني وروسته د ډېرو نفلو توفيق ور په برخه سي او دا دولت ور په برخه سي. الله ﷻ دي په خپل فضل سره ماته او زما دوستانو ته هم ورنصیب کړي.

۲- د نبي کریم ﷺ ټوله شپه لمونځ کول

يو سپري د عائشې رضي الله عنها څخه پوښتنه وکړه چې د نبي ﷺ که څه عجيبه خبره تاليدلي وي نو راته وي وايه عائشې رضي الله عنها وويل: د نبي ﷺ کومه خبره عجيبه نه وه؟ بلکي هره خبره يې عجيبه وه يوه شپه راغلی زما سره پرېوتی بيا يې وويل ما پرېږده چې د خپل رب عبادت وکړم دا يې وويل

(62) مجمع الفوائد

نو پر لمانځه ودرېدئ او ژړا يې شروع کړه تر داسي اندازې چې اوبسکي يې پر سينه مبارکي راتوی سوې بيا پر رکوع سو په رکوع کي يې هم په دغه ډول ژړل بيا پر سجده سو په سجده کي يې هم په دغه ډول ژړل تر داسي وخته چې بلال ؓ راغلی او د سهار د لمانځه لپاره يې اواز وکړي ما وويل: اي د الله ﷻ رسوله ! تاسو دومره وژړل او حال دا چې تاسي دمخکي او وروسته گناهو څخه پاک يې او که فرضاً هم يې نو الله ﷻ تاسو ته دمغفرت وعده درکړې ده. ده مبارک راته وويل: چې الله ﷻ داسي راسره کړی دي بيا نوزه د الله ﷻ شکر گزار بنده نه سم جوړ؟ بيا يې راته وويل: ما به ولي داسي نه کول او حال دا چې نن پر ماباندي دا آياتونه نازل سوي دي:

﴿لَا يَسْمَعُ سَمْعًا وَلَا يَرَىٰ بَصَرًا وَلَا يَحْسُسُ حِسًّا﴾⁽⁶³⁾
 ﴿لَا يَسْمَعُ سَمْعًا وَلَا يَرَىٰ بَصَرًا وَلَا يَحْسُسُ حِسًّا﴾
 ﴿لَا يَسْمَعُ سَمْعًا وَلَا يَرَىٰ بَصَرًا وَلَا يَحْسُسُ حِسًّا﴾
 ﴿لَا يَسْمَعُ سَمْعًا وَلَا يَرَىٰ بَصَرًا وَلَا يَحْسُسُ حِسًّا﴾⁽⁶⁴⁾

دا خبره په زيات شمېر حديثونو کي راغلې ده چې رسول الله ﷺ به د شپې دومره اوږد لمونځ کاوه چې د ډبري ولاړي څخه به يې پښې وپرسېدې خلگو به ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله ! ته دومره تکليف پر ځان تېروي حال دا چې الله ﷻ ته بخښلی يې ده مبارک به په جواب کي ويل: ايا زه د الله ﷻ شکر گزار بنده جوړ نسّم؟⁽⁶⁴⁾

۳- د رسول الله ﷺ په څلور رکعتو کي شپږ سپارې ويل

(63) سورة آل عمران الاية (۱۹۰) ، اقامة الحجّة
 (64) بخاري

حضرت عوف رضی اللہ عنہ فرمایا: چي زه يوه ورځ د رسول الله ﷺ سره په سفر ولاړم رسول الله ﷺ مسواک وواهه او اودس يې وکړی دلمانځه نيت يې وتړی زه هم په لمانځه کي ورسره شريک سوم نبي ﷺ په يو رکعت کي سورة بقره ولوستی کوم ځای چي به درحمت آيات راغلی نو رسول الله ﷺ به لږ ساعت ودرېدئ او درحمت د عابه يې غوښتل، کوم ځای چي به د عذاب آيات راغلی نو تر لږ وخته پوري به يې پنا غوښتل د سورة د ختمېدو سره سم يې رکوع وکړه او په رکوع کښي يې (سُبْحَانَ الَّذِي جَبَّرْتُ وَالْمَلَكُوتُ وَالْعِظْمَةُ) بيا يې په همدغه اندازه اوږده سجده وکړه کله چي دوهم رکعت ته ولاړ سو په دوهم رکعت کي يې سورت آل عمران ووايه همدا ډول په يو رکعت کي يې يو - يو سورت ووايه چي په څلور رکعتو کښي پاؤ بالا شپږ سپارې کيږي دا به څومره اوږد لمونځ وچي په هر آيت درحمت او آيات د عذاب باندي يې تر ډېره ساعته دعا غوښته او بيا يې په دغه پيمانته اوږده رکوع او سجده کول.

حضرت خذيفة رضی اللہ عنہ هم خپله يوه قصه د نبي ﷺ سره د لمونځ کولو رانقله کړې ده او فرمایي: چي رسول الله ﷺ په څلورو رکعتو کښي څلور لوی سورتونه ولوستل يعنې د سورت بقره څخه د سورت مائده تر ختمه پوري يې وويل.

فايده: دغه څلور سورتونه چي نبي ﷺ په څلور رکعتو کښي لوستلي دي پاؤ بالا شپږ سپارې کيږي او د نبي ﷺ عادت دا وچي قرآن کریم به يې په تجويد او ترتيب سره لوسته (داصولو سره برابر او په ډېره ارامتيا سره) لکه چي په احاديثو کي راغلي دي ددې سره رسول الله ﷺ پر هر آيت درحمت او پر هر آيت د عذاب درېدئ او دعا به يې غوښتل بيا به يې درکعتو د ولاړي په اندازه اوږده رکوع او سجده کول يعنې کله به رسول الله ﷺ په يو رکعت کښي سورت بقره، آل عمران او سورت مائده لوسته چي دغه درې سورتونه نژدې پنځه سپارې کيږي (بيا به يې په دغه اندازه رکوع کول).

دا هغه وخت کېدای سي چي چا په لمانځه کېني ارام او د سترگو پوځوالی نصیب سي.
نبي ﷺ فرمایي: زما د سترگو پوځوالي په لمانځه کېني دي. اللهم ارزقني اتباعه.

۴- د حضرت ابوبکر صدیق، حضرت ابن زبیر، حضرت علي او نورو اصحابو ﷺ د

لمونځونو حالات

مجاهد **AA** د حضرت ابوبکر صدیق، او حضرت عبداللہ بن زبیر **AA** حال را نقل کړی دی چي کله به دوی پر لمانځه ودرېدل داسي به ښکارېدل لکه یو لرگی چي ښخ کړي یعني هیڅ به نه ښوریده. ⁽⁶⁵⁾

علماو لیکلي دي چي حضرت ابن زبیر د حضرت ابوبکر **AA** څخه لمونځ زده کړی دی او ابوبکر **AA** د رسول الله **SA** څخه لمونځ زده کړی دی یعني په څه ډول چي رسول الله **SA** لمونځ کاوه پدغه ډول به ابوبکر **AA** لمونځ کاوه او عبداللہ بن زبیر **AA** هم په دغه ډول لمونځ کاوه. ثابت **AA** وایي چي د عبداللہ بن زبیر **AA** لمونځ داسي و لکه یو لرگی چي یوځای ښخ کړي یوڅوک وایي چي ابن زبیر **AA** به کله دومره اوږده او بې حرکته سجده وکړه چي مرغان به راغله دده پر ملا به کېښناسته، کله به یې دومره اوږده رکوع وکړه چي ټوله شپه به ترسهاره په رکوع کېني و او کله به یې دومره اوږده سجده وکړه چي ټوله شپه به تېره سوه کله چي پر حضرت زبیر **AA** باندي جنگ کېدی نویواری دمسجد پر دپواله ولگېدی چي دمسجد دد پوال یوه ټوټه یې والوزل او د حضرت زبیر **AA** دستوني اوربيري ترمنځ هغه واری تېر سو خوده هیڅ فکر نه وکړی نه وارخطا سونه یې رکوع او سجده لنډه کړه یوه ورځ یې لمونځ کاوه دده زوی چي هاشم نومېدی دده

(65) تاریخ الخلفاء

وڅنگ ته بيده و د بام څخه يو مار راو لوېدئ او دده پر زوی باندي راتاوسو زوی يې چغې کړې د کور خلگ ټوله په چابکي سره راغله شور ماشور جوړ سو هغه مار يې مړ کړې ابن زبير رضي الله عنه په هغه ډول سره په بڼه ارامتيا سره لمونځ کاوه کله چې يې سلام وگرځاوه نووې ويل چې يوڅه شور او ريغ مي تر غوږ ورسو څه شی و؟ بي بي يې ورته وويل چې الله ﷻ دي پرتارحم وکړي زوی خوبه دي مړسوی وای ته په خبر نه هم نه يې؟ ده مبارک ورته وويل ورکه سې که په لمانځه کښي مي بلي خوا ته توجه او فکر کولای نولمونځ به چيري پاته سوی وای. ⁽⁶⁶⁾

حضرت عمر رضي الله عنه چې په اخروخت کي په خنجر ووهل سواو ددغه زخموڅخه بيا شهيد سو هروخت به وینه ترې بهيدله اوزيات وخت به بې هوښه و خوبيا هم دلمانځه لپاره بيداره کېدئ لمونځ به يې کاوه دا به يې ويل چې دهغه چالپاره په اسلام کي هيڅ حصه نسته چې لمونځ پرېږدي.

حضرت عثمان رضي الله عنه به ټوله شپه وينس واوپه يوه رکعت کښي به يې ټوله قرآن کریم ختماوه. د حضرت علي رضي الله عنه (کرم الله وجهه) مبارک عادت داسي و چې کله به دلمانځه وخت راغلی نو پر بدن به يې رپيدل راغله او مخ به يې ژړسو يو چا پوښتنه ځني وکړه چې داڅه خبره ده چې دلمانځه دوخت په راتگ سره دي مخ ژړسي او بدن دي ريږي؟ ده مبارک ورته وويل: دادهغه امانت وخت دئ چې الله ﷻ پراسمانو مخکه او غرونو باندي نازل کړی دوی يې دپورته کولوڅخه ناتوانه سول خو ما پورته کړی.

د حضرت خلف بن ايوب رضي الله عنه څخه يو چا پوښتنه وکړه چې تا په لمانځه کښي مچان نه تنگوي؟ ده مبارک په جواب کښي ورته وويل چې بدکاره خلگ حکومت په دورو وهي دی ريغ نه کوي دا تکليفونه پر ځان تېروي خو په دې فخرکوي چې زه د حکومت په هر ډول وهلو کي نه نسورم

يعني چي زه خو خومره ټينگ يم زه چي دخپل رب ﷺ و حضورته ولاړيم زه ديوه مچ له امله وښورېرم.

مسلم بن يسار رضي الله عنه چي به کله دلمانځه لپاره ودرېدی نو دخپل کور خلگو ته به يې وويل چي تاسو ماته خبري کوي زه ستاسو په خبرونه پوهېږم يوه ورځ ده مبارک دبصري په جامع مسجد کي لمونځ کاوه چي دمسجد يوه برخه راچپه سوه خلگويي له امله وځغستل دباندې سره يوځای سوه شوراوغوغاسوه خودی هيڅ په خبرنه سو.

د حضرت خاتم اصم رضي الله عنه څخه چا دلمانځه د حالاتو پوښتنه وکړه ده مبارک په جواب کښي ورته وويل: کله چي دلمانځه وخت راسي اودس وکړم او هغه ځای ته ولاړسم چي لمونځ پکښي کوم لړساعت کښېنم چي د بدن په ټولو حصو کښي مي ارامتيا پيدا سي بيادلمانځه لپاره په داسي ډول ودرېرم چي بيت الله شريفه دخپل نظروړاندي وگڼم ، پل صراط تر پښولاندي جنت راسته طرف ته ، دوزخ چپه طرف ته اود مرگ ملانکه دشا طرفته وگڼم او دافکر وکړم چي دامي وروستی لمونځ دئ ددې څخه وروسته په پوره عاجزی او کمیني سره لمونځ ادا کړم بيا داميد او ويري ترمنځ واوسم چي قبول به سي که يا. (67)

۵- د مهاجر او انصاري چوکيداري او په لمانځه کښي پر انصاري غشي لگېدل

نبي ﷺ د يو غزا څخه تشریف راوړی د شپې يې يو ځای د تېرولو لپاره غوره کړی او بيا يې وويل چي نن شپه به چوکيداري څوک وکړي يو مهاجر صحابي حضرت عمر بن ياسر رضي الله عنه او يو انصاري صحابي حضرت عباد بن بشر رضي الله عنه وويل چي مونږ دواړه به چوکيداري وکړو نبي ﷺ د هغه غره ولوري ته ولېږل چي د هغه لوري څخه ددښمن دراتلو وېره وه او ورته وې ويل چي تاسي به

پر دغه غره باندي چو کيداري وکړی دوی مبارکانو و هغه غره ته تشریف یوړی انصاري و مهاجر ته وويل چي شپه به پر دوو برخو وويشو په يوه برخه کي به ته بیده سي زه به وینس سم په دوهمه برخه کښي به ته وینس سي زه به بیده سم ځکه که دواړه ټوله شپه وینس سو نو کېدلای سي چي پر دواړو باندي د خوب غلبه راسي او دواړه به بیده سو که چيري څه خطر وینس ملگري ته معلوم سي نو خپل ملگري به کښېښوي د شپې لومړۍ برخه د انصاري ملگري د وینس والي لپاره وټاکل سو ه مهاجر بیده سو انصاري د لمانځه نیت وکړی د دښمن لخوا څخه یو سپری راغلی او یو څوک یې د ليري څخه ولاړ و لیدئ دستي یې په غشي وويشتی انصاري هيڅ نه وښورېدی بيا یې دوهم غشي وويشتی ورپسي یې په دريم غشي وويشتي هر غشي چي به یې په بدن کي ولگېدی ده به په لاس د بدن څخه راوايستی او وه به یې غورځوی ددې څخه وروسته یې په ښه ارامتيا سره رکوع او سجده وکړه لمونځ یې پوره کړی بيا یې خپل ملگری راوینس کړی دښمن چي دوی دوه ولیدل و تنبډئ او فکر یې وکړی چي نده معلومه چي دابه څومره ملگري وي دده ملگری چي کله راوینس سونو وي لیدل چي د انصاري د بدن ددرو ځایو څخه وینه بهیري مهاجر ورته وويل: سبحان الله تا ولي زه په لومړی وخت نه وینولم؟ انصاري په جواب کښي ورته وويل: ما په لمانځه کښي سورة کهف شروع کړی و زړه مي نه غوښتل چي د خلاصېدو مخکي رکوع وکړم خو زما سره دا وېره پیدا سو چي د ډېرو غشو په لگېدو سره مړ نه سم او دنبي ﷺ د حفاظت خدمت چي ماته یې سپارلی و هغه راڅخه پاته نه سي که چيري زما سره دا وېره نه وای نو د سورة د خلاصېدو مخکي به مي رکوع نه وای کړی. (88)

فايده: داد مبارکو اصحابو کرامو لمونځ و او د لمانځه سره مينه وه چي دغشو د ويشتلو سره او د وينو د بهېدو سره یې هم د لمانځه په خوند کښي فرق نه راتلی زموږ لمانځه ته گوره چي

غو ماشه مو و خوري نو دلمانځه فکر راڅخه ولاړ سي او د مچمچۍ او غالبوزي پوښتنه خو مه کوه.

دلته يو مذهبي اختلافي مسئله سته هغه دا چي زمونږ د امام اعظم عليه السلام په اند په وينو توپيدلو سره اوس ماتيري او د امام شافعي عليه السلام په اند اوس نه ماتيري کېدلای سي چي د همدې صحابي طريقه همدا وه ، يا کېدلای سي چي تردغه وخته پوري ددې مسئلې تحقيق نه وسوی ځکه نبي صلى الله عليه وسلم په دغه مجلس کي تشریف نه درلودئ يا تردغه وخته پوري ده ته دا مسئله معلومه نه وه.

۲- د حضرت ابو طلحه رضي الله عنه په لمانځه کښي د فکر راتلو په وجه باغ وقف کول حضرت ابو طلحه رضي الله عنه يوه ورځ په باغ کښي لمونځ کاوه نو يو مرغه والوتی نو څرنگه چي باغ ډېر گڼي و او مرغه ته ژرد و تلولاړ پيدانه سوه مرغه به يوې اوليې خواته الوتی او د تلولاړ به يې لتول دده مبارک نظر د مرغه په لوري پرېوتی او فکر يې د مرغه په لوري بند سو کله چي يې د لمانځه تورو ته فکر را جمعه کړی تېروتی چي کوم رکعت دئ نو ډېر خوابدی سو چي ددې باغ په وجهه دا غم راپېښ سو چي په لمانځه کښي تېروتنه راڅخه وسوه ژرد نبي صلى الله عليه وسلم و حضور ته ورغلی او ټوله قصه يې ورته وکړه او غوښتنه يې ځني وکړه چي ددې باغ په وجهه دا مصيبت ماته راپېښ سو نو له همدې امله دغه باغ زه د الله تعالى په لاره کښي ورکوم، کوم ځای چي ستازره غواړي هلته يې ولگوه . همدا ډول يوه بله قصه د حضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه کښي هم پېښه سوې ده چي يو انصاري په خپل باغ کښي لمونځ کاوه د خرماوو د پخېدو وخت ښه په وده وو د خرماوو غونچې ډېرې نېې ورته معلومي سوې فکر يې د خرماوو په لوري ولاړی او داځني ورکه سوه چي څو رکعتي مي کړي دي نو ډېر غم او خفگان ورته پېښ سو ددې غم په وجه يې دا ټينگه اراده وکړه چي داسي باغ به ځانته ونه ساتم چي په وجه يې ماته دومره لوی غم پېښ سو او

لمونځ يې راڅخه ورک کړې نو د حضرت عثمان رضي الله عنه و حضورته ورغلی او ورته وې ويل: چې دا باغ زه د الله تعالى په لاره کې خرڅوم تاسو چې څه په کوی هغسې ورسره وکړی عثمان رضي الله عنه په پنځوس زره خرڅ کړې او پيسې يې پر ديني کارونو ولگولې. (69)

فايده: دا ايماني غيرت دئ چې د لمانځه په ډول يو مهم شي کې چې د بل شي فکر بند سي نو د پنځوسو زرو باغ يو دم صدقه کړي. زموږ حضرت شاولي رضي الله عنه په قول جميل نومي کتاب کېني د صوفيانو د نسبت ډولونه ليکلي دي ددې په اړه يې داهم ليکلي دي چې دانسبت دالله تعالى په اطاعت کېني پر نورو باندي مخکي والی او په دې کې د غيرت کولو دئ دوی مبارکانه ته پر دې کار باندي غيرت دريږي چې د الله تعالى په اطاعت کېني يې فکر بلي خواته ولاړ سي.

۷- د حضرت ابن عباس رضي الله عنه د لمانځه په وجه د سترگي علاج نه کول

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه په سترگه کې يو وخت او به راغلې نو د سترگي علاج کوونکي دده حضور ته ورغلی او ورته وې ويل که اجازه وي مونږ به ستا د سترگي علاج وکړو خو تر پنځو ورځو پوري به تاسو احتياط کوی او دمخکي څخه به يو څه پر لور ځای يا پر يو لږگي باندي سجده کوئ ده مبارک ورته وويل هيڅکله داسي نسي کېدلای، زمادي په الله تعالى قسم وي چې په دې ډول ماته يو رکعت هم دقبلولو وړندئ د نبي صلى الله عليه وسلم ارشاد ماته معلوم دئ چې فرمايي: کوم څوک چې قصداً لمونځ پرېږدي هغه به د الله تعالى سره په داسي ډول ملاقات وکړي چې الله به ځني ناراضه وي. (70)

(69) موطا امام مالک رضي الله عنه

(70) درمنثور

فايده: که څه هم شريعت لمونځ په داسې مجبوري کښې جايز کړې دئ او په داسې حالاتو کښې که څوک لمونځ قصد اُ پرېږدي د عذاب تر وعيد لاندي نه راځي خو دا د اصحابو کرامو د لمانځه سره محبت و او دنبي کریم ﷺ په ارشاد باندي په لويه پيمانده د عمل کولو اهميت و په همدې وجه حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنه د سترگي علاج خوښ نه کړې دوی مبارکانو پر يوه لمانځه باندي ټوله دنيا قربانول، نن مونږ د بې حيايي څخه چي څه غواړو ددې قرباني کونکو په څېر کي يې تر خولې باسو هرکله چي سبا د دوی سره مخامخ سو نو دغه پر دين قرباني ورکوونکي به د حشر دميدان د سيل خوند اخلي بيا به حقيقت معلوم سي چي دوی څوک وه او مور د دوی سره څه سلوک کړې دئ.

۸- د صحابه رضي الله عنهم د لمانځه په وخت کښې دستي دوکانونه بندول

حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنهما په بازار کي تشریف درلودئ چي د لمانځه د جماعت وخت سو وې ليدل چي فوراً ټولو خپل دوکانونه بند کړل او مسجد ته ننوتل عبد الله بن عمر رضي الله عنهما فرمايي: چي ددې خلگو په اړه دا آیات نازل سوی دئ:

﴿مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَسْجُودًا فَلْيَسْجُدْ أَوْ يُصَلِّ أَوْ يَتَمَتَّعْ﴾ (٧)

د پورتنې آیات پوره ترجمه داسي ده: په دغه مسجدونو کي داسي خلگ سته چي د الله ﷻ د ذکره څخه يعني د لمانځه، روژې او زکوٰة څخه يې رانيول او خرڅول نه مشغول کوي دوی د داسي ورځي دنيولو څخه ويرېږي چي ډېر زړونه او سترگي به اوړي. (٧)

(٧١) سورة نور الاية (١٨)

(٧٢) بيان القرآن

حضرت عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ فرمایي: چي دغه خلگ به په خپل کارو بار مشغول وه کله چي به يې اذان واورېدئ نو دستي به يې کار او بار پرېښودئ او مسجدو ته به ولاړه. نوموړي يو ځای وايي چي قسم په الله ﷻ دا خلگ تاجران و مگر ددوی تجارت دوی د الله ﷻ د عبات څخه نه مشغولول. حضرت عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ يوه ورځ په بازار کي تشریف درلودئ چي اذان وسوده مبارک وليدل چي خلگو خپل سامانونه پرېښودل او مسجد ته ولاړل ابن مسعود رضی اللہ عنہ وفرمايل: داهم هغه خلگ دي چي په اړه يې الله ﷻ فرمایي: ﴿لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَمُوتُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ♦♦

→ ﴿لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَمُوتُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ♦♦ ﴿لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَمُوتُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ♦♦ ﴿لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَمُوتُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ♦♦ ﴿لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَمُوتُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ♦♦ (سورة نور). ★

په يو حديث شريف کي راغلي دي چي رسول الله ﷺ فرمایي: په ورځ د قيامت چي ټوله دنيا الله ﷻ سره يو ځای کړي نو نړغ به وسي چي هغه خلگ دي جلا سي چي د غم او خوشالي په دواړه وختونو کي يې د الله ﷻ حمد او ثنا ويل، يوه کوچنی ډله به راپورته سي بې حسابه او بې کتابه به جنت ته ولاړه سي. بيا به نړغ وسي چي هغه خلگ دي جلا سي چي په شپه کي به د خپلو بسترو څخه جلا او سپدل او خپل رب به يې په وېره او مينه سره يادوی، يوه کوچنی ډله به راپورته سي او بېله حسابه او کتابه به جنت ته ولاړه سي، بيا به نړغ وسي چي هغه خلگ دي جلا سي چي تجارت د الله ﷻ د ذکر څخه نه منع کول بيا به يوه دريمه کوچنی ډله راپورته سي او جنت ته به بېله حسابه ولاړه سي ددې درو ډلو د تللو څخه وروسته به د پاته خلگو سره حساب شروع سي. (73)

۹- د حضرت خبيب رضی اللہ عنہ د قتل په وخت کي لمونځ کول او د زيد او عاصم رضی اللہ عنہم قتل

د احد په غزا کي چي کوم کافران وژل سوي وه د خپلوانو يې د بدل هڅه پياوړې وه چي د خپلو قريبانو بدل واخلي. سلافه چي دوه زامن يې د احد په غزا کي وژل سوي وه پر ځان يې نذر منلی وو چي که د عاصم سر په لاس راغلی نو په کوپړه کي به يې شراب چينيم عاصم ددې زامن وژلي وه او دې اعلان کړی و که هر چا ماته د عاصم سر راوړی زه به سل اوبنان انعام ورکوم خالد بن سفیان ددغه کار لپاره يوه غولونکې تگ لاره جوړه کړه او دده مبارک د سر راوړلو کوشش يې کاوه. خالد بن سفیان څو کسان د (عضل) او (قارة) و مدينې منورې ته ولېږل دغه کسانو هلته ځان مسلمانان ښکاره کړل د نبي ﷺ څخه يې د څوک کسانو غوښتنه وکړه چي ددوی سره ولاړ سي د تبليغ او وعظ لپاره. په دغه کسانو کي يې د عاصم ﷺ غوښتنه هم وکړه چي دده وعظ پر ځلگو ښه لگيږي او د ځلگو هم خونښ دئ. نبي ﷺ لس کسان ددوی سره ولېږل په يوه روايت کي راغلي دي چي شپږ کسان يې ددوی سره ولېږل چي په دوی کي عاصم ﷺ هم موجود وو. په لاره کښي بيوونکو ځلگو ددوی سره دوعدي مخالفت وکړی او ددوی د مقابلي لپاره يې د بنمن ورته راوغوښتی چي دوه سوه کسان وه په دې کسانو کي سل کسان غشي و بيشتونکي وه. په ځينو رواياتو کي راغلي دي چي دغه کسان رسول الله ﷺ د مکې د حال د معلومولو لپاره لېږلي وه چي پر لاري يې د (بنو لحيان) ددوو سو کسانو سره مقابله سوه دغه کوچنی ډله چي د لسو ياشپږو کسانو څخه جوړه وه کله چي يې دا حالات وليدئ نو يو غره ته چي (فدقد) نومېدئ وختل کافرانو ورته وويل: چي موږ خپله مخکه ستاسو په وينو رنگول نه غواړو بلکي يواځي موږ د مکې د ځلگو څخه ستاسو په بدله کي يو څه پيسې او مال غواړو تاسو موږ ته راسی موږ تاسو نه وژنو مسلمانانو ورته وويل: موږ د کافرانو تر لاس لاندي راتلل نه غواړو نو دستي يې د ترکش څخه غشي راوايستل مقابله يې شروع کړه. حضرت عاصم ﷺ په جذبه خپلو ملگرو ته وويل: ستاسو سره دوکه و سوه خود ويري خبره نه ده شهادت غنيمت وگڼي ستاسو محبوب ستاسو سره دئ د جنت حوري ستاسو انتظار کوي ددې خبري په کولو سره يې په پوره

توان جگره پیل کره کله چي نېزه ماته سوه بیا یې په توره جگره پیل کرل خو دکافرانو ډله ډېره وه
 آخر شهید سو او دعا یې وکره چي ای الله! خپل رسول! ته زموږ د قصې خبر ورکره دادعا یې
 قبوله سوه الله په دغه وخت کي رسول الله ته خبر ورکړئ. عاصم خبر و چي سلافه نذر
 منلی دئ چي زما په کوپره کي به شراب چینی نو دعا یې وکره چي ای الله! زما سر ستا په
 لاره کي پرې کیږي نو زما د سر حفاظت وکره. الله یې دعا قبوله کره کافرانو چي کله دده دسر د
 پرې کولو اراده وکره نو الله د شاتو مچمچي را ولېږلې او په یوه روایت کي راغلي دي چي د
 غالبوزو یوه ډله الله را ولېږل دعا صم پر بدن باندي د څلورو طرفونو څخه راوگرځېدلې.
 کافران ونه توانیدل چي دده مبارک سر پرې کړي بیا دوی فکر وکړی چي د شپې به دا کار وکړو د
 شپې بیا د باران یوه څپه راغله دده مبارک جسد یې یوورې دوی ته په لاس نه ورغلی. په دغه
 ډول درې یا اوه کسان شهیدان سول درې کسان پاته سوه چي یو حضرت خیب و و دوهم زید
 بن طارق و او دریم عبد الله بن دثنه پاته سو دوی سره کافرانو وعده وکره چي تاسو
 راکښته سئ موږ ستاسو سره دوعدې مخالفت نه کوو دوی مبارکان راکښته سوه کافرانو
 دلیند یو تسمې خلاصی کړې ددوی موتی یې ټینگی و تړلي عبد الله بن طارق و ویل چي دا
 لومړی دوعدې مخالفت دئ زه هیڅکله ستاسو سره نه ځم دهغو شهیدانو پر لاره تلل زما هم
 خوښ دي کافرانو چي دی هر څومري پوري واهه دی مبارک دځایه څخه نه ونبورېدئ آخر یې
 شهید کړی یوازي دوه مبارک اصحابان پاته سوه خیب و او بل زید بن دثنه و، زید بن دثنه
 صفوان بن امیه دپنځوسواو بنانو په بدله کي واخیستی چي دخپل پلار امیه په بدل کي یې
 ووژني حضرت خیب و جحیر بن ابی اهاب دسلواو بنانو په بدله کي واخیستی چي دخپل پلار
 اهاب په بدله کي یې ووژني، دبخاري شریف په یوه روایت کي راغلي دي چي خیب و دحارث
 بن عامر اولادو رانیوی ځکه ده حارث د بدر په غزا کي وژلي و، صفوان خپل بندي یعنی زید بن
 دثنه ژر دیوه غلام په لاس ورکړی د حرم دباندی یې د وژلو له پاره بوتی دده مبارک د شهادت

پر وخت زيات خلگ يو ځای سوي وه چې ابو سفیان هم راغلی و دده د شهادت پر وخت يې دده څخه پوښتنه وکړه چې ستا دي په الله ﷺ قسم وي رينستيا ووايه که ستا پر ځای محمد ﷺ قتل سي ته خلاص سي خوشحاله يې؟ حضرت زید ﷺ وفرمايل: چې زما دي په الله ﷺ باندي قسم وي چې د محمد ﷺ قتل خو لا څه کوي که په هغه يو څوز جگ يې او زه په کور کي ارام کنسېنم لا يې هم نه څوښوم. قريشو چې د اجواب واورېدی حيران پاته سوه، ابو سفیان وويل: د محمد ﷺ د ملگرو چې څومره محبت دده سره ما وليدئ مثال مي هيڅ چيري نه و ليدلی ددې څخه وروسته زید ﷺ شهيد کړل سو. حضرت خبيب ﷺ تر څه وخته پوري بندي و د جحير مينځه چې بيا وروسته مسلمانان سوه واپي: خبيب ﷺ چې کله زموږ سره په بندکي و موږ وليدل چې د خبيب ﷺ په لاس کي يوه ورځ د سرې د سر په اندازه يوه لويه غونچه د انگورو وه او خوړله يې. په مکه کي دغه وخت انگور بيخي نه وه. نوموړې مينځه زياتوي چې کله دده دمرگ وخت رانژدې سو نو د نظافت لپاره يې يوه چاره و غوښتل کله چې يې چاره ورکړه نابره يو ماشوم و خبيب ﷺ ته ورغلی خلگو چې وليدل چې خبيب ﷺ چاره په لاس کي او ماشوم ورته ولاړ دئ خلگ و وېرېدل چې خبيب ﷺ دغه ماشوم مړ نکړي خبيب ﷺ دوی ته وويل: ايا ستاسو فکر دئ چې زه به دا ماشوم ووژنم؟ هيڅکله به داسي و نکړم. ددې څخه وروسته کافرانو خبيب ﷺ د حرم څخه وايستی او په رسي يې وځړاوه په دغه وخت کي کافرانو پوښتنه ځني وکړه: که دي په زړه کي څه ارمان وي نو ووايه ده مبارک په جواب کي ورته وويل ماته د و مره وخت راکړئ چې دوه رکعتنه لمونځ وکړم د دنيا څخه د تلو وخت دئ او د الله ﷺ سره ملاقات نژدې دئ کافرانو ده ته وخت ورکړی ده مبارک دوه رکعتنه نفل په ډېره ارامتيا سره وکړه او بيا يې وفرمايل: که چيري زما دا فکر نه وای چې ستاسو به دا خيال وي چې زه د مرگ د ويرې له وجهي وخت تېروم نو دوه رکعتنه به مي نور هم کړي وای ددې څخه وروسته يې په رسي و ځړاوی او دعا يې وکړه چې اي الله ﷺ! داسي څوک به وي چې ستا تر رسول ﷺ پوري به زما وروستی سلام ورسوي نبي ﷺ ته دوحيو په واسطه دغه

سلام ورسول سو. نبي ﷺ و فرمايل: وعلیکم السلام يا خبيب او ملگرو ته يې خبر ورکړې چې خبيب قريشو قتل کړې دئ.

حضرت خبيب ﷺ چې کله په رسي باندې و خړول سو نو څلور کافرانو د څلورو طرفونو څخه پرده باندې دنېزو حمله وکړه او بدن يې ور غلبيل کړې په دغه وخت کې يو چا قسم ورکړې بيا يې پوښتنه ځني وکړه چې ته دا خوښوي چې تا پرېږدو او محمد ﷺ قتل کړو؟ ده مبارک په جواب کې ورته وويل واللہ العظیم زما داهم نه ده خوښه چې زما د ځان په بدله کې دي په محمد ﷺ يو څو زونوزي. (74)

فايده: که څه هم ددې قصو هر لفظ د عبرت دئ خو په دې قصه کې دوه شيان په ځانگړي ډول درنښت او عبرت قابل دي: لومړي دا چې ددې مبارکو اصحابانو محبت او عشق دومره زيات و چې د نبي ﷺ د يوه لږ تکليف په ليدلو کې هم خپل ځانونه قربانول. که څه هم ددغه کافرانو ورسول الله ﷺ ته لاس نه رسېدئ خو خبيب ﷺ يواځې په خوله هم نه غوښتل چې دا خبره پر ځان ومني چې گویا دده په بدله کې دي محمد ﷺ ووژل سي. کافرانو تر خپله وسه پوري کوشش کاوه چې هر ډول تکليف نبي ﷺ ته ورسوي که څه هم محض په خوله وي پدې يې هم زړه سرېدئ. دوهم شی د صحابه کرامو ﷺ د لمانځه د درنښت او د لمانځه سره محبت و په دغسې وخت کې خلگ خپل اولادونه، ښځه، قريبان يادوي او د هغوی شکونه ليدل غواړي پيغام او سلام ورته وايي خو د مبارکو اصحابانو ﷺ سلام دنورو پر ځای و نبي ﷺ ته و او اخري ارمان يې دوه رکعته لمونځ و.

۱۰- د نبي ﷺ سره د جنت د ملگرتيا لپاره د لمانځه مرسته

حضرت ربيعه رضي الله عنه فرمايي چي ما دنبي صلى الله عليه وسلم په خدمت کي شپه تېرول او د تهجيد په وخت کي به مي ورته دا داسه اوبه او نور د ضرورت وړ شيان لکه مسئله، مسواک او داسي نور ورته ايښودل يوه ورځ نبي صلى الله عليه وسلم زما د خدمت څخه ډېر خوشحاله سو اوراته وې ويل: وغواړه څه شي غواړي؟ ما ورته وويل اي د الله صلى الله عليه وسلم رسوله! په جنت کي ستا ملگرتيا غواړم نبي صلى الله عليه وسلم راته وويل نور څه غواړي؟ ما ورته وويل بس دغه يوشمې بس دئ نبي صلى الله عليه وسلم راته وويل د سجدو په ډېر والي سره زما مرسته کوه. ⁽⁷⁵⁾

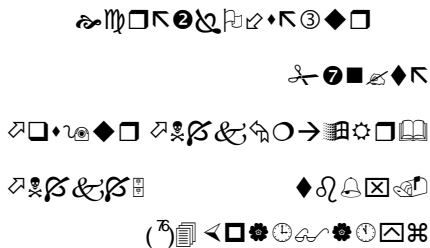
فايده: په پورتنۍ خبره کښي ددې خبري خبرداري دئ چي يواځي په دعا سره بهي فکره کښناستل نه دي په کار بلکي د عمل اړتيا هم سته او په عباداتو کي تر ټولو بهتره عبادت لمونځ دئ څومره چي د لمانځه ډېر والي وسي سجدي زياتي کيږي. کوم خلگ چي په دې هيله ناست دي چي پلانکي پير يا پلانکي بزرگ ماته دعاوي وکړي دا محض دځان تېرايستل دي ځکه الله صلى الله عليه وسلم دا دنيا په اسبابو سره چلولې ده که څه هم بهي له اسبابو هم پر هر شې باندي قدرت لر ي او د قدرت د ښکاره کولو لپاره کله داسي هم کوي چي بهي له اسبابو يو کار ترسره کړي خو عام عادت يې دادئ چي دنيا کارونه د اسبابو سره تړي. د حيرانتيا خبره داده چي مور دنيا په کارونو کي پر تقدير او يوازي د دعا په هيله نه کښينو بلکي (۵۰) ډوله کوششونه کوو چي څرنگه پيسې پيدا کړو او څنگه يې ډيري کړو مگر ددين په کارونو کي تقدير او دعا رامنځته کوو په دې کي هيڅ شک نسته چي د سپېڅلو انسانو دعا ډېره ضروري ده خونبي صلى الله عليه وسلم دا ارشاد هم فرمايلي دئ چي د سجدو په ډېر والي سره زما مرسته وکړئ

شپږم باب

ایشار، همدردی او د الله ﷻ په لاره کښي مال خرڅول

ایشار و دې ته وایي چې د خپلو اړتیاوو مخکي د نورو اړتیاوي پوره کړې د اصحابو کرامو هر عادت هم داسي و چې دخپلي اړتیا ترپوره کولو مخکي یې د بل ورور مسلمان اړتیا پوره کول. د اصحابو کرامو د ټولو عادتونو سره برابر والي خوڅه کوي که ددوی مبارکانو د عادتونو څخه یوه برخه د یو چا نصیب سي لویه نیکبختي ده. ځیني داسي عادتونه په دوی مبارکانو کي خاص وه که یې څوک په ځان کي راوړي نو ددوی مبارکانو د عادتونو یوه برخه به یې په ځان کي راوستلې وي چې ددغه عادتونو څخه یو هم ایشار دئ الله ﷻ په قرآن شریف کي ددې ایشار ستاینه کړې ده او فرمایي:

ژباړه: دوي د نورو اړتیاوي تر خپلو اړتیاوو مخکي پوره کوي که څه هم دوي وږي وي

۱- د صحابي د ميلمه له خاطره ډېوه مړه کول

يو صحابي د نبي ﷺ و حضور ته ورغلی او دخپلي لورې او ستړې ژوند حال يې ورته بيان کړی. نبي ﷺ خپلو کورونو ته خلگ ولېږل ترڅو دده لپاره يو شى پيدا کړي ، خو هيڅ شى پيدانسو بيا نبي ﷺ و اصحابو ﷺ ته وويل: يوڅوک سته چي ددغه صحابي ميلمستيا وکړي؟ يو انصاري صحابي وويل: اي د الله ﷻ رسوله !زه به يې مېلمه کړم، نو دغه صحابي يې خپل کورته بوتی او خپلي بي بي ته يې وويل: دادنبي ﷺ ميلمه دئ، هر څومره عزت چي يې کولای سې، کمی مه پکښي کوه، او هيڅ شى مه پوټه وه ، بي بي ورته وويل: په الله ﷻ دي مي قسم وي چي د ماشومانو لپاره مي يو شى ايښي دئ نور هيڅ په کور کي نسته. صحابي ورته وويل: ماشومانو ته تسلي ورکړه او بیده يې کړه کله چي دوی بیده سوه نو ته ډوډی. راواخله بياته دخراغ دسمولو په بهانه ولاړه سه او خراغ مې کړه مور به داغسي ورته کښنو صحابي به ډوډی و خوري بي بي هم داسي وکړه. صحابي، بي بي او ماشومانو په نهاره شپه تېره کړه او هغه ميلمه صحابي يې مور کړئ، الله ﷻ دا آيات نازل کړی:

ژباړه: دوي د نورو اړتياوي تر خپلو اړتياوو مخکي پوره کوي که څه هم دوي وږي وي

فايده: په دې ډول اصحابو کرامو ته گڼ شمېر واقعات پېښ سوي دي چي يوه بله واقعه يې هم په لاندي ډوله ده:

(77) سورة حشر الآية (٩)

۲- د روژاتي لپاره خراغ مړ کول

يو صحابي ﷺ په پرله پسې ډول روژې نيولې او د روژه مات لپاره يې هيڅ نه درلوده. يوانصاري صحابي حضرت زيد بن ثابت ﷺ ته معلومه سوه چې دغه صحابي په پرلپسې ډول روژې نيسي او د روژمات لپاره شى نه لري نو خپلې بي بي ته يې وويل چې زه نن شپه يو ميلمه راولم چې خوراک شروع سي نو ته د خراغ د سمولو په بهانه خراغ مړ کړه تر هغه وخته پوري چې ميلمه مړېږي او خپله خوراک مه کوه بي بي يې هم داسې وکړه ټول پر سترخان باندي د ميلمه سره ناست وه گويا ډوډى خوري په حقيقت کي دوى ډوډى نه خوړل صبا چې کله زيد بن ثابت ﷺ د رسول الله ﷺ و حضورته ورغلى رسول الله ﷺ ورته وويل: تاسو تېره شپه د ميلمه سره ډېر ښه سلوک وکړى د الله ﷻ ډېر خوښ راغلى. (78)

۳- د يو صحابي په زکوٰة کښي اوښ ورکول

حضرت ابي بن کعب ﷺ فرمايي: زه يو ځلي نبي ﷺ د زکوٰة راټولولو لپاره ولېږلم زه يو صحابي ته ورغلم د مال حالات چې مي معلوم کړى نو د اوښ يو بچى پر لازم کېده ماغوښتنه ځني وکړه ده مبارک په جواب کښي راته وويل چې يو کلن جونگى خونه د شېدو کار کوي او نه د سپر تيا کار کوي بيا ولاړى يو گران قيمته اوښه يې راوستل او راته وې ويل چې دا اوښه بوزه

ماورته وويل چي دا نسيم بېولای ځکه چي ماته دښه مال اخیستولو حکم ندی سوی که چيري دا اوبنه ورکول غواړې نو نبی ﷺ په سفر کښي دئ اونن په پلانکی ځای کښي تشریف لري نو ته پخپله ورسه او دده په خدمت کښي بې وړاندي کړه که چيري رسول ﷺ قبوله کړه زه هېڅ انکار نه کوم او که بې قبوله نکړه زه مغفرت غواړم هغه صحابي دغه اوبنه زما سره يو ځای روانه کړه او د نبی ﷺ حضور ته ورغلو او ورته وې ويل اي د الله ﷻ رسوله ! ستاسو قاصد زما د زکوة اخیستلو لپاره راغلی و په الله ﷻ دي مي قسم وي چي ماته به ترنته پوري داسي نيکمرغي نوای چي د الله ﷻ رسول ﷺ زما په مال کښي مداخله کړې وای نو ما خپل ټول مال قاصد ته وړاندي کړی قاصد راته وويل چي ستا په مال کښي يو کلن او بن زکوة واجب دئ يا رسول الله ﷻ! يو کلن او بن ځونه د شپدو کار کوي او نه د سپرتيا کار کوي نو له همدې امله مي ستاسو قاصد ته يو ښه ځوانه اوبنه ورکړه خو ستاسو قاصد قبوله نه کړه نو ما خپله راوستل او ستاسو حضور ته حاضر سوم نبی ﷺ ورته وويل ستاسو زکوة هم هغه يو کلن او بن دئ او پرتاسو هم هغه اندازه واجب دئ که چيري ته د خپل لوري څخه زيات اوبنه مال ورکوي نو قبول دي بې کړي الله ﷻ دي بې وتاته بدله درکړي صحابي AA وويل داده اوبنه حاضر ده ، نبی ﷺ اوبنه قبوله کړه او د برکت دُعایې ورته وکړه.

فايده: داد اصحابو کرامو ﷺ د زکوة د مال حال و نن ډېر د اسلام دعوه کونکي سته او در رسول الله ﷻ سره د محبت او مينې دعوه هم کوي د زکوة څخه زيات مال خوڅه کوي بلکي هغه پوره اندازه ورکول هم ورته مرگ دئ نن دلوري مرتبې خلگ چي زيات شتمن ورته ويل کيږي ددوی په وړاندي د زکوة بيان کول بيخي نسته او کوم کسان چي دميانه مرتبې خلگ دي او خپل ځانونه دینداره هم گڼي هغه هم زيار باسي چي کوم خیرن مال و خپلوانو ته ورکړي او يا کوم بل ځای مجبوره سي نو د زکوة نیت پکښي کوي.

۴- د حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه په صدقه کښې مقابله

حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي چې يوه ورځ نبي صلى الله عليه وسلم د صدقې ورکولو امر وکړې نابېره پدغه وخت کښې زما سره يو څه مال موجود و ما وويل چې نن ورځ خو زما سره نابېره مال سته او زه هيڅ کله په صدقه ورکولو کښې تر حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه زيات سوي نه يم نن به ترې زيات سم دا فکر چې مي وکړي او په خوشحالي سره کور ته ولاړم او هر څه چې په کور کښې وه نيم مي ټوله راوړل نبي صلى الله عليه وسلم راته وويل د کور خلگو ته دې يو څه پرېښول ما ورته وويل چې نيم مي ور پرېښودل حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه چې په کور کښې څه درلودل هغه يې ټوله راوړل رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وويل چې اې ابوبکر صدیق! د کور خلگو ته دې يو شى پرېښودئ حضرت ابوبکر رضي الله عنه ورته وويل: چې د کور د خلگو لپاره مي الله صلى الله عليه وسلم او دده در رسول صلى الله عليه وسلم دنوم برکت او ددوی رضا او خوشحالي پرېښودل حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي: ما وويل: زه هيڅ کله د حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه په څېر نه سم مخته کيدلای.

فايده: په ښو صفتونو او نیکو کارونو کښې سيالي کول يعنې يو تربيل ځان مخکي کول مستحب دئ په قرآن کریم کښې و دې کارته هڅونه راغلې ده. (دا پېښه د تبوک په غزاه کښې راغلې ده) په دغه وخت کي نبي صلى الله عليه وسلم د صدقې راټولو لپاره په ځانگړي ډول د اصحابو کرامو هڅونه کړې وه او اصحابو کرامو د خپل توان سره برابر بلکي تر همت او وس زياتي مرستي کړې وې چې بيان يې په دوهمه باب اتمه قصه کښې په لنډ ډول تېر سوي دئ.

جَزَاهُمْ اللهُ عَنَّا وَعَنْ سَائِرِ الْمُسْلِمِينَ أَحْسَنَ الْجَزَا

۵- د اصحابو کرامو رضي الله عنهم د نورو په وجه د تندي څخه مړه کېدل

۲- د حضرت حمزه ؑ کفن

د نبی ﷺ اکا حضرت حمزه ؑ دا حد په غزا کښي شهيد سو او کافرانو ډېرې رحمې کړنه ورسره کړې وه يعنې پزه ، غوږونه او داسي نور اندامونه يې ځني پرې کړي وه سينه يې ورڅيرلې وه زړه يې ځني را ايستلي و آخبرداچي ډول - ډول ظلمونه يې پر کړي وه د جنگ دخلاصېدو سره سم نبی ﷺ او نور اصحابانو د شهيدانو د جسدونو لټون شروع کړی او د کفنونو انتظام يې کاوه په دغه وخت کي يې حضرت حمزه ؑ په دې بد حالت کښي وليدئ نو ډېرې زړه درد وکړی په يو پټوبې پټ کړی په دغه وخت کي د حضرت حمزه ؑ سکه خور حضرت صفیه ؑ تشریف راوړی چي دخپل ورور حال وويني نبی ﷺ په دې فکر چي دده خوربه دداسي حالت دليدلو زغم ونلري ځکه داهم دنبځي ذات ده نو ددې زوی حضرت زبير ؑ ته يې امر وکړی چي خپله موردي د حضرت حمزه ؑ دليدلو څخه منعه کړه زبير ؑ مورته وويل چي رسول الله ﷺ دليدلو څخه منعه کړې ده مور يې ورته وويل چي ما اورېدلي دي چي زما دورور پزه ، غوږونه او داسي نور اندامونه پرې کړل سوي دي نو دا دالله ﷻ په لار کي کومه لويه خبره نه ده مور په دې کار راضي يو دالله ﷻ څخه د ثواب هيله لرو او انشاء الله صبر به وکړم حضرت زبير ؑ نبی ﷺ ته ورغلی د مور خبري يې ورته وکړې نبی ﷺ چي دهغې جواب واورېدئ نو دليدلو اجازه يې ورکړه دا راغله خپل ورور يې وليدئ ان الله يې وويل او دده لپاره يې استغفار او دعا وويل . په يو بل روايت کي راغلي دي چي د احد په غزا کي چي کوم ځای مړي پراته وه نو يوه ښځه په چابکۍ سره راتله نبی ﷺ وفرمايل چي وگورئ هغه ښځه منعه کړئ حضرت زبير ؑ فرمايي : ما وپېژندل چي زما مورده زه په تلوار دمنعه کولو لپاره ورمخکي سوم خو هغه ډېره زوره وه وه زه يې په سوک ووهلم اورا ته يې وويل چي ليري سه ما ورته وويل چي نبی ﷺ منعه کړې ده نو دا دستي ودرېده ددې څخه وروسته يې دوه

پتوان راو ايسته او وې وويل چې ماد خپل ورور د کفن لپاره راوړي دي اوزه يې دوفات څخه خبره سوې يم په دغه پتو وانو کښي کفن ورکړئ مور هغه پتو وانو راواخيسته چې حضرت حمزه رضي الله عنه ته کفن پکښي ورکړو په دغه وخت کي يوبل انصاري صحابي دده وڅنگ ته پروت و چې کافرانو هم د حمزه رضي الله عنه په څېر ظلم ورسره کړی و او شهيد کړی يې وو نوم يې حضرت سهيل رضي الله عنه وو نوموړ ته پردې خبره شرم ودرېدئ چې حمزه رضي الله عنه ته په دوو جامو کښي کفن ورکوو او انصاري يو کفن هم نلري نوله همدې امله ددو او لپاره يوه يوه جامه وټاکل سوه خويوه جامه (پتو) لوی و او بل کوچنی و نوموړ هيسکه و اچوله ددې لپاره چې هره جامه دهرچا په نامه راوتل هغه ته به يې ورکوو کله چې موهيسکه ترسره کړه لويه جامه د حضرت سهيل رضي الله عنه په برخه سوه او لنډه جامه د حضرت حمزه رضي الله عنه په برخه سوه چې دده مبارک ترقد کوچنی وه پښې چې به مو ورپتي کړې سر به يې لوخ سو او سر چې به مو ورپت کړی پښې به يې لوخي سوې نبي صلى الله عليه وسلم و فرمايل چې سر ورپت کړئ پر پښو يې پاني او داسي نور شيان ورواچوئ. ⁽⁸⁰⁾

د ابن سعد رضي الله عنه په روايت کي راغلي دي چې حضرت صفېي رضي الله عنه چې کله دوي جامې راخيستي وې او دخپل ورور د جسد په لټه کي وه چې وڅنگ ته يې د ورور په څېر يو بل انصاري هم وليدئ نو يو يو پتو يې دواړو ته کفن ورکړی د حضرت حمزه رضي الله عنه پتو لوی وو. دا روايت مختصر دئ او دخميس کتاب روايت تفصيلي دئ.

فايده: دا ددواړو جهانود پاچا د اکا کفن و هغه هم پدې ډول چې يوه ښځه دخپل ورور لپاره دوي جامې راوړي دوی دا هم نه خوښوي چې ده ته دي دواړي جامې ورکفن کړي او يو بل انصاري دي يې کفنه پاته سي نو بيا هغه دوي جامي يوه - يوه ددوی په منځ کي وپشي او لنډه جامه و هغه چاته رسېږي چې ددواړو جهانود پاچا اکا دئ څوک چې دمکينانو ملاتړ کوي او د

عدل دعوه کوي که چيري په خپلو دعوو کي ريښتني وي نو ددې پاکو انسانو تابعداري دي وکړي ، چي يوازي په وينا سره نه بلکي په عمل سره يې هم وښودل ، مور چي ددې پاکو هستو دتابعداري دعوه کوو دا زمور لپاره دشرم خبره ده .

۷- د سيرلي سره گر خېدل او بيا بېرته راتلل

حضرت ابن عمر رضي الله عنهما فرمايي چي يو صحابي ته يو چا سپرلي په تحفه کښي ورکړي هغه فکر وکړي چي زما فلانکی ملگري تر ما ډيري اړتيا وي لري د اولادو او بچيانو څښتن دي او د هغه د کور خلگ ډېر محتاجه دي نو دستي يې دهغه ملگري وکورته ورو لېږي هغه بيا وبل ملگري ته ولېږي لنډه دا چي او وکورو نو ته ولېږل سو آخر بېرته د هغه صحابي وکورته راغلي چي لومړي ورته تحفه سوی و(81).

فايده: ددې ډول قصو څخه معلومېږي چي دوی هم ډېر اړ و خو هر يوه به د خپلي اړتيا تر پوره کولو مخکي دنورو اړتياوي پوره کولې.

۸- حضرت عمر رضي الله عنه ددایي توب لپاره د خپلي بي بي بېول

امير المومنين حضرت عمر رضي الله عنه چي دخپل خلافت په زمانه کښي يې ډېر واري د شپې د چوکيدار په ډول د ښار ساتنه هم کول يوه ورځ په يوه ډگر باندي تېر سو چي دوريو يوه خيمه يې وليدل چي پخوا دلته نه وه ولاړه نو نژدې ورغلي کله چي ور نژدې سو نو يو ملگري هلته ناست

(81) در منثور

دئ او دخيمې څخه د ځگړوي او از راځي حضرت عمر ؓ سلام ورته ووايه او د هغه ملگري سره کښېناستی او پوښتنه يې ځني وکړه چې ته څوک يې؟ هغه سرې په جواب کي ورته وويل چې زه مسافر يم د ځنگله او سپدونکي يم امير المومنين ته خپلي اړتياوي وړاندي کوم او د مرستي غوښتلو لپاره راغلی يم بيا ده مبارک پوښتنه ځني وکړه چې د خيمې څخه څنگه او از راوړي؟ هغه سرې ورته وويل چې څه سرپه خپل کار دي کوه نوري پوښتني مه کوه خوده مبارک ټينگار وکړی چې خامخا به وايي چې داد څه شي تکليف دئ هغه سرې ورته وويل چې ښځه مي پر اولاد مريضه ده دردونه ورته پيدا سوي دي ده مبارک ورته وويل چې بله کومه ښځه نسته؟ هغه سرې ورته وويل چې هيڅوک نسته دی مبارک ددې ځای څخه راروان سو کورته يې تشریف يوړی او خپلي بي بي حضرت ام الكلثوم ؓ ته يې وويل چې د يو ډېر ثواب شى ستا لپاره راغلی دئ هغې پوښتنه وکړه چې څه شي دئ؟ ده مبارک ورته وويل چې د ځنگله ديو او سپدونکي يوه بېوزله ښځه يواځي ده پر اولاد باندي مريضه ده ، بي بي وويل چې دا څومره نیکمرغي ده زه تياره يم که ستا اجازه وي زه به ورسم . ولي به دانه وه تياره ځکه دا هم د حضرت فاطمې ؓ لور وه حضرت عمر ؓ ورته وويل کوم شيان چې د ولادت په وخت کي پکار يري لکه تيل ، توکران او داسي نور هغه هم درسره واخله او يو څه غوړي او دانې هم درسره واخله ام الكلثوم ؓ دغه د ضرورت شيان واخيسته او روانه سوه حضرت عمر ؓ وروسته پسي تلی تر داسي وخته پوري چې بي بي خيمې ته ننوته او عمر ؓ د خيمې د باندي دهغه صحرايي سرې سره کښېناستی اوړي بل کړی کتو يې باندي کړه يو څه دانې يې و ايشولې بيا يې غوړي ورواچول په دغه وخت کي هغه ښځه دزيږد څخه فارغه سوه دخيمې دننه بي بي ناره کړه چې يا امير المؤمنین ! خپل دوست ته مبارکي ورکړه چې هلک پيدا سو هغه سرې چې د امير المؤمنین لفظ واورېدئ نو ووبرېدئ امير المؤمنین وويل: د ويرې خبره نه ده وروسته بي هغه کتو د خيمې سره کښېښوده او بي بي ته يې وويل: دغه کتغ هغې ښځې ته ورکړه چې وې خوري . بي بي هم ښځې ته خوراک ورکړی هغې

و خوړی بیا یې کتو د باندي راو ایسته امیر المؤمنین و هغه سړی ته وویل: واخله دغه پاته شیان ته و خوره ټوله شپه دي په نهاره تېره کړې ده ددې څخه وروسته یې بی بی د خپل ځان سره بوتنه او سړي ته یې وویل: چي صبا راسه ستا لپاره به انتظام وسي. (۸۲)

فايده: زموږ د زمانې پاچا نه ، رئیس نه بلکې د یوه کوچنی حیثیت لرونکي شتمن سړی داسي سته چي د مسافر لپاره دي خپله بي بي د شپې ځنگله ته بوزي؟ او په خپله دي په نغري کي اور بلوي بيادي پخول کوي؟ شتمن سړی خو پرېږده یو دینداره سړي هم داسي کړي دي؟ یو څه فکر کول پکار دي د چا نوم چي موږ اخلو د چاپه اړه چي موږ د برکت هره خبره کوو ایا ددوی په شان موږ هم یو څه کړي دي؟

۹- د حضرت ابو طلحة ؓ باغ وقف کول

حضرت انس ؓ فرمایي: د مدینې په انصارو کي ابو طلحة ؓ تر ټولو زیات شتمن و او تر ټولو دلوی باغ څښتن و دده مبارک یو باغ وو چي (بیرحاء) نومېده دده ډېر خوښ و مسجد نبوي ته هم نژدې و او خوږې او به هم پکښي زیاتي وې نبي ﷺ به زیات وخت هغه باغ ته ورتلی او او به به یې چینلې.

کله چي دا آیات نازل سو:

ژباړه: هيڅکله به تاسو دنېکۍ کالمې درجې ته نه ورسيرې ترڅو هغه مال نفقه نه کړي چې تاسو ته ډېر خوښ وي.

ابو طلحة ؓ چې دغه آيات واورېدئ درسول الله ﷺ و حضور ته ورغلی او ورته وې ويل: اې د الله ﷻ رسوله! ماته تر ټولو زيات بېر حآء خوښ دئ او د الله ﷻ فرمان دئ چې تاسو به تر ټولو ښه مال د الله ﷻ په لاره کې خرڅوئ اوس زه خپل دغه باغ د الله ﷻ په لاره کې خرڅوم څنگه چې يې تاسو مناسبه بولئ په هغه ډول يې خرڅ کړه نبي ﷺ ډېر خوشحاله سو او ورته وې ويل: زه دا مناسبه بولم چې د خپلو قريبانو په منځ کې يې وويشي ابو طلحة ؓ هغه باغ د خپلو قريبانو په منځ کې وويشي ټوله يې د الله ﷻ په لاره کې مصرف کړې. (83)

فايده: موږ ته تر ټولو خوښ مال يعني خپل ښه جايداد کله په يو وعظ يا دقرآنکريم د يو آيات په لوستلو يا اوريدلو سره خيراتوو؟ که د خيراتولو فکر هم راته پيدا سي نو دغه کار هغه وخت کوو چې موږ د ژوند څخه نااميده سوي يو يا دقريبانو څخه خوا بدي سوي يو د هغوی دمخرومه کولو په موخه د خيراتولو فکر راسره پيدا سي او کلونه په دې فکر کې يو چې يو داسي شى پيدا سي چې زما په ژوند کې په کار راسي وروسته چې هر څه کيږي پروانه کوي. که نوم ښودنه پکښې وي لکه دواډه يا کوزدې مجلسونو جوړول نو دداسي کار لپاره چې د پيسو مصرف کيږي نو که په سود او قرض راته پيدا سي هم منځ نه ځني اړوو.

(83) سورة آل عمران الایة (۹۲)

(84) درمنشور

۱-۰ د حضرت ابوذر غفاري ؓ و خپل خادم ته خبر ورکول

حضرت ابوذر غفاري ؓ يو مشهور صحابي دئ چې د اسلام راوړلو قصه يې په لومړي باب پنځم شمېره کي تېره سوه نوموړي د لويو زاهدانو څخه و. ده مبارک خپله هم مال او شتمني نه سره جمعه کول او نه يې دا خوښېدل چې بل څوک يې جمعه کړي زيات وخت به د شتمنو خلکو سره په جنگ اخته و په همدې وجه د حضرت عثمان بن عفان ؓ په حکم په زېده نومې ځای کي اوسېده چې په ځنگله کي ډېر کمزوري ځای و د حضرت ابوذر ؓ سره په ځنگله کي اوبسان وه يو کمزوري څړونکي يې درلودئ ده مبارک به يې احوال پوښتی ، يوه ورځ د بنو سليم قوم يو سړی ده مبارک ته راغلی او ورته وې ويل: اي ابوذره AA! زه غواړم چې ستا خدمت وکړم او ستا د فيوضاتو څخه ځان برخمن کړم حضرت ابوذر ؓ ورته وويل: زه هغه څوک خوښوم چې زما خبره مني که ته زما خبره مني نو په شوق او مينه سره اوسه که يې نه مني نو ستا اړتيا نسته سليمي صاحب وايي چې ما ورته وويل: اي ابوذره AA! کوم شی ستاسو پکار دئ چې په هغه کي زه ستاسو اطاعت وکړم؟ ابوذر ؓ وويل: زه چې کوم مال د الله ﷻ د رضا لپاره خرڅوم نو تر ټولو ښه مال به ورکوي. دغه نوی خادم وايي: ما دده خبره قبوله کړه. خادم وايي: نابره يوه ورځ ابوذر ؓ ته چا وويل: چې پر او بو باندي ځني خلگ او سپري چې زيات ضرورتمن دي خوراک ته اړ دي ده مبارک ماته وويل: چې يو اوښ راوله زه هم ولاړم ډېر ښه اوښ چې د سورلي لپاره زيات فرمانبردار و د وعدې مطابق مي د بيولو اراده وکړه بيا مي فکر وکړ چې غريبان خو يې غوښي خوري نو دا ښه طاقتور د سورلي اوښ ولي ورولم نو تر هغه مي يوه درجه کم اوښه وکنه دده مبارک حضور ته مي وروستل داسي اوښه وه چې تر پاته ټولو اوښانو غوره وه يوازې تر هغه اوښ کمزوري وه چې ما ويلي وه چې دا ډېره ښه د سورلي اوښ دئ کيدلای سي دده او ملگرو د سورلي لپاره يوخت پکار سي ابوذر AA راته وويل: اي خادمه! تا خيانت وکړې زه دستي پوه

سوم دستي ولاړم هغه ښه او ښم مي ابوذر ؓ او نورو ملگرو ته راوستی چې اول مي پرې ايښي و ابوذر ؓ و ناستو کسانو ته وويل: په تاسو کي داسي کسان سته چې د الله ﷻ د رضا لپاره کارو کړي؟ دوه کسان ولاړ سوه او وې ويل چې موږ يې کوو. ابوذر ؓ ورته وويل: دا او ښم حلال کړي توتې - توتې يې کړئ بيا هغه ټول کورونه وشمېرئ چې پرايو باندي ودان دي د ابوذر ؓ يعني زما کور هم يو ددوی څخه حساب کړئ او په ټولو کورونو باندي غوښي وپېشې زما کورته هم دومره اندازه غوښه ورکړئ لکه و هغه نورو کوروته چې يې ورکړئ دوی هم داسي وکړل غوښي يې تقسيم کړې خادم وايي: وروسته يې زه راوغوښتم او راته وې ويل: زما هغه وصيت د ښه مال خرڅول دي په قصده پرې ايښی او او که درڅخه هېر سوی و که در څخه هېر سوی وي نو معذوره يې. ماورته وويل: چې هېر سوی مي نه و ما هم لومړی هغه او ښم راروان کړی وروسته مي فکر وکړی چې دا او ښم تاسو ته زيات په کار راځي ابوذر ؓ وويل: يواځي ماته په کار راځي ما ورته وويل: هو! يواځي تاسو ته په کار راځي او ستاسو د ضرورت لپاره مي پرې ايښي وده مبارک راته وويل: زه د خپل ضرورت وخت درښيم؟ زما ضرورت هغه ورځ ده چې زه يواځي په قبر کي وغورځول سوم دغه ورځ زما د ضرورت او احتياج ورځ ده په مال کښي درې برخه لرونکي سته لومړي برخه لرونکی تقدیر دئ چې د مال په بېولو کي د هيجآ انتظار نه کوي ښه او بد دواړه بيايي ، دوهم برخه لرونکی ستا وارث دئ چې ستا دمړيني وروسته ستا مال اخلي او دريم برخه لرونکی ته په خپله يې نو څومره چې دي په توان وي او کيدلای سي نو په درو برخه لرونکي کي عاجزه مه جوړېږه ځکه الله ﷻ فرمايي:

۱۱- د حضرت جعفر ؑ قصه

حضرت جعفر ؑ د نبی ﷺ د اکا زوی و او د حضرت علي کرم الله وجهه سکه وروړو. لومړی خو ددوی کورنۍ په سخا، بهادري او شجاعت کي نوموتې کورنۍ وه مگر د حضرت جعفر ؑ د مسکینانو سره خاصه رابطه او علاقه وه او زیاته ناسته یې ورسره کول کله چي د کافرانو څخه تنگ سو نو لومړی یې حبشې ته هجرت وکړې حبشې ته چي کافران پسي ورغلل نو ده خپله صفایي او پاکوالی نجاشي پاچا ته وړاندي کړې چي قصه یې د اول باب په لسم شمېره کي تېره سوه د حبشې څخه یې بیا و مدینې منورې ته هجرت وکړې او د موته په غزا کي شهید سو چي قصه به یې دراتلونکي باب په پای کي راسي دده مبارک دوفات سره رسول الله ﷺ دده کور ته تشریف یووړې ترڅو دده دکورنۍ سره غم رازي وکړي او تسلي ورکړي دده زامن عبد الله، عوان او محمد یې راوغوښتل پر سرو یې لاس ورتېر کړې د برکت دعا یې ورته وکړه د حضرت جعفر ؑ په ټول اولادو کي دده اثر (اغیزه) وه خو په عبد الله نومي زوی کي یې د سخاوت صفت زیات و له همدې امله ده ته د قطب السخاء لقب ورکول سوی دئ یعنی د سخاء ستوری د اوو کالو په عمر یې د نبی ﷺ سره بیعت وکړې. یو چا عبد الله بن جعفر ؑ و حضرت علي ؑ ته د سپارښت لپاره بوتی دده په سپارښت د هغه سړی کار و سو نو هغه سړی دده لپاره څلوېښت زره روپۍ د نذراني په ډول راواستولې ده مبارک بېرته ورواستولې او ورته وې ویل: موږ خپله نیکي نه خرڅوو یو بل چا هم درې زره روپۍ د نذراني ورته راوړي ده په ناستو خلگو ووېشلې خپله یې نه کړي قبولي یو وخت یو تاجر بازار ته شکره راوړې وه په بازار کي هیڅ خرڅه نه سوه د هغه تاجر سره ډېر فکر او غم و عبد الله بن جعفر ؑ خپلو کار کوونکو ته وویل: تاسو ددغه تاجر څخه شکره (بوره) رانیسئ او په خلگو یې مفته (وړیا) وویښئ. د شپې چي به ددوی

قوم ته میلہ راغلی نو دده په کور کي به یې خوراک او چینیاک کاوه او هر ډول اړتیاوي به یې ده پوره کولې،⁽⁸⁷⁾

حضرت زبیر رضی اللہ عنہ په یو جنگ کي گهون کړی و یوه ورځ یې خپل زوی عبداللہ راوغوښتي او وصیت یې ورته وکړی په وصیت کي یې ورته وویل: فکر کوم چي زه به نن شهید سم ته زما پور ادا کړه او فلانکی او فلانکی کار وکړه دا وصیتونه یې زوی ته وکړه په همدغه ورځ شهید سو زوی چي یې د پور حساب وکړی نو پرده باندي دوویششت لکه روپۍ باندي وي هغه هم په دې ډول وي چي خلگو ده ته په امانت مالونه اینسودل ځکه دی په امانت داری کي زیات مشهور وکله چي به خلگو مال ورته راوړی ده به ورته وویل چي زما سره خو ځای نسته ستا مال یې پر ما قرض دا خبره به یې ورته وکړه مال به یې ځني واخیستي دستي به یې صدقه کړی. دا یې هم وزوی ته ویلي وه که څه مشکل درته پېښ سو نو زما مولا ته وایه عبد الله وایي: چي زه په دې نه سوم پوه چي د مولا څخه یې مقصد څوک دئ نو ما پوښتنه ځني وکړه چي ستامولا څوک دئ؟ ده مبارک راته وویل: زما مولا الله ﷺ دئ. آخر دا چي حضرت عبد الله ﷺ دده مبارک ټول قرضونه ادا کړه، عبد الله بن زبیر رضی اللہ عنہ فرمایي: کله چي ماته مشکل دیو قرض په ادا کولو کي پېښ سو نو ما به وویل: یا د زبیر مولا! فلانی کار نه کیږي هغه کار به دستي وسو عبد الله بن زبیر رضی اللہ عنہ فرمایي: یوه ورځ ما و عبد الله بن جعفر رضی اللہ عنہ ته وویل: چي زما دپلار لس لکھے روپۍ د قرضو نو په سر لیک کي ستاسو پر ذمه دئ ده مبارک راته وویل کومه ورځ چي دي خوښه وي په هغه ورځ راسه چي پیسې درکړم عبد الله ﷺ وایي زه ددې خبري کولو وروسته پوه سوم چي ما غلطي کړې وه په حقیقت کي دده قرض زما دپلار پر ذمه و نو زه بېرته ورغلم و عبد الله بن جعفر ته مي وویل چي زه غلط سوی وم ستاسو زما پرپلار باندي قرض دئ ده مبارک راته وویل: ما وروبخښلی

دئ ماورته وويل: بخښه نه غواړم ده مبارک راته وويل: ښه دئ، هره ورځ چې درته اسانه وي په هغه ورځ يې راکړه ماورته وويل: ددې پيسو په بدله کي مخکه زما خڅه واخله ماته د غنيمت په مال کښي ډېره مخکه راغلي ده، ده مبارک راته وويل: ښه دئ، مايوه کمزوري مخکه چې اوبه او نور داډتيا شيان يې هم نه درلوده ور مي کړه ده دستي را خڅه قبوله کړه غلام ته يې امر وکړي چې په دغه مخکه کي د لمانځه مسئله اواره کړه غلام په هغه مخکه کي د لمانځه مسئله اوره کړه عبد الله بن جعفر رضي الله عنه پر هغه ځای دوه راکعتي نفل وکړه او ډېره اوږده سجده يې وکړه د لمانځه خڅه چې فارغه سو غلام ته يې وويل: داځای وکنده غلام چې هغه ځای وکندي دستي يوه چينه د اوبو راپورته سوه چې جوش يې واهه.⁽⁸⁸⁾

فايده: د اصحابو مبارکانو دغه کارونه وه چې ددې باب په قصو کي ليکل سوي دي يا په نورو قصو کي ليکل سوي دي دا ددوی لپاره څه لويه خبره نه وه بلکي دا ددوی عام عادتونه وه.

اوم باب

بهادري، زړه ورتوب او دمرگ ارزو

د مرگ د شوق لازمي نتيجه بهادري ده څوک چې تر خپل سر تير سي نو بيا هر څه کولای سي وېره، فکر کول، د ځان د ساتني لاري چاري لټول، مال او شتمني ټوله دژوند لپاره دي کله چې دمرگ شوق پيدا سي د مال محبت پاته کيږي ددښمن وېره لمنځه ځي. ارمان چې ددې مبارکو انسانانو په برکت ماته هم دادولت را نصيب سوی وای.

۱- د حضرت ابن جحش او حضرت سعد ؓ دعا

حضرت عبد الله بن جحش ؓ د احد په غزا کي و حضرت سعد بن ابی وقاص ؓ ته وويل: اي سعد! راسه چي په گډه دعا وکړو په ما او تا کي دي هر يو دخپل ضرورت دعا وکړي هغه بل به امين وایي ځکه داسي دعا قبلېدو ته زياته نژدې ده دواړه مبارکان يو کونج ته ولاړل او هر يوه دعا وکړه لومړی حضرت سعد ؓ پدې ډول دعا وکړه: اي الله ﷻ! صبا وماته په جنگ کي يو لوی بهادر انسان په مقابله کي راولې چي پر ما زوروره حمله وکړي او زه هم زوروره حمله پرې وکړم بيا ماته فتحه (بری) رانصيب کړي او هغه ستا د رضا لپاره ووژنم او غنيمت يې ماته حاصل کړي. حضرت عبد الله بن جحش ؓ آمين پرې وایه وروسته حضرت عبد الله بن جحش ؓ پدې ډول دعا وکړه: اي الله ﷻ! صبا وماته يو لوی بهادر په مقابله راولې چي پر ما سخته حمله وکړي او زه هم سخته حمله باندي وکړم او بيا ماستا په لاره کي شهيد کړي بيا پزه او غوږونه راخځه پري کړي کله چي قيامت سي ته پوښتنه راخځه وکړي چي اي عبد الله! ستا غوږونه او پزه ولي پرې سوي دي؟ زه درته ووايم چي يا الله ﷻ! ستا او ستا د رسول ﷺ په لاره کي پرې سوي دي حضرت سعد ؓ پرې آمين ووايه دوهمه ورځ جنگ شروع سو دوی دعاوي په هغه ډول قبولي سوي لکه دوی چي کړي وې. (89)

سعد ؓ وایي: د عبد الله بن جحش ؓ دعا زما تر دعا غوره وه ما د احد د غزا په ميدان کي ما بنام وليدل چي د جحش ؓ غوږونه او پزه په يو تار پيودل سوي وه. هم دا ډول دده توره هم

ماته سوې وه بيا رسول ﷺ يو بناخ ورکړې چې دده په لاس کې توره جوړه سوه تر ډېره وخته پورې هم داسې وه بيا په دوه سوه ديناره خرڅه سوه. (90) دينار د سرو زرو د يوې سيکې نوم دی. فايده: په دې قصه کې د يوې خوالوی کمال بهادري او زړور توب دی چې د يوه بهادر د بنمن د مقابلې ارزو ده د بلې خوالوی کمال د خپل محبوب سره مينه او عشق دی چې په لاره کې يې د ځان ټوک، ټوک کولو هيله ده په آخر کې چې پوښتنه ځنې وسې چې دا ولي؟ دی ورته ووايي چې داستا لپاره.

رهيگا کوئی توتیغ ستم کې ياد رگارون مين * مری لاشی لاشو کې تکرې دفن

کرناکرسو مزارون مين

ژباړه: چيرې خو به د ظلم د توري څخه يوه ټوټه د نښې په ډول پاته سي زما د وجود ټوټې په سلو قبرونو کې بنځي کړئ.

۲- د احد په غزا کې د حضرت علي ﷺ بهادري

د احد په غزا کې مسلمانانو ته يو څه ماته وه چې لوی لامل يې د نبی ﷺ د يوه امر نه پر ځای کول وه چې بيان يې د اول باب په دوهمه قصه کې سوی دی په دغه وخت کې مسلمانان د څلورو طرفونو څخه د کافرانو په منځ کې راغلل په همدې وجه ډېر مسلمانان شهيدان سوه يو څه و تنبته د نبی ﷺ هم د کافرانو د يوې ډلې په منځ کې راغلی کافرانو دا اواز خپره کړې وه چې نبی ﷺ شهيد سو په دغه وجه هم ډېر مسلمانان و تنبته بدل حضرت علي ﷺ فرمايي: کله چې کافرانو مسلمانان راگير کړه او نبی ﷺ زما د سترگو څخه پټ سو نو لومړی ما در رسول الله ﷺ لتون

په ژوندو کي وکړي نه مي کړي پيدا بيا مي په شهيدانو کي ولټوي هلته مي هم نه کړي پيدا
 نو ما په خپل زړه کي وويل چي دا خوشوني نه ده چي رسول الله ﷺ دي د جنگ دميدان څخه
 تنستبدلي وي داسي معلومېږي چي الله ﷻ زموږ د عملونو له امله ناراضه سوې وي او خپل
 رسول ﷺ يې اسمانو ته پورته کړي وي نو د علاج لپاره بله لاره نسته بې له دې چي د کافرانو په
 ډله ورگډ سم ترڅو شهيد سم ما خپله توره راواخيسته حمله مي وکړه تر داسي اندازې چي
 کافران د منځ څخه و يوې خواته سوه زما پر رسول الله ﷺ باندي سترگي ولگېدې زه ډېر
 خوشحاله سوم او پوه سوم چي الله ﷻ د ملائکو په واسطه د خپل محبوب حفاظت کړي دئ نو
 ولاړم د رسول الله ﷻ سره ودرېدم کافران ډلي ډلي راتلل پر رسول الله ﷻ يې حملي کولې نبي ﷺ و
 فرمايل: اي علي! دا ډله منعه کړه زه هم د هغي ډلي مقابلي ته ورغلم يواځي مي د هغي ډلي
 مقابله وکړه او ځيني مي ځني مړه کړه بيا يوه بله ډله پر نبي ﷺ د حملي په نيت رامخکي سوه
 رسول الله ﷻ زما و طرفته اشاره وکړه زه بيا ددوی مقابلي ته ورمخکي سوم ددوی مقابله مي
 وکړه. ددې څخه وروسته جبرائيل ﷺ راغلی د حضرت علي ﷺ د بهادری او مرستي ستاينه يې
 وکړه رسول الله ﷻ فرمايل: اِنَّهُ مِنِّي وَاَنَا مِنْهُ يعني زه دده څخه يم دی زما څخه دئ. نبي ﷺ پدغه
 خبره سره په خپل منځ کي پوره يوالي ته اشاره وکړه جبرائيل ﷺ وويل: وَاَنَا مِنْكُمْ يعني زه
 ستاسو ددواړو څخه يم. (91)

فايده: يواځي سپړي چي د يوې ډلي سره مقابله کوي او بيا نبي ﷺ پيدا کوي بېرته د
 شهادت په نيت د کافرانو په ډله ورننووي دا که د يوې خوا د رسول الله ﷻ سره زياته مينه او
 عشق څرگندوي خو د بلې خوا کامل او پوره دلاوري او زړورتوب دئ.

۳- حضرت حنظلة ؓ شهادت

حضرت حنظلة ؓ په لومړي وخت کي دا حد په غذا کي گډون نه وکړی وایي: چي ده واده کړی و دشپي د بي بي سره يو ځای سوی و سهار يې د غسل تياري کول د غسل لپاره ناست و سر يې مينځی چي نابره د مسلمانانو د ماتي رغ يې تر غوړ سو ددي او از غم يې نه درلودی دستي ولاړ سو توره يې واخيسته د جنگ ميدان ته يې ځان ورساوه پر کافرانو يې حملې شروع کړې او برابر پر مخ روان و چي په دغه حالت کي شهيد سو څرنگه چي شهيد که جنوب نه وي نو بېله غسله په قبر کي بنځيرې نو اصحاب ؓ خو دده په جنابت نه وه خبر نو دده سره يې هم داسي معامله وکړه خو نبي ؓ وليدی چي ده مبارک ته ملائکي غسل ورکوي نبي ؓ واصحابو کرامو ته دده د غسل بيان وکړی ابو سعید ساعدي ؓ فرمایي: ما چي دنبي ؓ فرمان واوریدئ نوزه ولاړم حنظلة مي وکاتی د حنظلة تر سر او به څڅېدي نبي ؓ چي کله دا حد د غذا څخه راغلی او څېر نه يې وکړل ورته معلومه سوه چي حنظلة د غسل پرته و غذا ته تللي و. (۹۲)

فايده: داهم کامله بهادري ده ځکه بهادر سړي ته په خپله اراده کي څنډ کول گران کار دی نوله همدې امله ده مبارک دومره انتظار هم نه سو کولای چي غسل وکړي.

۴- د حضرت عمرو بن جموح ؓ دشهادت ارزو

حضرت عمر بن جموح ؓ په پښه گوډ وو څلور زامن يې درلوده زيات يې در رسول الله ؓ په خدمت کي حاضرول او په غزاو کي يې گډون کاوه. د احد په غذا کي دده سره هم دافکر پيدا سو

چي کاشکي زه هم په غزا کي گهون وکړم خلگو ورته وويل: چي ته معذور يې د گډوالي له امله ستا لپاره تلل گران کار دئ ده مبارک ورته وويل: دا څومره بده ده چي زما زمان جنت ته ولاړ سي او زه دي پاته سم بي بي يې هم د پيغور په ډول دده د تيارولو لپاره ورته وويل: زه وينم چي ته د جنگ څخه راتنستېدل يې او بېرته راغلي يې عمرو بن جموح رضي الله عنه چي دا واورېدل وسله يې واخيستل د قبلي پر لوري روان سو او دادعا يې وويل: **اللَّهُمَّ لِمَا تُرَدِّنِي إِلَيَّ أَهْلِي ثَبَاهُ: أَيَّ خَدَايَه! مَا بَرْتَه خَيْلٌ كُورَتَه مَه رَاوَلِي دَسْتِي رَاغَلِي دَنْبِي** رضي الله عنه په خدمت کي حاضر سو د خپل حال بيان يې ورته ووايه چي دی خپل قوم د غزا څخه منعه کړی و او د ځان شوق يې هم ورته ووايه او وې ويل: يار رسول الله صلى الله عليه وسلم! زه اميد لرم چي په دې گوډه پنبه په جنت کي وگرځم رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وويل: الله تعالى ته معذوره کړي يې نو ستا په نه تلو کي څه تاوان دئ ده مبارک بيا دخپلي ميني او شوق څرگندونه ورته وکړه نو رسول الله صلى الله عليه وسلم اجازه ورکړه. ابو طلحة رضي الله عنه وايي: ما عمرو بن جموح رضي الله عنه په جنگ کي وليدئ چي سينه يې ايستلي وه نيغ روان و او دايې ويل: قسم په الله تعالى زه د جنت شوقي يم دده يو ځوی هم په ده پسي روان و دواړه جنگېدل آخر دواړه شهيدان سوه دده بي بي دخپل مېړه او زوی جسدونه پر اوښ واچول ددفن کولو لپاره يې مدينې منورې ته راوړل خو اوښ کښېناستی هر څه چي يې په وکړه اوښ نه ولاړېدئ چي وي به واهه اوښ به بېرته د احد پر لوري مخ کړی بي بي يې ونبي صلى الله عليه وسلم ته بيان وکړی نبي صلى الله عليه وسلم ورته وويل: دا اوښ ته امر سوی دئ عمرو بن جموح رضي الله عنه چي د کور څخه وتی څه خوبه يې نه وي ويلي دي ورته وويل: عمرو بن جموح رضي الله عنه چي د کور څخه وتی مخ يې و قبلي ته کړی دادعا يې وويل: **اللَّهُمَّ لِمَا تُرَدِّنِي إِلَيَّ أَهْلِي**. نبي صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: په همدغه وجه اوښ نه ځي. ⁽⁹³⁾

فايده: د داسي چانوم د جنت شوق دئ او هم د الله ﷻ او د هغه در رسول الله ﷺ سره ريښتيني محبت دئ ځکه اصحاب د يوه ځای څخه بل ځای ته ورسېدل خو دی مبارک د مرگ څخه وروسته په هغه ډول دئ. ډېر کوشش يې وکړې چې د دې ځای څخه يې يوسي خو اوښ نه تلی يابه کښېناستی او يابه بېرته د احد پر لوري روان سو.

۵- د حضرت مصعب بن عمير ﷺ شهادت

حضرت مصعب بن عمير ﷺ د اسلام دراوړلو څخه مخکي په ډېر ناز پالل کېده د ډېرو شتمنو هلکانو څخه و پلار به دده لپاره يوه جوړه کالي په دوسو اخيسته بيا به يې په ده باندي اغوسته د نوي عمر ځوان و په ډېر ناز او نعمتو کښي لوی سوی و. د اسلام په پيل کي د کورنۍ د خلگو څخه په پټه مسلمان سو دی هم په دغه حالت کي او سېده چي يو چادده کورته خبر ورکړې چي مصعب ۸۸ مسلمان سوی دئ کورنۍ چي يې خبره سوه دی يې بندي کړې او وې تړې خو ورځي تېري سوې يو وخت يې موقع پيدا کړه و تنبېدئ کومو خلگو چي حبشې ته هجرت کاوه ده هم هجرت ورسره وکړې د هغه ځای څخه چي راغلی نو مدينې منورې ته يې هجرت وکړې د پرهيزگاری او مسکنت ژوند يې تېراوه ، په تنگ حالت کي يې ژوند تېراوه. يوه ورځ رسول الله ﷺ تېرېدئ مصعب ﷺ يوازي په يوه پټو کي و هغه هم داسي پټو و چي ځای پر ځای به شکېدلی و او ځای پر ځای به د ټوکړ ياد څرمني پڼه ورکړل سوې وه نبي ﷺ دده داوسنی حالت او تېر حالت بيان وکړې سترگي مبارکي يې د اوښکو ډکي سوې.

دا حد په غزا کي د مهاجرو مجاهدينو بيرغ ده مبارک نيولی و يو کافر ديوي خوا راغلی دی مبارک يې پر هغه لاس ووايه چي بيرغ يې په نيولی و د دې لپاره چي بيرغ ولو يږي او مسلمانانو ته خپله ماته ښه ښکاره معلومه سي ده مبارک دستي په بل لاس بيرغ ونيوی کافر پر

دا بل لاس په توره وواهه ده مبارک بيرغ په ځيگر کې بنځ کړې يعنې په منډه وانويې ونيوی مخکي ته يې نه پرېښودئ کافر دی مبارک په غشي وويشتی دی شهيد سو بل صحابي راغلی بيرغ يې پورته کړی هر کله چې يې دی بنځوی نو دده سره يوازي يو پتو ورسره و چې سر به يې په پټ کړی پښې به يې ښکاره سوې چې پښې به يې ورپټي کړې سر به يې ښکاره سو رسول الله ﷺ امر وکړی چې د سر خوا يې ورپټه کړی پر پښو باندي يې پاني ورواچوی. (۹۳)

فايده: داد هغه نازولي آخري ژوند دی چې په ناز- ناز سره لوی سوی و او يوه جوړه کالي يې په دوسو درهمه اخيستل او اغوستل به يې نن دده مبارک يو کفن هم نه پيدا کيږي او دا يې مېرانه وه چې په خپل ژوند يې بيرغ و مخکي ته نه پرېښودئ لاسونه يې دواړه پرې سو خويا يې هم بيرغ مخکي ته نه پرېښودئ. ډېر په ناز لوی سوی و خو د هغو خلگو ايمانونه دومره مضبوط سوې وه چې دايمان د ميني له وجي به يې د ځان سره هيڅ شی نه پرېښودئ پيسې، ارام او شوق به يې هيڅ و ځان ته نه پرېښودئ او خپل ځان يې دايمان په خواری کې لگاوی.

۲- د قاديبي په جنگ کې د حضرت سعد ؓ خط

د عراق په جنگ کې د حضرت عمر ؓ اراده وه چې په جنگ کې گډون وکړي خو د خاصو او عامو ډلو سره يې په دې کار کې تر څو ورځو پوري مشوره کېدله چې د عمر ؓ پاتېدل به ښه وي او که به په جنگ کې تلل ښه وي د عامو خلگو داخوښه وه چې حضرت عمر ؓ په جنگ کې گډون وکړي او د خاصو خلگو داخوښه وه چې عمر ؓ گډون نه پکښي وکړي او په مدينه کې پاته سي دلښکرو انتظام وکړي. د مشورې په خبرو کې د سعد بن ابې وقاص ؓ نوم واخيستل سو ټولو

(۹۴) قرآ - اصابه

خوښ کړی او وې ويل: که سعد ولاړسي نو بيا عمر ؓ ته اړتيا نسته حضرت سعد ؓ مشهور بهادر وو د عربو په زمريانو کې شمېرل کېدئ لنډه دا چې سعد ؓ و ټاکل سو او ولېرل سو کله چې په قاديسیه کې د حملې لپاره ورسېدئ نو د کسرا پاچا دده د مقابلې لپاره رستم خان را واستوی چې مشهور پهلوان و پر رستم خان باندي وېرې غلبه کړې وه او پوره کوشش يې کاوه چې پاته سي پاچا ته يې وېره نه ښکاره کوله په ښکاره به يې دا ويل چې ما دلې پرېږده زه به دلته ستاسره په لښکر لېرلو، صلاح او مشورو کولو کې ستاسره مرسته کوم خو پاچا چې نوم يې (يزدجرد) و ونه منل آخر د مجبوري څخه په جنگ کې شريک سو. (۹۵)

حضرت سعد ؓ چې کله روانېدئ حضرت عمر ؓ ده ته وصيت وکړی چې د الفاظو لنډه ترجمه يې داده: اې سعده! په دې خبره خطانه وزې چې ته در رسول الله ﷺ ماما بلل کېدې او دهغه صحابي وې الله ﷻ بدي په بدي نه مينځې بلکې بدي په نيکي مينځې د الله ﷻ او د بندگانو تر منځ هيڅ خپلوي نسته بلکې الله ﷻ ته يوازې بندگي قبوله ده د الله ﷻ په نزد باعزت او بي عزت ته ټوله يو برابر دي ټول د الله ﷻ بندگان دي او الله ﷻ د ټولو رب دئ د الله ﷻ نعمتونه په بندگۍ سره لاسته راځي په هر کار کې و هغه شي ته گوره چې د نبی ﷺ طريقه وه په هم هغه شي باندي عمل کوه زما دا نصيحت ياد ساته ته ديوه لوی کار لپاره لېرل سوي يې چې خلاصون يې يواځې د الله تعالي په تابع داري کې لگېدلای سي د خپل ځان او ملگرو سپېڅلي عادتونه جوړوه د الله تعالي څخه وېره اختيار وه د الله ﷻ څخه وېره په دوو خبرو کې يو ځای کېدای سي لومړي د الله ﷻ په اطاعت کېښي، دوهم دگناه څخه په ځان ساتلو کې، د الله ﷻ اطاعت چې د چا په برخه سي د دنيا څخه به يې کرکه کېږي او د آخرت سره به مينه لري (۹۶)

(۹۵) اشهر

(۹۶) اشهر

ددې څخه وورسته حضرت سعد رضي الله عنه په ډېره خوشحالی سره لښکر تيار کړی او د جنگ پر لوري روان سو دده د خوشحالي کیفیت دهغه خط څخه معلومېږي چې ده رستم ته لېږلی دی ده مبارک په خپل خط کي ليکل دي: **فَانِ مَعِيَ قَوْمٌ يُجِبُونَ الْمَوْتَ كَمَا يُجِبُونَ الْاَعَاجِمَ الْحَمْرَ** ژباړه : بېشکه زما سره داسي قوم ملگری دی چې د مرگ سره داسي مينه لري لکه عجم چې يې د شرابو سره لري.⁽⁹⁷⁾

فايده: د شرابو د مينه لرونکو څخه که پوښتنه سي چې په شراب چينلو کي څومره خوند دی؟ (نو هغه ته خامخا معلومېږي چې تر ټولو خوږو خوند وړ دی) څوک چې د مرگ سره په دغه پيمانه مينه لري نو کاميابي ولي د داسي چاپلونه نه مو چوي؟

7- د حضرت وهب بن قابوس رضي الله عنه شهادت د احد په غزاه کي

حضرت وهب بن قابوس رضي الله عنه يو صحابي دي چې يو وخت مسلمان سو په صحراء کښي په يو کور کښي او سپدی بزي يې خړولې يو وخت يې د وراره سره بزي په يوه پړی و تړلې او دمدينې منورې پر لوري روان سو کله چې مدينې منورې ته ورسېدی پوه سو چې محمد صلى الله عليه وسلم د احد غزاه ته تللی دی بزي يې هلته پرېښودې د محمد صلى الله عليه وسلم ملاقات ته ورغلی په دغه وخت کي د کافرانو يوه ډله راغله رسول الله صلى الله عليه وسلم و فرمايل: څوک دغه ډله خواره واره کولای سي چې زما سره به په جنت کي ملگری وي حضرت وهب رضي الله عنه په ډېر زور سره توره وچلول کافران يې ټوله خواره واره کړل دوهم او دريم ځل بيا داسي پېښه وسوه رسول الله صلى الله عليه وسلم وده مبارک ته د جنت زيری ورکړی ده چې دا واورېدل توره يې واخيستل د کافرانو په يوه گڼه ډله ورننوتی او شهيد سو.

(97) تفسير عزيزي اول ټوک

حضرت سعد بن ابې و قاص ﷺ فرمايي: ما د وهب ﷺ په څېر بهادري او شجاعت د هيچا ندی ليدلی دده د شهادت څخه وروسته ما رسول الله ﷺ وليدئ چې دده دسر لوري ته ولاړو او داېې ويل: الله ﷻ دي ستا څخه راضي سي زه ستا څخه راضي يم ددې څخه وروسته رسول الله ﷺ دی په خپلو مبارکو لاسونو سره بنځ کړی سره ددې چې په دغه غزا کې رسول الله ﷺ هم ځني راضي سوي و حضرت عمر ﷺ فرمايي زما د هيچا په نيکو کارونو غېته⁽⁹⁸⁾ نه وه سوي لکه د وهب په نيکو کارونو چې مي وسوه زما زړه غواړي چې د الله ﷻ څخه دده په څېر عمل نامه واخلم.⁽⁹⁹⁾

فايده: په ده باندي د حضرت عمر 88 غېته کېدل د يو خاص کار له امله و ، هغه داچې خپل ځان ته يې په ځان نه وه ويلي (يعني تر خپل سرتيرو) که نه نو حضرت عمر ﷺ او د نورو صحابه کرامو ﷺ نیک کارونه تر دغه هم زيات وه.

۸- د بير معونه جنگ

(98) غبطه ودې ته وايي چې يوڅوک يوه ځانگړتيا ولري بل کس چې يې وويي نو دافکر ورته پيدا سي چې کاشکي ما هم دغه ځانگړتيا درلودای . حسد دي ته ويل کېږي چې يوڅوک يوه ځانگړتيا ولري بل کس فکر وکړی چې کاشکي دغه ځانگړتيا ده نه درلودای بلکې ما درلودای غبطه روا ده او حسد ناروا دی . ژباړن .
(99) اصابه - قره

د بير معونه يو مشهور جنگ دئ چي د اصحابانو او ياکسيزه لوی جماعت په پوره ډول پکښي شهيد سوی دئ چي دوی ته قرآء (قاريان) ويل کيږي ځکه چي دوی ټوله د قرآن کریم حافظان وه زيات شمېر يې انصار وه پرته د يو څو کسانو څخه چي مهاجرين وو د دوی د نبی ﷺ سره ډېره مينه وه ځکه چي دوی د شپې زياته برخه په ذکر او تلاوت تېرول او دورځي به يې د نبی ﷺ د بيبيانو دکورونو، اړتيا وي لکه لرگي، اوبه او داسي نور پوره کولې. دغه سپېڅلي ډله د نجد يواو سيدونکي د بني عامر د قوم يو سړي چي نوم يې عامر بن مالک و او کنيه نوم يې ابو براء و د خپل ځان سره يې تر خپل سيوري لاندي د تبليغ او وعظ په نامه بېولي وه که څه هم نبی ﷺ دوی ته وييلي وه چي زما سره داوېره ده چي اصحابو AA ته کوم تاوان ونه رسيږي خو دغه سړي ډېره تسلي ورکړې وه نبی ﷺ دغه او يا اصحابو AA ورسره کړه او يو خط يې د عامر بن طفيل په نامه چي د بني عامر رئيس و وليکي په خط کښي د اسلام بلنه ليکل سوې وه. دوی مبارکان د مدينې منورې څخه رخصت سوه کله چي بيرته معونه ته ورسېده هلته تم سوه د دوی دوو ملگرو هر يو حضرت عمر بن امية ؓ او حضرت منذر بن عمر AA د خپلو ملگرو ټولو او بنان دخړولو لپاره پر غاړه واخيستل او حضرت حرام ؓ د دوو ملگرو سره يو ځای و عامر بن طفيل ته ورغلل د دې لپاره چي د رسول الله ﷺ خط وروپي هلته چي نژدې سوه حضرت حرام ؓ و خپلو ملگرو ته وويل: تاسو دلې ودريرئ زه به ورسم کچيري يې زما سره دوکه وکړه نو تاسو ولاړئ سئ ځکه ددرو تر مره کېدو نو د يوه مرگ بهتر دئ. عامر بن طفيل د عامر بن مالک وراره و هغه عامر چي مسلمانان يې راوستلي وه عامر بن طفيل د مسلمانانو سره سخته دښمني درلوده حرام ؓ چي د رسول الله ﷺ خط ورکړي عامر بن طفيل مخکي تر دې چي خط ولولي حرام ؓ يې په نېزه داسي وواهه چي نېزه پوري ووري ترې ووتل حرام ؓ وويل: (فُزْتُ وَرَبَّ الْكَعْبَةِ) يعني د کعبې په رب قسم کوم چي زه کامياب سوم ددې وينا څخه وروسته شهيد سو عامر بن طفيل په دې هم بسنه ونه کړه چي قاصد وژل په هيڅ قوم کي روا کار نه دئ او نه يې دې ته کتل چي دغه حضرات زما اکا په خپله

پنا کي راوستلي دي بلکي خپل قوم يې را جمعه کړې ددې لپاره چې دا ټول اصحابان ووژني او يو هم ژوندی پرې نه ږدي خو دده قوم په دې وجه چې عامر بن مالک دغه اصحابان په خپله پناه کي راوستلي دي د اصحابانو ووژلو ته تيار نسوه خو عامر بن طفيل د شاوخوا څخه خلگ را جمعه کړه يوه لويه ډله يې تياره کړه پر مسلمانانو باندي يې حمله وکړه مسلمانانو هم مقابله وسره شروع کړه اخر مسلمانانو به ترکومه پوري ددوی سره مقابله کولای چې د څلور خواوو څخه کافرانو حمله پرې وکړي وه او دوی يې په منځ کي محاصره سوي وه ؟ د کعب بن زيد AA پرته چې کافرانو مې بللی وو نور ټول اصحابان RA شهيدان سوه . حضرت منذر RA او حضرت عمر بن امية RA چې اوبنان يې څرول د اسمان و خواته يې وکتل وې ليدل چې مردار خواره مرغان الوتل دواړو وويل چې خامخا يو څه پېښه سوي ده نو بېرته د خپلو ملگرو و خواته راغلل کله چې راو رسېدل وې ليدل چې ملگري يې ټوله شهيدان سوي دي او شاوخوا په توره سمبال سواره پرې راگرځي دوی دواړو چې دا حالت وليدی نو په خپلو منځو کي يې مشوره وکړه حضرت عمر بن امية AA وويل: راځه چې بېرته ولاړ سو رسول الله SA خبر کړو خو منذر RA وويل رسول الله SA خو به هغسي هم خبر سي زما زړه نه کيږي چې شهادت پرېږدم او ددې ځاي څخه ولاړ سم چې ملگري مي بيده پراته دي درځه چې د خپل ملگرو سره يو ځای سو نو دواړو و ميدان ته ورو دانگل حضرت منذر RA شهيد سو او حضرت امية RA ونيول سو. څرنگه چې د عامر مورد يوه غلام ازادول په يو کار کي نذر ايښی و نو عامر په هغه وجه عمر بن امية AA ازاد کړی. ⁽¹⁰⁰⁾

په دغه مبارکو انسانانو کي د حضرت ابوبکر RA غلام عامر بن فهيره هم و دده مبارک قاتل جبار بن سلمی وايي: ماچي کله عامر بن فهيره په نيزه وواهی ده وويل: (وَاللّٰهُ فُتٌ) يعنې په الله SA مي دي قسم وي چې زه کامياب سوم ددې څخه وروسته ما وليدی چې دده جسد و

اسماني طرف ته پورته سو زه ډېر حيران سوم ددې څخه وروسته ما د خلگو څخه وپوښتل: چې دغه سړی ما په نيزه وواهی دستي مې سو خو بيا هم دی وايي چې په الله ﷺ قسم چې زه کامياب سوم دده کاميابي نو په چشي کي ده؟ خلگو راته وويل: دده کاميابي په جنت کي ده پدې وجه زه مسلمان سوم.⁽¹⁰¹⁾

فايده: دا هغه خلگ دي چې اسلام په دوی فخر کوي نو پر ځای خبره ده چې وويل سي: بېشکه دوی د مرگ سره د عجمو تر مينی د شرابو زياته مينه درلوده ولي به دوی ته مرگ خوښ نه و چې دوی په دنيا کي داسي کارونه کړي وه چې د الله ﷺ په نزد ددوی کاميابي يقيني وه نو دوی چې به مړه کېده کاميا به کيده.

۹- د حضرت عمير ؓ وينا چې خرما خوړل اوږد ژوند دی

د بدر په غزا کي رسول الله ﷺ په يوه خيمه کي تشریف درلودی چې اصحابانو ته يې اشاره وکړه يعنې ورته وې ويل: ولاړ سئ داسي جنت ته ورمخکي سئ چې پلنوالی يې تر اسمانو او مخکو زيات دی او د متقيانو لپاره جوړ دی يو صحابي حضرت عمير بن الحمام AA چې دا خبره واورېدل وې ويل: واه، واه، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: پر کومه خبره دي واه واه وويل ده مبارک ورته وويل: چې زه به هم غواړم چې ددغه خلگو څخه سم چې جنت ته ځي رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: ته هم ددغه خلگو څخه يې بيا يې د خرما کڅوڼه راواخيستل او خرماوي يې خوړلې بيا يې وويل زه چې دغه خرماوي خورم چې زما په لاس کي دي دا هم ډېر وخت دی او

خلاصوم يې نوزه دومره انتظار نه سم کولای خرما وي يې وغورځولې توره يې واخيستل د کافرانو په يوه گڼه ډله ورننوتی تر هغه وخته پوري و جنگېدی تر څو شهيد سو. (102)

فايده: په حقيقت کي هم دا خلگ د جنت ورو او په جنت يې ټينگ يقين و زموږ که يقين ټينگ سي نو ټولي خبري به سمې سي.

۱۰- د حضرت عمر ؓ هجرت

د حضرت عمر ؓ به څه بيان کوي هر سپړی دده په بهادري خبر دی او دده په مېړانه اقرار کوي د اسلام په شروع کي چي مسلمانان په کمزوري حالت کي وو نبي ؐ په خپله د اسلام د قوت لپاره دده د مسلمانېدو دعا وکړه او در رسول الله ﷺ هغه دعا قبوله سوه حضرت عبد الله بن مسعود ؓ فرمايي: موږ د عمر ؓ تر مسلمانېدو تر وخته پوري و کعبې ته نژدې په بنسکاره لمونځ نه سواي کولای ، حضرت علي ؓ فرمايي: په لومړي وخت کي به مسلمانانو په پټه هجرت کاوه يو - يو به تلی خو کله چي عمر ؓ د هجرت اراده وکړه نو توره يې په غاړه کړه لېندۍ يې په لاس کي واخيسته او ډېر غشي يې هم د ځان سره واخيسته لومړی مسجد ته ولاړی په بڼه ارامۍ سره يې طواف وکړی بيا يې په بڼه ارامۍ سره لمونځ وکړی وروسته د کافرانو مجلسو ته ورغلی او ورته وې ويل: د چاچي زړه غواړي چي مور يې پر وژاړي ، بنځه يې کونډه سي او اولادونه يې يتيمان سي هغه دي د مکې د باندي راووزي او زما مقابله دي وکړي دا وينا يې جلا - جلا ډلو ته وکړه بيا يې تشریف يوړی په هيچا کي دومره همت نه سو پيدا چي دده مقابلي ته ورووزي. (103)

(102) طبقات ابن سعد

(103) اسد الغابة

۱۱- د موته د غزا قصه

رسول الله ﷺ و مختلفو پاچهانو ته د اسلام د بلني ليکونه واستول چي په هغو کي يې يو د حضرت حارث بن عمير ازدي ﷺ په لاس د بصرا پاچا ته وليږي حارث بن عمير ﷺ چي کله و موته ته ورسېدئ د قيصر د حاکمانو څخه يو کس چي شرحبيل غساني نومېدئ دغه مبارک قاصد وواژي او حال دا چي د قاصد وژل د ټولو قومونو په اصطلاح کي يو ناروا کار بلل کېدئ پر نبي ﷺ باندي دا خبره گرانه پرېوتل نو درې زره کسيزه لښکر يې تيار کړي حضرت زيد بن حارثه ﷺ يې ورامير کړي بيا يې ورته وفرمايل: که زيد بن حارثه ﷺ شهيد سي نو بيا دي جعفر بن ابي طالب ﷺ امير سي که دی هم شهيد سي نو بيا دي عبدالله بن رواحه ﷺ امير سي که دی هم شهيد سي بيانو د مسلمانانو چي هر څوک زړه غوښتي هغه دي امير کړي يوه يهودي دا خبري واورېدې او وې ويل: د اکسان به خامخا شهيدان کيږي ځکه د لومړنيو انبياؤ د دغه ډول خبرو څخه مطلب هم داسي و رسول الله ﷺ يو سپين بيرغ جوړ کړي حضرت زيد ﷺ ته يې ورکړي بيا رسول الله ﷺ او ددوی د يوې ډلي سره ددوی درخصتولو په اراده د بنار د باندي راوواتی د بنار د باندي چي مجاهدين رخصتېدل پاته خلگو دعا ورته کوله چي الله ﷻ دي تاسو کاميابه کړي او په خير او سلامتيا سره مورب تعالي ﷻ بېرته راوله او الله ﷻ دي تاسو د هر ډول بدۍ څخه و ساتي حضرت عبد الله رواحه ﷺ ددوی په جواب کي درې بيتونه وويل چي مطلب يې داسي و: زه د خپل رب څخه دگناهونو بحېښنه غواړم او يوه داسي توره وي چي په هغې سره زما د وينو داري رواني سي او يا په يوه داسي نېزه ووهل سم چي زما تر کولمو او اينې ووزي څيري يې کړي کله چي څوک زما و قبر ته تيرېږي نو ووايي: الله ﷻ دي تالارېښود او کاميابه کړي ريشتيا هم ته لمر او کاميابه وي ددې څخه وروسته دوی مبارکان روان سوه شرحبيل ته هم ددوی د روانېدو

خبر ورو رسېدئ د شرحبيل سره سل زره فوج تيار سو دمقابلې لپاره ، کله چې دوی مخکي ولاړل نو ورته معلومه سوه چې دروم پاچا هرقل هم د سلو زرو فوجيانو سره مقابلې ته راروان دئ ددې خبر په اورېدو سره اصحابان فکر من سوه چې ددې دومره لوی طاقت مقابله شروع کړي او که رسول الله ﷺ ته خبر ورکړي په دغه حال کي عبدالله بن رواحه ؓ په لوړ او از وويل: اي خلگو! تاسو د کومي خبري څخه وپريږئ؟ تاسو د کوم مقصد لپاره راوتلي ياست؟ ستاسو مقصد شهيد کېدل دي موږ هيڅ کله د قوت او د سرود ډېروالي په زور نه يو جنگېدلي بلکي موږ يوازي د هغه دين په زور جنگېدلي يو چې د هغه دين په وجه الله ﷺ موږ ته عزت راکړي دئ. مخ په وړاندي ځئ ددو کاميابيو څخه به يوه خامخا لاسته راوړئ يا به برياليتوب وي او يا به شهادت وي مسلمانانو چې دا خبره واورېده ميرانه يې وکړه پر مخ روان سوه آن تردې چې موته نومي ځای ته ورسېده او جنگ شروع سو حضرت زيد ؓ بيرغ په لاس کي واخيستي ميدان د جنگ ته ورغلی زورور جنگ شروع سو د شرحبيل وروړ و وژل سو او ملگري يې و تنسېدل خپله شرحبيل هم و تنسېدئ يه يوه کلا کي پټ سو و هرقل ته يې د مرستي لپاره سړي ولېږي هر قل د سوه زره فوجيان راو لېږل جنگ په زيات زور سره شروع کېدئ چې زيد ؓ شهيد سو دستي حضرت جعفر ؓ بيرغ په لاس کي واخيستي دخپل آس پښې يې په خپله پرې کړې چې بيرته تگ يې د زړه څخه ووزي يو څو اشعار يې وويل چې مطلب يې دادئ: اي خلگو! جنت څومره ښه شی دئ او جنت ته نژدې کېدل څومره ښکلې دئ او د جنت اوبه څومره يخي دي دروم پر خلگو عذاب راغلی ماته په کار ده چې هغه ووژنم ، دا شعرونه يې وويل د آس پښې يې پخپله پرې کړي چې بېرته تلل يې د زړه څخه ووزي توره يې واخيسته کافرانو راسته لاس ځني پرې کړي بيا يې بيرغ په چپه لاس کي ونيوی کافرانو چپه لاس ځني پرې کړي ده مبارک بيرغ په مويانو کي ټينگ کړي په خوله يې کلک ونيوی يو سړي د شا دخوا څخه ورغلی د شا دخوا يې دوې ټوټې کړې ، دی مبارک غوزار سو دستي شهيد سو. عبدالله بن عمر ؓ فرمايي: موږ چې

کله شهيدان را ټولول دی چې مو راپورته کړی په بدن کي يې (۹۰) زخمونه وه. حضرت جعفر ع ۸۸ چې شهيد سو خلکو عبد الله بن رواحه ع ته اواز وکړی ده په دغه وخت کي د جنگ په يو طرف کي د غوښي يو ټوټه خوړله ځکه ددرو ورځو څخه يې هيڅ شی نه و خوړلی ده چې اواز واورېدی دستي راپورته سو او وې ويل: حضرت جعفر ع شهيد سوی دئ ته په دنيا اخته يې دستي راغلی بيرغ يې راپورته کړی سخت جنگ يې شروع کړی گوته يې زخمي سو په وځړېده ده مبارک د اخږېدلې گوته په پښه ونيول لاس يې راکش کړی گوته يې پرې سو ليري يې و غورځوله په سخت جنگ او خفگان کي فکر من سو چې نه د مقابلې توان سته او نه همت سته لږ وخت ددې فکر تېر سوي و چې خپل زړه ته يې وويل: اي زړه! او س د خشې شوق او مينه درته پاته ده؟ چې ته يې له خطرې وېرېرې د بي بي شوق غواړي؟ هغه په درې طلاقه طلاقه ده، د غلامانو شوق غواړي؟ هغه ټول ازاد دي د باغ او پيسو شوق غواړي؟ هغه ټوله د الله ع په لاره کي صدقه دي ددې څخه وروسته يې يو څو اشعار وويل چې ترجمه يې داسي ده. اي زړگيه! ته به ورکښته کېږي. په خوشحالي ورکښته کېږي که په خوابدی ورکښته کېږي ستا د ارام ژوند يوه زمانه تېره سو. فکر وکړه ته د يو څاڅکي نطفې څخه پيدا يې کافران گوره پر مسلمانانو په ډاډه زړه راروان دي تاته څه پښه سو چې جنت نه خونې که شهيد نه سي نو آخر خو هم مړې په دغه وخت کي د آس څخه راکښته سو د اکا زوی يې يوه ټوټه غوښي ورته ونيولې چې وې خوره! ملا به دي سيده سي د څو ورځو څخه دي شی نه دی خوړلی ده د اکا دزوی څخه هغه ټوټه غوښه واخيستله ديو طرف څخه د حملې اواز راغلی ده هغه ټوټه غوښه و غورځول او سخت و جنگېدی تر شهيد کېدو پوري يې توره وچلول. ⁽¹⁰⁴⁾

فايده: دا د اصحابو کرامو د ژوند يوه نمونه ده د دوی مبارکانو هر قصه د دنيا د فاني کېدو او د آخرت سره د ميني سبق و رکوي. د اصحابانو کرامو ﷺ څخه به څه پوښتنه کوي چې په تابعينو کې داسې خلگ ختلي دي چې په يوه په قصه سره يې دغه باب ختموو چې د هغه رنگ بل ډول دى د دښمن مقابلې خو تاسو وليده اوس يې د حکومت په وړاندي د لاوري هم ووينئ:

۱۲- د سعيد بن جبیر ﷺ او حجاج بن يوسف خبرې اترې

نبي ﷺ فرمايي: **افضل الجهاد كلمه حق عند السلطان جائر**

ژباړه: بهترين جهاد د ظالم پاچا په وړاندي د حق خبره کول دي.

د حجاج بن يوسف ظلم او تېرى په ټوله دنيا کې مشهور دى که څه هم د هغې زمانې ظالم پاچا په ظلم سره د دين د خورولو کار هم کاوه خو د عادل او دينداره پاچا په پرتله به دى بد گڼل کېدئ او په دغه وجه به خلگ دده څخه بېزاره وه.

سعيد بن جبیر ﷺ د ابن الاشعث ﷺ سره يو ځای سو د حجاج مقابلې يې شروع کړه حجاج د عبد المالك بن مروان له خوا حاکم و او سعيد بن جبیر ﷺ مشهور تابعي و او دلويو علماؤ څخه و د حکومت دده سره دښمني درلودل په ځانگړي ډول حجاج دده سره زياته دښمني درلوده لکه څرنگه چې مبارک تابعي د حجاج سره مقابلې شروع کړي وه او هغه ونه کړاي سواى چې دى ونيسي نو خامخا يې دښمني ورسره کول د ماتي وروسته و مکي ته په پټه ولاړى حکومت مکې ته نوى حاکم و لېږى زور حاکم يې راوغوښتى نوى حاکم چې ورغلى خطبه يې وويل او په آخر کې يې د عبد المالك بن مروان د فرمان خلگو ته واوروى چې هر چا چې و سعيد بن جبیر ﷺ ته پناه ورکړه خير يې نسته وروسته حاکم د خپل ځان لخوا ورته وويل د هر چا په کور کې که دى پيدا سو نو هغه به وژل کيږي. يوازې دده کورنى نه بلکې د همسايه گانو کورونه به يې هم

ورغور څوم لنډه داچي دمکې حاکم په ډېر تکلیف سره نوموړي تابعي ونيوی او حجاج ته يې وليږي حجاج ته د خپل درد (غصې) او وژلو موقع په لاس ورغله خپل مخ ته يې راوغوښتی او پوښتني يې ځني وکړي:

حجاج: ستا نوم څه شي دئ؟

سعید: زما نوم سعید دئ.

حجاج: ستا د پلار نوم څه شي دئ؟

سعید: زما د پلار نوم جبیر دئ. (سعید معني نیک بخته او جبیر معني اصلاح سوی)

که څه هم په نومونو کي خو معني مقصود نه وي خو حجاج ته دغه ښه معني والا نوم هم خوندي نه ورکوی نو پدې وجه يې ده ته وويل: ته شقي بن کسيريې (شقي معني بد بخته او کسير معني مات سوی)

سعید: زما مور زما نوم تر تا ښه پېژندی.

حجاج: ته هم بد بخته يې او ستا مور هم بد بخته ده.

سعید: په غيبو باندي ستا څخه علاوه يو بل ذات خبر دئ (يعني علام الغيوب الله ﷺ)

دئ)

حجاج: گوره زه اوس تا وژنم.

سعید: نو زما مور زما نوم صحيح ايښی دئ.

حجاج: اوس زه تا دژوند په بدله کي دوزخ ته لېږم.

سعید: که ماته معلوم وای چي دوزخ ستا په لاس کي دئ نو ته به مي معبود جوړ کړي

وای.

حجاج: د نبي ﷺ په هکله ستا څه عقیده ده؟

سعید ﷺ هغه درحمت نبي و، د الله ﷻ رسول و او په هدايت نبودلو سره ټولي دنيا ته لېږل سوی و.

حجاج: د خلفاو په هکله ستا څه نظر دئ؟

سعید ﷺ: زه د هغوی محافظ یم هر څوک د خپل عمل زمواردئ.

حجاج: زه هغوی ته ښه وایم که بد؟

سعید ﷺ: په کوم څه چې زه نه یم خبر د هغه په هکله زه هیڅ نسیم و بیلابی ماته یوازې خپل حال معلوم دئ.

حجاج: په دوی کې تاته تر ټولو خوښ څوک دئ؟

سعید ﷺ: ماته تر ټولو خوښ زما د څښتن تعالی ﷻ راضي کوونکي دئ. په ځینو کتابو کې ددې جواب پرځای داسې توري راغلي دي: دهغوي ځیني حالات پر ځینو باندې ترجیح ورکوي.

حجاج: د ټولو څخه زیات د مالک راضي کونکی څوک دئ؟

سعید ﷺ: دغه کس و هغه چاته معلوم دئ چې د زړه پر ښکاره او پر پټ رازونو باندې علم لري.

حجاج: حضرت علي ﷺ به په جنت کې وي که به په دوزخ کې؟

سعید ﷺ: زه ددې څخه کم یم چې په پټو حالاتو باندې خبر درکړم.

حجاج: ته زما سره د ریشیتیا ویلو اراده نه کوي؟

سعید ﷺ: ما درواغ نه دي ویلي.

حجاج: ته ولي نه خاندې؟

سعید ﷺ: د خدا خبره نه ده سوې چې زه و خاندم او هغه څوک به څنگه خاندې چې د خاورو څخه جوړ وي قیامت ته یې تلل وي شپه او ورځ په فتنو کې اوسي.

حجاج: زه خو خاندم.

سعید ﷺ: الله ﷻ مور په مختلفو طريقو پيدا کړې يو.

حجاج: زه خو تاوژنم.

سعید ﷺ: زما د مرگ سبب پيدا کونکی د خپل کار څخه فارغ سوی دی.

حجاج: زه و الله ﷻ ته تر تا ډېر خوښ يم.

سعید ﷺ: په الله ﷻ هغه څوک د لاوري نه سي کولاي چي تر څو خپله مرتبه معلومه نه کړي

په غيبو يوازي الله ﷻ خبر دی و بس.

حجاج: زه به ولي د لاوري نه کوم زه د ټولني د پاچا سره يم او ته د باغيانو د ډلي سره يې.

سعید ﷺ: زه د ټولني څخه جلا نه يم او نه فتنه خوښوم څه چي په تقدير کي دي هيڅوک يې

نه سي بدلولای.

حجاج: کوم شيان چي مور د امير المؤمنين لپاره جمعه کوو ته يې په اړه څه نظر لري؟

سعید ﷺ: زه نه يم خبر چي تاسو څه شي جمعه کوی؟

حجاج: سره زر، سپين زر، ټوکران او داسي نور، بيا يې دا شيان راوغوښتل او د سعید په

مخکي يې کښېښودل.

سعید ﷺ: دا ښه شيان دي چي د خپلو شرطونو مطابق وي.

حجاج: شرطونه څشي دي؟

سعید ﷺ: شرطونه دا دي چي په دغه سره داسي شيان واخلي چي د قيامت په ورځ امن

پيدا کړي که نه نو د شيدې ورکونکي به تي روه دونکی هېر کړي او حمل به وغورځي او سپري ته

به دښه عمل څخه پرته بل هيڅ شی کار نسي کولای.

حجاج: مور چي دا شيان يو ځای کړي دي دا ښه شيان دي.

سعید ﷺ: د دې شيانو ښه والي تاته معلوميري.

حجاج: ته په دې شيانو کي يو شی ځانته خوښوي؟

سعید ﷺ زه یوازې هغه شي خوښوم چې د الله ﷻ یې خوښوي.

حجاج: ستا دپاره دي هلاکت وي.

سعید ﷺ: هلاکت دي هغه چالره وي چې د جنت څخه لیرې سوی وي او دوزخ ته داخل

سوی وي.

حجاج: وښیې زه تا په کومه طریقه ووژم؟

سعید ﷺ: کومه طریقه چې د ځان لپاره خوښوي.

حجاج: ایا زه تا معاف کړم؟

سعید ﷺ: معافي د الله ﷻ په نزد ده ستا معافي هیڅ شی نه ده.

حجاج: جلاد ته امر وکړې چې سعید ووژني، سعید ﷺ چې یې دباندي راوايستی

سعید ﷺ و خندل حجاج ته خبر ورکړل سو چې سعید ﷺ و خندل حجاج راوغوښتی پوښتنه یې

ځني وکړه چې ولي دي و خندل؟

سعید ﷺ: ستا په زړورتیا باندي چې پر الله ﷻ یې لرې او دالله ﷻ پر صبر باندي چې ستا په

وړاندي یې لري.

حجاج: زه هغه څوک ووژم چې د مسلمانانو په ټولنه کي بيلتون رامنځته کوي بيا يې جلاد

ته وويل: دده سرزما په مخکي پرې کړه.

سعید ﷺ وويل: زه دوه رکعته لمونځ کوم لمونځ یې وکړې او دا کلماتي یې وويل:

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ ۰ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

ژباړه: مور د دې مخکي څخه پيدا کړي يا ست بېرته مو دې مخکي ته ورو لولو او بيا مو د دې مخکي څخه راباسو.

حجاج وويل: وي وژنئ! سعيد رضي الله عنه وويل: زه تا د دې خبرې شاهد جوړوم چې زه وایم. لا اله الا الله و اشهد ان محمد عبده ورسوله.

ته دغه کلمه په ياد ساته کله چې زه ستاسره د قيامت په ورځ يو ځای سم بيا به يې بدله درڅخه اخلم. د دې څخه وروسته شهيد سو. (انا لله و انا اليه راجعون)

دده په شهادت دده د بدن څخه زياته وينه ولاړه حجاج ورته حيران سو دخپل طبيب څخه يې پوښتنه وکړه چې ولي دومره وينه ځني ولاړه؟ طبيب ورته وويل: دده زړه ډېر آرام و په زړه کې يې دمرگ هيڅ وېره نه وه نو وينه يې پر خپل نورمال حالت باندي وه نو ځکه ډېر وينه ځني ولاړه. داسي نه لکه نور خلگ چې تر مرگ مخکي يې ټوله وينه دوېري څخه وچه سي. ⁽¹⁸⁾

فايده: د دې قصې په سوال او جواب کې نور کتابونو زيادت او کمې کړي دي نورو بيا ځني نور سوالونه او جوابونه رانقل کړي دي زموږ مقصد يوازې نمونه ښودل دي نوله دې امله مو په دغه اندازه بسنه وکړه.

د دې ډول څخه د تابعينو زياتې قصې راغلي دي (چې د دوی پر بهادري باندي ښودنه کوي) امام اعظم رضي الله عنه، امام مالک رضي الله عنه، امام احمد بن حنبل رضي الله عنه او داسي نورو مبارکو انسانانو د حق وينا په وجه ډېري سختې تيري کړي دي خو حق يې د لاسه نه دئ ورکړی.

اتم باب

(108) علماء سلف کتاب الامامة والسياسة

د علم شوق او په علم کښې بوختيا

څرنگه چې د دين اصل د توحيد کلمه (لا اله الا الله محمد ر سول الله) د ټولو کمالاتو بنسټ ده د دې کلمې پرته هيڅ سپېڅلي کار د قبول وړ نه دئ په همدې وجه اصحابانو خصوصا د اسلام په لومړيو وختو خپل ټول قوت د همدې کلمې په خپرولو کي مصرفوی ، د کافرانو سره به يې جهاد په پوره زور سره کاوه دوی مبارکان د علم لاسته راوړلو ته فارغ او متوجه نه وو د دې دومره بوختيا و سره - سره د دوی د علم سره دومره شوق او مينه وه (دومره علم يې لاسته راوړی) چې نن څوارلس سوه کاله وروسته د قرآن او حديث د علومو د بقا ذريعه ده ، دا يو څرگند حقيقت دئ د دې مبارکو انسانانو چې د وخت په تېرېدو سره څه فراغت ترلاسته کړي او د مسلمانانو دلته هم يو څه لوسته نولاندیني آيات کریمه نازل سو:

ژباړه: نه بنيابي مومنانو لره چې ټوله دي ووزي که چيري داسي نه وي ددوی د هر ډلي څخه دي يوه کوچنی ډله ځي ددې لپاره چې پوهه په دين کښي حاصله کړي او کله چې بېرته قوم ته راسي نو خپل قوم دي دالله ﷻ د عذاب څخه ووېروي.

حضرت عبدالله بن عباسؓ فرمايي: کوم عاموالي چې ددغه آياتو څخه:
﴿لَا يَأْتِيهِمْ فِيهِ مَالٌ كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ (110) اود
﴿لَا يَأْتِيهِمْ فِيهِ مَالٌ كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ (111) هغه پدې آيات سره

﴿لَا يَأْتِيهِمْ فِيهِ مَالٌ كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾
منسوخ سو. اصحابان ﷺ په پيل کي د شمېر له مخي لږ وه دوی اړ وه چې ددوی دغه کوچنی ډله ددين ټول کارونه سرته ورسوي خو کله چې د تابعينو په زمانه کښي اسلام تر لېرو ځايونو پوري خپور سو نو د مسلمانانو يو لويه ډله رامنځته سوه د اصحابو ﷺ په خبر لږ والی له مينځه ولاړی الله ﷻ ددين دهرې څانگي لپاره خلگ پيدا کړه. د حديثو لپاره خپله ډله پيدا سوه چې په پوره پاملرنه سره به يې د حديثو منظمول او خپرول کول، د فقهاؤ بېله ډله جوړه سوه، د صوفيانو، قاريانو، مجاهدينو او داسي نورو لپاره ډلي جوړې سوې. مطلب دا چې ددين دهرې شعبي لپاره مستقل سمبالونکي پيدا سول په هغه وخت کښي داسي ضروري وو چې په يوه شعبه کښي دي ځان کمال ته ورسوي ځکه چې ددين په ټولو شعبو کښي ځان کمال ته رسول گران کارو داصفت الله ﷻ و انبياؤ (عليهم السلام) ته ورکړی و خصوصا و سيد الانبياء ﷺ ته يې ورکړي و نو له همدې امله به پدې باب کښي د اصحابانو ترڅنگ دنورو مبارکو انسانانو

(110) سورة التوبة الاية (٤١)
(111) سورة التوبة الاية (٣٩)

قصې هم ذکر سي ترڅو معلومه سي چي دوی مبارکانو په څومره سختيو کي د علم سره شوق دلوردي.

۱ - د فتوا ورکونکي ډلي سرليک

که څه هم اصحابان د اعلاء کلمة الله لپاره د جهاد په کولو سره مشغول وه خو بيا هم ددغه بوختيا سره - سره په علم هم بوخت وه او ددې علم خپرول او رسول هم ددوی دنده وه په دوی کي يوه ډله دفتوي لپاره خاصه سوې وه چي د نبي ﷺ په زمانه کي يې هم دفتوي کار کاوه نومونه يې په لاندې ډول دي: حضرت ابوبکرؓ، حضرت عمرؓ، حضرت عثمانؓ، حضرت عبدالرحمان بن عوفؓ، حضرت عليؓ، حضرت ابي بن کعبؓ، حضرت عبدالله بن مسعودؓ، حضرت معاذ بن جبلؓ، حضرت عمار بن ياسرؓ، حضرت خذيفةؓ، حضرت سلمان فارسيؓ، حضرت زيد بن ثابتؓ، حضرت ابو موسيؓ او حضرت ابودرداءؓ (112)

فايده: دا ددغه مبارکو انسانانو د کامل او بشپړ علم خبره وه چي د نبي ﷺ په موجوديت کي دوی دفتوي ورکولو کار کاوه.

۲ د حضرت ابو بکرؓ د حديثو د مجموعې سوئل

(112) تلقيح

حضرت عائشة رضی اللہ عنہا فرمائي: زما پلار حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ د پنځوسو حدیثونو یوه مجموعه تیاره کړې وه یوه شپه ما ولیدئ چې زما پلار ډېر نارامه دئ پر ځای باندي اړخ پر اړخ اوږي ما چې ولیدئ ډېره خوابدې سوم پوښتنه مي ځني وکړه چې څه تکلیف لري او که دي څه د فکر وړ خبره اوربدلې ده؟ لنډه دا چې ټوله شپه کت پر کت او بستی سهار يې راته وويل: هغه زما د حدیثو مجموعه چې ما ستا سره ایښې وه هغه راوړه ما چې راوړه ده مبارک و سوځل ما پوښتنه ځني وکړه چې ولي دي و سوځل؟ ده مبارک راته وويل: زما سره و پره وه چې صبا به زه مې سم او د احديثونه به مي تر شا پاته سي حال دا چې په دې حدیثونو کي داسي څه موجود دي چې د ځان څخه جو سوي دي په هغه وخت کي به ما معتبر روایتونه گڼلي و خو وروسته راته معلومه سوه چې معتبر روایتونه نه دي او څه گړې پکښې دئ چې بیا به يې مسئولیت زما د غاړي وي ځکه زما د خوا خلگو ته وریاته دي. ⁽¹¹³⁾

فايده: حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ چې د پنځوسو حدیثونو یوه رساله جمعه کړې وه داد ده پوره علم او د علم سره محبت و او داچي ده سوځل دادده مبارک پوره احتیاط و. داد مخورو اصحابانو رضی اللہ عنہم د حدیثونو په هکله احتیاط و همدا وجه ده چې د مخورو اصحابانو رضی اللہ عنہم څخه ډېر کم حدیثونه روایت سوي دي ددې کار څخه زموږ لپاره سبق اخیستل په کار دي په ځانگړي ډول هغه کسانو ته چې پر منبرانو ناست وي او حدیثونه رانقلوي چې د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ د احتیاط دغه حال و. حال دا چې اصحابان رضی اللہ عنہم فرمائي چې ابوبکر رضی اللہ عنہ په موږ ټولو کي لوی عالم و ددې تر څنگ درسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د وفات وروسته د بیعت خبره پېښه سوه نو ابوبکر رضی اللہ عنہ په خپل تقریر کي هیڅ داسي حدیث یا آیات نه دی پرې ایښی چې د انصارو په فضیلت کي راغلي و ددې خبري څخه

⁽¹¹³⁾ تذكرة الحفاظ

معلومېږي چې ابوبکر ؓ په ټولو حديثونو کې او په ټوله قرآن کې پوره معلومات درلودئ خو بيا هم دده څخه ډېر لږ روايتونه نقل سوي دي هم دا سبب دئ چې امام اعظم ؒ ډېر لږ روايتونه رانقل کړي دي.

۳- د حضرت مصعب ؓ تبليغ او د نبی ﷺ تعليم بنودل

مصعب بن عمير ؓ چې قصه يې په اوم باب پنځمه شمېره کې تېره سوه نبی ﷺ دى مبارک دمنى ددرې دهغه مسلمانانو سره دتبليغ او ديني تعليم بنودلو لپاره ليرلې و کوم چې د مني په دره کې تر ټولو مخکي مسلمانان سوي وه. په مدينه منوره کې به دى هروخت په تعليم او تبليغ کولو مشغول و. خلکو ته به يې قرآنکريم بنودئ او ددين خبري به يې ورته بنودې. د اسعد بن زرارۀ ؓ سره او سېدئ د مقري په نامه مشهور سوي دئ. سعد بن معاذ او اسيد بن حضير چې دواړه سرداران وه په دې خبره ناراضه وه سعد و اسيد ته وويل: چې ته اسعد ته ورسه او ورته ووايه چې موږ اوربديلي دي چې تا يو څوک مسافر پيدا کړي دئ د ځان سره دي کنبښنولى دئ او زموږ ناپوه خلگ تېر باسي. اسيد چې اسعد ؓ ته راغلى نو په سختۍ سره يې خبري ورسره وکړې اسعد ؓ ورته وويل: ته راسه دهغه خبري واوره که دي خونبي سوي نو قبولي يې کړه که دي خونبي نه سوي نو بيا که يې منعه کړې پروانه لري اسيد ورته وويل: دا ښه دانصاف خبره ده حضرت مصعب ؓ و اسيد ته د اسلام صفتونه واورول او د قرآنکريم آياتونه يې ورته تېر کړل اسيد چې دده خبري واورېدې نو وې ويل: دا څومري ښې خبري دي دا څومره ښه کلام دئ اسيد زياته کړه: اې مصعبه! تاسو چې څوک په خپل دين کې داخلوى نو څنگه يې داخلوى؟ مصعب ؓ ورته وويل: غسل وکړه د شهادت کلمه ووايه. اسيد ؓ دغه ټول کارونه وکړه او مسلمان سو د مسلمانېدو سره سم ولاړى سعد يې هم راوستى هغه هم دده خبري واورېدې مسلمان سو بيا

خپل قوم بنو الاشهل ته ولاړی او هغو ته یې وویل: زه ستاسو په نظر څنگه سپری یم هغو ورته وویل: ته زموږ په نظر ډېر غوره او بهتر سپری یې پر دې خبره باندي سعد ﷺ ورته وویل: ستاسو د نارینوو او ښځو سره زما خبرې تر هغه وخته پورې حرامې دي تر څو چې تاسو مسلمانېږئ او په محمد ﷺ باندي ایمان راوړئ ده مبارک په دې خبره سره د بنوالاشهل قوم ټوله نارینه او ښځینه مسلمانان سوه او حضرت مصعب ﷺ دوی ته په تعلیم ورکولو باندي مشغول سو. (114)

فايده: د اصحابانو ﷺ دا عمومي قاعده وه چې کله به څوک مسلمان سو نو د مسلمانېدو سره سم به دی یو مستقل تبلیغ کوونکیو او کومه خبره چې به د اسلام ده ته ورسېده نو ده به دستي نورو ته رسول او خورول به یې دا دده د ژوند یوه وظیفه وه په دغه وظیفه کې د پیسو، تجارت، دنده او کوم بل دنیوي مسلک نه و.

۴- د حضرت ابی بن کعب ﷺ تعلیم

حضرت ابی بن کعب ﷺ یو مشهور صحابي دئ، د مشهورو قاریانو څخه دئ او د اسلام راوړلو مخکې یې لیک او لوست زده و په عربو کې د لیکلو دود نه وو خو د اسلام څخه وروسته د لیکلو دود عام سو دی مبارک د لومړي وخت څخه په لیک دود پوهه و دی مبارک به د رسول الله ﷺ په حضور کې حاضرېدئ او وحی به یې لیکلې. د قرآن کریم لوی ماهر و، نوموړی د هغه کسانو څخه و چې د نبی ﷺ په ژوند کې یې قرآن یاد کړی و نبی ﷺ دده په اړه فرمایي: زما د امت لوی قاري ابی بن کعب دئ ده مبارک په پابندی سره په اتوشپو کې د تهجد په لمانځه کې لوی قرآن کریم ختماوی نبی ﷺ یوه ورځ وده و فرمایل: الله ﷻ ماته فرمایلي دي چې زه و تاته قرآن کریم

واوروم ده مبارک ورته وويل اي د الله ﷺ رسوله ﷻ! الله ﷻ زما نوم واخيستی؟ نبي ﷺ ورته وفرمايل: هو، ستانوم يې واخيستی ده مبارک چي دا خبره واورېدل د ډېري خوشحالی څخه په ژړا شو. شعر

ذکر میرا مجہ سی بہتر ہی کی اس محفل می ہی

يعني زما يادونه تر ما بهتره ده چي په دغه مجلس کي کيږي.

جندب بن عبد الله رضي الله عنه فرمايي: زه مدينې منورې ته د علم حاصلولو لپاره حاضر سوم په نبوي مسجد کنيي د حديثو لوستونکي گڼ شمېر مبارکان ناست و د شاگردانو ټولې په جلا - جلا ډول استادانو ته ناستي وې زه په دې حلقو کي تېر سوم يو سړی د مسافر په ډول ناست و چي دوي جامې يې په تن وې حديث يې نورو ته نښودل ماد خلگو څخه وپوښتل: دا کوم بزرگ دئ؟ دوي راته وويل: دا د مسلمانانو سردار ابي بن کعب رضي الله عنه دئ، زه هم دده مبارک د درس په ټولې کي کښېناستم کله چي د حديثو څخه فارغه سو کور ته تلې زه په پسې سوم کله چي دې کورته ورسېدئ ومي ليدئ چي کور يې ډېر زوړ، خراب او د کمزوري سامان لرونکی و او ډېر د عاجزۍ او زهد ژوند يې و. ⁽¹¹⁵⁾

حضرت ابي بن کعب رضي الله عنه فرمايي: يوه ورځ نبي ﷺ زما څخه امتحان واخيستی چي د قرآن کریم لوی آيات کوم دئ؟ (د برکت په لحاظ) ما ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله ﷻ! الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ ښه پوهيږي نبي ﷺ دوه ځل پوښتنه راڅخه وکړه ما د اب له وجي په هغه ډول جواب ورکړی دريم ځل يې بيا راڅخه وپوښتل نو ما په جواب کي ورته وويل: د آية الكرسي آيات دئ نبي ﷺ ډېر خوشحاله سو او راته وې ويل: الله ﷻ دي تاته ستا علم مبارک کړي.

يو ځلي نبي ﷺ لمونځ ورکاوې يو آيات ځني پاته سو ابي بن کعب ﷺ فتحه ورکړه (د لمانځه د فراغت څخه وروسته) نبي ﷺ و پوښتل چې دا فتحه چا راکړه؟ ابي بن کعب ﷺ و فرمايل: دا زه وم. نبي ﷺ و فرمايل: زما هم دا گمان و چې تابه بنودلې وي. (116)

فايده: دا د ابي بن کعب ﷺ علم او قرآن سره مينه او محبت و او دده مبارک خاص خدمتونه وه، ده مبارک دنبي ﷺ سره په هره غذا کي گډون کړې و د نبي ﷺ هيڅ داسي جهاد نه و چې ده گډون نه وي پکښي کړې.

۵- د حضرت خديفة ۸۸ د فتنو د پېژندنې اهمام

حضرت خديفة ۸۸ د نومو اصحابو څخه دې دده مبارک لقب صاحب السر (راز ساتونکی) و نبي ﷺ د منافقينو او فتنو علم ده ته بنودلې دئ. ويل سوي دي: يو ځلي نبي ﷺ ده مبارک ته تر قيامته پوري راتلونکي فتنې ټولي په شمار سره و بنودلې. نبي ﷺ هيڅ داسي فتنه نه ده پرې ايښې چې په هغه کي دي درې سوه کسان شريک وي مگر ده ته يې دهغي فتنې حال او د لار بنود نوم، د پلار او مور نوم او دهغه د قوم نوم يې په څرگند ډول بنودلې دئ. حضرت خديفة ﷺ فرمايي: خلکو به د نبي ﷺ څخه د خبير د خبرو پوښتنه کول خوما به د بديو د خبرو پوښتنه کول ددې لپاره چې ځانونه ځني وساتو، ما يوه ورځ د نبي ﷺ څخه و پوښتل: اې د الله ﷻ رسوله! دغه برکتونه چې ستا په وجه مور ځني برخمن يو ايا ددې څخه وروسته يوه بدې هم راتلونکې ده؟ نبي ﷺ راته و فرمايل: هو، بدې راځي، ما ورته وويل: ددې بدې وروسته بيا نيکي راځي؟

نبي ﷺ راته وويل: اي خديفة! الله ﷻ كلام وايه او په معناو کي يې فکر کوه او د احکامو تابعداري يې کوه (دي مبارک وايي: زه فکر اخیستی وم) وه مي ويل: ددې بدی وورسته به نيکي راځي؟ نبي ﷺ و فرمايل: هو، نيکي راځي خو زړونه به داسي نه وي لکه لومړي چي وه. مايبا ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله! ددې نيکي وروسته به بيا بدې وي؟ نبي ﷺ راته وويل: داسي خلگ به پيداسي چي نور به گمراه کوي او ددو زخ لوري ته به يې بيايي ما ورته وويل: که زه په دغه زمانه کي موجود وم نو څه به کوم؟ نبي ﷺ راته وويل: که چيري په دغه وخت کي د مسلمانانو يوه متحده ډله وه او يو پاچا يې درلودئ نو ددوی سره و اوسه که نه ووتولي ډلي پرېږده په يو کونج کي جلا کښېنه او يا ديوي درختي په بيخ کي کښېنه او هم دلته تر مرگه پوري واوسه.

څرنکه چي رسول الله ﷺ و ده ته د ټولو منافقانو حال ښو دلي و نوله همدې امله به حضرت عمر ﷺ دده څخه پوښتنه کول چي زما په حاکمانو کي خو څوک منافق نسته؟ حضرت عمر ﷺ به هغه حاکم ددندې څخه ليري کوی چي غالباً به يې په خپل فراست (الهي پوهه) سره پېژندلی وای. کله چي به څوک مړ سو نو عمر ﷺ به څېړنه کول چي خديفة ﷺ يې په جنازه کي گډون کوي که يا؟ که به خديفة! په جنازه کي و نو عمر ﷺ به يې هم په لمانځه کولو کي گډون کاوه که به يې گډون نه و کړی نو عمر ﷺ به هم نه ورتلی. کله چي حضرت خديفة ﷺ وفات کېدئ نو په ډېره نارامۍ سره يې ژړل خلگو پوښتنه ځني وکړه (چي ولي ژاړې؟) ده مبارک په جواب کي ورته وويل: دنيا په پاته کېدو باندي نه ژرام بلکي مرگ خو زما خوښ دئ مگر زه پيردې ژاړم چي زه به د الله ﷻ په رضا کي روان يم او که به ناراضي کي روان يم ددې څخه وروسته يې وويل: دا زما

ڏڙوند وروستی ساعت دئی ای اللہ ﷺ! تاته معلومه ده چي زه ستاسره مینه لرم نو پدی وجه سره
په خپل ملاقات سره ماته برکت راکړي. (117)

۲_ حضرت ابوهریرهؓ د حدیثونو یادول

حضرت ابوهریرهؓ یو نوموتی او د درنښت وړ صحابی دئی او دومره ډېر حدیثونه ده
مبارک رانقل کړي دي چي دده په څېر بل صحابی نه دي نقل کړي دده مبارک و علم ته خلک
حیران وه ځکه دی په اووم کال دهجرت راغلی او مسلمان سو په یوولسم کال دهجرت نبی ﷺ
وفات سوی دئی په دومره لږوخت کي چي څلور کاله کېږي ده څنگه دومره ډېر حدیثونه یاد کړل
؟ ددی خبري وجه خپله حضرت ابوهریرهؓ بنسودلې ده فرمایلي یې دي چي خلک وايي
ابوهریرهؓ ډېر روایتونه رانقل کړي دي حال دا چي زما مهاجرو روڼو تجارت کاوه ، بازار ته تلل
اورا تلل او زما انصارو وړنو د کښت او کروندې کار کاوه دوی ټوله په کار ونو بوخت وه (ماهیڅ
بوختیا نه درلوده) حضرت ابوهریرهؓ د اصحاب صفة دمسکینا نوڅخه یو مسکین و د نبی ﷺ په
خدمت کي به چي یوڅه د خوراک لپاره ورکړل سو په هغه به یې صبر کاوه پروت به و په داسي
پېښو کي به دی مبارک موجودو چي نور اصحابان به نه وه موجود داسي شیان به یې یادول چي
هغوی به نسوای یادولای .

ابوهریرهؓ فرمایلي دي : ما یو ورځ نبی ﷺ ته دخپلي حافظې شکایت وکړی رسول اللہ ﷺ
راته وویل ته خپل پتو هوار کړه ما چي پتو هوار کړی نبی ﷺ په دواړو لاسونو په پتو کي دیوشي

(117) ابوداؤد - اسد الغابة

اشاره وکړه بيا يې راته وويل: دا پتو د ځان سره يو ځای کړه ما هم هغه پتو په خپله سپنه پورې ونيوی ددې څخه وروسته بيا هيڅ شی زما څخه نه سوهرې. (18)

فايده: اصحاب صفة و هغه کسانو ته ويل کېږي چې د نبی ﷺ په خانقاه کې به او سېدل ددوی مبارکانو د خوراک لپاره څه خاص انتظام نه و. د ومري به ووايو چې دوی د نبی ﷺ ميلمانه وه د کوم ځای څخه چې به څه هديه يا صدقه راتله په هغه به ددوی گوزاره وه حضرت ابوهريرة AA هم په دې خلگو کې و. د پروختونه به پردوی باندي په نهاره تېرېدل ځني وخت به دلورې له امله د ليو تنوب په څېر حالت کې سوهر لکه چې د دريم باب په دريمه او اوومه قصه کې تېرسوه ددې دومره ستړيا ووسره — سره بيا هم ده مبارک حديثونه يادول داده شغل و چې له برکته يې ده تر ټولو زيات حديثونه نښودلي دي.

ابن جوزي رحمه الله په (تلقیح) نومي کتاب کې ليکلي دي چې ابوهريرة AA پنځه زره درې سوه څلور او يا (۵۳۷۴) حديثونه رانقل کړي دي.

يوه ورځ ابوهريرة AA د جنازې اړوند يو حديث بيان کړی چې د نبی ﷺ ارشاد دئ: څوک چې د جنازې لمونځ ادا کړي بېرته راسي يوقيراط ثواب ورکول کېږي او څوک چې دمړي په ښخولو کې شريک سي دوه قيراطه ثواب ورکول کېږي او ديوه قيراط ثواب د احد تر غره زيات دئ حضرت عبداللہ بن عمر رضي الله عنهما ته په دې حديث کې يو څه شک پيدا سو او ورته وې ويل: اي ابوهريرة AA! په فکر سره خبري کوه ده مبارک ته درد (غصه) ورغله دستي و عاتشي رضي الله عنه ورغلی او ورته وې ويل: زه تاته قسم درکوم چې دغه د قيراط حديث تاد نبی ﷺ څخه اورېدلی دئ؟ عاتشي رضي الله عنه وفرمايل: هو، اورېدلی مي دئ، ابوهريرة AA وفرمايل: زما لپاره خونه په باغ کې د درختو اېښودلو څه کار و او نه په بازار کې د مال خرڅولو څه کار و زه به د نبی ﷺ په دربار کې

پروت وم يوازي دا کار مي درلو دئ چي د يادولوڅه خبره په لاس راسي او يا څه خوراک راکړل سي .

حضرت عبداللہ بن عمر رضي الله عنہما وويل : بېشکه ته ترمور د نبي صلى الله عليه وسلم په حضور کي زيات حاضر وي او په حديثونو زيات پوهه يې. ⁽¹¹⁹⁾

ددې سره سره ابو هريره رضي الله عنه فرمايي : زه هره ورځ دولس زره واره استغفار وایم. دده سره يوتار و چي زرغوتي ورکړل سوي وي (د تسبوح په څېر) دشپې به تر هغه وخته پوري نه بیده کېدئ ترڅو چي دغه غوتي به يې په سبحان الله نه وي پوري کړي. ⁽¹²⁰⁾

۷ - د مسیلمة کذاب وژل او د قرآن جمعه کول

د نبي صلى الله عليه وسلم د وفات څخه وروسته د مسیلمة کذاب پر خلگو باندي اثر پر زياتېدو سو(ده ده نبي صلى الله عليه وسلم په ژوند کي د نبوت دعوه کړې وه) څرنګه چي په عربو کي د دين څخه او بښتل په زور سره شروع سوه نوله وجهي يې دی نور هم طاقتور سو. حضرت ابو بکر رضي الله عنه دده سره جنگ وکړی الله تعالى

(119) مسند احمد

(120) تذکره

اسلام ته برلاسی ورکړی او مسیلمه ووژل سو مگر په دې جنگ کې د اصحابانو ﷺ یوه لویه ډله هم شهیدان سوه خصوصاً د قرآن کریم د حافظانو یوه ډله هم شهیدان سوه .

حضرت عمر **AA** د ابوبکر **AA** حضور ته ورغلی او ورته وې ویل: په دې جنگ کې قاریان ډېر شهیدان سوه که چیرې په دغه ډول په یوه یادو و جنگو کې نور حافظان هم شهیدان سي نو د قرآن کریم ډېر و برخو د ضائع کېدو و ویره ده نو د قرآن کریم په یوځای کې ولیکه چې وساتل سي حضرت ابوبکر **AA** ورته ویل: ته څنگه په یوه داسې کار کې دلوري کوي چې نبی ﷺ نه دی کړی. حضرت عمر **AA** پر دغه خبره باندې ټینګار کوی او داړتیا څرګندونه یې کول په آخر کې د حضرت ابوبکر **AA** نظر هم ورسره برابر سو نو حضرت زید بن ثابت **AA** یې راوغوښتی (چې قصه یې په یوولسم باب اتلسم شمېره کې راوانه ده) زید **AA** فرمایي: زه د حضرت ابوبکر **AA** و حضور ته ورغلم چې عمر **AA** هم تشریف درلودئ حضرت ابوبکر **AA** خپلې خبرې او د عمر **AA** ټولې خبرې راته بیان کړې وروسته یې وفرمایل: (اې زیده **AA**!) ته ځوان او د عقل څښتن یې پرتا باندې هېڅ ډول بدګمان نسته د دې ټولو خبرو سره ته د نبی ﷺ په زمانه کې دو حیو لیکونکی پاته سوی یې نولدي و جهې دغه کار هم ته وکړه دخلگو څخه قرآن کریم راجمعه کړه او یوځای یې نقل کړه حضرت زید بن ثابت **AA** فرمایي: په الله ﷻ قسم کوم که ابوبکر **AA** ماته امر کړی وای چې فلا نی غرونږه او ودي خوا ته یې رابدل کړه ماته به تردغه کار آسانه وای. ما ورته وویل: تا سو څنگه داسې کار کوی چې نبی ﷺ نه دی کړی دوی مبارکانو به زه وپوهولم. (یعنې قناعت به یې را کړئ) په یو حدیث کې راغلي دي چې حضرت ابوبکر **AA** و زید **AA** ته وفرمایل: که ته د عمر **AA** ملګرتیا وکړې نوزه به هم ددغه کار حکم درکړم او که یې نه کوي نوزه هم ددغه کار اراده نه کوم زید بن ثابت **AA** فرمایي: چې ډېر و خبرو وروسته الله ﷻ زما سینه ودي لوري ته خلاصه کړه چې قرآن کریم دي یوځای جمعه کړل سي نو ما هم دامر په عملي کولو کې دخلگو څخه قرآن کریم

راجمعه کړې چې جلا ، جلا ليکل سوی او هغه قرآنکريم مي هم راجمعه کړی چې د اصحابانو ﷺ په سينو کي ساتل سوی و د ټولو لټه مي وکړه او سره يوځای مي کړی. (۱۲۱)

فايده: د دې قصې څخه لومړی د معلوميرې چې دوی مبارکان د نبی ﷺ د تابعدارۍ دومره پابنده وه چې د غره بدلول ورته اسانه کار و تر داسي کار چې نبی ﷺ نه وو کړی. د دې دومري اخلاص په نتيجه کي الله ﷻ د يوه داسي کتاب جمعه کېدل چې د دين بنسټ دئ د دوی په عملنامو کي ايښي دئ. بيا حضرت زید AA د قرآنکريم په جمعه کولو کي دومري احتياط کاوه چې هيڅ آيات به يې د ليکلو پرته نه اخيستي (بلکي داسي آيات به يې په ليکلي ډول اخيستي) چې د نبی ﷺ په زمانه کي به ليکل سوی و دغه آيات به يې دنور سره يوځای کوی بيا به يې د حافظانو دلوستلو سره کاتي. (چې ليکلي آيات او د يادسوي آيات خوف فرق نسته) څرنگه چې قرآنکريم په جلا - جلا ځا يو نو کښي ليکل سوی و په همدغه وجه يې په پيدا کولو کي څه ستړيا او زحمت و مگر ټوله قرآنکريم پيدا سو. ابي بن کعب AA چې نبی ﷺ په خپله د قرآنکريم زيات پوه ورته ويلي و د قرآنکريم په جمعه کولو کي يې د زید بن ثابت AA مرسته کول. په داسي زحمتونو سره قرآنکريم دغه مبارکوانسانانو تر ټولو لومړی جمعه کړی.

۸- د حضرت ابن مسعود AA د حديث په روايت کي احتياط

حضرت عبد الله بن مسعود AA د نومو توواصحابانو څخه دئ ، دهغه اصحابانو د ډلي څخه دئ چې فتوي ورکونکي وه او د اسلام په پيل کي مسلمانان سوی وه او د حبشې هجرت يې هم کړی و په ټولو غزاو کي يې د نبی ﷺ سره گډون کړی و د خاص خدمت په وجه د صاحب النعل

(خپلو والا) ، صاحب الوساده (بالنسبت والا) صحاب المظهرة (داوداسه ابووالا) لقبونه ورکړي سوي دي ځکه د نبي ﷺ زيات خدمتونه ده ته سپارل سوي وه رسول الله ﷺ دده په اړه داهم فرمايلي دي: دمشقوري پرته که مي څوک امير ټاکي نو عبد الله بن مسعود به امير ټاکم . نبي ﷺ ده مبارک ته فرمايلي وه چې تاته هروخت دراتلو اجازه ده په بل ځای کي رسول الله ﷺ فرمايلي دي: څوک که غواړي چې په هغه ډول قرآن کریم ولولي چې نازل سوی دئ نو عبد الله بن مسعود AA په طريقه دي بې ولولي نبي ﷺ فرمايلي دي: ابن مسعود AA چې کوم حديثونه بيان کړي هغه رښتيا بولي ابو موسی اشعري AA فرمايلي دي: مورچي کله د يمن څخه راغلو نو تر ډېره وخته پوري مو ابن مسعود AA داهل بيتو څخه گڼي ځکه د رسول الله ﷺ په کور کي دده او دمور تگ اوراتگ دومره زيات و لکه دوی چې بې دکور خلک وي. (122)

خود دې ټولو سره سره ابو عمرو شيباني AA فرمايلي دي چې زه د ابن مسعود AA سره يو کال و اوسېدم ما هېڅ کله دی نه وليدئ چې د يوې خبري نسبت دي بې رسول الله ﷺ ته کړي وي که به بې نسبت رسول الله ﷺ ته کوی نو پر بدن به بې رپېدل راغله. عمر بن ميمون AA وايي چې زه تر يو کاله پوري د هري پنجشنبې په ورځ ابن مسعود AA ته ورتللم ماهيڅ کله دده څخه داسي خبره وانه ورېدل چې ده بې و رسول الله ﷺ ته نسبت کړي وي يوازي يوه ورځ بې حديث بيانوی پر ژبه بې راغلل چې نبي ﷺ وفرمايل نو بدن بې ورپېدئ په سترگو کي بې اوبنکي راغلې رگونه بې وپرسېدل او دا بې وويل انشاء الله هم داسي به بې ويلي يا به بې دې ته نژدې ويلي وي او يا به په دغه ډول و ، يابه ددې وينا څخه يو څه کم او يا به بې يو څه زيات فرمايلي وي. (123)

فايده: د اصحابانو مبارکاتو ﷺ د حديثونو په اړه احتياط و ځکه رسول الله ﷺ فرمايلي دي : څوک چې پر ما باندې درواغ ووايي نو خپل ځای دي په اور ددوخ کي تيار کړي . دوی مبارکان

(122) بخاري

(123) مقدمه او جزمسند احمد

ددې ويري څخه چې درواغ پر رسول الله ﷺ راڅخه ونه ويل سي نوهره مسئله به يې در رسول الله ﷺ د وينا او حالاتوسره برابره بيانول خودابه يې نه ويل چې دادر رسول الله ﷺ وينا ده ځکه دوی مبارکان و بر بدل چې داسي نه جي پر رسول الله ﷺ باندي درواغ وويل سي ددوی په وړاندي که مورخپل ځانونه پر تله کړو نو بې شمېره بې خبرني حدیثونه بيانو یوه ذره هم نه و بربرو حال داچې د نبی ﷺ ولوري ته دخبري دنسبت کولو اورانقلولو کار یوه لویه ذمواړي ده. حنفي فقه هم زیاته د عبد الله بن مسعود AA ته د وينا و څخه اخیستل سوي ده.

۹- و حضرت ابودرداء AA ته دیوه حدیث لپاره دمدينې څخه ودمشق ته ورتلل

کثير بن قيس وايي چې زه د دمشق په مسجد کي د ابودرداء AA سره ناست وم چې یوسړی ابودرداء AA ته راغلی او ورته وې ويل چې زه دمدينې څخه دیوه حدیث لپاره راغلی يم ما اوربدلي دي چې تا هغه حدیث در رسول الله ﷺ څخه اوربدلی دی ابودرداء AA پوښتنه ځني وکړه چې د تجارت خودي څه کار نه و؟ هغه سړي ورته وويل: یا، بیا ابودرداء AA ترې وپوښتل: بل څه مقصد خودي نه و؟ سړي ورته وويل: یا، یوازي د حدیث د زده کړي لپاره راغلی يم ابودرداء AA ورته وويل: ما در رسول الله ﷺ څخه اوربدلي دي چې څوک د علم لاسته راوړلو لپاره ځي الله ﷺ دهغه کس لپاره د جنت لاره اسانه کوي، ملائکي خپل وزرونه د علم د زده کونکي دخوښۍ په موخه غوړوي او د طالب العلم لپاره د آسمان او مځکي او سپدونکي دمغفرت غوښتنه کوي ترداسي بریده چې ماهيان په اوبو کښي طالب العلم ته دمغفرت غوښتنه کوي. د عالم ارزښت پر عبادت کونکي باندي داسي دئ لکه د سپوږمۍ ارزښت پر ستورو باندي. علماء دانبيآؤ

وارشان دي ، انبياء خپل وارشان د مال او شتمنی نه جوړوي بلکې خپلو وارشانو ته علم پرېږدي څوک چې علم لاسته راوړي هغه لوی دولت لاسته راوړي. (124)

فايده: حضرت ابودرداء رضي الله عنه په هغه اصحابانو کې دئ چې په فقه کې پوهېدئ او دته حکيم الامت (دامت پوه) ويل سوي دي. ده مبارک فرمايلي دي: مادني ﷺ د نبوت په وخت کې تجارت کاوه د مسلمانېدو وروسته مي وغوښتل چې تجارت او عبادت دواړه وکړم خودواړه نه سره کېده نو تجارت مي پرېښودئ او س مي زړه داسي دئ: که چيري د مسجد په دروازه کې مي دکان وي يولمونځ هم نه راڅخه قضا کېږي ، دورځي څلوېښت ديناره وگتيم او بيا يې صدقه کړم لامي هم تجارت نه خوښيږي. يو چا پوښتنه ځني وکړه: چې ولي دي داسي تجارت نه خوښيږي چې لمونځ هم نه درڅخه قضا کېږي او هره ورځ دومره گټه هم کوي بيا يې ﷺ په لاره کې څرځوي؟ ده مبارک په جواب کې ورته وويل: حساب خو غواړي. ابودرداء رضي الله عنه دا هم فرمايلي دي چې زه د مرگ سره مينه لرم ددې لپاره چې دخپل بادار سره ملاقات وکړم ، د مسکن سره مينه لرم د عاجزۍ لپاره ، او دناروغۍ سره مينه لرم ددې لپاره چې گناه مي و مينځل سي. (125)

په پورتنۍ قصه کې (تاسو وليدل) چې يو صحابي د يوه حديث لپاره دومره لوی سفر کړي و ددوی مبارکانو لپاره د حديثونو په لاسته راوړلو کې سفر څه گران کار نه و د يوه حديث دا ورېدل او زده کولو لپاره ډېر لري سفر کول دوی مبارکانو ته اسانه و. شعبي رضي الله عنه يو مشهور محدث دئ دکوفي او سيدونکي دئ يوه ورځ يې خپل شاگرد ته يو حديث وايه او بيا يې ورته وويل واخله دا حديث دي په خپل کور کې مفت (ورپا) په لاس درغلی که نه نو ددغه يوه حديث لپاره به دي هم مدينې منورې ته سفر کاوه ځکه په لومړيو کې د حديثونو خزانه مدينه منوره وه. د علم سره مينه لرونکو حضراتو د علم لاسته راوړلو لپاره ډېر لوی او اوږده سفرونه کړي دي

(124) ابن ماجه

(125) تذکره

سعید بن المسیب رضی اللہ عنہ یو نوموتی تابعی دئ ، دی مبارک فرمایي: زه دیوه حدیث شریف لپاره خو ورځي او شپې پیاده (پلي) تللی یم امام الائمه امام بخاری رضی اللہ عنہ په سنه ۱۹۴هـ کې پیدا سوی دئ په سنه ۲۰۵هـ کې یعنی دیو ولسو کالو په عمر یې د حدیثو د علم لوستل شروع کړي دي. عبد الله بن مبارک رضی اللہ عنہ ټول کتابونه په کوچنوالي یاد کړل کوم حدیثونه چې په خپل ښار کې لاسته ورتلل هغه یې زده کول بیایي په سنه ۲۱۲هـ کې سفر پیل کړی دده مبارک پلار وفات سوی و دی یتیم و په سفر کې یې مور ورسره ملگري وه. د سفر د پیل څخه وروسته یې بلخ، بغداد، مکې مکرّمې، بصرې، کوفې، شام، عسقلان، حمص او دمشق ښارونو ته سفرونه وکړل او هر ځای چې به د حدیثو زخیره لاس ته ورتله په لاس یې راوړل په داسې کشر توب کې د حدیثو استاذ سو چې پرمخ یې د بېرې و بښته نه و دی مبارک وایي: زه د اتلس کالو وچي ماد اصحابانو او تابعینو د فیصلو نومی کتاب جوړ کړی. حاشد رضی اللہ عنہ او دده یو ملگري وایي چې مور به د امام بخاری رضی اللہ عنہ سره یو ځای استاذ ته ورتلو ما او ملگري به لیکل کول خو امام بخاری رضی اللہ عنہ به داغسي چوپ ناست و یو وخت مور ورته وویل: ته خو داغسي وخت تېروي؟ ده جواب رانه کړی مور په تکرار سره دغه سوال ځني وکړی ده مبارک راته وویل: زه مو ډېر تنگ کړم راوړی تاسو څه لیکلي دي مور خپله لیکنه راوړه چې شا وخوا پنځلس زره (۱۵۰۰۰) حدیثه کېدل ده مبارک دغه ټوله حدیثونه په یاد راته وویل مور بېخي ورته حیران سو.

۱۰- د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ و یو انصاري ته ورتلل

حضرت عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہ فرمایي: ما یو انصاري ته وویل: نبی صلی اللہ علیہ وسلم خو وفات سو تر اوسه پوري د اصحابانو یوه لویه ډله موجوده ده راځه ددوی څخه په پوښتنو مسئلې یادي کړو انصاري راته وویل: ددومره ډېرو اصحابانو په شتون کې به تاته خلگ د مسئلې پوښتلو لپاره

راڻي؟ لنڊه ڊا چي هغه انصاري همت نه وکړي خوزه د مسئلو په زده کړه پسي روان سوم کله چي به زه خبر سوم چي فلاني صحابي فلاني حديث د رسول الله ﷺ څخه اورېدلی دئ زه به ورتلم او څېړنه به مي ځني کوله. ماته دمسائلو ډېره لويه زخيره د انصارو څخه لاسته راغله ځينو خلکو ته به ورغلم نو معلومه به سوه چي بيده دئ نو خپل پتو به مي په دربندي کښېښودئ هلته به کښېناستم که څه هم د باد او دوړو له امله به خاوري زما پر خوله او بدن باندي بادېدلې خو مابه انتظار کاوه کله چي به هغه را کښېناستی نو کومه خبره به چي مابه ځني زده کول هغه به مي ځني وپوښتل هغه سړي به راته وويل: ته دنبي ﷺ د اکا زوی يې تاوولي دومره تکليف ايستلی دئ؟ زه به درغلی وای مابه ورته وويل: زه د علم حاصلونکي يم او د علم حاصلونکی دراتلو مستحق وي. ځينو اصحابانو رضي الله عنهم به زما څخه پوښتنه وکړه چي دڅه وخت څخه ناست يې؟ مابه ورته وويل د ډېرو وخت څخه ناست يم. هغه سړي به راته وويل: تا بد کول ولي دي خبر نه را کوئ؟ مابه ورته وويل: زما زړه نه غوښتل چي تاسو زما په وجه د خپلو اړتياو د خلاصېدو مخکي راسی آخر داسي وخت راغلی چي خلگ به ماته راجمعه سول ددې لپاره چي علم راڅخه زده کړي. بيا هغه انصاري صاحب وويل: افسوس دغه هلک ترمور ډېر هوښيار و. ⁽¹²⁶⁾

فايده: دا هغه شی دی چي په وجه يې عبد الله بن عباس رضي الله عنه ته يې د (حبر الامة) او د (بحر العلم) لقبونه ورکړي دي. کله چي دی مبارک وفات کېدی نو په طائف کي يې تشریف درلودئ د جنازې لمونځ حضرت محمد صلى الله عليه وسلم ورکړی چي د حضرت علي کرم الله وجهه زوی و او وې فرمايل: نن ددې امت امام رباني رخصت سو. حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنهما فرمايي: د قرآن کريم د آياتونو د شان نزول په پېژندلو کي عبد الله بن عباس رضي الله عنه تر ټولو ممتاز و حضرت عمر رضي الله عنه به ده ته د علماؤ په خاص صف کي ځای ورکاوه دا ټوله دده د قرباني نتيجه وه که نه نو دی چي د خپلي

صاحبزادگۍ په گمان او سبدي (يعني دا چې زه د رسول الله ﷺ د اکا زوی يم) چيرې دې لوی مقام ته رسېدای سواي په خپله د آقاي نامدار حضرت رسول اکرم ﷺ ارشاد دئ چې فرمايي: د کوم چا څخه چې علم حاصلوی د هغه په مخ کي عاجزي کوئ په بخاري شريف کي د مجاهد ﷺ څخه نقل سوی دئ: چې څوک په علم او زده کړه کي شرم يا کبر کوي علم لاسته نه سي را وړلای حضرت علي ﷺ فرمايي: څوک چې ما ته يو حرف را وښيي هغه زما با دار دئ دده څوښه ده چې ما ازادوي که مي غلاموي.

يحيي بن کثير ﷺ فرمايي: علم په ارامتيا او استراحت سره نه حاصلېږي. امام شافعي ﷺ فرمايي: څوک چې د مينې پرته او ياپه بې پروايۍ سره علم حاصل کړي دغه کس نه سي کامياب کېدلای څوک که علم په عاجزۍ او داپتيا په ډول لاسته راوړي کاميابه کېدای سي. يحيي بن مغيره ﷺ يولوی محدث دئ، دی مبارک فرمايي: موربه د استاد څخه داسي وېرېدو لکه څوک چې دپاچا څخه وېرېږي: امام بخاري ﷺ دده په اړه وايي: ده مبارک به د محدثينو دومره احترام کاوه چې ما دبل چادومره احترام نه دئ ليدلی. امام ابويوسف ﷺ فرمايي: مادمشرانو څخه اورېدلي دي چې څوک د استاد احترام نه کوي هغه نه سي کاميابه کېدای. په پورتنۍ قصه کي د عبدالله بن عباس ﷺ ديوې خوا د استادانو احترام او دهغوی په وړاندې عاجزي معلومېږي د بلې خوا دده مبارک د علم سره مينه او شوق معلومېږي د چا څخه چې به يو حديث وو دی به په خبرسو دستي به ورتلی هغه حديث به يې زده کوی که هر څومره تکليف او زحمت پکښې وای. اصلي خبره دا ده چې څو تکليف پر ځان نه يوسي علم خوڅه کوي بلکي يو کوچنی شی هم لاسته نه سي راوړای دايو مشهور متل دئ چې وايي: (مَنْ طَلَبَ الْعُلَى سَهَرَ الْيَالِي). (اليايي)

يعني څوک که لوړې مرتبې غواړي نو شپې به روڼوي

متفرقي علمي کارنامي

حارث بن يزيد ، ابن شبرمة ، قعقاع او مغیره رضي الله عنه څلور اصحابان وه دوی مبارکانوبه دماخستن تر لمانځه وروسته يو علمي بحث شروع کړی دسهار تر اذانه پوري به يو هم نه جلا کېدئ. ليث بن سعد رضي الله عنه فرمایي: امام زهري رضي الله عنه به دماخستن دلمانځه څخه وروسته په اوداسه باندي دحدیثونو سلسله شروع کړه دسهار تر اذانه به یې ورسول. (127)

(دارمي) دراوردي رضي الله عنه وایي: امام ابو حنیفه رضي الله عنه او امام مالک رضي الله عنه ماولیدل چي دماخستن تر لمانځه وروسته یې په یوه مسئله کي بحث شروع کړی پرسهار سو او هلته یې دسهار لمونځ وکړی هغه هم داسي مسئله وه چي ملامتول نه وه پکښي. (128)

ابن فرات بغدادي رضي الله عنه چي کله وفات سو اتلس ۱۸ صندوقه کتابونه ځني پاته سوه چي په دغه کتابو کي یې اکثره په خپل قلم لیکلي وه ستره خبره لاداده چي دمحدثينو په آند دنقل په صحت او بنه والي کي دده لیکل سوی بنه دلیل دئ. ابن جوزي رضي الله عنه یونوموتی محدث دئ دده مبارک پلار دده په درې کلنی کي وفات سو ده مبارک دیتیم والي په حالت وده وکړه. مگر دتکلیف ایستلو یې دا حال و چي دجمعې دلمانځه پرته به بل چيري دکور څخه ليري نه تلی یوه ورځ یې پر منبر وویل: مایه دغه خپلو گوتو دوه زره (۲۰۰۰) جلده لیکلي دي په دې کي تر دوه نیم سوه (۲۵۰) کتابونو زیات دده خپل وه. څلور برخي لیکل روزانه دده عادت و. ددرس یې داسي حالت و چي په یو وخت کي دده شاگردان سل زره اټکل سوي دي. امیران ، پاچاهان او وزیران به دده ددرس په مجلس کي حاضره وه.

(127) دارمي

(128) مقدمه

ابن جوزي رحمته الله عليه فرمايي: سلو زرو ۱۰۰۰۰۰ کسانو زمالاس نيوې کړې دئ او شل زره زما په لاس مسلمانان سوي دي. ددې سره چي د شيعه گانو زور و ده مبارک ډېر تکليفونه پرځان تېر کړي دي. ⁽¹²⁸⁾

ده مبارک د حديثو د ليکلو په وخت کي قلمونه تراشل هغه تراش سوی پسپل يا هغه براده يې سره يوځای کول کله چي وفات کېدئ نو وصيت يې وکړې چي په دغه تراشنو (برادې) سره زما د غسل اوبه تودې کړې ده مبارک دومره قلمان استعمال کړي وه چي يوازې تراشني يې دومره زياتي وې چي دده مبارک دمړيني وروسته يې دده د غسل اوبه په تودې کړې يوڅه تراشني لاپاته سوې.

يحيي بن معين رحمته الله عليه يو نوموتي استاذ دئ، دی مبارک وايي: ما په خپلو لاسونو لس سوه زره ۱۰۰۰۰۰ حديثونه ليکلي دي.

ابن جرير طبري رحمته الله عليه يو مشهور مؤرخ دئ، دی مبارک د اصحابانو او تابعينو په حالاتو بڼه خبر دئ تر څلوېښتو کالو پوري يې هره ورځ څلوېښت پاڼي ليکل عادت و و دده مبارک دوفاات وروسته دده شاگردانو حساب وکړې څومره پاڼي چي ده په ژوند کي ليکلي وې د بالغ کيدو څخه تر وفات پوري يې ټولې پاڼي جمعه کړې بيا يې دده پر ژوند و و بشلې نو پر ورځ باندي څوار لس پاڼي راووتې. دده د تاريخ طبري نومي کتاب مشهوره دئ په عمومي ډول تر گوټو کيداى سي کله چي ده د تصنيف اراده وکړه نو د څلگو څخه يې وپوښتل چي د ټول عالم تاريخ ليکل به تاسو خوشحاله کړي؟ څلگو پوښتنه ځني وکړه چي اندازه به يې څومره وي؟ ده په جواب کي ورته وويل: چي تقريبا ديرش زره پاڼي به راسي څلگو ورته وويل: ددې کتاب د پوره کېدو مخکي به عمرونه ختم وي يعني موږ به مړه سو بيا به بشپړ سي ده ورته وويل: انالله، همتونه تپت سوه

ددې څخه وروسته يې کتاب را لنډ کړی تقریبا درې زره پاڼې سو په همدغه ډول دده تفسیر چې یادونه يې وسوه په عمومي ډول لاسته راتلای سي.

دارقطني رحمته الله علیه د حدیثو یو مشهور مؤلف دی د حدیثو د زده کړې لپاره يې بغداد، بصرې، کوفې، واسط، مصر او شام ته سفرونه کړي دي یوه ورځ د استاد په مجلس کې ناست وو استاد حدیث لوستی ده یوشی د کتاب څخه نقل کاوه یوه ملگري يې نیوکه باندې وکړه چې ته بلې خواته متوجه يې ده ورته وویل: زما او ستا په توجه کې فرق دی ته راوښایه چې استاد تراوسه پورې څومره حدیثونه وویل ملگري يې په فکر کې ډوب سو ده ورته وویل: استاد اتلس ۱۸ حدیثونه وویل لومړی داو دوهم داو په دغه ترتیب يې ټوله حدیثونه سره دسند ه ورته وویل.

حافظ اثرم رحمته الله علیه یو محدث دی، ده مبارک د حدیثو په یادولو کې زیات تمرین کاوه یو ځلي يې حج ته تشریف یوړی هلته حرم ته د خراسان څخه دوه لوی د حدیثو عالمان راغلي وه او په حرم شریف کې يې په جلا - جلا ډول درس ورکاوه وهر یوه ته د زده کونکو یوه لویه ډله ناسته وه دی مبارک د دواړو په منځ کې کښېناستی او د دواړو څخه يې په یوه وخت کې حدیثونه ولیکل. عبدالله بن مبارک رحمته الله علیه یو مشهور محدث دی دده مبارک په علم حاصلولو کې زحمتونه زیات مشهوره دي ده مبارک په خپله فرمایلي دي: چې ما څلور زرو استادانو څخه حدیث زده کړي دي

علي بن حسن رحمته الله علیه وايي: یوه شپه سخت یخ وو زه او ابن مبارک د ما خستن د لمانځه کولو وروسته د مسجد څخه راتلو چې په دروازه کې دیوه حدیث په اړه زما او دده په منځ کې خبرې شروع سوې ما به څه ویل ده به هم یو څه ویل په همدغه ځای کې په ولاړي ولاړ وو چې دسهار اذان وسو.

حمیدي رحمته الله علیه یو مشهور محدث دی نو موږي هغه کس دی چې د بخاري او مسلم حدیثونه يې یوځای کړي دي ټوله شپه به يې لیکل کول دگرمي په وخت کې چې به ډېر تنگ سو نو یوه تالی.

(پيالہ) به يې داو بو څخه ډکه کړه په هغه کې به کنبناستی ليکل به يې کول. د ټولو خلگو څخه به جلا اوسېدئ او شاعر هم و چې دده يو شعر په دې ډول دئ:

لِقَاءِ النَّاسِ لَيْسَ يُفِيدُ شَيْئًا سِوَى الْهَدْيَانِ مَنِ قَبِيلٍ وَقَالَ
فَاقْلَلْ مَنْ لِقَاءِ النَّاسِ إِلَّا لَأَخَذَ الْعِلْمَ أَوْ إِصْلَاحَ حَالِ

ژباړه: د خلگو په ملاقات کې هيڅ گټه نسته دې ځايه خبرو پرته نو د خلگو ملاقات لږ کړئ
ماسوا ددې څخه چې دا ستاذ څخه د علم حاصلولو لپاره خبرې وکړي يا د نفس د اصلاح لپاره
د شيخ سره ملاقات وکړئ.

امام طبراني رحمته الله عليه يو مشهور محدث دئ ډېر کتابونه يې ليکلي دي يو چا دده د کتابونو
ډېروالی وليدئ نو پوښتنه يې ځنې وکړه چې څنگه دي ليکلي دي؟ ده مبارک ورته وويل:
ديرش کاله مې شپه او ورځ پر بوريا) چتيايي تېر کړي دي. ابو العباس شيرازي رحمته الله عليه وايي:
ماد طبراني رحمته الله عليه څخه درې سوه زره ۳۰۰۰۰۰ حديثونه ليکلي دي.

امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په ناسخ او منسوخ حديثونو کې زياته څېړنه کول کوفه چې په دغه
زمانه کې د علم کور ورته ويل کېده هر څومره محدثين چې پکښې وه ده مبارک د ټولو حديثونو
جمعه کړي وه کله چې به د دباندي څخه يو محدث راغلی نو ده به شاگردانو ته امر وکړي: چې که
دده سره يوداسي حديث وي چې زموږ سره نه وي نو څېړنه يې وکړي. امام ابو حنيفه رحمته الله عليه چې به کله
په يو علمي مجلس کې د يوې مسئلې څېړنه کول په دغه مجلس کې به په حديثو او فقه پوه
خلگ په زيات شمېر ناست وه نو کله به پردغه مسئله يوه مياشت خبرې وسوي وروسته چې به
فيصله وسوه نو هغه به دده مذهب وگرځول سو او وه به ليکل سوه

د امام ترمذي رحمته الله عليه د نامه څخه به څوک ناخبره وي (يعنې هرسړی يې پېژني) د حديثو زيات
يادول دده خصوصي ځانگړتيا وه او د حافظې په توان کې مشهوره و يو وخت دده څخه محدثينو
امتحان واخيستی څلو بڼت داسي حديثونه يې بيان کړه چې مشهوره نه و امام ترمذي رحمته الله عليه د ستي

بيان كړه. امام ترمذي رحمته الله عليه فرمايي: ما يوه ورځ دمکې مکرمي په لاره کبسي داستاذ څخه دوه حدیثونه نقل کړه نابیره دهغه استاذ سره مي ملاقات و سو که څه هم هغه حدیثونه مانقل کړي وه خوومي غوښتل چي داستاذ څخه يې په خپله واورم نو داستاذ څخه مي دويلو غوښتنه وکړه استاذ حدیثونه ويل شروع کړه نابیره داستاذ سترگي زما په لاس کي پر هغه کاغذ ولگېدې چي ماهغه دوه حدیثونه پکبسي ليکلي وه استاذ چي کاغذ وليدی نو دواړه حدیثونه يې وليدل ناراضه سو او ماته يې وويل: ته نه شرميرې چي حدیثونه دي زده دي اود سره دي بيابي په ماهم وايي ما ورته وويل: استاذ! دا حدیثونه ماستا څخه پرلاري واورېدل ته چي هر حدیث ووايي زما دستي په يادوي داستاذ باور نه و سو نور اته وې ويل: ښه ته هغه حدیثونه ووايه چي ما ويلي وي، ما ټوله حدیثونه ورته وويل بيا استاذ راته وويل دا حدیثونه به ستا دپخوا څخه ياد وه ما ورته وويل: استاذ! ته اوس نوي حدیثونه ووايه زه به يې دستي درته ووايم استاذ نوي حدیثونه وويل ما دستي په ياد ورته وويل يوه غلطې مي نه وکړل. دا دپخوانيو محدثينو او علماو زحمتونه وه چي دعلم په لاسته راوړولو او خورولو کي يې گالل چي دهغه ټولو شمېرل هم گران کار دئ.

قرطمة رحمته الله عليه يو محدث دئ چي زيات مشهور نه دئ دده يوشاگرد داؤد رحمته الله عليه وايي: خلگو به دا بو حاتم رحمته الله عليه اوداسي نورو دحافظي بيان کاوه خو ما چي دقرطمة رحمته الله عليه حافظه ليدلې ده بل مي هيڅ چيري دومره حافظه نه ده ليدلې زه يوه ورځ قرطمة رحمته الله عليه ته ورغلم ده راته وويل: په دغه کتابو کي چي دي هريو زړه غواړي راوايې خله زه يې په ياد درته ووايم ما کتاب الاشرية راپورته کړې ده مبارک ددغه کتاب هر باب دسر څخه تر پايه پوري ټوله ووايه په دغه ترتيب يې ټوله کتاب په ياد تېرکړی.

ابوذرع رحمته الله عليه وايي: دامام احمد بن حنبل رحمته الله عليه لس سوه زره ۱۰۰۰۰۰ حدیثونه ياد وه.

اسحاق بن راهويه رحمته الله عليه وايي: ما سل زره حديثونه جمعه کړي دي او د دیرشو زرو ډېر زما په یاد دي. خفاف رحمته الله عليه وايي: اسحاق رحمته الله عليه مور ته يوولس زره حديثونه په یاد وليکل او بيا يې هغه ټوله په ليکل سوي ترتيب په یاد وويل يو حرف يې نه پکښي کم کړی دی او نه يې پکښي زيات کړی دی.

ابوسعبد اصبهاني بغدادی رحمته الله عليه د ابو نصر بغدادی رحمته الله عليه د حديثو د زد کړي لپاره د شپاړسو کالو په عمر بغداد ته روان سو پر لاري يې دده د وفات خبر واورېدئ بي اختياره يې وژړل او په چغو يې وويل: چي ددې استاذ د حديثو سند به بيا د چا څخه ترلاسه کوم. دا هغه وخت کېدای سي چي د يو چا ديو شى سره مينه وي. دده مبارک مسلم شريف ټوله په یاد و او په یاد به يې طالبانوته ليکي. يوولس حجه يې کړي وه کله چي به خوراک ته کښېناستی نو سترگي به يې دا ونکو څخه ډکي سوي. ابو عمر ضرير رحمته الله عليه چي پيدا سوړوند و خو د حديثو په حافظانو کي شمېرل کيږي. په علم فقه، تاريخ او علم ميراث کي يې پوره مهارت درلودئ.

د ابو الحسين اصبهاني رحمته الله عليه بخاري او مسلم دواړه یاد وه بخاري خويې داسي یاد و چي چا به دکوم حديث سند ووايه ده دستي دهغه حديث متن ورته وايه. شيخ تقی الدين بعلبکي رحمته الله عليه په څلورو مياشتو کي مسلم یاد کړی او د جمع بين الصحيحين حافظ و، دکرامت څښتن و، بزرگ و او دقرآنکریم حافظ و. سورة الانعام يې په يوه ورځ په یاد کړی.

ابن السني رحمته الله عليه د امام نسائي رحمته الله عليه مشهور شاگرد دئ د ژوند تر پايه پوري په حديثو کي مشغول و. زوی يې وايي: زما پلار ليکل کول آخريې قلم او مشوانی. کښېنښوده لاسونه يې په دعا پورته کړه په دغه حالت کي مړ سو. علامه ساجي رحمته الله عليه په کوچنيوالي کي د فقه علم لاسته راوړی. بيا په حديثو مشغول و. په هرات کي لس کاله و اوسېدئ د دغه وخت په اوږدو کي يې شپږ واړه ترمذي په خپل لاس وليکي دابن منده رحمته الله عليه څخه يې غرائب شعبه، زده کاوه ابن منده رحمته الله عليه.

په دغه حالت کې دماخستن ترلمانځه وروسته وفات سو. داستاذ علمي مينه د شاگرد تر علمي ميني د درنښت ورپه ځکه د ژوند تر آخري پوري يې درس کاوه.

د ابو عمر خفاف رضي الله عنه سل زره حديثونه په ژبه ياد و. د امام بخاري استاذ عاصم بن علي رضي الله عنه چې کله بغداد ته ورسېدئ نو د شاگردانو دويمه باندې گڼه سوه چې زيات وخت به د شاگردانو شمېر سلوزرو ته ورسېدئ يوه ورځ د شاگردانو اندازه معلومه کړل سوه نو يو سل او شل زره شاگردان وه. ځني وختونه به د حديثو ځني الفاظ څو وار تکرار بدل. دده يو شاگرد وايي چې يو وار (حدثنا ابو الليث) لفظ څوارلس وار تکرار سو بسکاره خبره ده چې څوک يو سل او پنځويشت زرو ته او ازرسوي نو خامخا به ځني الفاظ تکرار پرې.

ابو مسلم بصري رضي الله عنه چې کله بغداد ته ورسېدئ نو په يولوی ميدان کې د درس لپاره کښېناستی او و نفرو به په ولاړه و نورو ته د ليکلو لپاره وويل کول لکه د اختر تکبیرونه چې ويل کېږي د درس څخه وروسته مشاوي. و شمېرل سوې څلويښت زره وي او هغه کسان چې ليکل يې نه کول بلکې يوازي يې اوريدل کول دهغو شمېر ترليکونکو زيات وو.

د فريابي رضي الله عنه په مجلس کې په دغه ډول درې سوه ليکوالان ولاړوه د شاگردانو د شمېر ډېروالي د دغه ليکوالانو څخه معلومېږي چې څومره به زيات وه چې يوازي فتحه ورکونکي درې سوه دي. په دغسې ستړياو تېرولو سره د دغه پاک دين علم تر نن پوري ژوندي دئ.

امام بخاري وايي: د شپږو سوو زرو حديثونو څخه مې د بخاري د حديثونو انتخاب وکړ چې او زره دوه سوه پنځه اويا (۷۲۷۵) حديثونه دي او ده مبارک چې به هر حديث ليکي نو دوه رکعتونه نقل به يې کول بيا به يې حديث ليکي کله چې بغداد ته ورسېدئ نو محدثينو دده څخه امتحان واخيستی په دې ډول چې لس کسان وگمارل سو دغه کسانو ته يې لس، لس حديثونه انتخاب کړل بيا يې الفاظ وربدل کړل بيا يې دده څخه پوښتنه وکړه په غلط ډول به يې حديث ورته ووايه بيا يې ورته وويل زه نه يم خبر چې حديث څه ډول دئ په دغه ډول لسو سره

پوښتنه ځني وکړه ده مبارک په ترتيب سره لومړی و لومړی پوښتوونکي ته وويل: تادا سوال وکړی حديث دي په دې ډول ووايه دا غلط دئ اصل يې داسي دئ. بيا يې دوهم ته ووايه بيا يې دريم ته ووايه په دغه ترتيب يې لسو کسانو ته جواب ووايه او هر سرې ته به يې هغه الفاظ هم ويل چې هغه به اول غلط ويلي وه په دغه ډول يې سل حديثونه دوی ته وويل.

امام مسلم رضي الله عنه د څوارلسو کالو په عمر د حديثو زده کړه شروع کړه او د ژوند ترپايه پوري په دغه حديثو مشغول و. دی مبارک فرمايي: ماد مسلم شريف دپاره د دروسو و زرو حديثونو څخه حديثونه انتخاب کړه او مسلم شريف مي ځني وليکي چې دوولس زره حديثه پکښي دي. امام داود رضي الله عنه فرمايي: ما پنځه سوه زره حديثونه اوربدلي دي په دغه ټولو کي مي څلور زره اته سوه حديثونه انتخاب کړه او سنن ابي داود کتاب مي ځني جوړ کړی.

يوسف مزي رضي الله عنه يو مشهور محدث دئ ، د اسماء رجال (د حديث د نقل کونکو د نومانو) امام دئ اول يې په خپل بناړ کي فقه او حديث زده کړل بيا يې مکې مکرمې ، مدينې منورې ، حلب ، حما ، بعلبک او داسي نورو ځايونو ته سفر و نه وکړل. ډېر کتابونه يې په خپل قلم سره ليکلي دي. تهذيب الکمال يې په دوه سوه ټوکه کي ليکلي دي او کتاب الاطراف يې تر اتياوو جلدو زيات دئ. دده مبارک عادت دا و چې زيات وخت به چوپ و د خلگو سره يې خبري کمي کولې زيات وخت به په کتاب مشغول و ، د حسد کونکو له وجهي دښمني ورته پېښه سوه خوده د هيجا څخه بدله نه واخيسته. ددې مبارکانو حالات او قصې بيخي ډېري دي د ټولو ليکل لوی ، لوی کتابونه هم نسي کولای خودلته مي دوې درې قصې د نمونې په ډول ددې لپاره راوړي چې دا د حديثو علم چې ديارلس سوه کاله وروسته داسي پياوړی دئ ، ددې لپاره څومره تکليفونه ايستل سوي دي او په څومره قرباني سره ساتل سوی دي او کوم خلگ چې د علم لاسته راوړلو دعوي کوي او ځانته طالب العلمان وايي هغه ددې علم لپاره څومره خوارۍ تېره وي آيا په هغه ډول دي که يا ؟ او که صرف وخت تېرول دی ؟ او که چېرې مور په

آرامی، استراحت، عیش او عشرت ژوند غواړو او د دنیا په کارنو کې مشغول اوسو او دا موفکروي چې د نبی ﷺ د دین او حدیثو حفاظت کوونکي یو نو دا د (این خیال است و محال است و جنون) پرته بل شی نه دئ.

(یعني دا داسي یو فکر دئ چې شونی نه دئ اولیونتوب دئ) (130)

نهم باب

دنبی ﷺ فرمانبرداري، حکم منل او دا کتل چې د نبی ﷺ منشاء مبارکه څه ده؟ که څه هم د اصحابانو هر کار دنبی ﷺ په تابعداري کې و او د تېرو قصو څخه هم دا خبره معلومېږي خو دلته یو څو قصې بیانوو چې موږ د خپلو حالاتو سره په دې باب سره په خصوصي ډول مقابله وکړو او وگورو چې موږ د الله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ فرمانبرداري ترکومي اندازې پوري کړې ده، کوم چې زموږ خلگ په دې هیله دي چې هغه ترقي او نصرت به موږ ته راسي لکه دوی مبارکانو ته چې راغلی و که زموږ خلگ رښتیا ددې هیله لري نو په هغه ډول دي ژوند اختیار کړي لکه دوی چې وکړی او دنیا ته یې وښودئ.

۱- د حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص ۸۸ پتو سوخل

(130) نوموړی بیت په پوره ډول داسي دی . هم خدا خواهی هم دنیا خواهی هم بنون — این خیال است و محال است و جنون .
ژباړه : هم خدای غواړی هم دنیا غواړي هم زامن غواړي دا یوازي خیال دی امکان نه لري اولیونتوب دی په پورته موضوع کې شیخ وفرمایل : چې څوک داسې په عیش او عشرت کې علم لاسته راوړل غواړي دا داسي دی لکه څوک چې خدای ، دنیا او زامن ټوله غواړي لکه هغه چې لیونتوب دی په داسي ډول علم لاسته راوړل هم لیونتوب دی . ژباړن

حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه فرمايي: چې موز يو وار د نبي صلى الله عليه وسلم سره په سفر کي ووزه د نبي صلى الله عليه وسلم حضور ته ورغلم پر ما باندي يو پتو و چې په کسم (ژړ ډوله رنگ) باندي لږ رنگ سوی و نبي صلى الله عليه وسلم چې پتو وليدئ نو ماته يې وويل: دا دي څه شی پر ځان اچولی دئ؟ ما د نبي صلى الله عليه وسلم ددې پوښتنې څخه دده مبارک د ناخوښۍ اثرات معلوم کړل دستي کورته ولاړم په کور کي ښځو په نغري کي اور بل کړی و ما پتو په اور کي واچوی. دوهمه ورځ چې راغلم نبي صلى الله عليه وسلم راته وويل: هغه پتو دي څه کړئ ما ورته قصه وکړه ده مبارک راته وويل: ولي دي ښځو ته نه ورکاوئ د ښځو لپاره خو يې پروا نه کول. ⁽¹³¹⁾

فايده: که څه هم د پتو سوځولو اړتيا ځونه وه خو د چا په زړه کي چې د چا د ناخوښۍ او ناراضۍ گذار سوی وي هغه ددې هم نه وي جوگه چې لږ فکر وکړي چې آیا ددې پتو لپاره يوه بله لاره هم سته که يوازي له منځه وړل دي. البته زما په ډول نالايقه چاته به نو خدای خبر څومره فکرونه وړلو بدلې وای چې د نبي صلى الله عليه وسلم ناراضي څومره اندازه ده او پوښتنه به مي کړي وای چې بله لاره هم لري دا جازې لپاره که يا؟ نبي صلى الله عليه وسلم خو پوښتنه کړې ده منع خو يې نه ده کړې او داسې نور.

۲- د يو انصاري خپله ودانۍ نړول

نبي صلى الله عليه وسلم يوه ورځ د کور د باندي تشریف وړی و چې وي ليدل يو گنبد لورپه لورپه جوړه سوې ده دملگرو څخه يې پوښتنه وکړه چې دا څه شی دئ؟ ملگرو ورته وويل: دا فلاني سړي گنبد

جوړه کړې ده نبي ﷺ چوپ سو . يو بل وخت هغه انصاري د نبي ﷺ و حضور ته ورغلی نبي ﷺ ته يې سلام ووايه نبي ﷺ مخ ځني واروی انصاري فکر وکړې چې بسايي د نبي ﷺ نه وي فکر سوی بيا يې سلام ورته ووايه نبي ﷺ بيا هم جواب نه ورته ووايه انصاري ددې زغم نه سوای کولای دستي يې دانستو اصحابانو ﷺ څخه پوښتنه وکړه او څېړنه يې وکړه چې ولې زه د نبي ﷺ په نظر نه ورځم ؟ اصحابانو ﷺ ورته وويل : نن نبي ﷺ دباندي تللی و ستا گنبده يې وليده بيا يې پوښتنه وکړه چې دا دچا ده ؟ انصاري چې دا واورېدل دستي ولاړی هغه گنبده يې ونړول داسي يې د مخکي سره سمه کړه چې هيڅ نښان يې نسو پاته او بيا يې داهم ونه کړه چې راغلی وای او نبي ﷺ ته يې ويلې وای چې ستا د ناخوښۍ له وجي مي گنبده ونړول ، نابيره نبي ﷺ په خپله هلته تېرېدئ نو وې ليدل چې گنبده نسته پوښتنه يې وکړه ، اصحابانو ﷺ ورته وويل : څو ورځي مخکي چې تاسو دده څخه مخ اړولی و ده زمونږ څخه پوښتنه وکړه ، مونږ ورته وويل : نبي ﷺ ستا گنبده ليدلې ده دی ولاړی هغه گنبده يې بيخي ونړول. نبي ﷺ وفرمايل هره آبادي د سړي لپاره عذاب دئ مگر هغه آبادي نه چې دستختي اړتيا او مجبوری لپاره وي. (132)

فايده: دا دپوره مينې خبري دي ، دوی مبارکانو داهم نه سوای زغملای چې درسول الله ﷺ مخ مبارک غمجن وويني تر خپل ځان يې رسول الله ﷺ گران بلی ، دغه مبارک صحابي خپله گنبده ونړوله بيا يې داهم نه کول چې د نړېدو وروسته راغلی وای او رسول الله ﷺ ته يې ويلې وای چې ستا د خوشحالی په موخه مي گنبده ونړول بلکه نبي ﷺ چې کله په پېښيدونکي ډول هلته ولاړی په خپله يې ولیدل. نبي ﷺ ته پر آبادی باندي پيسې مصرفول په خصوصي ډول ناخوښه کار و په ډيرو احاديثو کي ددې بيان راغلی دئ. په خپله د نبي ﷺ د بيبيانو خوني دخرما د بناخونو کوډلي وې او د دروازو پردې يې د گونيو څخه جوړي وې

ددې لپاره چې د پردی سرې نظر دننه ولاړ نسي. يو ځل نبي ﷺ يو ځای په سفر تللی و او ام سلمې ﷺ ته يو څه مال په لاس ورغلی نو دې مبارکي خپله خونه د خرما وو د لښتو پر ځای په اومو خښتو جوړه کړه نبي ﷺ چې کله وليده نو دې ته يې وويل: دادې څه کړې دي؟ دې مبارکي ورته وويل: په هغه خونه کې د بې پردگۍ شک و، نبي ﷺ وفرمايل: بدترين شی پر تعمير باندې پيسې خرڅول دي. عبدالله بن عمر ﷺ فرمايي: يوه ورځ ما او زما مور د خپل کور ديوال سماوی چې ډېر خراب سوی و نبي ﷺ چې وليدئ نوراته وې فرمايل: مرگ ددې دېوال ترنږېدو ډېر نژدې دی. (133)

۳- د اصحابانو سره پتوان راکښته کول

حضرت رافع AA فرمايي: يوه ورځ مور د نبي ﷺ سره په سفر کې و او زموږ په اوبنانو کې پتوان پراته وه چې په دغه پتوانو کې سور رنگه تارونه وو نبي ﷺ وفرمايل: زه پوهيږم چې دغه سوروالی پر تاسو غالبه کيږي نبي ﷺ چې دا ارشاد وفرمايه موږ په داسې وېره کې وغورزېدو چې اوبنان يوې خوا اوبلي خواته و تنبته بدل او موږ د ستي داوبنانو څخه پتوان راکښته کړه. (134)

فايده: اصحابانو مبارکانو ﷺ ته په ژوند کې داسې پېښو اهميت نه درلودئ البته زموږ د ژوند په لحاظ سره و داسې پېښو ته حيرانتيا کيږي ځکه د اصحابو کرامو ﷺ عام ژوند هم داسې و، د حدیبي صلح چې په لومړي باب دريمه قصه کې يې بيان و سو په دغه صلح کې عروة بن مسعود د کافرانو لخوا و مسلمانانو ته قاصد راغلی و ده د مسلمانانو ژوند په غور سره تر نظر تېر کړی کله چې مکې ته ولاړی و کافرانو ته يې وويل: زه و لويو- لويو پاچاهانو ته د

(133) ابوداؤد

(134) ابوداؤد

قاصد په توگه تللی يم لکه د فارس، روم او حبشې پاچاهانو سره چې مي ليدلي دي ماد هيڅ پاچا په دربار کي د درباريانو دومره درنښت نه دی ليدلی چې خپل پاچا ته يې ورکوي لکه د محمد ﷺ ملگري چې محمد ﷺ ته تعظيم کوي. هيڅکله دده بلغم و محکي ته نه پرېږدي بلکي هر يوه ته چې په لاس ورسې دستي يې پر مخ او بدن مږي، کله چې دی ﷺ د يوشی امر کوي نو ټول ملگري يې تلوار کوي چې هغه کار وکړي. کله چې هغه اودس کوي نو دا داسه د اوبو اخیستلو لپاره ټوله تلوار کوي چې پر بدن يې ومږي د تلوار بڼه يې داسي وي چې گویا دوی به په خپلو منځو کي جگړه کوي. او کله چې هغه خبري کوي نو ټوله چوپ سي هيڅوک دده د درنښت له وجهي دده لوري ته پورته نه گوري. (135)

۴- د حضرت وائل ۸۸ د ذباب په لفظ سره وېنسته پرېکول

وائل بن حجر ۸۸ فرمايي: زه يوه ورځ د رسول الله ﷺ حضور ته ورغلم زما د سروېنستان ډېر غټ سوي وه کله چې زه ورته مخامخ سوم نو نبی ﷺ راته وويل: ذباب، ذباب. مافکر وکړی چې دا يې لکه چې زما د سروېنستانو په اړه وويل نو زه دستي ولاړم د سروېنستان مي وکښل کله چې په دوهمه ورځ د رسول الله ﷺ حضور ته ورغلم رسول الله ﷺ راته وفرمايل: ماتا ته نه وه وييلي مگر ښه دي وکړه (چې د سروېنستان دي لري کړه). (135)

فايده: ذباب د سپيره په معني دی او د بېکاره په معني هم دی دادنبی ﷺ په اشارو باندي د اصحابو د قربانۍ خبره وه چې د ميثاء پېژندلو وروسته که هغه غلط پوه سوی وي بيا هم په عمل کولو کي به يې ځنډ نه راوستی. دلته نبی ﷺ ورته وويل: چې تاته مي نه وويلي خوده

(135) بخاري شريف

(136) ابوداؤد

دغه خبره د خپل خان په اړه بلل په دې وجه څه شونتیا وه چې ځنډ راغلی وای ، د اسلام په پیل کې په لمانځه کې خبرې کول روا وې بیا وروسته منعه سوي حضرت عبد الله بن مسعود AA یوه ورځ د رسول الله ﷺ حضور ته ورغلی رسول الله ﷺ په لمانځه کولو اخته وده مبارک دعادت سره سم سلام ورته ووايه څرنگه چې په لمانځه کې خبرې منعه سوي وې نو نبی ﷺ جواب ورنکړی . دی مبارک فرمایي: د نبی ﷺ په جواب نه را کولو سره نوي اوزرې خبرې را پرزېه سوي په بیلو فکرونو کې ډوب سوم کله به مي فکر کاوه چې پر فلانی خبره به ناراضه سوی وي کله به مي فکر کاوه چې فلانی خبره پېښه سوي ده پر هغه به ناراضه سوی وي کله چې نبی ﷺ سلام وگرزوه نوراته وې ويل چې په لمانځه کې خبرې کول منعه سوي دي نو په دې وجه مي د سلام جواب در نه کړی د نبی ﷺ ددې خبرې په کولو سره په ما کې ساه وچلېده .

۵ - د حضرت سهیل بن حنظلیه AA عادت او د خیریم AA وینسته پرېکول

په دمشق کې سهیل بن حنظلیه AA نومي صحابي اوسېدئ یوازي ژوند یې تېروی ډېر کم به یې دخلکو سره گډون کاوه هیچیري به نه تلی ټوله ورځ به په مسجد کې په لمانځه یا تسبیح مشغول و او یا به یې وظیفه کول و مسجد ته دتللو پروخت د حضرت ابو درداء AA سره مخ سو چې مشهور صحابي دئ ابو درداء AA ورته وویل: په تلو کې د خیر یو څه خبرې کوه زموږ لپاره فايده ده تاته څه تاوان نسته نو سهیل AA به د نبی ﷺ د زمانې څه واقعاتي او حدیثونه ورته وویل ، یوه ورځ سهیل AA پر لاري روان و ابو درداء AA د عادت مطابق خواست ورته وکړی چې یوه د خیر خبره راته وکړه بیا ولاړ سه ده مبارک ورته وویل: یوه ورځ نبی ﷺ وفرمایل: چې خیریم اسدي AA ښه سړی دئ که چیري دا دوې خبرې نه وای پکښې یو دا چې د سر وېښتان یې لوی دي دوهم دا چې لنگ تر بجلکو کښته کوي کله چې خیریم ته د نبی ﷺ دا ارشاد ورسېدئ نو

دستي يې چاره راواخيسته د سروېښتان يې تر غوړو کښته پرېکړل او لنگ يې تر نيمې پندۍ پورې پورته تړل شروع کړل. (137)

فايده: په ځينو روايتو کې راغلي دي چې نبي ﷺ خپله و خريم ته ارشاد وکړې او خريم ۸۸ قسم وکړې چې دا دواړه به د اوس څخه نه وي په هر صورت په دواړو روايتو کې شک نسته ، کېدلای سي چې وده ته يې خپله ارشاد فرمايلي وي او دده په نه موجوديت کې دي يې هم ارشاد فرمايلي وي چې اورېدونکي تللي وي او هغه ته يې خبر رسولوي.

۶- د حضرت ابن عمر ؓ د خپل زوی سره خبرې نه کول

حضرت عبدالله بن عمر ؓ يو ځلي وويل: نبي ﷺ فرمايلي دي چې ښځو ته و مسجد ته د تللو اجازه ورکوي د ابن عمر ؓ يو زوی وويل: چې موږ اجازه نسو ورکولای ځکه دوی وموږ ته بهانه جوړوي او د آزادي او فساد لاره خلاصوي. حضرت عبدالله بن عمر ؓ ډېر ناراضه سو او زوی ته يې بد او رد وويل او ورته وې ويل چې زه د نبي ﷺ ارشاد درته وایم ته وايي چې اجازه نسو ورکولای ددې څخه وروسته يې د تل لپاره د خپل زوی سره خبرې پرېښودې. (138)

فايده: دده مبارک د زوی د اجازې نه ورکول له دې وجهې څخه و چې ښځې فساد ته بهانه جوړوي (د خپلې زمانې د ښځو حال يې ليدلی و) په همدې وجه حضرت عائشة ؓ په خپله فرمايي: که چېرې نبي ﷺ د اوسنيو ښځو حالت ليدلی وای نو ښځو ته به يې و مسجد ته د تللو اجازه نه وای ورکړې او حال دا چې د عائشې ؓ زمانه د نبي ﷺ څخه ليرې نه وه خو ابن عمر ؓ د انسوای زغملای چې دی د نبي ﷺ ارشاد ووايي او څوک دي يو څه شک پکښې پيدا کړي

(137) ابوداؤد

(138) مسلم ، ابوداؤد

يوازي پر دې خبره چې هغه د نبی ﷺ د ارشاد څخه انکار وکړي ټول عمر يې دخپل زوی سره خبري نه وکړي. مبارکو اصحابانو ﷺ ته په دې کې ډېر تکليفونه راغلل دي يوې خوا د نبی ﷺ د ارشاد اهميت و چې دوی خپل ځان باله او د نبی څخه اجازه پکښې امر سوې وه او د بلې خوا د فتنو او فساد بیره وه نو دوی مبارکانو ته هم د نبی څخه اجازه مشکل کار سو او بندول يې هم مشکل کار سو. حضرت عاتکه ؓ چې څو واري يې نکاح سوې وه او د حضرت عمر ؓ سره يې هم نکاح سوې وه دا به مسجد ته تلل د حضرت عمر ؓ پر طبيعت ښه نه لگېده يو چا ورته وويل چې ته مسجد ته ځي د حضرت عمر ؓ نه خوښيږي دې ورته وويل چې دده نه خوښيږي نو منعه دي وکړي. د حضرت عمر ؓ تر وفات وروسته دې د حضرت زبير ؓ سره نکاح وکړه د حضرت زبير ؓ نه خوښېده چې دا مسجد ته ځي خو د دې دلاوري يې نسواي کولای چې منع دي يې کړي (ځکه د رسول الله ﷺ د اجازې ارشاد و) يو وار زبير ؓ د شپې د ماخستن دلمانځه پروخت پر لاري ورته کښېناستی کله چې داتبره سوه نو وې ځوروله ده ته خو جائزه وه ځکه مېرې يې و دې د تبارې له امله ونه پېژندی چې دا څوک دی د دې څخه وروسته دې و مسجد ته تلل پرېښودل، حضرت زبير ؓ پوښتنه ځني وکړه چې مسجد ته تلل دي ولي پرېښودل؟ دې ورته وويل: اوس هغه زمانه نه سوه پاته کوم چې د رسول الله ﷺ زمانه وه.

۷-د حضرت ابن عمر ؓ څخه پوښتنه چې دلمانځه قصر په قران کې نسته

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه چا پوښتنه وکړه چې د کورني سړي د لمانځه بيان خو په قرآن کي سته د ويري د لمانځه بيان سته او د مسافر د لمانځه بيان په قرآن کي نسته؟ ابن عمر رضي الله عنهما و فرمايل: واوړه! الله تعالى نبي صلى الله عليه وسلم جوړ کړي بيا يې راولېږي موږ نه پوهېدو هيڅ مونه پېژندل اوس نو موږ چې هغه مبارک په څه ډول په کولو ليدلي دئ هم غسي به کوو. (139)

فايده: مقصد دادئ چې د هري مسئلې وضاحت په قرآن کریم کي لازمي نه دئ بلکي د عمل لپاره د نبي صلى الله عليه وسلم څخه تائيدول نسه کوئ. پخپله نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ماته قرآن کریم راکړل سوی دئ او ددې برابر نور حکمونه راکړل سوي دي ډېر ژر هغه زمانه راتلونکې ده چې د مړې گيډو خلگ به پر خپلو گديانو ناست وي او وايي به چې بس قرآن کریم ټينگ ونيسئ کوم احکام چې په قرآن کي دي په هغه عمل وکړئ. (140)

۸- د حضرت ابن مغفل رضي الله عنه د خذف په وجه خبري پرېښودل

حضرت ابن مغفل رضي الله عنه يوه ورځ يوه ځوان وراره وليدئ چې ډېري يې غورځولې لوبي يې په کولې نو ده ورته وويل: اي وراره! دا کار مکوه ځکه د نبي صلى الله عليه وسلم ارشاد دی: چې دا کار نه بنسکار دئ او نه د بنمن ته څه تاوان په رسېږي نابيره به پر يو چا ومنبلي د هغه به يا سترگه وچوي او يا به يې غاښ مات سي. وراره چې يې کم عمره و دا کار يې نه پرېښودئ بلکي چې اکا به يې وليدي نو بيا به يې ډېري ويشتل شروع کړه اکا يې ورته وويل: زه د نبي صلى الله عليه وسلم ارشاد تاته وایم ته دغه کار نه پرېږدې په الله تعالى دي مي قسم وي چې بيا به هيڅکله ستا سره خبري نه وکړم په يوه بله قصه کي

(139) شفاء

(140) ابوداؤد

راغلي دي چې ده ورته وويل: په الله ﷺ قسم كوم چې زه به ستا په جنازه کې گډون نه كوم او نه به ستا د ناروغۍ پوښتني ته درځم.⁽¹⁴¹⁾

فايده: خذف دې ته وايي چې پرېته گوته كوچنی ډبره كښېږدي بيا يې غورځوي په كوچنيانو كې عموماً د ډول لويو مرض وي دا داسې ډبرې غورځول دي چې ښكار نه پرې كېږي كه نابېره د چا پر سترگه و منبلي نو هغه به زخمي كړي حضرت عبداللہ بن مغفل AA دا نسواى زغملای چې د رسول الله ﷺ د ارشاد وروسته دي هغه كوچنی بيا هم دغه كار كوي. موږ هره ورځ د نبی ﷺ څومره ارشادات اورو او بيا د هغه څومره اهتمام كوو هر سړی خپله د خپل ځان په اړه پرېكړه كولاي سي. (جالبه خولا داده چې موږ خپل اولادونه د هغه كارونو څخه نه منعه كوو چې رسول الله ﷺ يې منعه كړې ده بلكي موږ خپل ماشومان په داسې كارونو امر كوو چې د رسول الله ﷺ مخالفت پكښې وي د مثال په ډول ښكښل په كوو او داسې نور د ضرر رسولو كارونه په كوو او هم هغه توكي ورته په خپل لاس برابر وو چې نبوي منعه پرې راغلي ده لكه ډبرو غورځولو ځينې رېږي الات ، پلاستكي توپكان او داسې نور.)

9- د حضرت حكيم بن حزام AA د سوال نه كولو ژمنه

حضرت حكيم بن حزام AA يوه ورځ د نبی ﷺ و حضور ته ورغلی او يوشی يې ځني وغوښتی نبی ﷺ وركړی بيا يې په بله موقع كښي يو څه ځني وغوښتل نبی ﷺ بيا وركړه دريم واري يې بيا يو څه ځني وغوښته نبی ﷺ وركړه او ورته وې وفرمايل: اي حكيمه! مال داسې دئ لكه شين باغ خو قاعده يې داده چې كه چېرې د زړه په شتمنی سره راسي نو په دې مال كې

(141) ابن ماجه ، دارمی

برکت دئ او که په طمعه او دوکې سره لاسته راسي نو بيا برکت نسته پکښې بيا داسي کيږي (لکه د غوايي د لوږې ناروغي) چې هر وخت خوراک کوي خونه مريږي. حضرت ابن حزم AA وويل : اي د الله رسوله ! ستا څخه به وروسته زه هيڅوک نه تنگوم . وروسته بيا د حضرت ابو بکر صديق AA په خلافت کي ابو بکر AA و ابن حزم AA ته د بيت المال څخه د يوشی د ورکړي اراده وکړه خو ده انکار وکړي وروسته بيا حضرت عمر AA پخپل خلافت کي د يوشی د ورکړي اراده وکړه او تينگار يې وکړی خو ده انکار وکړي. (142)

فايده: همدا وجه ده چې نن سبا زموږ په مالو کي برکت نسته چې په چل او طمعه سره لاسته راغلي دي.

۱۰- د حضرت خذيفة AA د جاسوسۍ (مخبرۍ) لپاره تلل

حضرت خذيفة AA فرمايي: چې د خندق په غزا کي د مکې کافران زموږ طرفته وه او د دوی سره د کافرانو نوري ډيري ډلي وي چې پر موږ باندي راختلي وي او د حملې لپاره تيارې وي او دلته په مدينه منوره کي د بني قريظو ويهوديان وه چې هر وخت د دوی څخه دا وپره وه چې دوی مدينه منوره خالي وويني او زموږ اهل او عيال بيخي را ختم کړي موږ د مدينې د باندي د جنگ په سلسله کي پراته وو منافقانو به د کور د يوازيوالي او خالي والي په بهانه د نبی ﷺ څخه اجازه غوښته او بېرته به کور ته راتلل نبی ﷺ به هر اجازه غوښتونکي ته اجازه ورکول په دغه بهير کي يوه شپه دومره سخته سيلۍ (باد ، دورې) راغلي چې نه ددې څخه مخکي راغلي وي او نه وروسته او تياره دومره زياته وه چې د يو سپر ليدل خو څه کوي خپل

لاس نه لیدل کېده ، باد دومره سخت و چې بورهاری یې د برق په څېر و منافقان خپلو کورو ته بېرته تلل زموږ درې سوه کسيزه ډله په دغه ځای کې وه نبي ﷺ د هر یوه پوښتنه کوله او دهرې خوا څېړنه یې کول په دغه لړ کې نبي ﷺ زما خواته تېرېدئ زما سره نه د دښمن څخه د حفاظت وسله وه او نه د یخ دمخنیوي لپاره څه جامه وه یو کوچنی پتوړا سره و چې ما اغوستی و پر پوندو باندي پر مخکې پوري منبستي ناست وم نبي ﷺ پوښتنه وکړه چې څوک یې؟ ما ورته وویل: خذیفه یم ، زه د یخ له امله ولاړېدای نسیم او دشرم له وجې په مخکې پوري پیوست سوم نبي ﷺ راته وویل: ولاړ سه و درېره د دښمنانو ټولگيو ته ولاړ سه او دهغوی حال راوړه چې څه کېږي؟ زه په دغه وخت کې د بېرې او یخنی له وجهی تر ټولو په بد حالت کې وم خود رسول الله ﷺ د امر منلو لپاره ولاړ سوم دستي روان سوم کله چې زه روان سوم نو نبي ﷺ داسي دعا وکړه:

اللهم احفظه من يديه ومن خلفه وعن يمينه وعن شماله ومن فوقه ومن تحته

ژباړه: اې الله! دده ساتنه دمخ دلوري او د شاد لوري څخه وکړې د راسته او چپه لوري څخه یې (ساتنه وکړې) دلوري او لاندي خوا څخه یې (ساتنه وکړې). خذیفه ۸۸ وايي نبي ﷺ چې دا دعا وکړه زما څخه بیره او یخني بيخي ولاړل او پر هر قدم ماته معلومېده چې گویا زه په گرمۍ کې را روان یم او زما دروانېدو په وخت کې نبي ﷺ دا هم راته وویل: چې په پټه خوله ولاړ سه هېڅ حرکت مه کوه محض وگوره چې څه کېږي ، زه چې هلته ورسېدم نو ومي لیدل چې اور بلیږي خلگ ځانونه ورته تودوي یو سړی مي ولیدی چې پر اور لاس تودوي بیایې پر تشي مږي هري خواته نارې دي چې بېرته ولاړ سئ (يعني درځئ کوروته) هر سړی د خپل قوم و خلگو ته د بېرته تلو نارې وهي د دوی پر خیمو باندي د څلورو طرفو څخه باد ډېري اوروي ، خیمې یې شکېږي، آسونه او نور حیوانات یې هلاکېږي . ابو سفیان چې د ټولو قومونو لکه سردار داسي جوړ سوی و پر اور یې ځان توداوی په زړه کې مي راغله چې له منځه یې یوسم

دستي مي د ترکش څخه غشي راوکښي خودنبي ﷺ ارشاد را په ياد سو چي حرکت ونه کړي وگوره راسه ! بېرته مي غشي و ترکش ته واچوی دوی ته يو څه شک پيدا سو او وې ويل: په تاسو کې يو څوک جاسوس سته هر يو دي خپل ملگري تر لاس ونيسي ما هم ژر يو سړی تر لاس ونيوی او پوښتنه مي ځني وکړه چې ته څوک يې؟ هغه راته وويل: سبحان الله ته ما نه پېژنې زه فلانکی يم زه دهغه ځای څخه بېرته را روان سوم کله چې نيمي لاري ته راو رسېدم تقريباً شل سواره د شاه خوا راپسي راغله چې لنگوتې يې تر لې وې او راته وې ويل: چې ته خپل آقا ته ووايه چې الله ﷻ د دنمنا نو چاره وکړه ته بې غمه او سه زه چې کله بېرته راو رسېدم نبي ﷺ يو کوچنی پتو پر سر کړی و لمونځ يې کاوه د نبي ﷺ مبارک عادت دا و چې کله به د ويرې څه خبره پېښه سو ده مبارک به د لمانځه و لوري ته توجه کول ، کله چې رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو ما خپل د حال ټوله قصه ورته بيان کړه کومه چې مي ليدلې وه نبي ﷺ چې د جاسوسۍ قصه واورېده نو غاښونه مبارک يې (د خندا څخه) و ځلېدل ، نبي ﷺ زه د خپلو پښو مبارکو سره پرې ايستلم او دخپل پتو يوه برخه يې پر ما واچول ما خپله سينه د رسول الله ﷺ د تلو مبارکو سره ومنلول. (143)

فايسده: دا د دوی مبارکانو برخه وه او دا د دوی لپاره مناسبه وه چې په دومره سختو تکليفونو کې د رسول الله ﷺ امر منل د خپل بدن ، مال ، ځان او تر ټولو ورته خوښ و. الله ﷻ دي داستحقاق او اهليت پرته ما ناپاکه ته هم د دوی د اتباع يوه برخه را نصيب کړي.

لسم باب

د نښو دیني جذبه

حقیقت دادی چې که چېرې په نښو کې د دین جذبه پیداسي نو په اولادو کې ددې اثر وجود لازمي دی او حال دا چې زموږ په ټولنه کې ددې پر خلاف اولادونه په لومړیو وختو کې په یوه داسې چاپیریال کې ساتل کېږي چې پر اولادو باندې د دین خلاف اثر پرېوزي یا لږ تر لږه و دین ته نه پاملرنه پکښې پیداسي کله چې یوماشوم د پیل څخه د دین په خلاف چاپیر یال کې وساتل سي نو نتیجه یې هغه نتیجه ده چې ښکاره ده.

۱- د بي بي فاطمې ﷺ تسبیحات

حضرت علي رضی الله عنه یوه ورځ خپل یو شاگرد ته وویل: چې زه د ځان او د بي بي فاطمې ﷺ قصه درته وکړم چې د نبی ﷺ نازولې لوروه؟ شاگرد ورته وویل: بیخي یې راته وکړه علي رضی الله عنه ورته وویل: بي بي فاطمې ﷺ په خپلو لاسونو مېچن چلول تر داسې اندازې پورې چې په لاسو کې یې ټنګي پیداسوي پخپله به یې اوبه راوړلې چې د سلواغو د رسی نښې به یې په سینه کې معلومي سوي دکور ټول کارونه لکه جارو او داسې نور به یې پخپله کول تر داسې

اندازې پورې چې کالي به يې خيړن سوه. يو وار نبي ﷺ ته څه غلامان او مينځي راغلي ما فاطمې ﷺ ته وويل چې ته هم ورسه دنبي ﷺ څخه يو خادم وغواړه چې د کور په کارو کې مرسته درسره وکړي دا مبارکه دنبي ﷺ و حضور ته ورغله هلته چې ورغله گڼه گونډه وه ددې مبارکي په طبيعت کې شرم او حيا ډېره وه نو د شرم له وجهي وپلار ته د نورو مخکي ورتل شرم او حيا ورته وگڼل سوه نو بېرته راغله دوهمه ورځ نبي ﷺ پخپله زموږ کور ته تشریف راوړی او وې ويل: اي فاطمې ﷺ! پرون ته راغلي وې څه کار دي؟ فاطمې ﷺ د شرم له وجهي چوپ سوه. علي AA وایي ما وويل: چې اي د الله ﷻ رسوله! دا په داسي حالت کې ده چې د ميچني له وجهي يې په لاسو کې تناکي پيدا سوي دي د ابو راوړلو له وجهي يې په سينه کې درسي نښي معلومېږي د کور په کارو کې دومره بوخته ده چې هره ورځ يې کالي خيړن وي نو ما ورته وويل: چې رسول الله ﷺ ته څه غلامان او مينځياني راغلي دي ته هم ورسه يو خادم ځني راوړله چې مرسته درسره وکړي ددغه لپاره درغلي وه. په ځينو رواياتو کې راغلي دي چې بي بي فاطمې ﷺ وويل: اي د الله ﷻ رسوله! زه او علي AA د څرمني يوه بستره لرو د شپې پکښي بيدېږو او د ورځي بيا اوبن ته دانه او وانه پکښي ايرېدو. رسول الله ﷺ ورته وويل: لوري! صبر کوه د حضرت موسي ﷺ او دهغه د بي بي تر لسو کالو پوري يوه بستره وه هغه هم د موسي ﷺ چينه وه د شپې به پر بيد بدل، ته تقوي حاصله کړه د الله ﷻ څخه ووېرېږه او دخپل څښتن تعالي ﷻ رضاء لاسته راوړه د کور خدمت کوه کله چې بيدېږې دروديرش واره سبحان الله وايه، دروديرش واره الحمد لله وايه او څلوردېرش واره الله اکبر وايه دغه تسبيح تر خادم ښه دي بي بي فاطمې ﷺ وويل: زه د الله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ څخه راضي يم. (144)

فايده: يعنې کوم څه چې د الله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ زما لپاره خوښ وي او د دوی پکښې رضا وي زه په راضي يم ماته په خوشالۍ قبول دي. دا د دواړو جهانو د سردار د لور ژوند و. زموږ خلگ چې د دوی پيسې پيدا کړي نو د کور کارونه خوڅه کوي خپل کار هم نسي کولای په تشناب کې د اوبو گډوه بل څوک ورته ايردي يوازې په پورتنۍ واقعې کښې د بيدې دوخت د ذکر بيان سوی دی. په نورو حديثونو کې تر هر لمانځه وروسته پورتنۍ درې کلمې درود پرېش واره ويل بنودل سوي دي او يو وار لاندینۍ کلمې ويل هم راغلي دي: لا اله الا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد و هو علي كل شئ قدير.

۲- د حضرت عائشې ﷺ صدقه

د حضرت عائشې ﷺ و حضور ته د دوی لوی، لوی گونۍ د پيسو ډکې راوړل سوې چې تر سلو زرو درهمو زياتې پکښې وي حضرت عائشې ﷺ خو لوبښې راوغوښتل او هغه يې په ډک کړل وپشل يې شروع کړل تر مانښامه پورې يې ټولې خيرات کړې يو درهم يې لاهم نه پرېښودئ خپله يې روژه وه و مينځې ته يې وويل چې د روژمات لپاره يوشی راوړه مينځې يوه ډوډۍ او څه د زيتون تيل ورته راوړه او ورته وې ويل: څومره به ښه وای چې نن مو د يوه درهم غوښې راغوښتي وای او په غوښو مونږ روژه ماته کړې وای دې مبارکې ورته وويل: اوس نو په پيغور څه کيږي هغه وخت به دي را په ياد کړې وای چې پيسې مي وپشلې ما به راغوښتي وای. (145)

(145) تذکره

فايده: د حضرت عائشې رضي الله عنها و حضور ته به دغه ډول نذرانې د امير معاوية رضي الله عنه ، عبدالله بن زبير رضي الله عنه اوداسي نورو حضراتو لخوا وړاندي کېدې ځکه دغه زمانه د فتوحاتو زمانه وه دنويو فراخي وه په کورو کيسې به د غلو په څېر د اشرفيو زخېرې وې ددې ټولو اسانتياوو سره، سره دې مبارکي ډېر ساده او کمزورې ژوند تېراوې آن تردې چې د روژه مات لپاره به هم د خدمتگار د يادولو اړتياوه تر سلو زرو درهمو پورې يې پيسې خيرات کړې دا يې هم په فکر کې نه راغله چې زما روژه ده د غوښو راغوښتل غواړي په اوس وخت کې داسې پيسې دومره ليرې سوي دي چې په خپله ددې واقعاتو په ريشتيا کېدو کې لاشک پيدا کېږي خو د کومو کسانو چې دهغې زمانې ژوند تر نظر تېر کړي وي پر داسې واقعاتو او نورو په سوونو واقعاتو باندې هيڅ حيرانتيا نه کوي . په خپله د حضرت عائشې رضي الله عنها ډېرې واقعاتي نژدې ، نژدې دي يو واري يې روژه وه په کور کې يې د يوې ډوډۍ پرته بل هيڅ نه وه يو فقير راغلی سوال يې وکړې دې مبارکي و خادمې ته وويل چې هغه يوه ډوډۍ ورکړه خادمي ورته وويل چې د روژه مات لپاره په کور کې هيڅ شې نسته دې مبارکي ورته وويل پروا نه کوي ته هغه ډوډۍ ورکړه خادمي هغه ډوډۍ ورکړه. ⁽¹⁴⁶⁾

يو واري يې په کور کې مار مړ کړې په خوب کې يو چا ورته وويل چې مسلمان دي مړ کړې دې ورته وويل چې مسلمان و نو دنبي ﷺ د بيبيانو کور ته به نه راتلی هغه ورته وويل چې په پرده کې راغلی و په دې خبره سره ډېره ووېرېده او پېښه سوه دولس زره درهمه يعنې د يوه انسان دويني تويولو سره برابر يې خيرات کړل.

عروة رضي الله عنها فرمايي: ما يوه ورځ وليده چې اويا زره درهمه يې خيرات کړل او خپله يې قميص پينې درلودې. ⁽¹⁴⁷⁾

(146) موطا

(147) طبقات

۳- د حضرت ابن زبیر رضی اللہ عنہ د عائشې رضی اللہ عنہا منعہ کول د صدقې څخه او د دې خوا بدتیا حضرت عبد الله ابن زبیر رضی اللہ عنہ د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا خوربې و دې مبارکې دده سره مینه درلوده گویا خوربې والی یې ورسره پاللی و عبد الله بن زبیر رضی اللہ عنہ په دې ډېر پریشانه و چې عائشې رضی اللہ عنہا پر خپل ځان دومره تکلیفونه تېروي او هر څه چې یې کورته راځي خیراتوي یې یو ځل یې وویل چې د خاله لاس به څنگه ددې کار څخه بندوم حضرت عائشې رضی اللہ عنہا ته دا خبر ورسېدئ نو ډېره خوا بدې سوه چې دی زما لاس د خیرات څخه بندوي نو د نذر په ډول یې قسم وکړی چې دده سره به خبرې نه کوي حضرت عبد الله بن زبیر رضی اللہ عنہ د خپلې خاله په خوا بدتیا سره ډېر په تکلیف سو نو ډېر خلک یې ورته واسطه کړه چې دده سره خوشاله سي خو هغې به د قسم عذر کاوه آخر عبد الله بن زبیر رضی اللہ عنہ ډېر زړه تنگی سو نو د نبی ﷺ د ماما خیلو څخه یې دوه کسان د سپارښت لپاره د ځان سره بوتلل د عائشې رضی اللہ عنہا کورته ورغلل دوی مبارکانو د دننه تلو لپاره اجازه واخیسته دننه ورغلل دی هم په پټه ورسره ولاړی د پردې شاته کښېناستل یې یې عائشې رضی اللہ عنہا د پردې بلې خواته ناسته وه خبرې شروع سوې ، دی د پردې دننه خواته ورغلی لاس یې په غاړه کي ورواچوی ډېر یې وژړل او خوشامندی یې کولې هغه دوو مبارکانو هم د سپارښت خبرې کولې او د مسلمانانو د خبرو نه کولو په اړه چې رسول الله ﷺ د منعې کوم حدیثونه وه هغه یې ورته ویل او د نبی ﷺ چې کوم حدیثونه د پخلا کېدو په اړه راغلي وه هغه یې ورته بیانول ، حضرت عائشې رضی اللہ عنہا چې د رسول الله ﷺ حدیثونه واورېدل نو هغه عذابونو ته یې طاقت ونسو چې د مسلمان د خبرو نه کولو په اړه رسول الله ﷺ فرمایلي وو نو په ژړا سوه دی یې معاف کړی خبرې یې ورسره شروع کړې خو د دغه قسم په فدیة کي یې په وراوار غلامان ازاد

کړل آن تردې چې څلوېښت غلامان يې آزاد کړل کله چې به دغه قسم په ياد ورغلی نو دومره به يې وژړل چې پورنی به يې په اوبنکو لوند کړی. (148).

فايده: مور د سهار څخه تر ماښامه پورې څومره قسمونه په يوه ساه اخلو بيا يې څومره پروا کوو؟ د دې جواب پخپله په فکر وهلو کې دى. دکوم چا سره چې د الله ﷻ د نامه عزت وي او هغه د الله ﷻ په نامه قسم وکړي بيا ترې وپوښتي چې په نه وفا يې پر زړه څه تيرېږي؟ همدا وجه وه چې عائشې ؓ ته به قسم په ياد ورغلی ډېر به يې ژړل.

۴- د حضرت عائشې ؓ د الله ﷻ څخه د ويري حالت

د رسول الله ﷺ چې د عائشې ؓ سره څومره محبت و د چا څخه پټ نه دى آن تردې چې چا به د نبی ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې ستاسو د چا سره ډېر محبت دى؟ رسول الله ﷺ به و فرمايل چې د عائشې ؓ سره د دې سره ، سره دا مبارکه په مسئلو دومره خبرداره وه چې لوی ، لوی اصحابان به د مسئلې د څېړلو لپاره د دې حضور ته ورتلل . جبرائيل ؑ به دې ته سلام وايه . رسول الله ﷺ ته په جنت کې د دې د بي بي کېدو زيرى ورکړل سوې دى . منافقانو چې پردې تهمت ولگاوې په قرآن کریم کې د دې د براءت آياتونه نازل سوه . په خپله عائشې ؓ فرمايې : په ما کې لس داسې خصوصيات سته چې بله بي بي يې نلري . ابن سعد ۸۸ په تفصيل سره رانقل کړي دي .

د دې مبارکې دستخا حالت د پورتنیو قصو څخه معلوم سو خو د دې سره ، سره د دې د الله ﷻ د ويري څخه داسې حالت و چې ويل به يې : کاشکې زه درخته واى چې د الله ﷻ تسبیح

مي ويلاى او په آخرت کي زما څخه مطالبه نه وای ، کاشکي زه ډېره وای ، کاشکي زه لوتپه وای ، کاشکي زه نه وای پيدا سوې ، کاشکي زه ددرختي پانه وای ، کاشکي زه وانه وای (148) .
 فايده: دالله ﷻ څخه د ويري بيان په ورته ډول په دريم باب ، پنځمه قصه کي هم تېر سوي دى د دوى مبارکانو دا عمومي حالت ودالله ﷻ څخه ويره د دوى يوه برخه وه.

۵- د حضرت ام سلمه ؓ د خاوند دعا او هجرت

ام المؤمنين حضرت ام سلمې ؓ د نبی ﷺ څخه مخکي د ابو سلمه ؓ په نکاح وه دوى دواړو په خپل منځ کي دومره محبت درلودئ چي ددې قصې څخه يې اندازه معلوميري يوه ورځ ام سلمې ؓ و ابو سلمه ؓ ته وويل چي ما اوربدلي دي چي مېرپه او ماينه دواړه جنتيان وي او بنځه چي د بل مېرپه سره نکاح نه وکړي الله ﷻ په جنت کي دغه بنځه وهغه سړي ته په نکاح ورکوي نوراسه ددې لپاره چي ما او تا ژمنه وکړو چي په مور کي هر يو مخکي مړ سو د بل چا سره به نکاح نه کوي. ابو سلمه ؓ وويل: چي ته به زما خبره ومنې؟ ام سلمه ؓ وويل چي زه مشوره کوم ددې لپاره چي ستا خبره ومنم. ابو سلمه ؓ وويل چي زما تر مرگ وروسته ته نکاح وکړه ، بيا يې دعا وکړه چي اي خدايه! زما څخه وروسته ام سلمه ؓ ته تر ما غوره خاوند ورنصيب کړي چي نه دا تنگوي او نه يې په عذابوي. دوى دواړه يعني بنځه او خاوند د اسلام په شروع کي و حبشې ته يو ځای مهاجر سوه د حبشې د هجرت وروسته يې بيا مدينې منورې ته هجرت وکړي چي خپله ام سلمه ؓ يې قصه په تفصيل سره داسي بيانوي: ام سلمه ؓ وايي: کله چي ابو سلمه ؓ د هجرت اراده وکړه نو اوبن يې تيار کړي زه او زما زوى

سلمة بی پر سپاره کړو ابو سلمة د اوبن مهار کشاوی زما پلرگنی. بنو مغیره چي مور و لیدو نو ابو سلمة ۸۸ ته بی وویل چې ته دخپل ځان اختیار لرې آزادیې مور خپله نجلی. ستا سره نه پرېږدو چې ته بی بنار په بنار گرځوې دستي بی د ابو سلمة ۸۸ د لاس څخه د اوبن مهار کش کړی زه بی په زوره راکښته کړم زما خسرگنی. بنو الاسد خبر سوه چي د ابو سلمة خپلوان وه هغوی چي دا حالت و لیدی نو زما د پلرگنی. سره په جنگ اخته سوه او ورته وې ویل چي تاسو ابو سلمة ته نجلی. په لاس نه ورکوی نو تاسو هم دخپلي نجلی. اختیار لری مگر زموږ هلک سلمة په لاس نه درکوو (چي ددوی مبارکانو زوی و) دا مبارکه وایي چي زما خسرگنی. هلک را څخه وگرزوی زه بی د پلرگنی. په لاس ورکړم په دغه حالت کي مور ډرې سره پر ډرې لاري سو ابو سلمة ۸۸ مدینې ته ولاړی زه د پلرگنی. سره پاته سوم او زوی می د نیکه کورته ورسېدئ زه به هره ورځ میدان ته راتلم تر ما بنامه پوري به می ژړل پوره یو کال می وژړل چې نه زه خاوند ته ورتلای سوم او نه ماته زوی راکول کېدئ یوه ورځ زما د اکا زوی پرما زړه وسو خپلو خلگو ته بی وویل: تاسو ولي پر ډرې مسکیني رحم نکوی دمېړه څخه مو جلا کړې ده د زوی څخه مو جلا کړې ده دا ولي نه پرېږدی چي خپل مېړه ته ولاړه سي؟ لنډه دا چي زما د اکا زوی په خبرو دوی راضي کړه دوی ماته اجازه راکړه چي که مېړه ته ځې نو ولاړه سه. بنو الاسد (زما د خاوند قریبانو) چي دا حال و لیدئ نو هغوی هم زما زوی را سره کړی ما یو اوبن تیار کړی او زوی می په غیر کي و نیوی یوازي مدینې ته روانه سوم درې څلور میله تللی وم چې په تنعیم کي می عثمان بن طلحة و لیدی ده زما څخه پوښتنه وکړه چي یوازي چیري ځې؟ ما ورته وویل چي پخپل خاوند پسي مدینې ته ځم بیایې راته وویل ستا سره بل څوک سته؟ ما ورته وویل: د الله ﷻ پرته بل څوک نسته را سره نو ده د اوبن مهار و نیوی مخکي روان سو. په الله ﷻ قسم کوم چي ما تر عثمان بن طلحة شریف سړی نه و لیدلی. کله چي به زه کښته کېدم نو اوبن به بی چوک کړی دی به خپله د یوې درختي شاته جلا کښېناستی کله چي به د سپرېدو

وخت سو نو اوښ به يې نژدې ماته چوک کړې زه به پر سپره سوم بيا به ده د اوښ مهار ونيوی روان به سو پر دغه ترتيب مدينې ته ورسېدو کله چې قبا ته ورسېدو نو عثمان راته وويل: ستا خاوند دلته دئ تر دغه وخته پوري ابوسلمة **AA** په قبا کې اوسېدئ عثمان بن طلحة زه مدينې ته ورسولم دی بېرته مکې ته ولاړی دا مبارکه بيا وايي په الله **ﷺ** قسم کوم چې ما د عثمان بن طلحة په خېر شريف او کریم سرې نه دی ليدلی. پدې کال کې چې ما خومره زحمتونه تېر سوي دي بنايي پرهیچا نه وي تېر سوي. ⁽⁸⁾

فايده: دا پر الله **ﷺ** باندي د توکل خبره وه چې يوازي يې د هجرت اراده وکړه الله **ﷻ** په خپل فضل سره ددې د سفر د سامان انتظام وکړی او ددې مرسته يې وکړه خوک چې پر الله **ﷻ** باندي توکل کوي الله **ﷻ** د هغه مرسته کوي د بندگانو زړونه د الله **ﷻ** په قدرت کې دي د بنځي لپاره چې هجرت فرض وي يوازي هم سفر کولای سي که څه هم محرم نه وي ورسره هم دا وجه ده چې ددې پر سفر باندي شرعي نيوکه نسته.

۶- د حضرت ام زياد **رضي الله عنها** د يو څو بنځو سره د خيبر په جنگ کې گډون

د رسول الله **ﷺ** په زمانه کې نارينوو د جهاد مينه او محبت درلودئ چې په زيات شمېر سره يې قصې راغلي دي خو د جهاد د گډون په شوق کې بنځي هم تر دوی نه وي پاته تل به يې د

(150) اسد الغابة . کومه بنځه چې دوهمه نکاح وکړې په اړه يې دوه حديثه راغلي دي په يوه حديث کې راغلي دي چې دوهم مېړه ته په جنت کې ورکول کېږي په دوهم حديث کې راغلي دي چې بنځي ته اختيار ورکول کېږي د کوم مېړه سره چې اوسېدل غواړي دهغه سره به اوسېږي. پدې خبره کې هم اختلاف سته چې په جنت کې به يوه سړی ته څومره بيبياني ورکول کېږي . هذا الهامش من الشيخ **رحمه الله**

جهد سره مينه درلوده کله چې به موقع په لاس ورغله نو ځان به يې رساوه ، حضرت ام زياد ؓ فرمايي: موږ شپږ ښځې په جهد کې د شريکېدو لپاره روانې سو نبي ﷺ چې خبر سو نو موږ يې راوغوښتلو او په مخ مبارک کې يې د درد (غصې) نښې ښکارېدې راته وې فرمايل: تاسو د چا په اجازه راغلي ياست؟ موږ ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله! ◀! زموږ وړي ورپشل زده دي او په جهد کې اړتيا ورته پېښېږي او دواوي هم زموږ سره دي که نور هيڅ نه وي نو د مجاهدينو سره خو په غشو ورکولو کې مرسته کولای سو ، که څوک زخمي سي نو د هغه درملنه خو کولای سو ، د اوبو لوبني مونيې ډکولای سو ، د چينيلو لپاره خواو به برابر ولای سو. (81)

فايده: الله ﷻ په هغه وخت کې په ښځو کې داسې دلاوري پيدا کړې وه چې دنن سبا سړي يې نه لري ، گورئ دغه مبارکي اصحابيانې د خپل شوق له مخې د جهد ډگرته رسېدلې وې او څومره کارونه يې د ځانو لپاره په خپله وټاکل ، حضرت ام سليم ؓ سره ددې چې عبدالله بن طلحه يې په نس وو يعنې حامله وه د حنين په غزا کې يې گډون وکړې او يوه چاره يې د ځان سره ساتلې وه رسول الله ﷺ پوښتنه ځنې وکړه چې دا دې دڅه لپاره ساتلې ده؟ دې ورته وويل: که کوم کافر ماته تږدې کېدئ نو زه به يې په دغه چاره ووهم تردې مخکې د احد په غزا کې هم شريکه سوې وه د زخميانو او ناروغانو دارو درمل به يې کاوه حضرت انس ؓ فرمايي: ما حضرت ام سليم او عائشه ؓ وليدې چې د اوبو لوبني يې په چابکۍ سره ډکول او راوړل يې زخميان يې اوبول کله چې به لوبني خالي سو ه بيا به تللي.

۷- د ام الحرام ؓ د البحر په غزا کې د شرکت خواهش

حضرت ام حرام رضي الله عنها دانس **AA** خاله وه نبي ﷺ به دهغي کورته زيات تشریف وړی او کله-کله به يې د غرمې آرام هم ددې په کور کې کاوه يوه ورځ نبي ﷺ ددې په کور کې آرام کاوه په مسکا راپورته سو ، ام حرام رضي الله عنها پوښتنه ځني وکړه چې زما مور او پلار دي تر تا قربان سي پر څه شي مسکې سوې؟ ده مبارک وفرمايل: زما د امت څه خلگ ماته وښودل سوه چې درياب پر څنډه د جنگ په اراده داسي پر آسانو سپاره دي لکه پاچهان چې پر تختوناست وي ام حرام رضي الله عنها وويل: اي د الله ﷻ رسوله **!** ماته هم دعا وکړه چې الله ﷻ مي په دوی کې شامله کړي ، نبي ﷺ وفرمايل: ته به هم په دوی کې شامله سي له دې څخه وروسته بيا نبي ﷺ آرام وکړی ، بيا راپورته سو مسکې ام حرام رضي الله عنها د مسکا سبب ځني وپوښتی نبي ﷺ په هغه ډول جواب ورکړی دي بيا ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله **!** ماته دعا وکړه چې زه هم د دوی په ډله کې داخله سم نبي ﷺ ورته وويل: ته به په لومړي ډله کې يې

د حضرت عثمان **AA** په خلافت کې امير معاويه د شام حاکم و پر جزائر قبرص باندې يې د حملې کولو اجازه وغوښته حضرت عثمان **AA** اجازه ورکړه ، امير معاويه يو لښکر تيار کړی او حمله يې وکړه په دغه لښکر کې ام حرام رضي الله عنها او ددې مېړه دواړه موجود وه د بېرته راتگ پر وخت ام حرام رضي الله عنها پر يوه غاټه سپره وه چې هغه غاټه و توريده دا مبارکه ځني ايله سوه مغزی يې مات سو او وفات سوه او هم هلته خاوروته وسپارل سوه. ⁽⁸²⁾

فايده: داد جهاد سره مينه وه چې په هره غزا کې به يې دگډون شوق کاوه خو لکه څرنگه چې د ام الحرام رضي الله عنها په دوهم جنگ کې گډون په تقدير کې نه و ليکلی نو ځکه يې گډون نه وکړی او رسول الله ﷺ هم دعا نه وه ورته کړه.

۸- د حضرت ام سليم رضي الله عنها د زوی د مرگ سره ، د خپل مېړه سره يو ځای والی

حضرت ام سليم رضي الله عنها د حضرت انس رضي الله عنه مور وه کله چې د انس رضي الله عنه پلار وفات سو نو د انس رضي الله عنه د پالنې په موخه يې تر څه وخته پوري نکاح نه وکړه خو ورځي وروسته يې د ابو طلحة رضي الله عنه سره نکاح وکړه د ابو طلحة رضي الله عنه څخه يې يو زوی ابو عمير پيدا سو نبي صلي الله عليه وسلم چې به کله د دوی کورته تشریف يو وړی نو د ابو عمير سره به يې خوشطبعي کول. نابره ابو عمير وفات سو ام سليم رضي الله عنها بڼه پاک و لمبوی کفن يې ورکړي پر يو کت يې پرې ايستی د ابو طلحة رضي الله عنه روژه وه د خوراک شيان يې ورته برابر کړه او خپله يې ځان بڼه بنايسته کړی خوشبويي يې ولگول ما بنام چې يې خاوند راغلی ډوډی يې وخورله او د خپل زوی پوښتنه يې وکړه دې ورته وويل: چې هغه خو اوس آرام دئ بيخي بڼه سوی دئ نو خاوند يې ډاډه سو د شپې يې د خپلي ميرمني سره يو ځای والی وکړی کله چې سهار سو ام سليم رضي الله عنها و ابو طلحة رضي الله عنه ته وويل: که څوک تاته څه پيسې په قرض درکړي او بيا يې بېرته غواړي نو بېرته يې ورکول په کار دي او که نه؟ ابو طلحة رضي الله عنه ورته وويل: ورکول يې په کار دي د ځان سره د ساتلو هيڅ حق نه لري دهغه شی دی بېرته يې غواړي. وروسته ام سليم رضي الله عنها ورته وويل: ستا زوی چې الله تعالى تاته امانت درکړی و بېرته يې واخيست په دې خبره سره ابو طلحة رضي الله عنه غمجن سو او ورته وې ويل: تا ولي زه نه خبرولم. سهار در رسول الله صلي الله عليه وسلم حضور ته ورغلی او ټوله قصه يې ورته وکړه نبي صلي الله عليه وسلم ورته دعا وکړه او وې فرمايل چې بڼا يې الله تعالى په دغه شپه کې برکت واچوي. يو انصاري وايي چې ما دنبي صلي الله عليه وسلم دهغې دعا برکت وليدی دهغې شپې د حمل څخه عبد الله بن طلحة رضي الله عنه پيدا سو چې دده بيا نهه اولادونه وسوه ټولو قرآن کریم ولواستی. ^(۱۵۳)

فايده: ډېر دصبر خبره ده چې خپل زوی يې مړ سي او په دغه ډول دي يې وزغمي چې خاوند يې هم په پوه نسي ځکه چې د خاوند يې روژه وه که چېرې خبر سي نو د خوراک څخه به ووزي.

۹- د حضرت ام حبيبيې ﷺ خپل پلار پر بستره نه کښېنول

ام المومنين حضرت ام حبيبه ﷺ د نبی ﷺ څخه مخکې د عبدالله بن جحش په نکاح کښي وه دوی دواړه يعني مېړه او ماينه يو ځای مسلمانان سوي وه او د حبشې هجرت يې هم يو ځای کړی و کله چې حبشې ته ولاړل نو مېړه يې د اسلام څخه واوښتی مرتد سو د کفر په حالت کي مړ سو دې مبارکي د کوند توب وخت په حبشه کې تېر کړی نبی ﷺ د نکاح پيغام ورواستوی او د حبشې د پاچا په معرفت نکاح وسوه چې ددې باب په پای کي به د بيبيانو په بيان کي راسي ، د نکاح څخه وروسته يې مدينې منورې ته تشریف راوړی د حدیبې د روغي جوړي په وخت کي ددې پلار ابو سفیان مدينې منورې ته راغلی چې د نبی ﷺ سره د روغي جوړي د ټينگوالي لپاره خبري وکړي ، د لور د ملاقات لپاره کورته ورغلی کله چې دی ورغلی ددې په کور کي بستره غوړېدلې وه ابو سفیان پر کښېناستی حضرت ام حبيبيې ﷺ هغه بستره ژر راټوله کړه پلار يې حيران سو چې ددې پر ځای چې بستره را هواره کړي ، هواره کړې بستره يې ټوله کړه پوښتنه يې ځني وکړه چې زه په دې بستره نه ارزېدم چې راسه ټوله دي کړه او که يې زه وړ نه وم؟ ام حبيبيې ﷺ ورته وويل: دا د الله ﷻ د پاک نبی ﷺ بستره ده او ته ناپاکه مشرک يې زه تا څنگه پردي بستره کښېنوم ، پلار يې ډير ورته په درد (غصه) سو او ورته وې ويل: چې له ما څخه د جلا کېدو وروسته په ډيرو بدو عادتونو اخته سوي يې خود ام حبيبيې ﷺ په زړه کي چې د رسول

الله ﷺ کوم درنښت و دهغې په وجه يې دانسواى زغملای چي يو ناپاک مشرک دي يې پر بستره کښېني که يې پلار وي يا بل څوک وي.

يوه ورځ يې د نبی ﷺ څخه د څانښت د دوولسو رکعتونو فضيلت واورېدی نو تل به يې په پابندی سره کول.

ددې پلار چي اوس يې قصه تېره سوه وروسته مسلمان سو کله چي وفات سو نو لور يې دريمه ورځ خوشبويي را وغوښتل او استعمال يې کړه او وې ويل چي زما و خوشبويي ته اړتيا نه وه او نه مي شوق ورته کېدئ څوما د نبی ﷺ څخه اورېدلي دي چي ښځي ته د مېړه پرته جائز نه ده چي پر بل چا باندي تر درو ورځو زيات غم وکړي يوازي به پر مېړه باندي څلور مياشتي او لس ورځي غم کوي زه له دې وجهي خوشبويي استعمالوم چي غم ونه گنل سي. کله چي يې د وفات وخت را ورسېدئ نو حضرت عائشة ؓ يې را وغوښتله او ورته وې ويل چي زما او ستا د بنوالي ژوند و او د بنو تر منځ خامخايو څه راځي نو الله ﷻ دي ماته بخښه وکړي او ته يې هم راته وکړه حضرت عائشې ؓ ورته وويل: الله ﷻ دي تاته ټول شيان درو بخښي او معافي دي درته وکړي ، دې چي دا واورېدل نو ورته وې ويل: تاهم ډيره خوشحالي راو بخښل الله ﷻ دي تاته هم خوشحالي درکړي او الله ﷻ دي تراو تازه ولره وروسته يې ام سلمې ؓ ته هم سپړی ور ولېږي. (154)

فايده: د بنو په منځ کي داسي اړيکي وي چي يوه دبلي درنگ ليدل هم نه غواړي خودې ته دا معلومه وه چي د دنيا اړيکي پر همدې ځای خلاصېږي او دا څرک بارونه به مي پر سر پاته سي. ددې چي د نبی ﷺ سره څومره محبت و او د نبی ﷺ چي څومره درنښت ددې سره و په پورته قصه کي دبسترې څخه معلوم سو.

ژباړه: نو کله چې زید خپله اړتیا له هغې (زینب رضی اللہ عنہا) څخه پوره کړه (جوړوالی یې ورسره نه راغلی) نو موږ هغه (زینب رضی اللہ عنہا) ستا په نکاح کښي درکړه دپاره ددې چې پر مومنانو باندي تنگي را نسي په بنځو کي د زوی نیول سوي (يعني دنیول سوي زوی د بنځي سره نکاح روا سي) کله چې هغوی خپل ضرورت پوره کړی وي ، او دالله ﷻ امر خامخا کېدونکی دی .

کله چې زینب رضی اللہ عنہا ته ددې آیات د نازلېدو زیږی ورکړل سو نو دې زیږي کونکي ته هغه کالي ورکړه کوم چې یې اچولي وه او پخپله پر سجده پر بوته او دوې میاشتي روژه یې نذر کړه .
د حضرت زینب رضی اللہ عنہا دا ویاړ په برخه و چې نکاح یې په آسمان کي وسوه او په قرآن کي نازله سوه او دنورو بیبیانو نکاحي د دوی د خپلوانو لخوا سوي وي داد عائشې رضی اللہ عنہا مقابلې ته راغله ځکه پر نبی ﷺ باندي د عائشې رضی اللہ عنہا تر ټولو د محبوبیت نازو او ددې د آسمان دنکاح نازوو . ددې سره - سره چې کله پر عائشې رضی اللہ عنہا باندي د تور لگولو قصه پېښه سوه نو نبی ﷺ د نورو تر څنګ ددې څخه هم پوښتنه وکړه دې په جواب کي ورته وویل چې زه په عائشه رضی اللہ عنہا کي د نیکی پرته بله بدي نه وینم دا ریشتني دینداره ده . (دادې مبارکي د بني په وړاندي دریزوو) کله نو همدغه پر بن باندي د تور لگولو وخت و او ددې وخت و چې دمپړه د نظر څخه یې وغورځوي او نازیښه هم وه (ځکه د بني خو هغه بن بیخي نه خونسیري چې پر مېړه گرانه وي) ددې سره یې د زړه له کومي د عائشې رضی اللہ عنہا صفایي وکړه .

حضرت زینب رضی اللہ عنہا ډېره بزرگه وه ډېري روژې یې نیولې او ډېر نفلونه یې هم کول پخپلو لاسو به یې زیار ایستي څه چې به په لاس ورغلل خیراتول به یې ، د رسول الله ﷺ د وفات په

وخت کي بيبیانو پوښتنه وکړه چې ستاسو سره به لومړی کومه بي بي ملاقات کوي رسول الله ﷺ وفرمايل: د چا چې لاسونه اوږده وي دوی مبارکانو لرگي راواخيستل د لاسو اندازه کول يې شروع کړل وروسته معلومه سوه چې د لاسو د اوږدوالي څخه مقصد ډېر خيرات او ورکړه ده ځکه تر ټولو مخکي زينب ؓ وفات سوه .

حضرت عمر ۸۸ چې کله د نبی ﷺ بيبیانو ته تنخوا مقررہ کړه او دې ته يې ددې برخه دوولس زره درهمه ور ولېږل دې فکر وکړی چې دا د ټولو بيبیانو دي نو وې ويل چې د وېش لپاره نوري بيبیاني وړ دي قاصد ورته وويل: دا پيسې يوازي ستا دي او د ټول کال لپاره دي دې په حيرانتيا سره وويل: سبحان الله دستي يې پر مخ يوه زړه ټوټه ټوکر واچوی ددې لپاره چې دا مال نه وويني بيا يې وويل چې د خوني په کونج کي يې واچوه او يو ټوکر يې پرې واچوی بيا يې برزه ۸۸ ته وويل: (د قصې نکل کوونکي دئ) ددې مال څخه يو موټ فلاني ته ورکړه او يو موټ فلاني ته ورکړه لنډه دا چې په قريبانو او مسکينانو يې يو - يو موټ ووېشی آخر لږ پيسې پاته سوې نو برزه ۸۸ يې هم غوښتنه وکړه دې مبارکي ورته وويل: کومي پيسې چې تر ټوکر لاندي پاته سوي دي هغه ته واخله برزه ۸۸ وايي: ما پاته پيسې واخيستي او حساب مي کړې څلور اتيا درهمه وي ددې څخه وروسته يې دعا وکړه چې اې الله ﷻ! راتلونکی کال ماته داسي پيسې مه راکوې ځکه په راتلو کي يې فتنه ده ، ددې دعا قبوله سوه د راتلونکي کال مخکي دا وفات سوه کله چې حضرت عمر ۸۸ ته خبر ورغلی چې دې مبارکي هغه ټولي پيسې خيرات کړې نو دوولس زره نوري يې ورواستولي دې هغه هم خيرات کړې . سره ددې چې مسلمانانو ډيري فتوحاتي کړي وي او ډيري لاسته راوړني يې درلودې خو ددې څخه د وفات په

وخت کي هيڅ مال نسو پاته يوازي هغه کور ورته پاته سو چي دا پکښي اوسېده ددې دډېري صدقي له امله ددې لقب ماءوی المساکين و يعنې د مسکينانو تم ځای (۱۵۶)

يوه ښځه وايي چي زه د حضرت زينب رضي الله عنها په کور کي وم موږ د کالو په رنگولو اخته وو نبي صلى الله عليه وسلم تشریف راوړی موږ چي يې وليدو بېرته ولاړی د زينب رضي الله عنها دا فکر سو چي نبي صلى الله عليه وسلم ته جامې رنگول خوښ نه سوه نو دستي يې هغه رنگ سوي جامې بېرته پرېولې رنگ يې ځني بوتيدو هم ځل نبي صلى الله عليه وسلم تشریف راوړی هغه د رنگ اثر نه و نو خوني ته يې تشریف يووړی. (۱۵۷)

۱۱- د حضرت خنساء رضي الله عنها د خپلو څلورو زامنو سره په جنگ کي گډون

حضرت خنساء رضي الله عنها يوه مشهوره شاعره وه د خپل قوم د څو کسانو سره يو ځای مدينې ته راغله مسلمانان سوه. ابن اثير رحمته الله وايي: د علماؤ پر دې اتفاق دئ چي په ښځو کي تر دې چا ښه شعر ونه نه دي ويلی نه مخکي اونه وروسته. د حضرت عمر رضي الله عنه په خلافت کي په سنه ۱۶هـ کښي د قاديسیې جنگ و سو په دغه جنگ کي دا د خپلو څلورو زامنو سره شريکه سوه د جنگ يوه ورځ مخکي يې خپلو زامنو ته نصيحت وکړې د جهاد جذبه يې پکښي پيدا کړه او ورته وې ويل: اې زما زامنو! تاسو پخپله خوښه مسلمانان سوی ياست پخپله خوښه مو هجرت کړی دئ په هغه ذات دي مي قسم وي چي دده څخه ما سوا بل څوک د عبادت نسته لکه څرنگه چي تاسو دمور د يوه نس څخه پيدا سوی ياست په همدغه ډول د يوه پلار څخه پيدا سوي ياست ما ستاسو د پلار سره خيانت ندئ کړی نه مي ستاسو ماماگان شرمولي دي او نه مي ستاسو پر عزت څه خال پيدا کړی دی. تاسو ته معلومه ده چي د کافرانو سره جهاد کول څومره ثواب لري

(156) طبقات

(157) ابوداؤد

سوه دې وويل: الله ﷻ لره دي شکر وي چې د دوی په شهادت سره يې ماته عزت را کړې د الله ﷻ
 خځه هيله لرم چې زه هم په هغه سايه کي واوسم چې د الله ﷻ درحمت سايه پر دوی څلور وده. (۳۸)
 فايده: داسي ميندي هم وې چې خپلو ځوانانو زمانو ته يې په تيز جنگ کي د ورننوتلو
 هڅونه ورکول او کله چې شهيدان سوه نو د الله ﷻ شکر يې ادا کړې.

۱۲ - د حضرت صفيې ﷺ په يواځي سر د يهودي وژل

حضرت صفيې ﷺ د نبې ﷺ عمه وه او د حمزة AA خور وه د احد په غزا کي يې گډون کړې و
 په دغه غزا کي چې مسلمانانو شکست و خورې نو کله چې به يو مسلمان تنستېدی دې به پر مخ
 په نېزه وهی او بيرته به يې د جنگ لوري ته استوی ، د خندق په غزا کي رسول الله ﷺ ټولي بنسځي
 په يوه کلا کي بندي کړې حسان بن ثابت AA يې باندي محافظ کړې و يهوديانو دا موقع گټه
 و بلل او يوې ډلې يې پر بنسځو د حملې اراده وکړه ځکه دوی اصلي دښمنان وه نو يو يهودي
 د حال معلومولو لپاره راغلی صفيې ﷺ دليري خځه وليدئ حضرت حسان AA ته يې وويل چې د
 کلا خځه د باندي ورو ووزه هغه يهودي مړ کړه احسان AA کمزوري سپين ږيري و دلاوري يې ونه
 کړه نو دې خپله د يوې څيمې مورې را واخيستی د باندي ورو وته هغه يهودي يې په يوازي سر
 مړ کړې دا چې هغه يهودی نامحرم و نو د يهودي سامان يې نه را واخيستی دسر او پښو خځه
 ئي شيان نه وايستل راغله و حضرت حسان AA ته يې وويل چې هغه يهودي ما مړ کړې ته ورسه
 سامان يې راوړه او سر يې هم ورپرې کړه ده بيا د کمزورۍ له وجهي دلاوري ونه کړه دا په خپله
 ورو وته سامان يې ځني راوړی او سر يې ځني پرې کړې را يي وړی پر ديوال باندي يې د

يهوديانو پر يوې ټولې باندي وروغورزوي يهوديانو چي سروليدى وي ويل چي محمد ﷺ خپلي بنځي يوازي نه پربرېدي خامخا محافظين ور پربرېدي او په کلا کي دننه موجود دي⁽¹⁶¹⁾ فايده: حضرت صفيه^{رضي الله عنها} د هجرت په شلم کال د دروايا کلو په عمر وفات سوې ده او د خندق غزا د هجرت په پنځم کال کي سوې ده نو په دغه وخت کي د دې عمر (۵۸) کاله کيږي په اوس وخت کي زموږ بنځو ته په دويمه عمر کي د کور کار لا ورته گران وي پر يوازي سر سرې قتلول خولا ايسته پرېده په داسي حال کي چي يوې خواته بنځي وي او بلي خواته د يهوديانو نارينوو ډله وه .

۱۳- د حضرت اسماء^{رضي الله عنها} د بنځو د ثواب په هکله پوښتنه

حضرت اسماء بنت يزيد^{رضي الله عنها} يوه صحابه وه د نبی ﷺ و حضور ته ورغلل او ورته وي ويل: اي د الله ﷻ رسوله! زما مور او پلار دي تر تا قربان سي زه د مسلمانانو بنځو استازي په توگه راغلي يم تاسو الله ﷻ د نارينوو او بنځو دواړو لپاره پيغمبر لېږلى يې موږ بنځي پر الله ﷻ او پر تاسو ايمان لرو موږ په کور کي گيريو نارينوو موږ په کور کي بنځي کړي يو د نارينوو خواهشات زموږ څخه پوره کېږي د دوی اولادونه موږ په نس وړو د دې ټولو خبرو سره - سره نارينه تر موږ په ديني کارو کي مخکي دي ، د جمعې لمونځ کوي ، لمونځ په جماعت کوي ، د ناروغانو پوښتنه کوي ، په جنازو کي گډون کوي ، د حج پسې بل حج کوي او تردې ټولو زيات جهاد کوي ، کله چي دوی حج ، عمري او جهاد ته ځي نو موږ بنځي د دوی د مالو حفاظت کوو ، جامې ور جوړوو او اولادونه يې ور پالو ايا موږ د دوی سره په ثواب کي شريکي نه يو؟

(161) اسد الغابة

نبي ﷺ چي ددې خبرې واورېدې اصحابو ته متوجه سو ورته وي ويل: آيا تاسو د دين په اړه تر دې بنځي بڼه سوال کوونکي ليدلیدئ؟ اصحابو ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله!  موږ هم فکر نه کاوه چي بنځي دي هم داسي سوال کولای سي رسول الله ﷺ د اسماء ﷻ و لوري ته متوجه سو او ورته وي ويل: اي اسماء! بڼه يې واوره او ځان په پوه کړه او هغه بنځو ته يې وښيه چي ته يې راليرلې يې چي د بنځي د خپل مېړه سره بڼه سلوک، د مېړه خوښي لاسته راوړل او په امر يې عمل کول دهغه د ټولو ثوابونو سره برابر دئ اسماء ﷻ چي دا خبره واورېدل ډيره خوشحاله سوه او بېرته ولاړل. (۱۶۲)

فايده: د بنځو د خپلو د مړو سره بڼه سلوک کول او د دوی اطاعت کول ډير قيمتي شی دئ خو بنځي په ناخبره دي. اصحابانو يوه ورځ رسول ﷺ ته وويل: عجم خلگو خپلو پاچهانو او سردارانو ته سجده کوي ته تر دوی ډېر حقدار يې موږ به تاته سجده کوو نبي ﷺ منع وکړه او ورته وي ويل: که چيري د الله ﷻ پرته بل چاته سجده روا وای نو بنځو ته به يې امر کړی وای چي خپلو مړو ته سجده وکړي بيا نبي ﷺ وفرمايل: په هغه ذات دي مي قسم وي چي زما روح يې په قدرت کي دئ چي بنځه به تر هغه وخته د خپل خدای حق ادا نه کړي ترڅو د مېړه حق يې نه وي ادا کړي، په يو حديث کي راغلي دي چي که يوه بنځه په داسي حال کي مړه سوه چي مېړه يې ځني راضي و جنت ته به ځي، په يوه حديث کي راغلي دي چي که چيري يوه بنځه د خپل مېړه څخه ناراضه سي او ولاړه سي جلا شپه تېره کړي ملائکي لعنت باندي وايي، په يوه حديث کي راغلي دي چي د دوو کسانو لمونځ چي تر سر پورته سي د قبوليت لپاره آسمان ته نه ځي يو غلام چي د بادار څخه تنبېدليوي دوهمه بنځه چي مېړه ځني ناراضه وي.

۱۴ - د حضرت ام عمار رضي الله عنها اسلام او په جنگ کي گډون

حضرت ام عمار رضي الله عنها يوه انصاري صحابيه ده چي د اسلام په پيل کي مسلماننه سوې ده او په بيعة العقبة کي يې گډون کړی دی د عقبه معني دره ده نبي صلى الله عليه وسلم په اول کي خلگ په پته مسلمانانول ځکه کافرانو دغه مسلمانانو ته بيا ډير تکليفونه ورکول دمديني څخه خلگ د حج په زمانه کي راتلل د مني په غره کي يوه دره وه په دغه دره کي په پته مسلمانانيدل . د هجرت وروسته چي کله د جنگونو سلسله پيل سوه نو دا په زياتو جنگونو کي شريکه سوې ده خصوصاً د احد ، حديبه ، خيبر ، عمرة القضاء ، حنين او ديمامة په جنگونو کي يې گډون کړی دی د احد په غزا کي دا خپله قصه کوي چي د احد په غزا کي ما لوبني د اوبو ډک کړي وه احد ته روانه سوم ددې لپاره چي ورسم مسلمانان د نژدې څخه ووينم چي څه حال يې دی که تړي وه او به به ورکړم او که څوک زخمي و دوا به ورکړم په دغه وخت کي ددې عمر درو څلويښت کاله وو او ددې دوه زامن او مېړه هم په دغه غزا کي وه دا وايي په اول کي مسلمانانو فتحه تر لاسه کړه وروسته د کافرانو برلاسی ښکاره سوه ما رسول الله صلى الله عليه وسلم ته نژدې ځان ورسوی کوم کافر چي به د رسول الله صلى الله عليه وسلم و خواته تلی هغه به مي منع کوی په اول کي ددې سره ډال نه وو ورسره وروسته بيا ورکړل سو چي د کافرانو حملې به يې په منعه کولې يو ټوکر يې تر ملا تړلې و د رښکيو (زړو ټوکرانو) څخه ډک و کله چي به څوک زخمي سو نو دستي به يې يو ټوکر راواخيستی وبه يې سوځی او هغه زخم به يې په ډک کړی خپله هم زخمي سوه دوولس يا ديارلس ځايه زخمي سوه په دغه زخمو کي يو زخم ډير زيات و . ام سعيد رضي الله عنها وايي : ما ددې پراوړو يو ژور زخم وليدئ ما پوښتنه ځني وکړه چي دا زخم څنگه جوړ سو دی؟ دې راته وويل : د احد په غزا کي کله چي خلگ لالهانده يوې او بلي خواته گرځېدل نو ابن قيمه را مخکي سو او وي ويل : محمد صلى الله عليه وسلم چيري دی؟ ماته يې يو څوک راوښياست که نن ژوندی ولاړی نو بيا زما خلاصون نسته . مصعب بن عمير رضي الله عنه او څو کسان يې

ومخته ورغلل په هغو کسانو کي زه هم وم ابن قیمة زما پر اوږه گذار وکړی ما هم خو گذارونه
پر وکړه خو هغه دوی زغري اغوستي وي هیش تاثیر یې پر ونه کړی. دغه زخم داسي سخت زخم و
چي په ټوکرانو سره مي علاج وکړي خو علاج یې نه و سو. کله چي رسول الله ﷺ د حمراء الاسد
د جنگ اعلان وکړی ام عمار ؓ هم ملا و تړله خو لکه خرنګه چي زخم یې ډېر تازه و په دغه وجه
یې شرکت نه وکړی ، رسول الله ﷺ چي کله دغزا څخه راغلی نو لومړی یې ددې حال معلوم کړی
کله چي خبر سو چي دابنه ده نو ډیر خوشاله سو ددې څخه علاوه نور زخمونه هم ددې پر بدن
دا حد په غزا کي جوړ سوي وه ، ام عمار ؓ فرمایي چي په اصل کي دوی سپاره وه مور ډپلي
(پیاده) وو که چيري دوی يعني کافران هم پیاده وای نو اصلي مقابل به معلومه سوې وای ،
کله چي به پر آس يو څوک سپور راغلی نو دهغه حملې به ما په ډال منعه کولې خو کله چي به
هغه بلي خواته روان سو نو ما به دهغه دآس پښه پرېکړه آس به غوزار سو سپور به هم
راپرېوتی کله چي به هغه راپرېوتی نوني ﷺ به زما زوی ته ناره وکړه زوی به مي راغلی. زما
مرسته به یې وکړه په دواړو به مو مړ کړی ددې زوی عبدالله بن زید ؓ فرمایي : زما چپه مت
زخمي سو وینه یې نه درېدل نبي ﷺ وفرمایل چي پردغه مت پتی. وتره زما مور راغله دملا
څخه یې رښکی را وایستل او پتی یې را و تړل بیا یې راته وویل : څه ولاړسه دکافرانو سره
مقابله وکړه نبي ﷺ دا پښه ولیدل او وې فرمایل : ای ام عمار ! دا ستا په ډول څوک همت لري؟
يعني هیڅوک دومره همت نه لري چي خپل زخمي زوی دي جنگ ته استوي . نبي ﷺ په دغه
حالت کي دې او ددې کورنۍ ته خو - خو واره دعاوي وکړې او ستاینه یې وکړه ام عمار ؓ
فرمایي یو وار یو کافر راغلی نبي ﷺ وفرمایل : ای ام عمار ! دا هغه سړی دئ چي ستا زوي یې
زخمي کړی دئ دا وایي ما حمله پرې وکړه پر پښې مي وواهه هغه زخمي سو دستي
کښېناستی بیا زمور څو خلګ ورمخته سوه هغه مو مړ کړی نبي ﷺ مسکی سو او راته وې ویل :
د خپل زوی بدله دي واخیستل . دا وایي : کله چي نبي ﷺ مور ته دعاوي کولې ما ورته وویل : ای

د الله ﷺ رسوله ◀ ! مور ته دعا وکړه چې الله ﷻ مو ستا سره په جنت کې يو ځای کړي کله چې نبي ﷺ دغه دعا ورته وکړل دې ورته وويل: چې اوس نو زه هيڅ پروانه کوم هر څومره تکليفونه چې په دنيا کې پر ما تېر سي د احد د غزا څخه علاوه دا په نورو غزاوو کې هم شريکه سوي ده کارنامې يې معلومي سوي دي د نبي کریم ﷺ د وفات وروسته د اسلام څخه او بېتل زيات سوه او په يمامه کې سخت جنگ و سو دا په دغه سخت جنگ کې هم شريکه سوه په دغه غزا کې ددې يولاس پرې سوي دئ او يولس زخمو نه يې پر بدن باندې جوړ سوي دي ددغه زخمو په حالت کې مدينې منوري ته ورسېده. (163)

فايده: دا د يوې بڼې دکارنامو حال دئ چې د احد په غزا کې يې عمر دروڅلو بېست کاله و او د يمامه په غزا کې يې عمر دوپنځوس کاله و بيا يې هم داسي په جنگو کې گډون کاوه دي ته نو کرامت ويل کيږي.

۱۵ - د حضرت ام حکيم ﷺ اسلام او په جنگ کې گډون

ام حکيم بنت حارث د عکرمه بن ابي جهل بي بي وه او د احد په غزا کې يې د کافرانو د لوري څخه گډون کړی و کله چې مکه مکرمه فتحه سوه نو مسلمانان سوه دخپل خاوند سره يې زياته مينه وه خو هغه دخپل پلار ابو جهل د اثر له وجهي نه و مسلمان سوي کله چې مکه فتحه سوه نو خاوند يې يمن ته و تښتېدئ دې درسول الله ﷺ څخه دخپل مېړه دپاره امن وغوښتی بيا خپله يمن ته ولاړه او مېړه يې په ډير تکليف راضي کړی چې ستا لپاره مي د نبي ﷺ

په لمن کي امن غوښتی دئ ته د رسول الله ﷺ د توري خنځه پناه پيدا کولای سې نو هغه مدینې منورې ته ورسره راغلی مسلمان سو د او په خوشحالی ژوند تېراوه .

وروسته د حضرت ابو بکر **AA** په خلافت کي د روم جنگ و سو عکرمه **AA** گډون پکښي وکړی دغه ښځه هم ورسره وه ، عکرمه **AA** په دغه غزا کي شهید سو ، بیا د دغه بي بي سره حضرت خالد بن سعید **AA** نکاح وکړه ده مبارک په دې سفر کي په مرج الصفر نومي ځای کي د یو ځای کېدو غوښتنه وکړه دې ورته وویل : اوس لاهم د دښمن وپره ده یو څه صبر وکړه ده ورته وویل : زه په دغه جگړه کي خپل شهادت په سترگو وینم نو په یوه ځیمه کي یو ځای والی وکړی سهار د ولیمې انتظام کېدئ چي د رومیانو فوځیان راپورته سو ه سخت جنگ شروع سو حضرت خالد بن سعید **AA** شهید سو ام حکیم **RA** هغه ځیمه راواخیستله چي شپه یې پکښي تېره کړي وه خپل ټول سامان یې پکښي وپیچي خپله یې د کافرانو مقابله شروع کړه او وه کسان یې په یوازي سرووژل. ⁽¹⁶⁴⁾

فايده: زموږ ښځي وگوره د يوې خوا خو په داسي حالت کي نکاح ته نه تيارېږي که تيارې هم سي نو په داسي ناڅاپه مرگ سره تر ډيرو ورځو پوري ژاړي جهاد کول خو لاشه کوي دې مبارکي د ژړا پر ځای جهاد شروع کړی او اوه کسان یې په ښځينه لاس ووژل .

۱۶- د حضرت سمیه ام عمار **RA** شهادت

سمیه بنت خیاط **RA** د حضرت عمار **AA** مور وه چي قصه یې د اول باب په اوومه شمېره کي تېره سوې ده دې هم د خپل خاوند او زوی په څېر د اسلام لپاره ډول ، ډول تکلیفونه تېر

کړي دي خو د اسلام ميني چي ددې په زړه کي کوم کور جوړ کړی و له وجهي يې ددې په زړه کي يوه ذره فرق هم نه راتلی دا به يې د گرمۍ په سخت وخت پر ډبرو پرې ایستل د اوسپني تودې زغري به يې په واغوستلې بيا به يې ودرول ددوبي په گرمي کي چي اوسپنه ډيره توديرې دا به په ډير سخت تکليف کي وه نبي ﷺ چي به کله د دوی و خواته تېرېدئ نو د صبر نصيحت به يې ورته کاوه او د جنت وعده به يې ورکول يوځلي بي بي سمیه ﷺ ولاړه وه ابو جهل په ډبر درد او غصه سره دا مبارکه په نېزه په شرمگاه کي وو هل او دهغه زخم خخه وفات سوه. د اسلام په خاطر دا تر ټولو لومړی شهیده ده. (165)

فايده: د بنحو دومره صبر زغم او همت د غبتي وړدئ يعني (دا چي کاشکي زه هم داسي وای) خو اصلي خبره داده چي د چا په زړه کي چي کوم شی کور جوړ کړي بيا د هيش شي پروانه کوي او هر څه ورته اسانه کيږي ، اوس هم داسي په لس گونو قصې راځي چي خلگ خپل ځانونه قربانوي مگر که ځان قربانول د الله ﷻ په لاره کي وي ، ددين لپاره وي او دهغه ژوند لپاره وي چي ترمرگ وروسته راځي نو دکاميابی سبب گرځي او که دنيوي مقصد پکښې وي نو دنيا خو يې ولاړه آخرت يې هم برباد سو .

۱۷- د حضرت اسماء بنت ابوبکر ﷺ ژوند او تنگ لاسي

حضرت اسماء ﷺ د ابوبکر AA لور وه ، د حضرت عبدالله بن زبير AA مور وه او د حضرت عائشې ﷺ ميرزې خور وه او مشهوره صحابيه بي بي ده د اسلام په پيل کي مسلمانې سوې ده ويل سوي دي چي دا دلسو نارينوو خخه وروسته مسلمانې سوې ده او د هجرت خخه او وياشت

کاله مخکي پيدا سوې ده کله چي حضرت محمد ﷺ او حضرت ابوبکر **AA** و مدینې منورې ته هجرت وکړې نو زید **AA** او داسي نورېې ولېږل ددې لپاره چې د دوی اهل او عيال راوړلي دهغې خوا د دوی سره حضرت اسماء **AA** هم راغله کله چي قباء ته راوړسېده نو عبدالله بن زبیر **AA** پيدا سو د هجرت وروسته دا لومړی پيدا يېنت دئ. ددغه زمانې فقر ، مسکنت مشهور و خو تنگ ، همت زړه ورتيا او جفا کشي يې هم بې ساري وه ، په بخاري شريف کي د اسماء بنت ابي بکر **AA** د ژوند حالات په خپله ددې څخه نقل سوي دي چې دا وايي: کله چي زما نکاح د زبیر **AA** سره وسوه ، دده سره نه مال وو ، نه جايداد وو او نه غلام و يو او بن يې درلودئ چي او به به يې پرې راوړلې او يو آس يې درلودی ، ما به هم داو بن لپاره و انبه راوړل ، خرما خستکي به مي ورته راوړلې ميدولې به مي د دانو په ډول به مي په خوړلې . ما به پخپله او به راوړلې د اوبو څلواغه چي به وشکېده په خپله به مي گنډله او هم به مي د آس خدمت په خپله کوی ، و انبه او دانې به مي ورکولې او دکور ټول کار او خدمت به مي کاوه مگر ډوډی پخول مي بنه نه وه زده نو اوړه به مي واغښل د همسايه انصارو کور ته به مي وروړل د همسايه د کور ډېره ريشتني مخلصه بنځه وه زما ډوډی به يې را پخه کړه . رسول الله ﷺ په مدینه کې وزبیر **AA** ته يوه ټوټه ځمکه ورکړه چې نژدې دوه ميله ليري وه ما به دهغه ځای څخه پر خپل سرد خرماوو هډوکي راوړل زه يوه ورځ په دغه ډول چي بار مي پر سر و نبي ﷺ په مخه راغلی چي پر او بن را روان و او يوه ډله انصار هم ورسره وه نبي ﷺ چې زه وليدم نو آس يې ودراره او او بن ته يې د چوکېدو اشاره وکړه ددې لپاره چې زه پر سپره سم زه د خلگو په مخکي پر او بن باندي په سپرېدو شرمېدمه او دامې هم په فکر کې وه چې زبیر **AA** ډېر غيرتمن دئ کېدای سي دده پر طبيعت گرانه پرېوزي ، نبي ﷺ ته زما حال معلوم سو چي دا شرميري نو بيرته کورته روان سو او زه چي خپل کورته چي ورسېدم و زبیر **AA** ته مي قصه وکړه چې زه شرمېدم هم او ستا د غيرت فکر مي هم کاوه ، زبیر **AA** وويل: قسم په الله ﷺ چي ستا پر سرد هډوکو راوړل ماته تر دغه هم گران دي)

مگر مجبوري وه مسلمانان زيات وخت په جهاد او نورو د دين په کارو اخته وه نو له دې امله زيات د کور کارونه بنسټو کول (دا مبارکه وايي ددې څخه وروسته زما پلار ابوبکر **AA** يو غلام راواستوی چې نبی ﷺ ده ته ورکړی و هغه غلام د آس خدمت کاوه زه د آس خدمت څخه ډېره سترې وم غلام چې راغلي زه داسې سوم لکه د لوی بند څخه چې خلاصه سوم. ⁽¹⁶⁾)
فايده: د عربو دا رواج و او اوس يې هم دا رواج دئ چې د خرما وو هډوکي ميده کړي بيا يې ميچن کړي وروسته يې په حيواناتو د دانې په ډول خوري .

۱۸- د حضرت ابوبکر **AA** هجرت په وخت کې د اسماء **ؓ** خپل نيکه ته تسلي ورکول
حضرت ابوبکر **AA** چې کله د هجرت اراده وکړه نو فکر يې کاوه چې بنسټ يې پر لاري د ډېرو تکليفونو سره مخ سو او نبی ﷺ هم ورسره و نو څه پيسې چې ورسره وي ټولي يې د ځان سره واخيستي (چې نژدې پنځه يا شپږ زره درهمه کېدې) ددې څخه وروسته د حضرت ابوبکر **AA** پلار ابوقحافه چې په سترگو وړند و او تر دغه وخته پوري لا مسلمان سوې هم نه و خپلي لمسی ته د تسلي لپاره راغلی او ورته وې ويل افسوس چې ابوبکر **AA** په خپل تگ سره تاسو ته تکليف ورساوی او بنسټ يې خپل ټول مال يې هم وړي وي دا بيا بل تکليف دئ، اسماء **ؓ** وايي چې ما ورته وويل : يا، نيکه ! زما پلار ډېر مال پرې ايښی دئ دا خبره مي ورته وکړه دستي مي کوچنی، کوچنی ډېري را ټولي کړي او په يوه ټوکره کې مي غوټه کړي او په هغه تاخچه کې مي کښېښودې چې پيسې به ايښودل کېدې نيکه چې لاس پر وگرځاوه ورته معلومه سوه چې تاخچه د پيسو ډکه ده نو وې ويل دا يې ښه کړي دي ستاسو به گوزاره په وسې اسماء **ؓ** وايي

قسم په خدای ﷺ زما پلار يوه پيسه هم نه وه پرې اېنسي خو ما دخپل نيکه د تسلي لپاره او ددې لپاره چې غمجن نسي دغه چم مي ورته وکړي. (167)

فايده: داد همت او صبر خبره ده که نه نو تر نيکه به دغه نجونو زيات غم کاوه او هرڅومره شکايتونه چې يې نيکه ته په دغه وخت کې کړي واي صحيح و ځکه ظاهري اسره يې په دغه نيکه وه په دغه وخت کې چې نيکه ودې ته متوجه کړې چې د يوې خوا د پلار جلا والی دئ او د بلې خوا د مال نيستي ده ددې سره، سره دمکې او سيدونکي د دوی سره چنداني اړيکي هم نه لرلي او اکثره يې د بنمنان وه ځکه دوی مسلمانان وه خو الله ﷻ دغه مبارکو انسانانو هر يوه ته جلا جلا نارينه و که بنځينه و و يوه - يوه ځانگړتيا ورکړې وه چې د انسان غبته پرې کېږي يعني دا چې کاشکي ما هم داسي ځانگړتيا درلودای، حضرت ابوبکر AA په اول کې زيات مالدار و او لوی تاجرو خو اسلام ته د راتلو وروسته يې د الله ﷻ په لاره کې دومره پيسې خرڅي کړي چې د تبوک په غزا کې يې ټوله مال راوړی او ور يې کړي لکه د شپږم باب په څلورمه قصه کې يې چې بيان په تفصيل سره وسو په همدا وجه رسول الله ﷺ فرمايي: ماته دهیچا مال دومره فايده نه ده رسولې لکه د ابوبکر AA مال چې فايده را رسولې ده ما دهر چا د احسانونو بدله ورکړې ده خو د ابوبکر AA د احسانونو بدله به الله ﷻ ورکوي.

۱۹ - د حضرت اسماء رضی اللہ عنہا سخاوت

حضرت اسماء رضی اللہ عنہا ډېره سخي وه په اول کې به يې صدقه په ټاکلې اندازه ورکول يعني په تول او ترازو يا په پیماننه به يې خيرات کاوه خو کله چې رسول الله ﷺ ورته وويل: پيسو ته

غوټه مه ورکوه ، تړل مکوه او حساب مه کوه څومره چې دي توان وي صدقه ورکوه بيا يې زيات خيراتونه کول خپلو لونیو او دکور بنځو ته به يې داسې نصيحت کاوه: کله چې د الله ﷻ په لاره کې صدقه کول غواړی نو ددې انتظار مه کوئ چې پيسې به زياتي سي بيا به صدقه ورکړم که مو دا انتظار کاوه هيڅکله پيسې نه زياتيږي ځکه اړتياوي هم ورسره ډېريري او که مو بېله انتظاره پيسې مصرفولې نو ستاسو په پيسو کې به هيڅ کمې رانسي. (۴۸)

فايده: ددې مبارکو انسانانو لاسونه چې په پيسو کې څومري تنگ وه پدغه پيمانه د دوی لاسونه په صدقه ورکولو کې پراخ او لوی وه. (عجيبه داده چې د رسول الله ﷺ په زمانه کې هيچا د مسکنت شکايت نه کاوه) او اوس ټول خلگ د مسکنت څخه شکايت کوي سره ددې چې هيڅ به اوس داسې ډله پيدا نه کړی چې په نسو پوري يې ډېرې تړلي وي يا يې څو ورځې په نهاره تېري کړي وي .

۲۰- د نبي ﷺ د لور حضرت زينب ؓ هجرت او وفات

د دواړو جهانود سردار حضرت محمد ﷺ لور زينب ؓ د نبوت لس کاله مخکې پيدا سوې ده يعني هغه وخت چې نبي کریم ﷺ دېرش کلن و او دخپلي خاله د زوی ابوالعاص بن ربیع سره يې نکاح و سوه کله چې نبي ﷺ هجرت کاوه نو دا نه ورسره ولاړه ددې خاوند د کافرانو له لوري د بدر په غزا کې راغلی و بيا ونيول سو دمکې خلگو چې کله دخپلو بنديانو لپاره فديې راواستولې نو دې مبارکې هم دخپل خاوند لپاره فديه راواستول په هغه فديه کې اميل و چې خديجې ؓ و دې ته د واده په وخت کې ورکړی و نبي ﷺ چې اميل وليدی نو بي بي خديجې ؓ ور

په ياد سوه او دسترگو څخه يې اوبنکي راغلي ، د اصحابو ﷺ په مشوره دا پرېکړه وسوه چې ابوالعاص دي د فديې پرته آزاد سي په دې شرط چې دی مکې ته ولاړ سي نو زينب ﷺ دي مدينې ته راولېږي ، دوه کسان د زينبې ﷺ د راوستلو لپاره ورسره کړل سوه يعنې هلته چې ورسپړي نو دغه دوه مسلمانان به د مکې د باندي تم سي ، ابوالعاص به دوی ته دامبارکه په لاس ورکړي زينب ﷺ خپل ليور کنانه پر اوښ سپره او روانه سوه. د مکې کافران چې په دې پېښه خبر سوه نو او پر بل سو دستي يې يوه ډله دمقابلې لپاره ولېږل چې په هغو کې يو بن اسود و چې دخديجې ﷺ د تربيره زوی وو په همدې لحاظ د زينبې ﷺ د ورور په درجه کي او يو بل نفر ورسره. پر حضرت زينب ﷺ باندي يې د نيزې واری وکړی دا مبارکه د اوښ څخه راولوېده ، څرنگه چې ماشوم يې په نس و نو هغه ماشوم يې هم ضايع سو اکثره وايي چې دغه حمله کونکی جبار و کنانه د دوی سره د غشو مقابله شروع کړه ابو سفیان ورته وويل د محمد ﷺ لور چې په دومره ښکاره ډول مدينې ته ځي دا خو مور نه سو زغملای نو داسي وکړه چې اوس بېرته ولاړ سي بل واري په پټه ولاړ سي کنانه ورسره خوښه کړه د زينبې ﷺ دغه زخم تر څو کاله پوري و او ددغه زخم څخه ناجوړه سوه او په اتم کال د هجرت وفات سوه

(رضي الله عنها و ارضاه)

نبي ﷺ فرمايي: زينب ﷺ زما تر ټولو ښه لور وه ځکه زما په مينه کې يې ډېر تکليفونه وزغمل دښخېدو په وخت کي نبي ﷺ خپله ددې وقبرته کښته سو دا يې ښخه کړه نبي ﷺ چې کله وقبرته کښته سو نو ډېر غمجن و کله چې راپورته سو نومخ يې ډېر روښانه (خوشاله) و اصحابانو ﷺ پوښتنه ځني وکړه (چي يا رسول الله ﷺ ! ولي دي مخ مبارک خوشاله دي؟) ده

مبارک ورته وويل: چې زه د زینبي رضی اللہ عنہا دناتوانی په فکر کي وم نو دعا مي وکړه چې الله ﷻ ددې څخه تکلیف او د قبر تنگوالی ليري کړي الله ﷻ دعا قبوله کړه. (169)

فايده: د نبی ﷺ لور د دين په خاطر دومره تکلیفونه تېر کړل چې آخريې ساه پکښي ورکړل بيا هم د قبر د پراخوالي لپاره د نبی ﷺ د دعا اړتيا ورته پيدا سوه نو زموږ به څه حال وي؟ په همدې وجه د قبر د پراخوالي لپاره زياتي دعاوي پکار دي ځکه نبی ﷺ به زيات وختونه د تعليم په منځ کي د قبر د عذاب څخه پناه غوښتله.

اللهم احفظنا بمنک و کرمک و فضلک.

۲۱- د حضرت ربیع بنت معوذ رضی اللہ عنہا ديني غيرت

ربیع بنت معوذ رضی اللہ عنہا يوه انصاري صحابيه وه په زياتو غذا و و کي د نبی ﷺ سره ملگري وه د زخميانو درملنه به يې کول او د وژل سوو شهيدانو جسدونه به يې را پورته کول د نبی ﷺ د هجرت مخکي مسلماننه سوي وه او دهجرت وروسته واده سوه ددې د واده په ورځ نبی ﷺ ددې وکورته تشریف يووړی هلته نجونو هغه شعرونه ويل چې د اسلامي کارنامو او اسلامي مشرانو بيان پکښي سوي و چې د بدر په غذا کې شهيدان سوي وه په دوی کي يوه نجلی دا مصرع ويل: وَفِيْنَا نَبِيٌّ يَعْلَمُ مَا فِيْ عَدُوِّهِ يَعْطِيهِمْ مَوَدَّةً يَوْمَئِذٍ يَكْفِيْهِمْ سُرَّتُهَا لَكُمْ وَ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ سِرٌّ يَوْمَئِذٍ يَكْفِيْهِمْ سُرَّتُهَا لَكُمْ وَ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ سِرٌّ

نبی ﷺ ددغه شعر څخه منع کړه چې د سبا په حال خو يوازي الله ﷻ خبر دئ دربيع رضی اللہ عنہا پلار معوذ په هغو کسانو کي وچي ابو جهل يې وواژه يوه ورځ يوه ښځه چې اسماء نومېده ديو څو ښځو سره يو ځای دربيع کور ته ورغلل دې عطر خرڅول نو دربيع څخه يې د معرفي کېدو غوښتنه وکړه

(169) خميس ، اسد الغابة

لکه د بنځو چي همدا سي دود دئ ربيع ښځه خپل ځان ورته معرفي کړې يعني خپل او د پلار نوم يې وروښودل هغې بنځي چي د معوذ نوم واورېدئ نو ورته وې ويل: د خپل سردار د قاتل معوذ لور يې؟ (څرنگه چي ابو جهل د عربو سردار گنجل کېدی نو له همدې وجهي دغي بنځي ورته وويل چي د خپل سردار د قاتل لور يې) ربيع ښځه چي ددې سوال واورېدئ ډېر درد (غصه) ورغله او ورته وې ويل زه د خپل غلام د قاتل لور يم (د ربيع ښځه زه نه منله چي ابو جهل دي ددې د پلار سردار و نومول سي.) اسماء چي ددې خبره واورېده چي ابو جهل ته يې د غلام نسبت وکړې درد (غصه) ورغله ورته وې ويل زما عطر څرځول پر تا باندي حرام دي ربيع ښځه ورته وويل پر ما باندي هم حرام دئ چي ستا څخه عطر واخلم ما په هيڅ عطر وکي دومره بد بويي نه وه ليدلې لکه ستا په عطر وکني چي سته. (170)

فايده: ربيع ښځه فرمايي: چي د بد بويي لفظ مي ددې د سوځولو لپاره ووايه دا ددې مبارکي غيرت نه منل چي د دين د دښمن په اړه دي د سردار لفظ واورې. په نن زمانه کښي د دين د لويو دښمنانو لپاره د سردار تر لفظ لوړ الفاظ استعمالېږي که يې څوک منعه کړي نو خلک تنگ نظره ورته وايي او حال دا چي نبي ﷺ فرمايي: تاسو منافق ته سردار مه وياست که چيري هغه ستاسو سردار سو نو تاسو خپل رب ناراضه کړئ (171).

معلومات

د نبي اکرم ﷺ بيبياني او اولادونه

(170) اسد الغابة

(171) ابوداود

د خپل آقا او د دواړو جهانو سردار نبي اکرم ﷺ د بيبيانو او اولادو حالات معلومول يو لوی شوق دئ او هر مسلمان ته په کار دئ چې د دوی په اړه يو لنډ معلومات په لاس راوړي او په لنډ ډول يې وليکي ځکه تفصيلي حالات ليکل يې لوی لوی کتابونه غواړي د نبي اکرم ﷺ د نکاحو شمېر چې د محدثينو او مؤرخينو پرې اتفاق دئ د يوولسو بيبيانو سره دئ تر دغه شمېر په زياتو بيبيانو کبسي اختلاف سته او پر دې خبره هم اتفاق دئ چې د نبي ﷺ لومړی نکاح د بي بي خديجې ﷺ سره سوې ده خديجې ﷺ کونډه وه کله چې نبي ﷺ نکاح ورسره کول دده مبارک عمر (۲۵) کاله و او ددې مبارکې عمر (۴۰) کاله و د نبي ﷺ اولادونه د ابراهيم څخه پرته نور ټول ددې څخه پيدا سوي دي چې بيان به يې وروسته راسي .

۱- د حضرت خديجې ﷺ حالات

د حضرت خديجې ﷺ لومړی نکاح د ورقه بن نوفل ﷺ سره په پلان کبسي وه خود نکاح نصیب نه و سوی وروسته بيا د دوو نورو کسانو سره ددې نکاح سوې ده دا چې په دې دوو کسانو کبسي به يې اول دچا سره نکاح کړې وي پدې کي اختلاف دئ زيات تاريخ پوهان په دې آند دي چې اول يې د عتيق بن عائذ سره نکاح سوې وه چې دده څخه يې يوه لور پيدا سوي وه چې نوم يې هنده وه کله چې غټه سول نو مسلماننه سوه او د اولادو خاونده سول. ځينو ليکلي دي چې د عتيق څخه يې يو زوی پيدا سو چې نوم يې عبدالله يا عبدالمناف و د عتيق څخه وروسته يې بيا نکاح د ابو هاله سره سوې ده د ابو هاله څخه يې دوه اولادونه سوي دي چې يو يې هند نومېده او بل يې هاله نومېده ځينو ويلي دي چې هند هلک و او هاله نجلۍ وه ځينو بيا ويلي دي چې دواړه هلکان وه خو هند د حضرت علي کرم الله وجهه تر خلافت پوري ژوندی و کله چې ابو هاله وفات سو بيا يې د حضرت رسول اکرم ﷺ سره نکاح وکړه پدغه وخت

کښي ددې عمر (۴۰) کاله و د نبي ﷺ سره په نکاح کښي (۲۵) کاله پاته سوه د نبوت پر لسم کال د روژې په مياشت کي د (۲۵) کالو په عمر وفات سوه د نبي ﷺ ددې سره زياته مينه وه ددې په ژوند يې د هېڅ بلې ښځې سره نکاح ونکړه تر اسلام مخکي ددې لقب طاهره وپه همدې وجه ددې اولادونه د نور خښتنان دي او بنو طاهره ورته ويل کيږي ددې مبارکي فضائل (مناقب) د حديثو په کتابو کښي زيات راغلي دي ددې دوفات څخه وروسته نبي ﷺ پخپله ددې و قبر ته ورکښته سو او په خپلو مبارکو لاسونو يې ښځه کړه تر دغه وخته پوري د جنازې د لمانځه حکم نه و راغلی وروسته بيانبي ﷺ د حضرت عائشې او سودې ﷺ سره نکاحي کړي دي پدې خبره کښي هم اختلاف دئ چي لومړی يې د چا سره نکاح وکړه ځينو تاريخ پوهانو ليکلي دي چي اول يې د عائشې ﷺ سره نکاح وکړه ځينو ويلي دي چي لومړی يې د سودې ﷺ سره نکاح وکړه او وروسته يې دعائشې ﷺ سره نکاح وکړه.

۲- د حضرت سودې ﷺ حالات

حضرت سوده ﷺ هم کونډه وه ددې دپلار نوم زمعه بن قيص و ددې اوله نکاح د خپل دا کا د زوی سکران بن عمرو سره سوې ده دواړه مسلمانان سول او حبشې ته يې هجرت وکړی سکران په حبشه کښي وفات سو ځينو ليکلي دي چي مکي ته راغلی بيا وفات سو دده دوفات وروسته د نبوت په لسم کال چي کله خديجه ﷺ وفات سوه شو ورځي وروسته د نبي اکرم ﷺ ددې سره نکاح وسوه ددې سره واده د حضرت عائشې ﷺ تر واده د ټولو په آند مخکي سوی دئ د نبي ﷺ مبارک عادت دا و چي په زيات وخت به په لمانځه کي مشغول و يو ځلي نبي ﷺ ته دې وويل چي ماښام تا دومره اوږده رکوع وکړه چي زه پر دې و بېرېدل چي د پزي څخه به مي وينی ولاړي سي (دې به د نبي ﷺ وروسته په نبي ﷺ پسي لمونځ کاوه څرنگه چي دا د بدن څخه درنه وه

نوله امله به يې تکليف ور پېښ سوي وي) يو ځلي نبي ﷺ ددې د طلاق اراده وکړه دې مبارکي ورته وويل چي اې د الله ﷻ رسوله! زه د مېړه خواش نلرم خو دا مي خوښه ده چي په جنت کې ستا په بيبيانو کښي داخله يم نو تاسي وماته طلاق مه راکوي زه د خپلي شپې نوبت و حضرت عائشې ﷺ ته ورکوم په همدې وجه به ددې د شپې واري د حضرت عائشې ﷺ په برخه کښي راتلی په (۵۴) يا (۵۵) هجري کال کښي وفات سوې ده ځينو ليکلي دي چي د حضرت عمر ۸۸ په خلافت کښي وفات سوه ددې څخه علاوه يوه بله ښځه د سوډې په نامه هم سته چي د قريشو د قوم څخه ده دهغي سره هم نبي ﷺ د نکاح کولو اراده وکړه دې ورته وويله چي زما تر ټوله دنيا ته خوښ يې خو زما پنځه يا شپږ اولادونه دي ماته دا خبره گرانه ده چي هغه ستا سرته ولاړ وي ژاړي او چيغي وهي نبي ﷺ ددې خبره خوښه کړل او ددې ستاينه يې وکړل او د نکاح اراده يې پرېښوده.

۳- د حضرت عائشې ﷺ حالات

د حضرت عائشې ﷺ سره په مکه مکرمه کښي د نبوت پر لسم کال د کوچني اختر په مياشت کښي رسول الله ﷺ نکاح وکړه پدغه وخت کي ددې عمر شپږ کاله و د نبي ﷺ په بيبيانو کي يواځي دا پيغله وه نوري ټولي کونډيانې وي چي نکاح يې ورسره وکړل د نبوت څلور کاله وروسته دا پيدا سوې ده د هجرت په وخت کښي ددې عمر نهه (۹) کاله و د (۱۸) کالو په عمر يې د حضرت محمد ﷺ سره مخه ښه وکړه يعني نبي ﷺ ځيني وفات سو په (۵۷) هجري کال کښي دروژي پر او ولسمه دسې شنبې په شپه د (۲۲) کالو په عمر وفات سوه دې مبارکي وصيت وکړي چي ما په عمومي هديره کښي د نورو بيبيانو سره ښځه کړي داغسي هم وسوه په بقیع (نومي هديره) کښي دفن سوه، په عربو کښي دا خبره زياته مشهوره وه چي د کوچني اختر په مياشت کښي نکاح بهي برکته وي حضرت عائشه ﷺ فرمايي: زمانکاح دنبي ﷺ سره هم د

کوچني اختر په مياشت کښي وسوه او واده مي هم د نبي ﷺ سره د کوچني اختر په مياشت کښي وسو د نبي ﷺ په بيبيانو کښي چې تر ما زياته برخمنه وه بي بي خديجه ﷺ وه. د خديجه تر وفات وروسته خولته ﷺ د حکيم لور د نبي ﷺ حضور ته ورغله او ورته وې ويل چې اي د الله ﷺ رسوله ! تاسو نکاح نکوي؟ نبي ﷺ وفرمايل د چا سره؟ دې ورته وويل پيغله هم سته او کونډه هم سته نبي ﷺ ورته وويل چې څوک دي؟ دې ورته وويل چې پيغله ستاسو د ډېر دوست حضرت ابوبکر صديق ﷺ لور عائشه ده او کونډه سوډه بنت زمعه ده، نبي ﷺ وويل ښه خبره ده وې کړې داددې ځايه څخه د ابوبکر صديق ﷺ کورته ولاړه او د حضرت عائشه ﷺ مور ام رومان ﷺ ته يې وويل چې زه د يو لوی خیر او برکت سره راغلي يم هغې پوښتنه وکړه چې څنگه برکت دئ؟ دې ورته وويل چې نبي ﷺ زه د عائشه ﷺ سره د نکاح کولو لپاره را لېږلي يم ، ام رومان ﷺ ورته وويل چې عائشه ﷺ خو د نبي ﷺ ورېره ده د هغه سره څنگه نکاح کېدلای سي خو بيا هم ښه دئ چې ابوبکر ﷺ راسي حضرت ابوبکر ﷺ پدغه وخت کښي په کور کي نه و تر راتگ وروسته دې دغه بيان ورته وکړې هغه هم دغه جواب ورکړې چې دا خو د نبي ﷺ ورېره ده د نبي ﷺ سره نکاح څنگه کېدای سي خولته ﷺ ولاړه نبي ﷺ ته يې قصه وکړل نبي ﷺ ورته وويل چې ابوبکر ﷺ خو زما د اسلام ورور دئ د هغه دلور سره زما نکاح جائز ده خولته ﷺ راغله و ابوبکر ﷺ ته يې د نبي ﷺ وينا واورول دڅه وخت وروسته ابوبکر صديق ﷺ وويل: نبي ﷺ را وغواړه نبي ﷺ د ابوبکر صديق ﷺ کور ته تشریف يووړی نکاح وسوه هجرت چې وسو څو مياشتي وروسته ابوبکر ﷺ و نبي ﷺ ته وويل چې تاسو خپله بي بي يعني عائشه ﷺ ولي نه و دوى؟ نبي ﷺ د سامان د نه برابرېدو عذر ورته وکړی حضرت ابوبکر صديق ﷺ د نذراني يوڅه پېسې وړاندي کړې چې په دغه پېسو سره د واده تياري وسوه د هجرت وروسته د کوچنی اختر د مياشتي په لومړي يا دوهمه ورځ د څانگت په وخت کي د ابوبکر ﷺ په کور کي واده وسو دغه درې نکاحي د نبي ﷺ د هجرت مخکي سوي

دي ددي څخه وروسته څومره نکاحي چي سوي دي تر هجرت وروسته سوي دي د حضرت عائشيؓ څخه وروسته د حضرت عمرؓ د لور حفصېؓ سره نکاح وسوه.

۴- د حضرت حفصېؓ حالات

حضرت حفصهؓ پنځه کاله مخکي تر نبوت په مکه کې پیدا سوي ده لومړی نکاح يې په مکه کې د خنيس بن حذافهؓ سره سوي ده دی هم زور مسلمان و لومړی يې حبشي ته هجرت وکړی بيا يې مدينې منورې ته هجرت وکړی دبدر په غزا کې يې گډون کړی دی پدغه غزا يا دا حد په غزا کې زخمي سو چي ددغه زخمه څخه جوړ نسو په دوهم يا دريم کال د هجرت وفات سو. حضرت حفصېؓ هم دخپل خاوند سره حبشي هجرت کړی و بيا مدينې ته راغلي وه کله چي کونډه سوه نو حضرت عمرؓ لومړی د حضرت ابوبکرؓ څخه غوښتنه وکړه ددې لپاره چي دده د لور حفصې سره نکاح وکړي حضرت ابوبکرؓ چوپ سو کله چي د حضرت عثمانؓ بي بي حضرت رقيهؓ وفات سوه نو حضرت عمرؓ و حضرت عثمانؓ ته دخپلي لور حفصېؓ دنکاح يادونه وکړه عثمانؓ په جواب کې ورته وويل: زه فی الحال دنکاح اراده نه لرم. حضرت عمرؓ و نبيؐ ته شکايت وکړی چي دوی زما د لور سره نکاح نه کوي، نبيؐ وفرمايل: زه د حفصېؓ لپاره تر عثمان بهتر سړی درنيسيم او د عثمان لپاره تر حفصې بهتره ميرمن بنسिम وروسته نبيؐ په دوهم يا دريم کال د هجرت پخپله د حفصېؓ سره نکاح وکړه او عثمانؓ ته يې خپله لور ام کلثوم په نکاح ورکړه.

د حفصېؓ په لومړی خاوند کې د تاريخ پوهانو اختلاف دی ځيني وايي چي دبدر په غزا کې زخمي سو او دهغه زخم څخه شهيد سو او ځيني وايي چي دا حد په غزا کې زخمي سو دبدر غزا په دوهم کال د هجرت وه او دا حد غزا په دريم کال د هجرت وه په همدې وجه ددې مبارکي د

نکاح په نېټه کې هم اختلاف سته حضرت ابوبکر ؓ فرمايي: ماته چې کله عمر ؓ د حفصې ؓ دنکاح وويل نو زه له دې وجهې چوپ سوم چې نبی ﷺ د دې دنکاح بيان ماته کړی و، قبلولای مي ځکه نسو چې نبی ﷺ يې دنکاح اراده درلوده او انکار مي ځکه نسو کولای چې دنبی ﷺ راز مي نسو ښکاره کولای (ځکه که مي انکار کړی وای عمر ؓ دليل راڅخه غوښتی درواغ مي نسوای ورته ويلای خامخا به مي رشتيا ورته ويلای) که چېرې نبی ﷺ د حفصې ؓ دنکاح اراده نه درلودای نو خامخا به ما نکاح ورسره کړی وای. حضرت عمر ؓ وايي ماته د عثمان ؓ تر انکار د ابوبکر ؓ انکار ډېر غموونکی و. حضرت حفصه ؓ ډېره عابده وه زيات وخت به د شپې ويښه وه عبادت به يې کاوه او زيات وخت به يې روژې نيولې، نبی ﷺ يو وخت په يوشه وجه دې ته طلاق ورکړی او پردغه خبره باندي د عمر ؓ خوابدتيا پکار وه نو حضرت جبرئيل ؑ تشریف راوړی او وې ويل: چې الله ﷻ فرمايي چې حفصې ؓ ته بېرته رجوع وکړه دا به د شپې زيات وخت بيداره وه (عبادت به يې کوی) او زيات وخت به يې درځي روژې وې. د عمر ؓ لحاظ هم پکښې منظور و په همدغه وجه نبی ﷺ بېرته رجوع ورته وکړه، په پنځه څلوېښتم هجري کال د جمادي الاولې (د دريمي خور) په مياشت کې د دروشپيتو کالو په عمر وفات سوه ځينو ليکلي دي چې په يو څلوېښتم هجري کال د شپيتو کالو په عمر وفات سوه. د دې دنکاح وروسته نبی ﷺ د زينب ؓ سره نکاح وکړه.

۵- د حضرت زينب بنت خزيمة ؓ حالات

حضرت زينب ؓ د خزيمة لور وه د دې مبارکې په لومړۍ نکاح کې اختلاف دئ ځينو ليکلي دي چې لومړۍ نکاح يې د عبد الله بن جحش سره سوې ده چې د احد په غزا کې شهيد سو قصه يې په اووم باب اوله شمېره کې تېره سوه وروسته يې دنبي ﷺ سره نکاح وسوه ځينو

ليکلي دي چې لومړی نکاح يې د طفيل بن حارث سره وسوه بيا ده طلاق ورکړې د طلاق وروسته دده وروور عبیده بن حارث په نکاح کړه عبیده بن حارث AA د بدر په غزا کې شهيد سو وروسته نبی ﷺ نکاح د هجرت يو دېرش مياشتي وروسته په دريم هجري کال د روژې په مياشت کې ور سره وکړه، اته مياشتي د نبی ﷺ په نکاح کې وه وروسته په څلورم هجري کال د دوهمي خور په مياشت کې وفات سوه. د نبی ﷺ په بيبيانو کې حضرت زينب او حضرت خديجة ﷺ د نبی ﷺ په ژوند کې وفات سوي دي نوري ټولي نهه سره دده مبارک تروفات وروسته وفات سوي دي حضرت زينب ﷺ ډېره سخي وه په همدغه وجه د اسلام مخکي ددې نوم ام المساکين و يعنې د مسکينانو مور، بيا نبی ﷺ ددې نوم ام سلمة کنسېنسودئ. ددې دنکاح وروسته د نبی ﷺ نکاح د حضرت ام سلمة ﷺ سره وسوه.

۲-د حضرت ام سلمې ﷺ حالات

حضرت ام سلمة ﷺ د ابو امية لور وه ددې مبارکې لومړې نکاح خپل د اکا د زوی ابو سلمة AA سره سوي ده چې اصلي نوم يې عبدالله بن عبدالاسدو، ام سلمة ﷺ او خپل خاوند په اول کې مسلمانان سوي دي وروسته د کافرانو دلاسه تنگ سوه حبشي ته يې هجرت وکړې د حبشي څخه بيا مدينې ته راغلل په حبشه کې يې يو زوی وسو چې سلمة نومېدئ چې قصه يې ددغه باب په پنځمه شمېره کې په تفصيل سره تېره سوه په مدينه کې چې او سېدل يو هلک د عمر په نامه يې پيدا سو او دوي لوني يې د دره او زينب په نامه پيدا سوې ابو سلمة AA د لسو نارينوو

خخه وروسته مسلمان سوی دئ د احد او بدر په غزاوو کي یې گډون کړی دئ د احد په غزا کي
 زخمي سو ددغه زخم خخه یې ډېر تکلیفونه پرځان تېر کړل وروسته د صفری په میاشت کي د
 څلورم کال دهجرت و یوې سربې ته ولاړی (سریه معنی د کافرانو سره کوچنی جنگ چي رسول
 الله ﷺ پکښي گډون نه وي کړی) دهغې خوا د راتگ پر وخت یې زخم تازه سو ددغه زخم خخه په
 څلورم کال دهجرت دڅلورمې خور (جمادي الثاني) په میاشت کي شهید سو. حضرت ام
 سلمةؓ په دغه وخت کي حامله وه یعنی عیال داره وه زینب یې په نس وه. کله چي پیدا سو نو
 عده یې پوره سو، حضرت ابوبکر صدیقؓ و دې ته د نکاح خواهش وکړی دې عذر ورته
 ووايه وروسته رسول الله ﷺ د نکاح غوښتنه ځني وکړه دې مبارکي ورته وویل: یو خو زما سره
 زوی سته او بل زما په طبیعت کي غیرت سته زما هیڅوک قریب نسته (یعنی دا چي زما غیرت
 نه قبلوي چې د قریبانو پرته پر خپل سر نکاح وکړم) رسول الله ﷺ ورته وویل: ستا د زوی خو
 الله ﷺ ساتونکی دئ او غیرت به ولاړ سي ستا د قریبانو خخه به هیڅوک دا نسب نا خوښه نه کړي
 چي تا نکاح ورسره کړي ده دې مبارکي خپل زوی سلمة ته وویل چي زما نکاح د نبی ﷺ سره را
 وټړه، په څلورم کال دهجرت د کوچني اختر د میاشتي په آخره ددې نکاح د نبی ﷺ سره سو
 ځینو دوهم او ځینو دریم کال لیکلي دئ. ام سلمةؓ فرمایي: ما د نبی ﷺ خخه اوربدلي دي چې
 چاته مصیبت ورسیري اولاندي دعا ووايي الله ﷺ به دهغه سوي تاوان غوره بدله ورکړي: اللهم
 اجرني في مصیبتی واخلفني خیرا منها. ژباړه: ای الله ﷺ! ماته د غم مزدوري راکړي او د غم په
 بدل کي غوره بدله راکړي ام سلمةؓ وایي: کله چي ابوسلمةؓ وفات سو نو ما دغه دعا ویل او
 فکر به مي کاوه چي تر ابو سلمةؓ به نو بهتر څوک وي الله ﷺ زما نکاح د رسول الله ﷺ سره
 راوکره. ددې د بنایست ډېر نوم تللی و وعائشةؓ وایي ما ددې ډېر تعریف اوربدلی و نو کله چي
 ددې نکاح و سو نو زه په یوه بهانه په پټه، پټه ولاړم ورته ومي کتل کله چي مي ولیدل نو تر
 هغه ډېره بنائسته وه چي ما یې تعریف اوربدلی و بیا ما حفصېؓ ته ددې بیان وکړي حفصېؓ

راته وويل: يا دومره نه ده بناسته لکه نوم چي يې تللي دئ د رسول ﷺ په بيبيانو کي تر ټولو وروسته په (۵۹) هجري کال او يا په (۲۲) هجري کي وفات سوه په دغه وخت کي يې عمر څلور اتيا کاله و چې په دغه لحاظ نهه (۹) کاله مخکي تر نبوت پيدا سوې ده څرنگه چي ددې نکاح تر زينب بنت خزيمه ﷺ تر وفات وروسته وسوه نو ځکه دا د زينب بنت خزيمه ﷺ په خونه کي اوسېده، داچي هلته ورغلل په خونه کي په يوه ټوکره کي لږ اوربشي غوټه دي يوه ميچن پرته ده دي مبارکي هغه اوربشي ميده کړې پخې يې کړي غوړي يې ورواچول د ماليدې په خير يې يوشی ځني جوړ کړي په اوله ورځ يې نبي ﷺ ته د خوراک لپاره کنبېنودئ ددې د نکاح وروسته نبي ﷺ د زينب بنت جحش سره نکاح وکړه.

۷- د حضرت زينب بنت جحش ﷺ حالات

داد نبي ﷺ د عمه لور وه لومړی نکاح يې د زيد بن حارث ﷺ سره سوې وه چې نبي ﷺ په زوی والي سره نيولی و وروسته ده طلاقه کړه بيا الله ﷻ پخپله ددې نکاح د رسول الله ﷺ سره وکړه چي قصه يې په سورة احزاب کي بيان سوې ده دغه وخت ددې عمر پنځه دېرش کاله و، د مشهورې وينا مطابق ددې نکاح دميانی په مياشت کي سوې ده ځينو يې کال د هجرت دريم کال بنودليدئ خو صحيح خبره داده چې پنځم هجري کال و پدغه حساب نو داد نبوت اولس کاله مخکي پيدا سوې ده ددې په وجه فخر کاوه چې د ټولو بيبيانو نکاحي د هغو خپلوانو کړي دي او زما نکاح الله ﷻ کړې ده، کله چي حضرت زيد ﷺ دې ته طلاق ورکړي نبي ﷺ دې ته د نکاح پيغام ولېږی، دې په جواب کي ورته وويل زه تر هغه پوري فيصله نکوم تر څو زه د خپل خدای ﷻ سره مشوره ونکړم، دا يې وويل اودس يې تازه کړی دوه رکعته نفل يې وکړ بيا

کي د سوډي ﷺ لاسونه اوږده وه د نبي ﷺ تر وفات وروسته چې دستي دا وفات سوه نو معلومه سوه چې د لاسو دا وږدوالي څخه ظاهري اوږدوالي نه دئ مراد بلکي سخا ترې مراد ده دې مبارکي ډيري روژې هم نيولي د هجرت په شلم کال د پنځوسو کالو په عمر وفات سوه د جنازي لمونځ حضرت عمر **AA** ورکړې ددې قصه په هم دغه باب کي په لسمه شمېره کي تېره سوه. ددې څخه وروسته نبي ﷺ د جوړيبي ﷺ بنت الحارث بن ابي ضرار سره نکاح و سوه.

۸- د حضرت جوړيبي بنت الحارث حالات

داد مريسيغ په غزا کي په بنديانو کي راغلي وه د غنيمت د مال د وېش پر مهال و حضرت ثابت بن قيس **AA** ته په برخه ورغلل د بندي کېدو مخکي د مسافع بن صفوان په نکاح کېني وه حضرت ثابت **AA** دا په نهه اوقيو سروزو په بدله کې مکاتبه کړه ، مکاتبه دې ته ويل کېږي چې بادار و خپل غلام ته ووايي چې ته ماته دومره پيسې راوگټه يا يې راپيدا کړه زه به تا آزاد کړم. يوه اوقيه څلوېښت درهمه ده او يو درهم درې نيمي انې کيږي ⁽¹⁷³⁾ په اوسني حساب د نو (۹) اوقيو قيمت اته اويا درهمه او دولس انې کيږي ، که چيري درهم څلورانې سي نو نوي (۹۰) درهمه کيږي.

دا مبارکه د نبي ﷺ حضور ته ورغله او ورته وې ويل: اي د الله ﷺ رسوله ! زه د خپل قوم د سردار حارث لوريم ماته چې کوم مشکل پېښ دی و تاسي ته معلوم دئ اوس زه په دومري پيسو باندي مکاتبه سوې يم دغه پيسې زما د توان څخه وتلي دي اوس ستاسي په اميد راغلي

(173) په حقيقت کي درهم د يوې زړي سکي نوم دی چې دري ماشي سين زر کيږي د شيخ په زمانه کي نو درهم درې نيمي انې کېدی ، آنه يو پاکستانی او هندي واحد دی چې هره آنه (۱۵) پيسې کيږي او سل پيسې يوه پاکستانی يا هندي روپي کيږي . د شيخ (رحمة الله عليه په زمانه کي يودرهم درې نيمي انې کيده اوس يوه اوقيه زياتي پيسې کيږي .) ژباړن

يم نبي ﷺ ورته وويل زه به تاته ډېره بڼه لاره درونښيم هغه دا چې پيسې به درکړم آزاده به دي کړم او نکاح به در سره وکړم ، رښتيا هم تردې بڼه لاره نه وه دې هم په خوشحالی سره قبوله کړه د مشهورې وينا له مخې په پنځم هجري کال يې نکاح وسوه ځينو شپږم هجري کال ښودلی دی اصحابو کرامو ﷺ چې کله واورېدل چې په بنوالمصطلق د نبي ﷺ خسرگنی سوه نو دوی هم ددې خپلوی په درنښت خپل خپل غلامان آزاد کړل ويل سوي دي چې د يوې حضرت جوړېښت ﷺ له وجهي سل کورنۍ آزادي سوې چې نژدې اووه سوه نارينه پکښې شامل وه د نبي ﷺ په ټولو نکاحو کښې دا ډول مصلحتونه موجوده.

حضرت جوړېښت ﷺ ډېره ښايسته وه په مخ کښې يې ملاحت ((نمکي والي)) موجود و ويل سوي دي چې چا به ورته وکتل نو نه به ترې ولاړېدی، حضرت جوړېښت ﷺ ددې جنگ څخه مخکې يو خوب ليدلی و چې د يثرب څخه يوه سپوږمۍ را روانه وه او زما په غيږ کښې را ولوېده دا وايي چې زه کله بندي سوم نوماته دخپل خوب د ختلو اميد پيدا سو دغه وخت ددې عمر شل (۲۰) کاله ؤ دمخکښې قول مطابق دا مبارکه په پنځوسم (۵۰) هجري کال په لومړي خور کښې د (۲۵) کالو په عمر په مدينه منوره کښې وفات سو په ځينو رواياتو کښې ددې وفات په (۵۲) هجري کال کښې د (۷۰) کالو په عمر ليکل سوي دی.

۹- د حضرت اُم حبيبي ﷺ حالات

دا مبارکه د ابوسفیان لورده ددې په نامه کي اختلاف دی ډېرو مرمله ددې نوم ښودلی دی او ځينو بيا هند ښودلی دی ددې اوله نکاح په مکه مکرمه کښې د عبدالله بن جحش سره

سوي ده دا او ددې خاوند په اوله کښي مسلمانان سوي دي دوی دواړه د کافرانو د تکليفونو له امله خپل وطن پرېښودئ حبشې ته يې هجرت وکړی هلته چې ورسېدل مېړه يې پر اسلام پاته نسو بلکه نصراني سو دې هم په دغه شپه کښي خپل خاوند په خوب کښي په ډېر بد شکل وليدئ سهار ورته معلومه سوه چې دی نصراني سوی دئ پردې چې په يوازي والي کښي کوم حالت تېر سوي دئ هغه يواخي و الله ﷺ ته معلوم دئ خو الله ﷻ ودي ته دا بدل ورکړی چې د نبی ﷺ په نکاح کښي راغله نبی ﷺ د حبشې پاچاه ته پيغام وليږی چې دا م حبيبي ﷺ نکاح زما سره وکړه نجاشي ابرهه نومي ښځه ودي ته د خبر لپاره ولېږل ، دې په خوشحالي کښي خپل دواړه ښکړي چې په لاسو يې وه ، د پښو پازيښونه ، گوتمی ، کړې او داسي نور شيان ورکړل نجاشي ددې نکاح وکړه او دخپل طرفه څخه يې څلور سوه ديناره مهر ادا کړی ډېر شيان يې ورکړل کوم خلگ چې د نکاح په مجلس کښي ناست وه هغوی ته يې د خوراک تر څنگ پيسې هم ورکړې دډېرو تاريخ پوهانو په آند دغه نکاح په اووم هجري کال کښي سوي ده ځينو بيا شپږم کال ښودلی دئ دخميس ليکوال ليکي: چې ددې نکاح په شپږم کال کښي وسوه او واده يې په اووم کال وسو کله چې دا مدينې ته را ورسېده نجاشي پاچا ډېرې خوشبوياني ، سامانونه او داسي نور شيان ورکړي وه دنکاح وروسته يې د نبی ﷺ حضور ته ولېږل ځينو د تاريخ کتابونو ليکلي دي چې ددې نکاح ددې پلار وتړل مگر د حدیثو څخه نه معلومېږي او بل داچې دا خبره ځکه صحيح نده چې ددې پلار تر دغه وخته پوري مسلمان سوي نه و تردې قصې وروسته مسلمان سو ددې يوه قصه هم ددې باب په (۹) شمېره کښي تېره سوي ده. ددې په وفات کښي ډېر اختلاف دئ ډيرو خلگو (۴۴) سنه ښودلې ده او ددې څخه علاوه (۴۲) هجري سنه ، (۵۰) هجري سنه ، (۵۵) هجري سنه او داسي نوري سني هم ښودل سوي دي.

۱۰ - د حضرت صفیې ﷺ حالات

حضرت صفیة ﷺ د حیی لورده د حضرت موسی ﷺ د ورور حضرت هارون ﷺ د اولادې څخه ده اول د سلام بن مشکم په نکاح کښې وه وروسته بیا د کنانه بن ابی حقیق په نکاح کښې راغله دده سره یې په داسې وخت کښې نکاح وسوه چې جنگ شروع سوی او ددې خاوند وژل سوی و، د خیبر د جنگ څخه وروسته د حیه کلبی AA نومی صحابي د نبی ﷺ څخه یوه مینځه وغوښته نبی ﷺ صفیة ورکړه. څرنگه چې په مدینه منوره کې دوي لوی قبیلې یعنی بنو قریظه او بنو نضیر مخ په وده وې دا دیو سردار لور وه په دغه وجه ډېرو خلکو وویل چې ددې مینځیتوب ډېرو خلکو ته ناخوښه دئ که نبی ﷺ دا په نکاح واخلي نو د ډېرو خلکو د زړه تسلي به وسي، په دغه وجه نبی ﷺ د حیه AA ته ډېر شی په بدله کې ورکړې دايې ځني واخيسته آزاده یې کړه او په نکاح یې واخيسته او د خیبر څخه د راتگ پر مهال په یو کور کښې ددې واده وسو سهار نبی ﷺ و اصحابو ته وویل: د چا سره چې کوم د خوراک شیان دي هغه راوړی اصحابانو چې جلا جلا د خوراک شیان درلوده لکه خرماوي، پنیر، غوړې او داسې نور هغه یې راوړه د څرمنې پر یو ستر خوان باندې یې کښېښوده په گډه یې وخورل دا ولیمه وه (یعني د واده ډوډۍ وه). په ځینو روایتو کې راغلي دي چې نبی ﷺ ودې ته اختیار ورکړې او ورته وې ویل: که ته په خپل قوم او هیواد کې اوسېدل غواړي نو آزاده یې ولاړه سه او که زما سره په نکاح کې اوسېدل غواړي نو دلته اوسه دې ورته وویل: چې اې د الله ﷻ رسوله! زه چې د شرک په حال کې وم ما ستا خواهش درلودئ اوس چې مسلمانم سوم څنگه ولاړه سم، ددې څخه مراد غالباً هغه خوب و چې دې د مسلمانېدو څخه مخکې لیدلی و دې مبارکې خپل خوب و خپل مېړه کنانه

ته ويلی و چې د يثرب څخه د سپوږمۍ يوه ټوټه زما په غيږ کې ولوېده مېړه يې يوه ټينگه چپلاخه داسې په زور ووهل چې په سترگو کې يې نښې معلومي سوې او ورته وې ويل چې ته د يثرب د پاچا سره نکاح کول غواړې؟ يو وار يې لمر په خوب ليدلی و چې ددې په سينه کې راغلی و دغه خوب يې هم خپل خاوند ته بيان کړي و هغه ورته ويلی و چې ته غواړي د يثرب د پاچا په نکاح کې راسي؟ چا ويلی دي چې دې خوب ليدلی و چې د سپوږمۍ يوه ټوټه يې په سينه کې راغلی و دغه خوب يې خپل پلار ته بيان کړی و پلار يې هم يوه ټينگه چپلاخه پر مخ وهلې و او ورته ويلی يې و چې ته غواړي چې د يثرب پاچا ته ولاړه سې (دغه دوه درې ډوله روايتونه راغلي دي دا چې کوم يو به صحيح وي) ممکنه ده چې دغه خوب يې مېړه او پلار دواړو ته ويلی وي او يا يې سپوږمۍ دوه واړه ليدلې وي. د صحيح قول مطابق دا مبارکه د روژې په مياشت په سنه (۵۰) هجري کال د شپېتو کالو په عمر وفات سوه. دا وايي چې زه کله د نبی ﷺ په نکاح کې راغلم نو زما عمر اولس کاله لانه و.

۱۱- د حضرت ميمونې ﷺ حالات

حضرت ميمونه ﷺ د حارث بن حزن لور وه او اصلي نوم يې بره وو نبي ﷺ ددې نوم بدل کړی ميمونه نوم يې باندې کېنېښودئ لومړی د ابو رحم بن عبدالعزي په نکاح کېښي وه د ډېر تاريخ پوهانو هم دا وينا ده چې نوموړی کس ددې لومړی خاوند و ځينو بيا ليکلي دي چې دې د نبی ﷺ مخکې د دوو کسانو سره نکاح کړې ده. نبي ﷺ چې کله په اووم هجري کال و عمرې ته تلی نو ددې سره يې د ميانۍ په مياشت کې په سرف نومي ځای کې نکاح وکړه د نبی ﷺ اراده وه چې د مکې څخه تر بېرته ستنېدو وروسته ددې سره واده وکړي خو څرنگه چې د مکې خلکو نبي ﷺ ته په مکه کې د اوسېدو اجازه ورنکړه نو ځکه تر بېرته راتگ وروسته يې په سرف کې

واده و سو په سرف کي هم خاص په هغه ځای کي چي د واده خيمه وه. د صحيح قول مطابق دا مبارکه په سنه (۵۱) هجري کال کي وفات سوه ځينو ددې وفات تاريخ سنه (۶۱) هجري بنودلې ده په دغه وخت کي ددې عمر يواتيا کاله و او هم هلته يې قبر جوړ سو. دا هم د عبرت ځای دئ او تاريخي پېښه ده چې په يوه سفر کي نکاح وسي په دوهم سفر کي واده وسي او شه وخت وروسته يې هلته قبر جوړ سي .

حضرت عائشة رضي الله عنها فرمايي: ميمونه رضي الله عنها په مور ټولو کي زياته پرهېز گاره او وسيله کونکي وه ، يزيد بن اصم رضي الله عنه وايي: چي ددې بوختيا لمونځ او يا د کور کار و که چېرې د دواړو څخه به فارغه سوه نو مسواک به يې واهه . د بيبيانو په نکاح کي د ميمونې رضي الله عنها نکاح تر ټولو آخره وه په دغه خبره کي د ټولو محدثينو او مؤرخينو اتفاق دئ البته د بيبيانو د نکاح په ترتيب کي اختلاف سته چي په وجه يې د دوی د نکاح په تاريخو کي اختلاف پيدا سوی دئ چي په مختصر ډول معلومه سوه ، د نبی ﷺ دوي بيبياني يعني خديجة او زينب بنت خزيمة رضي الله عنها د نبی ﷺ په ژوند کي وفات سوي دي نوري ټولي د نبی ﷺ په وفات کي موجودي وې. ددغه بيبيانو څخه علاوه ځينو محدثينو او مؤرخينو د نبی ﷺ نوري نکاحي هم بنودلي دي چي په کېدو کي يې اختلاف و نو ځکه ما دهغه بيبيانو حالات ليکلي دي چي د محدثينو پرې اتفاق دئ او دنورو حالات مي نه دي ليکلي کوم چې پکښي اختلاف دئ.

معلومات

د نبی ﷺ اولادونه

دمحدثينو او مؤرخينو پر دې خبره اتفاق دئ چې د نبی ﷺ څلور لوني وي او د پيري څيرني وروسته معلومېږي چې تر ټولو مشره حضرت زينب ﷺ ده دوهمه حضرت رقيه ﷺ ده دريمه حضرت ام كلثوم ﷺ ده څلورمه سيدتنا حضرت فاطمه ﷺ ده ، او په زامنو كې يې د پراختلاف دئ ځكه چې دوى مباركان ټوله په كوچنيوالي و فوات سوي دي . په دغه وخت كې د عربو د تاريخ چنداني پروا نه وه او سرتيري اصحابان هم په دغه وخت كې زيات نه وه چې هره خبره يې په پوره ډول ساتلې وای دزياتو علماؤ څېړنه داده چې د نبی ﷺ درې زامن حضرت قاسم ، حضرت عبدالله ، او حضرت ابراهيم (عليهم السلام) سوي دي ځينو ويلي دي چې د نبی ﷺ نارينه اولادونه پنځه وو څلورم يې حضرت طاهر او پنځم يې حضرت طيب دي ، ځينو ويلي دي چې طيب او طاهر دا وړه د نبی ﷺ د يوه زوى نومان دي كه داسي وي نو د نبی ﷺ نارينه اولادونه څلور كيږي ، ځينو ويلي دي چې طيب او طاهر دواړه د عبدالله نومونه وه كه داسي سي نو د نبی ﷺ نارينه اولادونه درې كيږي ، ځينو ويلي دي چې د نبی ﷺ دوه زامن نوره چې مطيب او مطهر دي دوى ليكلي دي چې طيب او مطيب يو ځاى پيدا سوه او طاهر او مطهر يو ځاى پيدا سوه په دغه ډول نو د نبی ﷺ د نارينه اولادو شمېر اوو ته رسېږي ، خو دزياتو علماؤ څېړنه داده چې د نبی ﷺ نارينه اولادونه درې دي . همدا ډول د نبی ﷺ ټول اولادونه د ابراهيم ﷺ څخه پرته د خديجې ﷺ څخه پيدا سوي دي .

۱- د حضرت قاسم ﷺ حالات

حضرت قاسم ﷺ تر ټولو مخكې پيدا سوى دئ خو په دې كې اختلاف دئ چې حضرت زينب ﷺ ترده مشره وه او كه كشره وه حضرت قاسم ﷺ په كوچنيوالي كې وفات سوچي عمر يې دوه كاله و ځينو تردې كم او زيات عمر ليكلي دئ .

۲- د حضرت عبداللہ ﷺ حالات

د نبي ﷺ دوهم زوی حضرت عبداللہ ﷺ دئ د نبوت څخه وروسته پيدا سوی دئ په هم دغه وجه ده مبارک ته طيب او ظاهر ويل کيږي دئ هم په کوچنيوالي وفات سوی دئ دده مبارک په وفات باندي کافران ډېر خوشاله سوه ځينو ليکلي دي چي د حضرت قاسم په وفات باندي کافران ډېر خوشاله سوه ددې لپاره چي د نبي ﷺ نسل ختم سي او دابه يې ويل چي د نسل د ورکېدو څو ورځي وروسته به دده نوم هم ورک سي د دوی ددغه وينا په جواب کي الله ﷻ سورة کوثر نازل کړی چي دده مبارک نوم به ورک نسي هم داسي وسوه چي نن څوارلس پيړۍ وروسته هم دده مبارک نوم د سلهاوو زرو انسانانو په زړو کي سته.

۳- د حضرت ابراهيم ﷺ حالات

د نبي ﷺ دريم زوی حضرت ابراهيم ﷺ دئ چي د ټولو په اتفاق تر هجرت وروسته د لوی اختر په مياشت کي په اتم هجري کال کي پيدا سو د نبي ﷺ دغه مبارک زوی د نبي ﷺ د مينځي حضرت ماريې ﷺ څخه پيدا سو او د نبي ﷺ تر ټولو وروستی نارينه اولاد دئ نبي ﷺ دده په اوومه ورځ دده عقيقة وکړه دوه پسونه يې حلال کړه (يعني دشکرانې په ډول يې او مه ورځ ولمانځل) نبي ﷺ دده دسر د وينتانو په اندازه سپين زر خيرات کړل. ابو هند بياضي AA دده مبارک سر وروخرايه او د سرو بښتان يې بښخ کړه ، نبي ﷺ وفرمايل: ما د خپل پلار ابراهيم ﷺ نوم پرده باندي کښېنودئ. دی مبارک د شپاړسو مياشتو په عمر د لومړي څور په لسمه نېټه په سنه (۱۰) هجري کي وفات سو. ځينو بيا دده عمر مبارک اتلس مياشتي ښودلی دئ. نبي ﷺ فرمايلي دي: چي ابراهيم ﷺ لپاره په جنت کي شيدې ورکونکي مقرره سوه.

۴- د حضرت زينب ؓ حالات

حضرت زينب ؓ د نبي ﷺ تر ټولو مشره لور وه ځينو مؤرخينو د دې مبارکې نوم بل ډول ليکلی دی خو صحيح نه دی دا مبارکه د نبي ﷺ د نکاح پنځه کاله وروسته پيدا سوه په دغه وخت کې د نبي ﷺ عمر ديرش کاله و، د خپل مور او پلار په غيږ کې لوسته سوه، د خپل خاله د زوی سره يې نکاح وکړه چې ابوالعاص بن ربيع ۸۸ نومېده د بدر د غزاه څخه يې وروسته هجرت وکړې په دغه هجرت کې د کافرانو د ناپاکو حرکتونو په لړ کې زخمي سوه چې قصه يې د دې باب په (۲۰) شمېره کې تېره سوه د همدغه زخم له امله د ژوند تر پايه پورې ناروغه وه او د (۸) هجري کال په شروع کې وفات سوه د دې خاوند هم په (۲، يا ۷) هجري کال کې مسلمان سو کله چې يې خاوند مدينې منورې ته ورسېد نو دا مبارکه هم دده په نکاح کې پاته سوه د بي بي زينبي ۸۸ د خپل خاوند څخه دوه اولادونه پيدا سوي دي چې يو هلک او بله نجلۍ وه د هلک نوم يې علي و چې د خپلې مور د وفات وروسته د بلوغ څخه لږ څه مخکې د نبي ﷺ په ژوند کې وفات سو همدغه علي د نبي ﷺ سره دمکې د فتحي په سفر کې پر اوښه باندي سپور و. د نجلۍ نوم يې حضرت امامه ؓ وه دا هغه نازولې وه چې د حديثو په کتابو کې يې ډېرې قصې راځي چې کله به نبي ﷺ لمونځ کاوه سجدې ته به ولاړی دا به يې پر ملا سپره سوه دا د نبي ﷺ تر وفات وروسته ژوندۍ وه.

حضرت فاطمه ؓ چې د دې خاله وه کله چې وفات سوه د دې نکاح د حضرت علي ۸۸ سره و سوه د حضرت علي ۸۸ تر وفات وروسته يې بيا د مغيره بن نوفل سره نکاح وکړه د حضرت علي ۸۸ د دې څخه هيش اولاد ندى سوى مگر د مغيره څخه ځينو ديحيي په نوم يو زوی ليکلیدئ ځينو بيا دا خبره رد کړې ده. ويل سوي دي چې حضرت فاطمه ؓ کله وفات کېده نو

وصيت يې کړې و چې زما څخه وروسته دي حضرت عليؑ زما د خور زې سره نکاح وکړي
حضرت امامت په سنه (۵۰) هجري کښي وفات سوه.

۵- د حضرت رقيې حالات

د نبيؐ دوهمه لور حضرت رقيهؑ وه دا مبارکه تر خپلي خور حضرت زينبؑ دري کاله وروسته پيدا سوې ده په دغه وخت کښي د نبيؐ مبارک عمر (۳۳) کاله و ځينو رقيهؑ تر زينبؑ مشره بنودلې ده خو صحيح خبره داده چې دا کشره وه د نبيؐ د اکا ابو لهب د زوی عتبه سره يې نکاح سوې ده کله چې د ابو لهب په شان کښي د اللهﷻ د لوري څخه سورة (لهب) نازل سو نو ابو لهب خپلو دوو زامنو عتبه او عتيبه ته وويل: که چيري تاسو د محمدﷺ لورنو ته طلاق ورکړي نو زما ملاقات ستاسو سره حرام دئ عتيبه ته نبيؐ دريمه لور ام کلثوم ورکړې وه په همدا وجه دوی دواړو د نبيؐ لوني طلاقي کړي د دوی نکاح په کوچنيوالي کښي سوې وه په دغه وخت کښي لا د دوی واده نه و سوی کله چې مکه مکرمه فتحه سول نو د رقيېؑ خاوند عتبه مسلمان سوې و خو بې بې ته يې لا پخوا طلاق ورکړې و او نکاح يې د حضرت عثمانؓ سره ډېر وخت مخکي سوې وه حضرت عثمان او حضرت رقيهؑ په دواړو وارو کښي و حبشې ته هجرت کړې و چې بيان يې د اول باب په لسمه شمېره قصه کښي تير سو تر دغه هجرت وروسته نبيؐ و فرمايل ماته هم دهجرت امر کېدونکی دئ او زما د هجرت ځای به مدينه منوره وي د نبيؐ ددې خبري سره اصحابانوﷺ مدينې ته سفر شروع کړې په دغه سلسله کښي د نبيؐ تر هجرت مخکي دوی دواړه مبارکان مدينې ته ورسېدل د نبيؐ تر هجرت وروسته چې يې کله د بدر و غزا ته تشريف وړې په دغه وخت کښي رقيهؑ ناروغه وه نبيؐ ددې د ناروغۍ په وجه حضرت عثمانؓ ورته پرېښودې د بدر دغزا د فتحي زيرې چې

اصحابانو ته را رسېدئ په دغه وخت کي دوی د رقييې ﷺ د بنځېدو مراسم بشپړ کړي وه په همدغه وجه رسول الله ﷺ ددې په بنځيدو کي هم شريک نسو ددې داو ل خاوند سره واده نه و سوی نو دهغه مېړه څخه يې اولاد هم ندی سوی مگر د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه يې يو زوی د عبد الله په نامه په حبشه کښي پيدا سوی دئ د خپل مور تر وفات وروسته هم ژوندی و او په سنه (۴) هجري کښي د شپږو کالو په عمر وفات سو ځينو بيا ليکلي دي چي تر خپلي مور تر مرگ يو کال مخکي وفات سو ددغه زوی پرته د رقييې ﷺ بل هېڅ نارينه اولاد ندئ سوی.

۲- د حضرت ام کلثوم رضي الله عنها حالات

د نبی ﷺ دريمه لور ام کلثوم رضي الله عنها ده په دې کښي هم اختلاف دئ چي ځيني وايي فاطمة رضي الله عنها مشره وه او ځيني وايي چي ام کلثوم رضي الله عنها مشره وه خو دزياتو په آند ام کلثوم رضي الله عنها مشره ده ددې نکاح هم لومړی د عتيبه سره سوې وه واده يې لانه و سوی چي د سورة (لهب) په نازلېدو سره عتيبه دپلار ابو لهب په امر طلاق ورکړی لکه چي د رقييې ﷺ په قصه کي تير سو خو دهغې خاوند وروسته مسلمان سو او ددې خاوند عتيبه چي طلاق ورکوی نو د نبی ﷺ حضور ته راغلی او په ډېره گوستاخه ، بي ادبه او نامناسبه الفاظ يې د خولې څخه را ايستل نبی ﷺ بڼراوي ورته وکړې او وې ويل چي اي الله ﷻ! د خپلو سپو څخه يو سپی پرده مقرر کړې ابو طالب لا په دغه وخت کي ژوندی وکه څه هم مسلمان سوی نه و خو د نبی ﷺ د بڼراو و څخه بېرېدئ او ده ته يې وويل چي ددغو بڼراو و څخه ستا خلاصېدل نسته او همدغسي و سول يوه ورځ عتيبه و شام ته سفر کاوه پلار ابو لهب يې د نبی ﷺ د ډيري دښمنۍ سره - سره وده ته وويل چې زما سره د نبی ﷺ د بڼراو و فکر سته د قافلې وټولو خلگو ته يې وويل چي زما پرزوی

باندې به زیات پام او فکر کوئ دوی یوځای ته ورسېدل په هغه ځای کېنې ډیر زمریان موجود وه د قافلې خلگو د قافلې ټوله شیان سره یو ځای کړل او یوه لویه غونډې یې ځنې جوړه کړل د شپې یې عتیبه سربېره پر دغه غونډې بیده کړی دوی خپله د څلورو طرفو نوڅخه شاوخوا پرې را وگرځېدل کله چې دوی بیده سول یو زمري راغلی د ټولو خولې یې بوی کړې آخر د کالو غونډې ته پورته سو پر سر باندې یې عتیبه پیدا کړی سړیې د بدن څخه ور جلا کړی یوه نارې یې وکړه خلگ چې راپورته سول کار یې تر کار تېر سوي و یعنی مړ سوي و، ځینو مؤرخینو لیکلي دي چې دا پېښه و عتبه ته پېښه سوي ده او عتیبه مسلمان سوي و خو په هر صورت د ام کلثوم او حضرت رقیې رضی اللہ عنہا په خاوندانو کېنې یو تن مسلمان سوي دئ او بل تن ته یې دغه دعبرت قصه ور پېښه سوي ده په همدې وجه خلگ د الله ﷺ د دوستانو د ډښمنۍ څخه بیرېري الله ﷻ په حدیث قدسي کېنې فرمایي: (من عادی لی ولیا فقد اذنته بال حرب) ژباړه: څوک چې زما د دوست سره ډښمني کوي هغه ته زما د جنگ اعلان دئ. د حضرت رقیې رضی اللہ عنہا تر وفات وروسته په سنه (۳) هجري کې د ام کلثوم رضی اللہ عنہا نکاح د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ سره وسوه د نبی ﷺ ارشاد دئ چې ما د ام کلثوم رضی اللہ عنہا نکاح د عثمان رضی اللہ عنہ سره د آسماني وحیو په امر وکړل، ځینو ویلي دي چې نبی ﷺ دغه وینا د ام کلثوم او رقیې رضی اللہ عنہا د واپو په اړه وه د ام کلثوم رضی اللہ عنہا د لومړی مېړه سره واده نه و سوي نو اولاد خو یې بیخي دهغه مېړه څخه ندئ سوي او د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ څخه یې هم اولاد ندئ سوي دامبارکه په سنه (۹) هجري د برات په میاشت کېنې وفات سوه، نبی ﷺ د دې وفات څخه وروسته وفرمایل: که چیري زما سل لوني وای په همدغه ډول وفات کېدلای نو ما به یو په بل پسې و حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ته په نکاح ورکولای.

۷- د حضرت فاطمې رضی اللہ عنہا حالات

د نبي ﷺ څلورمه لور د جنتيانو نښو سرداره حضرت فاطمه ؑ ده چې په عمر کې د زياتو تاريخ پوهانو په آند كشره وه د نبوت څخه يو كال وروسته پيدا سوه پدغه وخت کې د نبي ﷺ عمر مبارک (۴۱) كاله و ځينو ليكلي دي چې د نبوت پنځه كاله مخکې پيدا سوې ده چې د نبي ﷺ عمر (۳۵) كاله و وايي چې ددې نوم د الهام يا د وحيو په ذريعه ايښودل سوې دئ د فطم څخه اخیستل سوې دئ په معني د منع كولو دئ دا مبارکه هم د دوزخ له اوره څخه محفوظه ده په سنه (۲) هجري د حسن حسين، صفري، خدای تعالی او يا د روژې په مياشت كښي يې نکاح د حضرت علي ؑ سره وسوه اوه مياشتي او پنځلس ورځي وروسته يې واده وسو دا نکاح هم د الله ﷻ په حکم وسوه پدغه وخت كښي ددې عمر پنځلس كاله او پنځه مياشتي و، ددغه خبري څخه هغه وينا تائيد يري چې دا مبارکه د نبوت څخه يو كال وروسته پيدا سوې ده پدغه وخت كښي د حضرت علي ؑ عمر يوويشت كاله پنځه مياشتي او يا څلرويشت كاله يوه نيمه مياشت و د نبي ﷺ په ټولو لونو كښي ددې سره زياته مينه وه نبي ﷺ چې به كله يو ځای په سفر تلی نو تر ټولو وروسته به يې ددې څخه رخصت اخیستياو كله چې به يې د سفر څخه تشریف راوړی نو لومړی به يې ددې كور ته تشریف وړی. حضرت علي كرم الله وجهه د ابو جهل دلور سره د دوهمي نکاح كولو اراده وكړه دا غمجنه سوه او نبي ﷺ ته يې شكایت وكړی، نبي ﷺ وفرمايل: فاطمه ؑ زما د بدن ټوټه ده كه چادې ته تكليف ورسوی ماته يې تكليف ورسوی په همدې وجه حضرت علي ؑ ددې په ژوند كښي بله نکاح نه وكړه ددې تر وفات وروسته يې ددې مبارکي د خورزې حضرت امامه ؑ سره نکاح وكړه چې بيان يې د زينب ؑ په حالاتو كښي تير سو، د نبي ﷺ د وفات څخه شپږ مياشتي وروسته حضرت فاطمه ؑ ناروغه سوه يوه ورځ يې خدمتگاري ته وويل: زه غسل كوم او به راته تياري كړه (او به يې تياري سوې) غسل يې وكړی پاكي جامې يې واغوستي بيا يې وويل چې زما بستره د كور په منځ كښي كړئ (بستره چې كښېښودل سوه) دې مبارکي تشریف وروړی مخ يې و قبلې ته كړی خپل راسته لاس يې تر مخ

لاندي کنبښنودی اووې ويل: زه اوس مړه کېږم دا يې وويل وفات سوه. د نبي ﷺ د اولادو سلسله ددې څخه را روانه ده او تر قيامته پوري به چليږي ددې مبارکي شپږ اولاده وسوه درې يې زامن وه او درې يې لوني وي لومړی يې د نکاح په دوهم کال حضرت حسن **AA** زوی پيدا سو. د نکاح په دريم کال يعني سنه (۴) هجري کنبسي يې حضرت حسين **AA** پيدا سو بيا حضرت محسن **AA** پيدا سو او د کوچني والي په وخت کنبسي وفات سو په لونیو کي يې حضرت رقيه **RA** په کوچني والي کي وفات سوې ده په همدې وجه ځينو مؤرخينو نده ليکلې، دوهمه لور يې حضرت ام کلثوم **RA** وه چې لومړی نکاح يې د امير المؤمنين حضرت عمر **AA** سره وسوه دده څخه يې يو زوی د زيد په نامه او يوه لور د رقيه په نامه پيدا سوه د حضرت عمر **AA** د وفات څخه وروسته د ام کلثوم **RA** نکاح د حضرت عون بن جعفر **AA** سره وسوه دده څخه يې هيڅ اولادونه سو دده د وفات وروسته يې نکاح دده د ورور محمد بن جعفر **AA** سره وسوه دده څخه يې هم هيڅ اولادونه سو، دده د وفات وروسته يې د عبدالله بن جعفر سره نکاح وسوه او هم دده په نکاح کنبسي ام کلثوم **RA** وفات سوه ددې د وفات په ورځ ددې مبارکي زوی زيد هم وفات سو دواړي جنازې په يو واري پورته سوې او ددې مبارکي د اولادو هيڅ سلسله ونه چلېدل دا درې مبارکان حضرت عبدالله، عون او محمد **RA** هغه وروڼه دي چې په شپږم باب يوولسمه شمېره کي يې قصه تېره سوه د حضرت علي **AA** وروڼه دي او د حضرت جعفر طيار **AA** زامن دي. د حضرت فاطمې **RA** دريمه لور حضرت زينب **RA** ده چې د عبدالله بن جعفر سره يې نکاح وسوه او دوه زامن يې عبدالله او عدن پيدا سول او هم دده په نکاح کنبسي وفات سول ددې د وفات وروسته حضرت عبدالله بن جعفر ددې د خور حضرت ام کلثوم **RA** سره نکاح وکړه. دا هم د حضرت فاطمې **RA** اولادونه دي، ددې مبارکي تروفات وروسته چې علي **AA** د کومو بيبيانو سره نکاحي کړي دي د هغوی څخه يې هم اولادونه سته چې تاريخ پوهانو د دويرش ليکلي دي

چي په هغې کښي شپاړس زامن او شپاړس لوني دي. د حضرت امام حسن AA پنځلس زامن او اته لوني دي او د حضرت حسين AA شپږ زامن او درې لوني دي.

رضي الله تعالي عنهم وارضاهم اجمعين وجعلنا بهديهم متبعين والله اعلم و علمه اتم⁽¹⁷⁴⁾

يوولسم باب

د کوچنيانو ديني جذبه

د اصحابو RA کوچنيانو اولادونو چي کومه ديني جذبه درلوده دا په حقيقت کي د دوی دمشرانو د ښې تربيتي نتيجه وه. که چېرې مور او پلار او نور دوستان دخپل اولاد د مينې د ضايع کيدلو پر ځای د دوی د ديني حالت پوښتنه کوي او ورته نصيحت کوي نو د دين کارونه به د دوی د اولادو په زړو کښي ځای ونيسي کله چي لوی سي دغه کارونه به د دوی عادت وگرځي بدبختانه چي مور د اولادو پر بدو کارو نو سترگي پټوو او که موزيات د مينې جوش راسي نو په خوشاليزو که چيري د دين په کارو کښي سستوالی کوي نو مور خپل زړه ته تسلي ورکوي او وايو چي لوی سي په خپله به سم سي او حال دا چي کوم عادتونه چي په کوچنيوالي کښي تخم کړلي وي هغه عادتونه پاڅه سوي دي بيا نه ايسته کيږي. تاسو غواړي چي د زوزو تخم وکړئ او بيا په حاصل کي غنم لاسته راوړئ دا خبره مشکله ده که تاسو غواړئ چي په اولادو کښي موندنه عادتونه پيداسي او د دين په ټولو کارو کښي دي پوره پاملرنه وکړي نو

(174) ملخص من الخميس والزرقاني علي المواهب والتلقيح والاصابة واسد الغابة

تاسي پخپلو اولادو کبسي د کوچني والي څخه د دين د اهتمام عادت جوړ کړئ، اصحابو ﷺ چې به د کوچني والي څخه د خپلو اولادو نگرانې کوله او ديني کارونه به يې په پابندۍ سره په ادا کول، د حضرت عمر ۸۸ په خلافت کي يو سړی نيول سوی راوستل سو چې د روژې په مياشت کې يې شراب چيښلي وه او روژه يې نه وه نيولې حضرت عمر ۸۸ ورته وفرمايل: چې تبا او برباد سي زموږ کوچنيان لا روژې نيسي او ته روژه خوري. (175)

۱- د کوچنيانو روژه نيول

ربيع بنت معوذ ﷻ چې قصه يې د لسم باب په آخر کبسي تېره سوه فرمايي: نبي ﷺ يو ځلي اعلان وکړې چې نن د عاشورا ورځ ده ټوله روژه ونيسئ موږ به ددې څخه وروسته ټولو روژې نيولې په کوچنيانو به مو هم روژې نيولې کله چې به هغوي د لوږې څخه ژړل نو موږ به د پنبو څخه د لوبو يوشی ورجوړ کړی او په هغه به مو د روژه مات تر وخته پوري مشغول ساتل. (176)

فايده: په ځينو حديثو کبسي دا هم راغلي دي چې بنځو به و شيدو و رودونکو ماشومانو ته شيدې نه ورکولې که څه هم د هغه وخت بدنونه ډېر توانا وه او د اوس خلگ ډېر ناتوانه دي نو ځکه دهغه وخت خلگو او کوچنيانو تحمل درلودای سواو دې ته هم کتل پکار دي چې د اوس خلگ څومره تحمل لري او هغو څومره تحمل درلودیځکه تحمل ته کتل ضروري دي د تحمل په درلودلو کبسي کمزوري کول يقيناً نامناسبه کار دئ

(175) بخاري

(176) بخاري

دا مبارکه تر اتو کالو پوري په مکه مکرمه کې پاته وه په دومره کم عمر کې يې دا د آيت په نازلېدو خبره وه او بيا يې يادول دا د دين سره په خاص محبت کېږي که نه نواته کاله عمر نوڅه شي دئ؟

۳- د حضرت عمير ؓ په جهاد کېني د گډون شوق

حضرت عمير ؓ د ابې اللحم غلام و، کوچنی هلک وو پدغه وخت کې د جهاد شوق په لوی او کوچنی کېني و. حضرت عمير ؓ د خيبر په جنگ کېني د گډون غوښتنه وکړه دده سردارانو هم د نبی ﷺ په حضور کېني دده سپارښت وکړی چې وده ته په جنگ کېني د گډون اجازه ورکړي نبی ﷺ هم اجازه ورکړه او يوه توره يې ورپه غاړه کړه خو توره لوه او دده قد کوچنی و توره پر مټکه ورسره څکېدل پدغه وخت کېني دده د خيبر په جنگ کېني گډون وکړی مگر څرنگه چې دی کوچنی هم و او غلام هم و نو په مال دغنيمت کېني پوره ونډه ورنکړل سوه خو بيا هم د انعام په ډول يوڅه سامان يې ورکړی. ⁽¹⁷⁹⁾

دده په څېر مبارکانو ته دا معلومه وه چې په مال دغنيمت کېني زموږ پوره ونډه نسته خو ددې سره- سره به يې د نورو په واسطه و نبی ﷺ ته سپارښت کاوه چې په جهاد کېني د گډون اجازه ورکړي په همدې وجه داد دیني جذبې او د الله تعالی ﷻ او دهغه دريښتني رسول ﷺ پر وعدو باندي د تسلي پرته بل شی نسي کېدای.

۴- د حضرت عمير ؓ د بدر په غزا کې په پټه د شرکت کوشش

(179) سورة القمر الاية (٤٦) بخاري

(180) ابوداود

حضرت عمير بن ابي وقاص **AA** يو کم عمره صحابي و د اسلام په شروع کي يې اسلام راوړی و د مشهور اصحابي سعد بن ابي وقاص ورور و سعد **AA** فرمايي: چې ما خپل ورور عمير **AA** وليدئ چې د بدر د غزا دلشکر د روانېدو پر وخت پټ يوي خوا او بلې خواته کېدی چې څوک مي ونه ويني ما چې دا حال وليدی نو ورته حيران سوم او پوښتنه مي ځني وکړه چې ولي پټ- پټ گرځي؟ ده راته وويل: چې په دې وجه پوښتم چې نبي ﷺ مي ونه ويني او دکوچني خيال را باندي ونکړي او د جنگ څخه مي منع نکړي ، که يې وليدم بيا به زه نسيم تلای او زه دا غواړم چې خامخا په دې جنگ کي گډون وکړم. کېدلای سي چې الله ﷻ ماته په دې جنگ کي په يو ډول شهادت را نصيب کړي ، آخر چې کله لشکر را وړاندي سو نو ده ته چې کومه خطر وه هغه پېښه سوه او نبي ﷺ دی مبارک د کم عمر په وجه و جنگ ته دتللو څخه منع کړی خو د شوق غلبه وه ددې تحمل يې نسواي کولای نو په ژړا سو نبي ﷺ ته چې دده د شوق او دژړا حال معلوم سو نو اجازه يې ورکړه هيله يې پوره سوه او دوهمه ارزو يې هم پوره سوه په دغه غزا کي شهيد سو ، دده ورور سعد **AA** فرمايي: دده کوچنيوالي او دتوري د لوی والي له وجهي ما دده د توري و تسمې ته غوتي ورکولې چې پورته سي. (181)

۵- دوه انصاري هلکان او د ابو جهل قتل

حضرت عبد الرحمن بن عوف **AA** د مشهورو او لويو اصحابانو څخه دئ ، دی مبارک فرمايي: چې زه د بدر په ميدان کي د جنگ کوونکو په قطار کي ولاړوم ما وليدل چې راسته او

چپه طرف ته مي دوه انصاري هلکان ولاړ دي ما فکر وکړي چې کاشکي زه د توانا خلگو په منځ کي ولاړ وای نو بڼه به وای چې دا پتيا په وخت کي مويو دبل سره مرسته کولای په دغه وخت کي يوه تر لاس ونيوم او راته وويل: کاکاجانه! ته ابو جهل پېژني؟ ما ورته وويل: هوڅه يې کوي؟ ده راته وويل چې زه خبر سوې يم چې ده رسول الله ﷺ ته بنکنځل کړي دي نو زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح يې په قبضه کي دئ که زما سترگي پرده و منبتلې تر هغه به زه ځني جلا نسيم چې زه دی وژنم او يا دی ما وژني. زه ددې هلک په سوال او جواب کي حيران وم چې هغه دوهم هلک پوښتنه راڅخه وکړه پداسي ډول لکه اول هلک چې راڅخه کړې وه، نا بېره په دغه وخت کي ابو جهل راښکاره سو زما چې سترگي پرې ولگېدي نو دوی ته مي وويل: کوم څوک چې ستاسو پکار و هغه دی روان دئ دوی چې وليدئ نو په ځغاسته ورغلل توري چلول يې پر شروع کړه تر داسي وخته پوري چې هغه يې راغوزار کړي. (182)

فايده: دغه دواړه هلکوان معاذ بن عمرو بن جموح او معاذ بن عفراء ؓ وه. معاذ بن عمرو ؓ فرمايي: ما د خلگو څخه اور بدلې وه چې ابو جهل هيشوک نسي وژلای هغه په ډېر حفاظت کي او سپرې دهغه وخت څخه زما دا خيال و چې دی به وژنم، دغه دوه هلکوان پياده وه او ابو جهل سپور و، عبدالرحمن بن عوف ؓ فرمايي: کله چې دغه دوه هلکان په ځغاسته ورورسېدل نو پر آس سپور باندي حمله گرانه وه په همدې وجه يوه پر آس حمله وکړه او بل د ابو جهل پر پښه حمله وکړه چې په دغه حمله سره آس هم غوزار سو او ابو جهل هم غوزار سو پورته کېدای نسو په هغه ځای کي پروت و تاو تاو کېدی د معاذ بن عفراء و ورور معوذ بن عفراء نور هم زخمي کړي چې ولاړ نسي خو مړ نسو ددې څخه وروسته عبدالله بن مسعود ؓ يې سرد بدن څخه ور جلا کړي. معاذ بن عمرو وایي ماچي کله د ابو جهل پر پښه حمله وکړه دده سره خپل

زوی عکرمه ورسره و. زوی يې زما پراوړه حمله وکړه زما لاس بيخي پرې سو خو يوازې په
خرمن پيوندو. (183)

دی مبارک وايي: ما خپل په خرمن پيوند لاس تر شا واپړی او ټوله ورځ په دابل لاس
و جنگېدم کله چې زه د لاس څخه په تکليف سوم. نو هغه څرېدلي لاس مي تر پښه لاندي کړی او
راکش مي کړی لاس پرې سو ومي غورځوی. (184)

۲- د حضرت رافع او حضرت ابن جندب رضي الله عنهما مقابله

د نبي ﷺ مبارک عادت دا وو چې کله به لښکر دمديني څخه ووتی نو دستي به يې لښکر
معاینه کاوه د لښکر حال به يې ځان ته معلوماوه او اړتيا وي به يې ځانته معلومولې د لښکر
اصلاح به يې کول کم عمره هلکان يې بېرته استول زيات هلکوان به په خپل شوق سره د غزا
لپاره ووتل نبي ﷺ چې کله د احد غزاته تشریف وړی نو د معاینې لپاره يې يو ځای لښکر
ودراوه او کم عمره هلکان يې د کوچني والي په وجه بېرته استول چې پدغه هلکانو کښي دغه
لاندي مبارکان وه. عبد الله بن عمر زيد بن ثابت، اسامه بن زيد، زيد بن ارقم، براء بن عازب،
عمرو بن حزم، اسيد بن ظهير، عرابه بن اوس، ابوسعید خدری، سمرة بن جندب او رافع بن
خديج رضي الله عندهم د دوی عمرو نه نژدې (۱۳) او (۱۴) کاله وو کله چې دوی ته د بېرته تللو امر ورسو نو
حضرت خديج رضي الله عنه و نبي ﷺ ته د خپل زوی رافع سپارښت وکړی او ورته وې ويل چې ای د الله ﷻ
رسوله! زما د زوی غشي ويشتل ډېر ښه زده دي رافع چې د پلار دا خبره واورېدل دا جازي په
شوق جگ جگ سو چې قدم يې اوږد معلوم سي نبي ﷺ اجازه ورکړه. سمرة بن جندب رضي الله عنه خپل

(183) اسد الغابة

(184) خميس

پلندر مره بن سنان ته وويل چې نبي ﷺ رافع ته اجازه ورکړه او و ماته يې اجازه رانکړه حال داچي زه پر رافع باندي غبستلي يم که چيري زما او د هغه مقابله وسي نوزه به هغه راچپه کړم نبي ﷺ ددوی دواړو مقابله وکړه ريښتيا هم سمرة رافع راچپه کړي پدې وجه نبي ﷺ سمرة ته هم اجازه ورکړه ددې خخه وروسته نورو کوچنيانو هم د اجازې هخي وکړي په هغو کښي هم ځينو ته اجازه ورکړل سوه پدغه بهير کښي شپه سول نبي ﷺ د ټول لښکر د حفاظت انتظام وکړل سو او پنځوس کسه يې د ټول لښکر د حفاظت لپاره مقرر کړل بيا يې وفرمايل: څوک به زمونږ حفاظت وکړي؟ يو ملگری ولاړ سو او وې ويل چې يا رسول الله! زه و دې کار ته تيار يم نبي ﷺ ورته وويل چې ستانوم څه شي دی؟ ده مبارک وويل ذکوان دئ نبي ﷺ وفرمايل: ښه دئ ته کښېنه بيا يې وفرمايل: څوک به زمونږ حفاظت وکړي؟ يو ملگری ولاړ سو وې ويل: يا رسول الله! زه و دې کار ته تيار يم نبي ﷺ د نامه پوښتنه ځني وکړه ده ورته وويل چې زما نوم ابو سبغ (د سبغ پلار) دئ نبي ﷺ ورته وفرمايل چې ښه دئ ته کښېنه ، نبي ﷺ دريم ځلي بيا پوښتنه وکړه چې زمونږ حفاظت به څوک کوي؟ بيا يو ملگری ولاړ سو چې يا رسول الله ﷺ زه و دې کار ته تيار يم نبي ﷺ د نامه پوښتنه ځني وکړه ده ورته وويل چې زما نوم ابن عبد القيس دئ نبي ﷺ ورته وفرمايل چې ښه دئ ته کښېنه لږ وخت وروسته نبي ﷺ وفرمايل هغه درې سره کسان دي راسي يو ملگری د نبي ﷺ حضور ته راغلی نبي ﷺ ورته وفرمايل چې ستا هغه نور دوه ملگري څه سول؟ ده ورته وويل: اي دالله ﷺ رسوله! درې سره واره زه ولاړ سوې وم نبي ﷺ دعا ورته وکړه او د حفاظت امر يې ورته وکړی ده هم ټوله شپه د نبي ﷺ د خيمې حفاظت وکړی. (185)

فايسده: داد مبارکو اصحابانو شوق او جذبې وي ، کوچنيان وه که لويان وه داسي مست وه چې ځان قربان ول يې خپل هدف و همدا وجه و چې تل به برياليتوب ددوی قدمونه ښکلول

رافع بن خديج رضي الله عنه د بدر په غذا کښي هم ځان وړاندي کړی و خو په هغه وخت کښي اجازه ورنکړل سول بيا يې د احد په غزا کښي ځان وړاندي کړی چې قصه يې اوس تېره سول ددې څخه وروسته په هره غزا کښي يې گډون کاوه د احد په غزا کښي يو غشی دده پر سينه باندي ولگېدئ کله چې يې راکښي ټوله راوختي مگر يوه څوکه يې دننه په بدن کښي پاته سول هغه پاته سوی ټوټې يې ديو زخم شکل اختيار کړی په آخر عمر کښي چې سپين ږير والي ته نژدې و دغه زخم تازه سو او د مرگ سبب يې وگرځېدئ. ⁽¹⁸⁶⁾

۷- د حضرت زيد رضي الله عنه د قرآن په وجه وړاندي والی

حضرت زيد بن ثابت رضي الله عنه د هجرت په وخت کښي د يو ولسو کالو وو او د شپږو کالو په عمر يتيم سوي دئ د بدر په غزا کښي يې ځان را وړاندي کړی خو اجازه ورنه کړل سول بيا داچي د احد په غزا کښي ووتی خو بيرته راواستول سو لکه اوس چې يې قصه تېره سوه ځينو ويلي دي: څرنگه رافع بن خديج رضي الله عنه او سمرة بن جندب رضي الله عنه ته اجازه ورکړل سول په همدغه وجه ده ته هم اجازه ورکړل سول ددې څخه وروسته به په هره غزا کښي شريک کېدئ دتبوک په جنگ کښي د بنو مالک قوم بيرغ د حضرت عمار رضي الله عنه پلاس کښي و ، نبي صلى الله عليه وسلم د عمار رضي الله عنه څخه واخيست او حضرت زيد رضي الله عنه ته يې ورکړی عمار رضي الله عنه فکر وکړی چې بنايي زما څخه يو څه غلطي سوي وي او يا په يو څه وجه نبي صلى الله عليه وسلم زما څخه خوابدی سوی وي نو پوښتنه يې وکړه چې اي د الله صلى الله عليه وسلم رسوله ! زما دڅه شي شکايت تاسو ته درر سېدلئ دئ؟ نبي صلى الله عليه وسلم وفرمايل دا خبره نه ده بلکي زيد رضي الله عنه تر تا قرآن ډېر ويلى دئ قرآن ددې بيرغ په پورته کولو کښي مخکي کړی. ⁽¹⁸⁷⁾

(186) اسد الغابه

(187) اسد الغابه

فايده: د نبي ﷺ عمومي عادت و چې په ديني ځانگړتيا و و کبسي به يې هغه چاته ترجيح ورکول چې د دين په اعمالو کي به تر نورو زيات و دلته که څه هم د جنگ موقع وه د قرآن د زيات ويلو مداخله نه وه پکبسي مگر بيا هم نبي ﷺ د بيرغ پورته کول و هغه چاته ورکړي چې قران يې زيات ويلی و په داسي ډيرو کارو کبسي نبي ﷺ د دين لحاظ کړی دئ آن تردې چې که به چيري اړتيا پېښه سوه چې څومړي به په يوه قبر کي ښخ سي نولو مورې به يې هغه څوک مخکي کاوه چې قرآن به يې ډېر لوستلی و لکه دا حد په غذا کبسي چې داسي سوه.

۸- د حضرت ابو سعيد خدری ﷺ په کوچنيوالي کبسي د پلار وفات

ابو سعيد خدری ﷺ فرمايي: زه د ديارلسو کالو و م دا حد په غذا کي را مخکي سوم خو نبي ﷺ اجازه را نه کړه بيا مي پلار سپارښت و کړی و نبي ﷺ ته يې وويل چې دی په قوت کي ښه دئ او هډونه يې هم غټ دي نبي ﷺ به و ماته پورته وکتل بيا به يې کښته وکتل لنډه دا چې ماته د کم عمرۍ په وجه اجازه نه را کړل سوه زما پلار په دغه غزا کبسي شريک سو او شهيد سو زما د پلار مال او داسي نور سامانونه هيڅ نه سوه پاته زه د نبي ﷺ حضور ته د سوال کولو په نيت ورغلم نبي ﷺ چې ماته وکتل راته وې ويل: څوک چې د الله ﷻ څخه صبر غواړي الله ﷻ و هغه ته صبر ورکوي، څوک چې د الله ﷻ څخه عفت او پاکوالي غواړي الله ﷻ و هغه ته پاک لمني او عفت ورکوي، څوک چې د الله ﷻ څخه شتمني غواړي الله ﷻ شتمني ورکوي. ماچي د نبي ﷺ دا خبري و اورېدې بيا مي هيڅ ونه غوښتل په چوپه خوله بېرته راغلم. د دې څخه وروسته الله ﷻ

وده ته دومره لويه مرتبه ورکړه چې دده په څېر کم عمره اصحابان به بيا په مشکله پيدا کيږي. (188)

فايده: دا څومره لوي همت دئ چې د پلار د شهادت د غم تر څنگ ډېر زيات محتاجه هم و خو د نبي ﷺ په يو عام نصيحت په چوپه خوله را ولاړ سو بېرته ولاړی د خپل غم څرگندونه يې هيچاته نه وکړه. په اوس وخت کي لوی کسان دومره صبر کولای سي؟ رشتيا هم الله ﷻ دخپل رسول ﷺ د ملگرتيا لپاره داسي کسان غوره کړي وه چې رسول الله ﷺ د ملگرتيا اهل وه په همدې وجه نبي ﷺ فرمايي: الله ﷻ د ټولو انسانانو څخه زما اصحاب انتخاب کړي دي. دغه حديث به ددې کتاب په آخر کي راسي.

۹- د حضرت سلمة بن اکوع ﷺ په غابه کي ځغاسته

غابه د مدينې منورې څخه څلور پنځه ميله د باندي يوه ابادي وه په دغه ځای کي د نبي ﷺ يو څه اوښان څرېدل عبد الرحمان فزاري د کافرانو يو ي ډلي سره مل دغه اوښان لوټ کړل او څرونکی (شپانه) يې وواژه دغه کسان په سلاوو سمبال او پر آسونو سپاره وه روان سوه نابېره حضرت سلمة بن اکوع ﷺ د ځان سره غشي او لينده اخستي دي دغابه پر لور پياده روان دئ نابېره يې پر دوی سترگي و منبتي هلک و خو ډېر تيز و دده د ځغاستي تېزوالي ډېر مشهور و تر داسي اندازې چې ده به عربي آس لاندي کولای سو او نيولای به يې سو خو آس دی نسوای نيولای او نه يې لاندي کولای سوای هم دا ډول دی مبارک په غشي ويشتلو کي هم ډېر مشهور و دستي د مدينې پر يو غره باندي و خاتی او د لوټ اعلان يې وکړی په خپله يې په غلو پسې و

خُغستل کله چي ورورسېدئ نو پر هغويې داسي د غشو باران شروع کړی چي د هغو دا فکر سو چي دا يوه ډله ده خودی يواځي و او پياده و نو چي کله به يو چا آس پسي راگرځوی دی به د يوې درختي شاته پټ سو کله چي به هغه تير سو نو ده به د شاد خوا څخه د غشي واری پر وکړی آس به يې زخمي سو سپور به فکر وکړی که ونه گرځم آس به مي د حرکته ولویري زه به ونیول سم نود مقامت پرته به بیره ولاړی. حضرت سلمة ﷺ فرمایي چي پردغه ترتیب دوی خُغاسته ما پسي خُغستل تر داسي اندازې پوري چي دوی هغه ټول اوبنان پر بنسودل چي دوی لوټ کړي وه ددې څخه علاوه دېرش نيزې او دېرش پټوان هم ځني پاته سو په دغه وخت کي عيسينه بن حصن د يوې ډلي سره د غلو مرستي ته راوړسېدئ او دوی ته هم دا معلومه وه چي زه يوازي يم نو ددوی ډله پياوړي سو نو څو کسان يو ځای په ما پسي راوان سو زه پر يوه غره وختلم دوی مي هم راوغوښتل کله چي دوی راټږدې سو نو په لور او ازمي ورته وويل چي يواوري ودربرئ زما يوه خبره واورئ هغه دا چي تاسو ما پېژنئ چي زه څوک يم؟ هغو راته وويل: چي ته ځان راوښيه چي ته څوک يې؟ ده ورته وويل زه ابن الاکوع يم زما دي په هغه ذات قسم وي چي محمد ﷺ ته يې عزت ورکړی دئ که په تاسو کي يو څوک غواړی چي ما ونيسي نو نه مي سي نيولای او که زه په تاسو کي يو څوک نيول و غواړم نو نيولای يې سم دا چي دی په خُغاسته کي ډېر نوموتي و نو دا څه عجيبه خبره نه وه چي ده و هغو ته وويل ځکه اعرابي آس دده مقابله نسواي کولای. سلمة ﷺ فرمایي زما هدف دا و چي دوی ته خومرسته راوړسېده گوندي ماته هم مرسته راوړسېري په همدې وجه مي دوی په خبرو اخته کول او ماهم دراتگ په وخت کي پر غره باندي اعلان کړی و لنډه دا چي زه په دغه خبرو اخته وم چي دمدينې و خواته مي ددرختو په منځ کي په غور سره وکتل ومي ليدل چي زما دمرستي لپاره يو ډله راوانه ده په مخ کي يې اخرم اسدي ﷺ و دراتلو سره سم يې پر عبد الرحمان فزاري باندي حمله وکړه عبد الرحمان هم ده ته متوجه سو پرده يې حمله وکړه ده مبارک د عبد الرحمان د آس پر پښو حمله وکړه پښې يې پرې سوې دی راغوزار سو

ده بيا پر خرم اسدي ﷺ باندې حمله وکړه چې په دغه حمله سره اخرم اسد ﷺ شهيد سو عبد الرحمان فزاري دستي دده پر آس سپور سو ابو قتاد ﷺ دستي پر عبد الرحمن فزاري حمله شروع کړه عبد الرحمن د ابو قتاد ﷺ د آس پر پښو باندې حمله وکړه ابو قتاد ﷺ غوزار سو دستي يې پر عبد الرحمن حمله وکړه پدغه حمله سره عبد الرحمن ووژل سو ابو قتاد ﷺ دستي پر هغه آس سپور سو چې عبد الرحمن د اخرم اسدي ﷺ څخه اخیستي و. (189)

فايده: ځينو د تاريخ کتابونو ليکلي دي چې حضرت سلمة ﷺ اخرم اسدي ﷺ د حملې کولو څخه منع کړې او ورته وې وويل چې يو لږ ساعت ودرېږه چې د مسلمانانو نور کسان هم راسي ده ورته وويل چې ما پرېږده چې شهيد سم وايي چې په مسلمانانو کښي يواځې دی شهيد سو او په کافرانو کښي ډېر کسان مړه سول ددې څخه وروسته د مسلمانانو يو لويه ډله راوړسېدل او کافران و تنسېدل حضرت سلمة ﷺ نبي ﷺ ته خواست وکړې چې زما سره سل کسان راسره کړه چې په دوی پسې ولاړ سم نبي ﷺ ورته وفرمايل: چې هغه او س خپلو ډلو (ځايونو) ته ورسېدل. د تاريخ د زياتو کتابونو څخه معلومېږي چې پدغه وخت کښي د حضرت سلمة ﷺ عمر دولس يا ديارلس کاله و، نو ددولسو يا د ديارلسو کالو هلك چې پراسونو سپاره يوه لويه ډله ځغلوې او هغه داسي وار خطا کوي چې غلا کړې شيان پرېږدي او خپل سامانونه هم ځني پاتېږي دادهغه د اخلاص برکت و چې الله ﷻ د اصحابانو ﷺ ډلي ته ورپه برخه کړی و.

۱۰- د بدر مقابله او د حضرت براء ﷺ شوق

د بدر غزاء تر ټولو غزاوو بهترينه ده ځکه په دغه غزاء کښي مقابلې ډېره سختې وه او مسلمانان ډېر لږ وه ټوله مسلمانان (۳۱۰) تنه وه يواځې درې آسان، شپږ يا نهه زغري، اته توري او (۷۰) اوبنان ورسره وه پر يوه اوبن به څو څو کسان په وار سره سپر بدل، کافران (۱۰۰۰) تنه وه (۱۰۰) آسان (۷۰۰) اوبنان او د جنگ پوره سامان ورسره وو په همدې وجه کافران په ډېر ارامتيا د باجو او سندورو ويونکو بنځو سره ميدان ته راغلل پدې خوا کښي نبي ﷺ ډېر فکر من و، ځکه مسلمانان ډېر په کمزوري حالت کښي وه نبي ﷺ چي ددواړو خواوو اندازه و لگول نو داسي دعابې وغوښتل: اي الله ﷻ دا مسلمانان پياده دي ته سپر لې. ورکونکي يې، دوی په بدن لوڅ دي ته جامه ورکونکي يې، دوی اوږي دي ته مړه ونکي يې، دوی ناداره دي ته غني کوونکي يې دنيي ﷺ دعا قبوله سوه سره ددې ټولو خبرو حضرت عبداللہ بن عمر ؓ او حضرت براء بن عازب ؓ دواړه په جنگ کښي د گډون په شوق د کور څخه راروان سول نبي ﷺ دوی دواړه د کوچني والي له امله بېرته کورونو ته واستول. (۱۹۰)

دغه دواړه مبارکان دا حد په غزاء کښي هم بېرته واستول سوه لکه په لومړۍ قصه کښي چي ددوی بيان تير سو دا حد غزا د بدر تر غزا يو کال وروسته وه نو دا حد په غزا کي چي دوی په کوچنيانو کښي شمارل کېدل نو د بدر په غزاء کښي خو بيخي کوچنيان وه دا ددوی مبارکانو شوق و چي د کوچني والي څخه يې په زړو کښي شوق او جذبې حرکت کاوه او په هر جنگ کښي يې د گډون او اجازې اخیستلو کوشش کاوه.

۱۱- د حضرت عبداللہ ؓ بن عبد اللہ بن ابي دخيل پلار سره معامله

په پنځم هجري کال کښي د بنو المصطلق مشهوره جگړه و سوه پدې کښي د يو انصاري اود يو مهاجر په خپل منځ کښي جنگ و سو دا ساده خبره وه خو آخر لويه سوه هر يوه د خپل قوم څخه کومک و غوښتي د دواړو لورو څخه يوه - يوه ډله پيدا سوه نژدې و چې د جنگ ميدان گرم سوي وای خو ځيني خلگ راغلل او صلحه يې وکړل عبداللہ بن اببي د منافقانو سردار و او مشهور منافق اود مسلمانانو سخت دښمن و خو لکه څرنگه چې يې ځان په ښکاره مسلمان ښودئ په همدې وجهه يې د مسلمانانو سره په ښکاره مخالفت نه سواي کولای داهم په دغه وخت کښي د منافقانو سره عامه معامله وه کله چې ده ته د دغه قصې خبر ورسېدئ نو ده د نبي ﷺ په اړه ډيري بې ادبي خبري وکړې او خپلو دوستانو ته يې وويل چې دا هر څه ستاسو دخپله لاسه دي تاسو دې خلگو ته په خپلو ښارو کي ځای ورکړي خپل مالونه مو ددوی سره په سم نمايي ووبشل او س هم که چيري تاسو ددې خلگو مرسته پرېږدئ نو ددوی به ددې ځايه څخه ټوله ولاړ سي. دغه منافق زياته کړه چې په الله ﷻ دي مي قسم وي که چيري مونږ مديني ته ورسېدو نو موږ عزتمن به سره راټول سو او دا ذليل خلگ به وباسو (مراد يې مهاجر مسلمانان) وه حضرت زيد بن ارقم ﷺ دنوي عمر هلک و د دغه منافق خبري چې يې واورېدې نو د زغم بياله يې ډکه سوه منافق ته يې وويل زما دي په الله ﷻ قسم وي چې ته ذليل يې ځکه تاته خپل قوم هم په سپکه سترگه گوري او ته هيڅوک مرستيال نلري حضرت محمد ﷺ عزتمن دئ الله ﷻ د هر لوري څخه عزت ورکړی دئ او په خپل قوم کښي هم عزتمن و عبد الله بن اببي ورته وويل چې ښه دئ چوپ سه ما خو هسي ټو کي کولې حضرت زيد بن ارقم ﷺ ولاړی و نبي ﷺ ته يې قصه وکړه حضرت عمر ﷺ وويل چې يا رسول الله ﷺ! ددې منافق سردي ورپرې سي خو نبي ﷺ اجازه ورنه کړه عبد الله بن اببي چې خبر سو چې نبي ﷺ په قصه خبر سوي دئ نو د رسول الله ﷺ و حضور ته ورغلی او ددروغو قسمونه يې ورته اخيستل چې ما ددې خبرو څخه يوه خبره هم نه ده کړې زيد بن ارقم

ﷺ درواغ ويلي دي په دغه مجلس کي د انصارو هم يو څه کسان موجود وه هغو هم دده سپارښت وکړي او وې ويل چي عبد الله بن ابي د قوم سردار دئ لوی سړی شمېرل کيږي د يو کوچني هلک خبري دده په مقابل کښي د قبلېدو وړ ندي ممکنه ده چي په اورېدو کي څه غلطي ځني سوې وي او يا کوچنی سم نه وي پوه سوی نبي ﷺ دده عذر قبول کړی حضرت زيد ﷺ چي کله خبر سو چي عبد الله بن ابي ددرواغو په قسمونو سره ځان ريښتني ثابت کړی دئ او زه يې درواغجن ثابت کړی يم نو زيد ۸۸ د شرمه څخه د باندي وتل پرېښودل او د شرمه څخه د نبي ﷺ و حضور ته نه راتلی تر داسي وخته پوري چي سورة منافقون نازل سو د منافقانو احوال پکښي وه د زيد ﷺ ريښتینوالی پکښي ثابت سو او د عبد الله بن ابي ددرواغو قسمونه پکښي ښکاره سوه د حضرت زيد ﷺ عزت دمخالفو او منافقو خلگو په وړاندي زيات سو او د عبد الله بن ابي قصه هم و ټولو ته ښکاره سوه کله چي مدينې ته تږدې راغله نو د عبد الله بن ابي يو زوی و درېدئ او پلار ته يې وويل تر هغه وخته پوري دي د مدينې منورې و ښار ته نه پرېږدم تر څو چي ددې اقرار ونکړي چي زه ذليل يم او محمد ﷺ عزتمن دئ پلار يې ډير حيران سو چي دغه زوی خو به ټول عمر زما عزت او درښت کاوه او نيک ژوند به يې راسره کاوه خو د نبي ﷺ په مقابله کښي درېدای نه سواى مجبوره سو اقرار يې وکړئ او وې ويل چي قسم مي دي په الله ﷻ وي چي زه ذليل يم او محمد ﷺ عزتمن دئ تر دې اقرار وروسته و مدينې ته داخل سو. (۱۹)

۱۲- د حضرت جابر ﷺ په حمراء الاسد کښي گډون

مسلمانان چي کله د احد د غزا څخه فارغه سوه او مدينې ته ورسېدل نو د جنگ او سفر له وجهي څخه ډېر ستړي او ستومانه وه خو مدينې ته درسېدو سره سم د ابوسفیان له لوري څخه خبر راوړسېدی چي ابو سفیان په حمراء الاسد نومي ځای کښي د بيا جگړې لپاره تيارې نيولې ده ابو سفیان دخپلو ملگرو سره مشوره کړې وه او ورته ويلي يې وه چي مسلمانان په احد کښي ماته و خوږه بايد موږ دا غنېمت و گڼو بيا معلومه نده چي داسي موقع په لاس راسي او که يا؟ په همدې وجه دنبي ﷺ د قتلولو وروسته (نعوذ بالله) بيرته تلل پکار دي نو دوی د مشورې وروسته بېرته راوگرځېدل و جنگ ته تيار سول نبي ﷺ اعلان وکړي چي هغه کسان دي ودي جنگ ته زما سره ولاړ سي چي د احد په غزاء کښي زمونږ سره راسره وه ددوهمي حملې لپاره تلل پکار دي که څه هم د احد په غزاء کښي گډون کوونکي مسلمانان ډېر ستړي وه بياهم ټوله مسلمانان ددوهمي حملې لپاره تيار سوه. لکه څرننگه چي نبي ﷺ امر کړي و چي يوازي دي هغه کسان راسره ولاړ سي چي د احد په غزاء کښي يې گډون کړي و په همدې وجه نور خلگ پاته سوه او د احد شريکان تيار سوه يوازي حضرت جابرؓ و حضرت محمد ﷺ ته خواست وکړي چي يا رسول الله! زه د احد په غزاء کښي شريکېدم خو پلار مي اجازه رانکړه او راته وې ويل چي ستا اووه خوندي دي بل نارينه په کور کي نسته نو په ما او تا کي ديوه پاته کيدل ضروري دي نو پلار مي پخپله دتلو اراده وکړه او زه پاته سوم هغه د احد په غزاء کښي شهيد سو اوس ماته اجازه راکړه چي ستا سو سره ولاړ سم نبي ﷺ اجازه ورکړه د حضرت جابرؓ پرته بل هيڅوک د هغو کسانو څخه په دغه سفر کي موجود نه و چي د احد په غزاء کي يې گډون نه وکړي (١٩٢)

فايده: د حضرت جابرؓ دغه مينه او محبت د جهاد سره څومره دهمت او غيرت قابل دئ چي پلار يې اوس شهيد سوی دئ ډير قرضونه يې پر ذمه پاته دي هغه هم د يهوديانو وه او

يهوديانو د خلگو سره ډېره سخته معامله کول دده سره يې بيا بيخي سخته معامله کول ددې څخه علاوه دده اووه خوندي وي دهغوی د گوزارې فکر و او پلار يې ددوی په وجهه دا حد اجازه هم نه وه ورکړې خو دده شوق پردې ټولو ستونزو باندي برلاسی سو او د جهاد اجازه يې ترلاسه کړه.

۱۳- د حضرت ابن زبير رضي الله عنه دروم په جنگ کښي بهادري

په سنه ۲۲ هـ کښي د حضرت عثمان رضي الله عنه په خپل خلافت کښي چي کله دمصر د حاکم عمر بن عاص رضي الله عنه پر ځای عبد الله بن ابي سرح رضي الله عنه و ټاکي نو دی مبارک دروم د جنگ لپاره د شل زره کسيزه لښکر سره راووتی د روميانو لښکر دوه سوه زرو ته نژدې و ډېر سخت جنگ و سو د روميانو امير جرجير اعلان وکړي چي هر څوک چي عبد الله بن ابي سرح و وژني زه به و هغه ته خپله لور په نکاح ورکوم او سل زره اشرفی به انعام ورکوم په دې اعلان سره ځيني مسلمانان فکر من سول عبد الله بن زبير رضي الله عنه چي خبرسو نو وي ويل داد فکر او تشويش خبره نده مونږ به هم اعلان وکړو چي څوک جرجير و وژني دهغه لور به ده ته په نکاح ورکوو ، يو لک اشرفی به انعام ورکړو او ددې سره سره به يې دهغه ښار امير هم جوړ کړو لنډه داچي تر ډېره وخته پوري جگړه و سوه حضرت عبد الله بن زبير رضي الله عنه جرجير وليدی چي د ټوله لښکر وروسته روان دی او لښکر ځني مخته سوی دی پر ده باندي دو ممينځيانو د طاؤوس په وزرو سايه کول عبد الله بن زبير رضي الله عنه په پټه د خپل لښکر څخه جلا سو او پر هغه يې حمله وکړه دده دراتگ پر وخت هغه دا فکر کاوه چي کېدلای سي هغه د يورغي او جوړي پيغام د ځان سره راوړی وي خودی برابر و ورسېدی حمله يې پرې وکړه سر يې ځني پرې کړی بيا يې په نيزه پيودلی راوړی او ټول خلگ ورته حيران سو.

فايده: حضرت عبدالله بن زبير رضي الله عنه تنكي ځوان و تر هجرت وروسته په مهاجرينو کي لومړي کوچني دی وو چي پيدا سو دده په پيدائش سره مسلمانان ډېر خوشحاله سوه ځکه تر يوه کاله پوري د هيڅ مهاجر په کور کي کوچني نه و پيدا سوي او يهوديانو به دا ويل چي مونږ په دغه مهاجرو باندي جادو کړی دئ چي ددوی په کور کښي هلک نه سي پيدا د نبي صلى الله عليه وسلم د کوچنيانو سره بيعت کول عادت نه و خو د عبد الله بن زبير رضي الله عنه سره يې داوو کالو په عمر بيعت وکړی ددغه جنگ په وخت کښي دده عمر څلوريشت يا پنځه ويشت کاله و خو په دوه لکه فوځ ورننوتل او د پاچا سر ورپرې کول دا څه اسانه خبره نه ده.

۱۴- د حضرت عمرو بن سلمه رضي الله عنه د کفر په حالت کښي د قران کریم يادول

عمرو بن سلمه رضي الله عنه فرمايي چي مونږ د مديني په لاره کښي يو ځای او سپدو چي تلونکي او راتلونکي به زمونږ د ټاټوبي څخه تېرېدل کوم خلگ چي به د مديني څخه راتلل مونږ به د هغو څخه د حال او احوال پوښتنه کول او دابه مو ورته ويل چي هغه صاحب څنگه دئ چي د نبوت د عوه يې کړېده هغو به راته ويل چي هغه وايي پر ما باندي د الله صلى الله عليه وسلم وحي نازلېږي چي دغه-دغه اياتونه دي دئ وايي زه کم عمره هلک وم دوی چي به کوم اياتونه ماته بيانول مابه يادول زما تر مسلمانېدو مخکي ډېر قران کریم يادو. د عربو ټولو خلگو د مسلمانېدو لپاره د مکې و خلگو ته انتظار کاوه کله چي مکه فتحه سوه نو هره ډله د مسلمانېدو لپاره حاضره سوه زما پلار هم د يو څو سړو سره د خپل قوم په استازيتوب د نبي صلى الله عليه وسلم و حضور ته ورغلی نبي صلى الله عليه وسلم زما و پلار ته د شريعت احکام و بنسودل لمونځ يې ورزده کړی. او په جماعت سره يې دلمانځه کولو طريقه وروښوده او ورته وې فرمايل چي د کوم چاچي په تاسو کښي ډير قرآن شريف په يادوي هغه کس د جماعت ورکولو لپاره بهتر دئ څرنگه چي ما د اسلام مخکي ډير اياتونه ياد کړي وه نو زه تر ټولو زيات د قرآن شريف حافظ وم نو ټولو خلگو زما لټه وکړه او زه يې امام جوړ کړم پدغه وخت

کښي زما عمر شپږ يا اووه کاله و کله چي به څه گڼه ياد جنازې موقع راغله نو زه به يې امام جوړ کړم. (183)

فايده: دا د دين و لوري ته د طبعي ميلان او رغبت اغيز و چي په دومره لږ عمر کي د مسلمانېدو پرته يې د قران شريف ډيره برخه يادوه پاته دا خبره سوه چي په کوچنۍ پسي لمونځ کېدلای سي که يا؟ ددې په جواب کي بايد ووايو چي د کوچنۍ په امامت کي اختلاف سته ځيني يې جائز بولي هيڅ شک نه پکښي کوي ، او ځيني يې جائز نه بولي هغوی ددې سوال په جواب کي وايي چي نبي ﷺ دوی ته امر کړی و چي په تاسو کي دي د قران زيات حافظ امام سي در رسول الله ﷺ مطلب کوچنی نه و (دا ددوی پر خپل سر کار و چي کوچنی يې امام و ټاکي).

۱۵ حضرت ابن عباس ؓ د خپل غلام په پښو کښي بېړۍ اچول

د حضرت عبد الله بن عباس ؓ غلام عکرمه ؓ دمشهورو علماؤ څخه دئ ، دی وايي چي زما آقا عبد الله بن عباس ؓ به و ماته قران کريم ، احاديث او شرعي احکام لوسته نو زما په پښو کښي به يې زولنې اچولي وې چي زه يوې خوا او بلي خواته ولاړ نسيم ده مبارک و ماته قران شريف او احاديث بنوده. (184)

فايده: که څه هم دتگ او راتگ په وخت کښي خو هم زده کړه کېده خو کوم څوک چي د زده کړي په وخت کښي سيل او د بازار ميلې کوي دغه کس بېکاره خپل عمر ضايع کوي يعنې علم لاسته نه سي راوړلای هم ددغه شی اغېزه وه چي د غلام عکرمه څخه حضرت عکرمه ؓ جوړ سو

(183) بخاري و ابو داود

(184) بخاري ، ابن سعد

او بحرالامة ، حبر الامة په القابو سره ياد سويدي قناد ﷺ وايي چي په ټولو تابعينو کښي څلور لوی عالمان دي چي په هغو کښي يو عکرمة ﷺ دی.

۱۲- د حضرت ابن عباس رضي الله عنه په کوچنيوالي کښي قران شريف يادول

پخپله حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چي زما څخه د تفسير پوښتنه کوي ما په کوچنيوالي کښي قران شريف ياد کړی دی په بل حديث کښي راغلي دي چي ما د لسو کالو په عمر اخري منزل ويلی و. (۱۹۵)

فايده: دهغه زمانې يادول داسي نه و لکه داوس زمانې چي د پرديو ژبو د څښتنانو يادول دي بلکي هغو چي به څه ياد او په پوره تفسير سره به يې يادوی پدې وجه حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنه د تفسير لوی امام دی د کوچنيوالي يادول ډېر محفوظ وي. د تفسير حديثونه چي څومره د عبد الله بن عباس رضي الله عنه څخه نقل سوي دي د بل چا څخه نه دي نقل سوي عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فرمايي: د قران شريف بهترين مفسر عبد الله بن عباس رضي الله عنه دی ابو عبد الرحمن رضي الله عنه فرمايي: کوم اصحابانو رضي الله عنهم چي به مونږ ته قران شريف راښودئ هغوی فرمايي چي اصحابو رضي الله عنهم به د نبی صلى الله عليه وسلم څخه لس آياتونه زده کړل ورپسي به يې تر هغه پوري نور آياتونه نه زده کول تر څو چي د دغه لسو آياتونو برابر علم او عمل په لاس نه وای ورغلی. (۱۹۶)

(195) بخاري ، فتح

(196) منتخب کنز

فايده: عبد الله بن عباس رضي الله عنه د دييارلس کالو وچي نبي صلى الله عليه وسلم وفات سو په دومره لږ عمر کښي دى مبارک د تفسير او حديث هغه درجې ته ورسېدئ چي د تفسير امام سو او لوى ، لوى اصحابانو به دده څخه د تفسير پوښتنه کول دا ښکاره کرامت دئ او د عبرت خبره ده دا د نبي صلى الله عليه وسلم د دعا برکت و ځکه نبي صلى الله عليه وسلم يو وخت استنجا ته تشریف يوړى عبد الله بن عباس رضي الله عنه دا وېو لوبى ورپک کړى نبي صلى الله عليه وسلم دغه خدمت خوښ سو او دعايې ورته وکړه چي الله تعالى دي تاته فهم او هونبىاري په دين کي درکړي او په قرانکريم کي دي الله تعالى تاته پوهه درکړي ددې څخه وروسته يو وخت نبي صلى الله عليه وسلم نفل کول ده هم نيت وکړى په نبي صلى الله عليه وسلم پسي ودرېدئ نبي صلى الله عليه وسلم راکش کړى او خپل څنگ ته يې ودر اوئ ځکه که مقتدي يو سړى وي نو دامام و څنگ ته برابر درېدل پکار دي نبي صلى الله عليه وسلم چي پر لمانځه ودرېدئ دى بېرته لږ شاته سو کله چي نبي صلى الله عليه وسلم د لمانځه څخه فارغه سو نو پوښتنه يې ځني وکړه چي ولي شاته سوې ده ورته وويل چي ته دا الله تعالى رسول يې زه څنگه ستا سره برابر ودرېوم نبي صلى الله عليه وسلم ده ته د علم د زياتوالي دعا وکړه. (۱۹)

۱۷- حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه په کوچني والي کي د احاديثو يادول

حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه د هغو زاهدانو اصحابانو څخه دئ چي په يوه ورځ يې قران شريف ختماوى او ټوله شپه به په عبادت مشغول و او دورځي به يې ټول عمر روژه وه نبي صلى الله عليه وسلم به ددومره زيات تکليفونو ايستلو څخه منع کاوى او ورته فرمايل به يې چي په داسي حالت کي به دي بدن ډير کمزورى سي ټوله شپه ويني يې سترگي به دي خرابي سي د بدن هم پرتا حق دئ، د اولادو هم پرتا حق دئ او د ميلمنو هم پرتا حق دئ، دى مبارک وايي چي مابه هره ورځ قرانکريم ختماوى نبي صلى الله عليه وسلم راته وويل چي په ټوله مياشت کښي يو قرانکريم ختموه ما ورته

وويل اې د الله ﷻ رسوله ﷻ! ماته اجازه راکړه چې د خپلي ځوانۍ څخه گټه واخلم نبي ﷺ ورته وويل ښه دئ په شلو ورځو کې بې ختموه ما ورته وويل يا رسول الله ﷺ! دا پر کم تلاوت دئ ماته اجازه راکړه چې د ځوانۍ څخه گټه واخلم اخر دا چې په درو ورځو کې بې ديو ختم اجازه راکړه دده مبارک عادت دا و چې د نبي ﷺ ارشادات بې ليکل چې په ياد بې پاته سي دده سره د نبي ﷺ د حديثونو يو مجموعه ليکل سوې پرته وه چې د الصادقه نوم يې پر ايښی و دی وایي ما چې به هر حديث د نبي ﷺ څخه اورېدئ هغه به مي ليکي خلکو زه منعه کړم چې نبي ﷺ خو انسان دئ کله به غصه کي وي، کله د خوابد تيا په وخت کي وي يو څه فرمايي او کله د خوشحالی په وخت کي چاته بل څه فرمايي ته په هر حالت کي هر څه ليکې نو ما ليکل پرېښوده يو ځلي مي نبي ﷺ ته ددغي خبري بيان وکړی نبي ﷺ راته وويل چې ليکه يې زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح دده په قدرت کي دئ دده دخولې څخه چې کوم شی وزی ددر د په حالت کي وي که د خوشحالی په حالت کي وي د حق نه پرته نه وزی. (١٨)

فايده: حضرت عبد الله بن عمرو ﷺ سره ددې چې په عبادت او صفوف کې بې ساري شمېرل کېږي بيا هم ابو هريره ﷺ فرمايي چې په اصحابو ﷺ کې تر ما زيات د حديثو روايت کوونکی نسته ماسوا د عبد الله بن عمرو ﷺ څخه چې هغه به ليکل او مانه ليکل ددې څخه معلومېږي چې د عبد الله بن عمرو ﷺ روايتونه تر ابو هريره ﷺ ډير دي که څه هم زمونږ په زمانه کې د ابو هريره ﷺ روايتونه دده تر روايتو زيات په لاس راغلي دي چې يو شمېر لاملونه لري خو په هغه وخت کي دده ددومره زيات عبادت تر څنگ دده حديثونه زيات موجود دي.

١٨- د حضرت زيد بن ثابت ﷺ قران شريف يادول

حضرت زید بن ثابت رضی اللہ عنہ په جلیل القدر اصحابانو رضی اللہ عنہم کښي دئ چي په خپل وخت کښي لوی عالم او لوی مفتي گڼل کېږي په خانگري ډول د ميراث په علم کښي زيات ماهر و و بيل کيږي چي په مدينه منوره کښي دی مبارک په فتوا، قضا، ميراث او قرائت کښي په لوړو کسانو کښي گڼل کېدئ کله چي نبي صلى الله عليه وسلم هجرت وکړي مدينې منورې ته يې تشریف راوړی پدغه وخت کښي دی کم عمره هلک و چي عمر يې يوولس کاله و په همدې وجه ده ته په لومړنيو جگړو کښي لکه د بدر او داسي نورو کي د گډوډون اجازه ورنکړه سول د هجرت پنځه کاله مخکي د شپږو کالو په عمر یتیم سو نبي صلى الله عليه وسلم چي تر هجرت وروسته مدينې منورې ته ورسېدئ خلگ د نبي صلى الله عليه وسلم حضور ته ورتلل او خپل هلکان يې د برکت حاصلولو لپاره د ځان سره راوستل. زید رضی اللہ عنہ حضور ته وروړاندي سو يو چاورته وويل چي داد انصارو د کور يو هلک دئ ستاسو تر راتگ يې مخکي اوولس سورتونه پياد کړي دي. نبي صلى الله عليه وسلم د امتحان لپاره ماته د ويلو امر وکړي ماسورت ق ورته ووايه نبي صلى الله عليه وسلم زما لوستل خوښ کړل نبي صلى الله عليه وسلم چي به يهوديانو ته کوم خطونه لېږل هغه به يې په يهوديانو ليکل يو ځلي نبي صلى الله عليه وسلم و ماته امر وکړي چي زه د يهوديانو په ليکلوباوړ نلرم داسي نه چي غلط يې وليکي ته د يهوديانو ژبه زده کړه (ماهم داسي وکړه) ددې څخه وروسته چي به هغوی ته کوم خط تللی ما به ليکی او د يهوديانو له خوا څخه به چي کوم خط راتلی ما به وایه په يو بل حديث کښي راغلي دي چي نبي صلى الله عليه وسلم ارشاد و فرمايه چي ماته ځينو خلگو په سرياني ژبه خطونه ليکلي دي پدې وجه يې ماته د سرياني ژبي د زده کولو امر وکړي ما په اوولسو ورځو کښي سرياني ژبه زده کړه. ⁽¹⁹⁹⁾

۱۹- د حضرت حسن ؑ په کوچني والي کښي علمي بوختيا

د سيد السادات حضرت حسن ؑ پيداينبت دزياتو علماؤ دويانا سره سم په سنه ۳ هـ کال کي دروژي په مياشت کښي سوي دئ په همدې اعتبار دده عمر د نبي ؑ د وفات په وخت کښي اووه کاله او څو مياشتي و. اووه کاله به څه عمر وي؟ چي پدې کم عمر کښي يې علمي کمال حاصل کړي خو ددې سره دده مبارک څخه څو حديثونه نقل سوي دي ابو الحوراء ؓ د حضرت حسن ؑ څخه پوښتنه وکړه چي تاته د نبي ؑ څه خبره ياد ده ، ده ورته وويل: هوه زه د نبي ؑ سره پرلاره روان وم پرلاري دخيرات د خرما وويوه کوټه پرته وه ما ددغو خرماوو څخه يو خرما پورته کړه او په خوله کښي مي واچول نبي ؑ ماته وفرمايل: کخ، کخ (توکه توکه) او زما د خولي څخه يې راوايستل او راته وې ويل چي مونږ د خيرات مال نه خورو. دى مبارک زياتوي چي ما پنځه واړه لمونځونه در رسول الله ؑ څخه زده کړي دي (200)

حضرت حسن ؑ فرمايي: نبي ؑ ماته د وترو لپاره دا دعا بنودلې ده:

اللهم اهدني فيمن هديت و عافني فيمن عافيت و تولني فيمن توليت و بارك لي فيما اعطيت و قني شر ما قضيت فانك تقضي ولا يقضي عليك انه لا يذل من واليت تباركت ربنا و تعاليت.

ژباړه اې الله ؑ! ماته د هغه چا څخه هدايت وکړې چي تا هدايت ورته کړې دئ او صحت راکړي ماته په هغه خلگو کي چي صحت دي ورکړې دئ ته زما سرپرست (متولي) جوړ سې لکه څرنگه چي د نورو سرپرست يې ، کوم څه چي تاماته راکړي دي په هغو کي برکت واچوې او څه چي دي زما په تقدير کي ليکلې دي د هغو د بدۍ څخه مي وساتي څه فيصلې چي ته وکړي هغه

کيڙي او ستاپه خلاف څوک فيصله نسي کولای دکوم چاچي ته مرسته وکړي هغه هيڅوک نسي ذليله کولای ستا ذات برکت والادئ.

حضرت حسن AA فرمايي: مادر رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چي څوک دسهار لمونځ وکړي پر هغه ځای باندي تر لمر ختلو پوري کښيني الله ﷻ به يې ددو زخ داوړ څخه خلاص کړي. حضرت حسن AA څو جوته پر پښو باندي کړي دي او فرمايل يې چي ماته پردې خبره شرم راځي چي زه مړ سم دالله ﷻ سره يو ځای سم اوزه دي دهغه وکورت پر پښو باندي نه يم ورغلی. دی مبارک ډير صبر ناک و په مسند احمد کي دده ذکر په زيات شمېر روايتو کي سوی دئ. دتلقیح ليکوال هم دئ په هغه اصحابانو رضي الله عنهم کي ذکر کړی دئ چي ديارلس حديثونه ځني نقل سوی دي. او کاله به څه عمر وي ده مبارک په دومره لږ عمر کي دومره علم لاسته راوړی دئ دا دحافظي کمال دئ اود شوق نهايي نقطه ده. افسوس چي زموږ خلگ تر اوو کالو پوري خپل زوی ته ددين معمولي خبره هم نه نښي.

۲۰. حضرت حسين AA په کوچني والي کي علمي بوختيا

سيد السادات حضرت حسين AA تر خپل ورور حضرت حسن AA يو کال کشر و په همدې وجه دده مبارک عمر د رسول الله ﷺ دوفات په وخت کي نور هم کم و يعني شپږ کاله او څو مياشتي و د شپږو کالو کوچنی به څه ددين خبري وساتي؟ خو دده دومره کوچني والي سره بيا هم دده روايتونه د حديثو په کتابو کي رانقل سوي دي او محدثينو په هغه اصحابانو کي شمېرلی دي چي اته حديثونه ځني رانقل سوي وي. حضرت حسين AA فرمايي: مادر رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي کوم مسلمان نارينه او يا ښځي ته چي کوم غم ورسپړي ډير وخت وروسته ورپه ياد سي دی

ووايي: انا لله وانا اليه راجعون. (يعني دغم په وخت خو بې ويلې وي ډير وخت وروسته چي ورپه يادسي بيا بې هم ووايي) دغه کس ته الله ﷻ دومره ثواب ورکوي لکه دغم په وخت کي چي بې ورکوي. داهم دنبي ﷺ څخه روايت دئ چي فرمايي: زمامت چي په کبنتي کي سپريږي داآيت دي ووايي :

﴿مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ فَاتَى اللَّهَ بِحَسَنَاتِهِ فَمِمَّا وَسَّوَتْهُ رَبُّكَ فَأَنْتَ بِهَا فِي عِلِّيِّينَ﴾⁽²⁰¹⁾

پرينسو کړي دي . لمونځونه به بې هم زيات کول او روژې به بې هم زياتي نيولي . په خيرات او ددين په هر کار کي بې زياته هڅه کول . ربيعه AA فرمايي : ماد حسين ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي دنبي ﷺ بله کومه خبره ستا ياد ده ؟ ده مبارک راته وويل : هو زه يوه ورځ پريو کلکين باندي وختم هلته خرماوي پرته وي ما يوه دانه راواخيسته په خوله مي کړه نبي ﷺ راته وفرمايل : وې غورځوه مورډ خيرات خوړلو څخه منعه يو . حضرت حسين AA درسول الله ﷻ څخه روايت کوي چي نبي ﷺ فرمايي : دسړي داسلام ښه والي دادئ چي بې کاره کارونه پريږدي .⁽²⁰¹⁾

ددې څخه پرته نور روايتونه هم دده مبارک څخه سوي دي .

فايده: ددې ډول څخه داصحابانو ﷺ څخه ډيري واقعاتي رانقل سوی دي چي دوی مبارکانو په کوچني والي کي درسول الله ﷻ څخه نقل کړي وي محمودبن الربيع AA يوصحابي دئ چي دنبي ﷺ په وفات کي دده عمر پنځه کاله و دی مبارک فرمايي: زه به ټول عمر داخبره هېره نه کړم چي نبي ﷺ زمورډ کورته راغلی زمورډ په کور کي يو څاه و ددې څاه د اوبو څخه بې يوه لپه اوبه زما پر مخ واچولې .⁽²⁰²⁾

(201) اسد الغابة ، استيعاب .
 (202) اصابه

مورځ خپل کوچني اولادونه په بې ځايه خبرو کي اخته کړي دي دد درواغو قصې ورته کوو)
چي ځني خلگ ورته نکلوڼه وايي(او په بې ځايه شيانو مو ماغزه ور خراب کړي دي که چيري
مورځ د سپېڅلو انسانانو قصې پيدا کړو او خپلو ماشومانو ته يې وکړو اويا ددې پر ځای چي
ماشومانو ته د پيريانو ، د بيانو او داسي نورو شيانو قصې کوو او زړونه يې ورو پروو بايد
زړونه يې د الله ﷻ په عذاب سره ورو وړېدو دوی ته به په دنيا کښي په کار ورسوي او په اخرت
کي به خامخا گټه ورته وکړي د کوچني والي په وخت کي حافظه ډېره زوروره وي او دکوچني
والي د وخت شی هيڅکله نه هيرېږي په داسي وخت کښي که چيري قرآنکريم حفظ کړي نو نه به
څه تکليف ورته وي او نه به يې وخت لگيري ماد خپل پلار صاحب څخه (الله ﷻ دي يې پر قبر
باندي نور واوروي) ډېر واري او رېډلي دي او دخپل کور د سپين سرو بنسڅو څخه مي هم
اورېډلي دي چي زما پلار صاحب چي کله د تي څخه پري سو نو يو ربع يې (د سپاري څلورمه
برخه) يې په يادوه او د اوو کالو په عمر کښي يې ټول قرآن په ياد سو او زما پلار زما د نيکه په
پټه د فارسي ډيري برخي لکه بوستان، سکندر نامه او داسي نور شيان وييلي وه زما پلار ويل
چي ماته به پلار د قرآنکريم د ختمېدو وروسته ويل چي اوس نو دورځي يو قرآن ختموه او نور
ټوله ورځ رخصتي کوه نوزه به دده د امر مطابق د سهار تر لمانځه وروسته د کور پر بام باندي
کښېناستم په شپږو يا اوو ساعتو کي به مي ټوله قرآنکريم ختم کړي د غرمې ډوډۍ به مي
وخوړه وروسته به مي د خپلي خوښۍ سره سم فارسي ويل تر شپږو مياشتو پوري مي پرله پسې
دا عادت وه هر ورځ به مي يو قرآنکريم ختماوی وروسته به مي نور سبقان ويل داهم د اوو کالو
په عمر څه معمولي خبره نه ده. ددغه زيات تلاوت فايده دا وه چي دده څخه قرآنکريم نه هېرېدئ
او نه ځني گډوډېدئ څرنگه چي ددوی ظاهري گوزاره دکتابونو په تجارت وه اود گټب خانې ډير
کارونه يې په خپل لاس سره کول نو هيڅکله داسي نه ده پېښه سوې چي دوي دي په لاس کار
کاوه او په خپله خوله دي يې تلاوت نه وي کړي. کله کله به دوی ته د مدرسې څخه جلا درس ويل

کېدئ دا درې کارونه به يې په يوه وخت سرته رسول د تعليم ډول داسي نه و کوم ډول چې په عمومي توگه په مدرسو کښي دئ چې زيات پشار پير استاز وي بلکي د خاصو طالبانو سره طريقه داسي وه چې شاگرد به عبارت وايي ترجمه به يې کول مطلب به يې بيانوي که به چيري هغه مطلب صحيح و نو استاذ دمخکي تللو امر ورته کاوي که به يې غلطې پکښي وکړه نو که به دغه غلطې ته دتهديد اړتيا وه شاگرد به يې تهديد کړي او که به د ښودلو وه ورو به يې ښودله دا پخوا قصه نه ده بلکي دهمدې پيړۍ واقعته ده په همدې وجه دا خبره د منلو وړ نه ده چې د اصحابانو په ډول طاقتونه اوس نسته.

دولسم باب

د نبي سره د محبت قصې

که څه هم کومي قصې چې مي تر اوسه پوري رانقل کړي دي هغه ټول د نبي سره د محبت قصې دي چې د دوی مبارکانود عاشقانه ژوند سبب و د خان، مال، ژوند، مرگ، هيڅ پروا به يې نه کول ددې څخه علاوه د محبت قصې هيڅ شی نه دي داد هغو حالتونو څخه يو حالت دئ چې تر الفاظو او عبارتونو پورته دئ محبت يو داسي شی دئ چې په زړه کي ځای ونيسي نو محبوب لره پر هر شی غلبه ورکوي نه بيا د ننگ او ناموس پروا لري او نه د عزت او شرافت پروا لري. الله دي پخپله مهرباني او دخپل محبوب په برکت سره خپل اود خپل رسول محبت را نصيب کي (که داسي وسي) نو په هر عبادت کښي خوند دئ او د دين په هر تکليف کښي هوسايي ده.

۱- د حضرت ابو بکر صدیق ؓ د اسلام اعلان او تکلیف

د اسلام په پیل کېنې چې به څوک مسلمان سو نو تر خپله و سه به یې اسلام پټ ساتی نېي
 ؓ به هم نوموړي کس د اسلام و پتولو ته هڅاوی چې د کافرانو دخوا کوم تکلیف ورونه
 رسیږي کله چې د مسلمانانو شمېر (۳۹) نفرو ته ورسېدئ نو ابو بکر ؓ د اسلام د بنسکاره کولو
 لپاره خواست وکړی چې په بنسکاره ډول تبلیغ وکړل سي نېي ؓ اول ځل انکار وکړی خود ابو بکر
 صدیق ؓ په ډېر تیننگار یې دده غوښتنه قبوله کړه د اسلام د بنسکاره کولو اجازه یې ورکړه دوی
 ټول مبارکان د کعبې مسجد ته ولاړه حضرت ابو بکر صدیق ؓ د تبلیغ خطبه ورته شروع کړه
 دا په اسلام کېنې تر ټولو لومړی خطبه وه چې ده مبارک وویل په دغه ورځ سید الشهداء حضرت
 حمزه ؓ د نبي ؓ اکا هم اسلام راوړی او تر دغه ورځې درې ورځې وروسته حضرت عمر ؓ په
 اسلام مشرف سو خطبه چې شروع سول د څلورو طرفونو څخه کافرانو او مشرکانو پر
 مسلمانانو چپا او راوړی حضرت ابو بکر صدیق ؓ سره ددې چې په مکه مکرمه کېنې دده عزت
 او درنښت منل سوی و خو کافرانو دومره وواهه چې مخ مبارک یې د وینو ډک سو پزه او غوږونه
 یې ټوله په وینو رنگ سول او نه پېژندل کېده په سوکانو او لغتو یې وواهه او سربېره پکېنې
 وغورځېده څه چې یې نسوای کولای هغه یې ورسره وکړل ابو بکر صدیق ؓ یې هونبه سو دده
 مبارک خپل قوم بنو تمیم خبر سول او ددغه ځای څخه یې پورته کړی رایې وړی او ټولو خلکو ته
 دایقینې وه چې ابو بکر صدیق ؓ ددې حیواني حملې څخه ژوندی نسي پاتېدلای بنو تمیم
 مسجد ته راغلل او اعلان یې وکړی چې کچیري ابو بکر ؓ ددې ووهلو څخه مړ سو نو موږ به یې

په بدله کښي عتبه بن ربيعه و وژنو عتبه د حضرت ابوبکر صدیق ﷺ په وهلو کښي زيات د بدبختيو اظهار کړی و تر ما بنام پوري ابوبکر صدیق ﷺ بي هوبڼه و دوی چي به هر څه ورته وويل هغه به خبري نه کولې ما بنام دوی ډير رغونه ورته وکړه ددې لپاره چي خبري وکړي ده مبارک هم خبره وکړه خو خبره يې دا وه چي د محمد ﷺ څه حال دئ هغو ورته وويل چي دهغه د لاسه دومره غم درته پيښ سو ټوله ورځ د مرگ په خوله کښي وې ته يې لايوښتنه کوي ټوله ورځ دي دمرگ او ژوند درک نه و معلوم اخر چي څه ساه در پکښي پاته ده هغه دي هم د نبي ﷺ خبري وکړي خلگ ولاړ سو ده مور ام خير ته يې وويل چي ده ته د خوړلو او څښلو لپاره يوشی برابر کړه مور يې هم يوشی برابر کړی رايې وړی او ده ته يې په خوړلو ټينگار وکړی خو دده مبارک هغه يوه خبره وه چي د نبي ﷺ څه حال دئ پر هغه څه تېر سول؟ دده مبارک مور ورته وويل زه خو په هغه نه يم خبره ده ورته وويل چي د حضرت عمر **رضي الله عنه** خور ام جميل **رضي الله عنها** ته ورسه او دده مبارک پوښتنه ځني وکړه هغې غريبي د خپل زوی د مظلومانه او پرېشانه حالت د غوښتني د پوره کولو لپاره و ام جميل **رضي الله عنها** ته ورغله او د نبي ﷺ د حال پوښتنه يې ځني وکړه هغې هم د عامو مسلمانانو په څېر خپل اسلام پټ ساتلی و ودي ته يې وويل چي زه هيڅ څوک نه پيژنم او محمد ﷺ څوک دئ؟ ستا د زوی ابوبکر ﷺ په حال خبره سوم ډېره خوا بدې سوم کچيري ته وايي ستاسره به ولاړه سمه او ستاد زوی حال به ووينم د ام خير ورسره خونبه سوه دواړي يو ځای راغلي او د ابوبکر ﷺ حال يې وليدئ ام جميل **رضي الله عنها** چي ورته وکتل د توان څخه يې ووتل بي اختياره په ژړا سوه چي دې بدعملو پر څه حال باندي کړی دئ الله ﷻ دي دوی ته خپله سزا ورکړي حضرت ابوبکر صدیق ﷺ ددې څخه پوښتنه وکړه چي نبي ﷺ پر څه حال دئ؟ ام جميل **رضي الله عنها** دا يو بکر د مور و طرف ته اشاره وکړه چي دا يې اوري ابوبکر ﷺ ورته وويل ددې څخه مه وپرېره ام جميل **رضي الله عنها** ورته وويل چي رسول الله ﷺ بيخي جوړ او روغ دئ ابوبکر صدیق ﷺ پوښتنه ځني وکړه چي اوس چيري دئ ام جميل **رضي الله عنها** ورته وويل چي دارقم په کور کښي دئ ابوبکر ﷺ و فرمايل

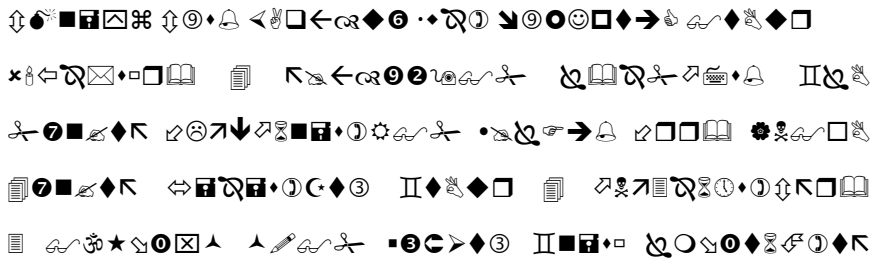
چي زما دي په الله ﷺ قسم وي چي تر هغه وخته پوري به هيڅ خوړل او څيښل ونه کړم ترڅو رسول ﷺ ونه وينم . دده مبارک مور بيا پدې وجه نارامه وه چي دی يو څه خوراک او څيښاک وکړي ترڅو يوڅه توانايي يې په بدن کي پيداسي ځکه کافرانو ټوک ، ټوک کړی و. د بلي خوا ده مبارک قسم کوی چي زه به تر هغه وخته پوري خوراک ونه کړم چي نبي ﷺ ونه وينم په همدې وجه مور يې انتظار وکړی چي دخلکو تلل او راتلل بند سي بيا يې د رسول الله ﷺ د ليدلو لپاره بوزي پدې وجه چي څوک يې ونه ويني او تکليف ورونه رسوي کله چي دشپې ډېره برخه تېره سوه نو ابوبکر ؓ يې دارقم کور ته بوتی کله چي ابوبکر ؓ ورورسېدئ د رسول ﷺ په غاړه کي يې لاس وړ واچوی او رسول الله ﷺ دده په غاړه کي لاس واچوی دواړه په ژړا سول ټول مسلمانان هم په ژړا سول ځکه چي د حضرت ابوبکر صديق ؓ حال د ليدلو نه و ددې څخه وروسته ابوبکر صديق ؓ خواست وکړی چي دا زما مور ده تاسو ددې لپاره د هدايت دعاء وکړی او دې ته د اسلام بلنه ورکړی نبي ﷺ اول دعاء ورته وکړه او وروسته يې اسلام ته وهڅول دا مبارکه په دغه وخت کي مسلمانان سول. (23)

فايده: د عيش او عشرت او د خوشحالي په وخت د ميني او محبت دعوه کونکي ډېر دي خو عشق او محبت هغه دی چي د تکليف او غم په وخت کښي هم پاته وي.

۲- حضرت عمر ؓ دنبي ﷺ پر وفات باندي غم

حضرت عمر ؓ د بې ساري زړورتيا او قوت سره - سره چي نن څلوارلس پېړۍ وروسته يې هم زړورتيا مشهوره ده او ددې سره چي د اسلام بنسکاره کېدل هم دده د اسلام راوړلو سره

و سو د مسلمانېدو وروسته يې خپل اسلام په پټه ساتل نه خوښوی دده مبارک د نبی ﷺ سره دمحبت يو کوچنی نومونه داده چې کله نبی ﷺ وفات سو نو دده د زغم څخه خبره ووته حیرانی واخیستی ، توره يې په لاس کي واخیستل ودرېدئ او وې ويل: که هر چا وويل چې نبی ﷺ وفات سوی دئ زه به دهغه سر ورپرې کړم نبی ﷺ د خپل رب و لوري ته تشریف وړی دئ لکه موسی ▲ چې طور غره ته تشریف وړی و ډېر ژر به راسي او د هغه خلکو لاسونه او پښې به پرې کړم چې د نبی ﷺ د وفات غلطي او ازې خبروي حضرت عثمان ؓ تر دوهمي ورځي پوري گونگی وهیڅ يې دخولې نه راوتل گرځېدئ را گرځېدئ خبري يې نه سواي کولای حضرت علي ؓ چوپ ناست و بدن يې حرکت نه کاوه يواځي ابو بکر ؓ و چې د غره په څېر ولاړو او ټول غمونه يې وزغمل چې در رسول الله ﷺ سره يې اوس د محبت قصه تېره سوه پدغه وخت کي يې په ډېره آرامتيا سره تشریف راړوی اول يې د نبی ﷺ تندى مېچ کړی وروسته د باندي راووتی حضرت عمر ؓ ته يې وويل کنسېنه وروسته يې خطبه وويل چې مطلب يې داسي و: کوم چاچي د نبی ﷺ عبادت کاوه هغه دي پوه سي چې نبی ﷺ وفات سو څوک چې دالله ﷻ عبادت کوي هغه دي پوه سي چې الله ﷻ ژوندی دئ او تل به وي وروسته يې د قرانکریم دغه مبارک آیات تر پايه پوري ووايه: (204)

ژباړه: محمد ﷺ صرف پيغمبر دئ. (خدای خو نه دئ چي مرگ او فنا نه پرې راځي).
کچيري محمد ﷺ وفات يا شهيد سي نو تاسو بېرته له دينه څخه اورئ؟ او که څوک له دين څخه
واورې هغه ته هيڅ تاوان نسي رسولای (يو اځي خپل ځان ته تاوان رسوي) او الله ﷻ به شکرگزاره
خلگو ته ژر بدله ورکړي. ⁽²⁰⁵⁾

فايده: څرنگه چي الله ﷻ د حضرت ابوبکر ؓ څخه د خلافت مهم کار اخيستی او دده شان
هم پدغه وخت کي مناسب و په همدې وجه دده سره پدغه وخت کي دومره زغم موجود و چي د بل
چاسره موجود نه و او ده مبارک ته چي د بنخېدلو او ميراث څومره مسئلې معلومي وي بل چاته
نوې معلومي د نبي ﷺ د بنخېدو په ځای کي اختلاف سو ځينو وويل چي په مکه کي يې بنخو و
ځينو وويل چي په مدينه منوره کي يې بنخو و او ځينو وويل چي په بيت المقدس کنيي يې بنخو
خو حضرت ابوبکر صدیق ؓ وويل چي ماد نبي ﷺ څخه اورېدلي دي: پر کوم ځای چي پيغمبر
وفات سي پر هغه ځای به يې قبر وي پر کوم ځای چي د نبي ﷺ وفات سوی دئ پر هغه ځای دي قبر
وکنبل سي بيا يې و فرمايل: چي ماد نبي ﷺ څخه اورېدلي دي چي د نبي ﷺ وارث هيڅوک نسي
جوړېدلای کوم مال چي ځيني پاته سي هغه به خيراتيري بيا يې و فرمايل: ماد نبي ﷺ څخه
اورېدلي دي چي څوک د مسلمانانو د حکومت سرپرست سي او بيا په بي پروايي سره بل څوک
امير جوړ کړي پرده دي لعنت وي بل خبره داده چي نبي ﷺ فرمايلي دي چي قريش د امر او
سلطنت مسئول او سرپرست دي. اوداسي.....

(205) سورة آل عمران الاية (۱۴۴)

(206) بيان القرآن

3- د يوې نښخې د نبی ﷺ د خبر په وجه بهي ارامه کېدل

د احد په غزا کي چي مسلمانانو ته تکليفونه ورسېدل او ډير مسلمانان شهيدان سوه دغه دردونکی خبر چي مدينې منورې ته ورسېدئ نو يوه نښخه لاهانده د حالاتو د معلومولو لپاره دکوره خخه راوتل راغله د خلگو يوه ډله ولاړه وه دې په بهي قرارۍ سره پوښتنه ځني وکړه چي رسول الله ﷺ څنگه دئ؟ هغو په جواب کي ورته وويل: چي ستا پلار شهيد سوی دئ دې انا لله وويل بيا بهي په بهي قرارۍ سره پوښتنه وکړه چي رسول الله ﷺ څنگه دئ؟ هغو ورته وويل چي ستا خاوند شهيد سو بل چا د زوی د شهادت ورته وويل بل چا بيا د ورورد شهادت خبر ورکړی چي دا ټول شهيدان سوی دي خو دې د نبی ﷺ پوښتنه کول چي رسول الله ﷺ څنگه دئ؟ خلگو ورته وويل چي په خیر او خیریت کورته راغلی ددې زړه ډاډ نه کاوی او وې ويل چي چيري دئ؟ خلگو ورته وويل چي په هغه ډله کي دئ دا په خپله ولاړه د رسول الله ﷺ په ليدلو بهي خپلي سترگي يخي کړې د رسول الله ﷺ په ليدو بهي وويل اي دالله ﷻ رسوله ◀ ! ستا د ليدو وروسته ماته هر غم کمزوری او پر هېڅ دئ په يوه روايت کي راغلي دئ چي دې نبی ﷺ تر جامو ونيوئ او ورته وې ويل: اي دالله ﷻ رسوله ◀ ! چي تاسو ژوندی او سلامت ياست نو ماته د هېڅ مرگ پروا نسته⁽²⁷⁾

فايده: ددې ډول خخه ډيري قصې راغلي دي په همدې وجه د مؤرخينو دنوموړي نښخي په به نومونو کښي اختلاف دئ خو صحيح خبره داده چي قصې د څو نښخو خخه پيښي سوی دي

۴- په حديبيه کي د ابو بکر صديق ﷺ او مغيرة ﷺ کار او د عامو اصحابو ﷺ طريقه

د حديبي مشهور جنگ په سنه ۶ هـ کي دمياني په مياشت کي سوی دئ. کله چي نبي ﷺ د اصحابانو د يوې لوي ډلي سره د عمري اراده وکړه دمکې کافران چي خبر سوه نو په خپل منځ کي يې مشوره وکړه چي مسلمانان دي دمکې څخه منعه سي ددغه لپاره يې لويه تيارې وکړه او دخپلي مرستي لپاره يې ددباندي څخه هم خلگ راوغوښتل او يو لوي جماعت يې د مقابلي لپاره تيار کړی نبي ﷺ يو صحابي و ذوالحليفة نومي ځای ته د حال معلومولو لپاره واستوی (هغه صحابي چي بېرته راغلی) دنبي ﷺ سره يې په عسفان کي وليدل او نبي ﷺ ته يې وويل چي دمکې خلگو د مقابلي لپاره لويه تيارې نيولي ده او زيات شمېر خلگ يې ددباندي څخه هم راغوښتي دي نبي ﷺ د خپلو اصحابانو سره مشوره وکړه چي اوس څه کول پکار دي؟ يوه لويه لاره داده چي کوم خلگ چي دوی ددباندي څخه راغوښتي دي دهغو پر لورو حمله وسي هغه چي خبر سي نو بېرته به خپلو کورونو ته ولاړسي بله لاره داده چي برابر پر ورسو. حضرت ابوبکر صديق ﷺ وويل: اي د الله ﷻ رسوله! مورخو د بيت الله شريف د زيارت په اراده روان سوی يو د جنگ خو مو هيڅ اراده نه وه مورخ به څو که چيري دوی مخته راغلل مورخ يې منعه کړو مقابله به وکړو که نه نو څو به نبي ﷺ داخبره خونبه کړه او مخکي روان سو کله چي حديبي ته ورسېدل نو بدیل بن ورقا خزاغي د يوې ډلي سره نبي ﷺ ته راغلی داخبره يې ورته وکړه چي کافران تاسو هيڅکله دمکې داخلېدو ته نه پرېږدي د جنگ لپاره يې لويه تيارې نيولي ده نبي ﷺ ورته وويل چي مورخو بيخي د جنگ په اراده نه يو راغلي زموږ مقصد عمره کول دي قريشو ته خوهره ورځ جنگونو ډېر تاوانونه رسولي دي ځانونه يې بيخي هلاک کړي دي که ددوی خونبه وي چي روغه جوړه وکړي زه روغي جوړي ته تياريم زما او ددوی تر منځ به ژمنه وي چي زه ددوی سره جنگ نه کوم او که دوی زما سره جنگ نه کوي مادي نوروته پرېږدي او که دوی په هيڅ شى نه راضي کيږي نو زما دي په هغه ذات قسم وي چي زما روح يې په قبضه کي دئ چي تر هغه وخته به ورسره جنگيږم چي اسلام غالب سي او يا زما سرپرې سي. بدیل ورته وويل: ډير ښه دئ زه به ستا

پیغام هغو ته ورسوم ، دی ولاړی هغو ته یې پیغام ورساوه خو هغه راضي نه سوه. په همدې ترتیب ددواړو لورو څخه دتگ او راتگ لړۍ جاري وه چې یو وار پکښې عروۀ بن مسعود ثقفی د کافرانو له لوري څخه راغلی چې په دغه وخت کې لا مسلمان سوی نه و وروسته بیا مسلمان سوده هم د بدیل په څېر د نبی ﷺ سره خبرې وکړې او ورته وې ویل: ای محمد ﷺ! که ته ټول عرب له منځه وړل غواړي دا خوشوني نه ده ځکه تر اوسه ستا مخکې داسې یو څوک نه دی پیدا سوی چې دغه کار یې کړی وي یعنې ټول عرب دي یې لمنځه وړي وي او که چیرې دوهم حالت سي یعنې عرب پر تاسو برلاسي سي نو کوم کسان چې ستاسره دي هغه زه د شریفو خلکو ډله نه وینم ټول به درڅخه ولاړ سي تابه یوازي پرېږدي ابوبکر ﷺ پدغه ځای کې ولاړ و دا خبره یې ونه زغمل دستي یې ورته وویل: دخپل خدای (لات) د بولو ځای و څټې ایا موږ به وتښتو؟ او نبی ﷺ به یوازي پرېږدو؟ عروۀ پوښتنه وکړه چې دا څوک دئ؟ نبی ﷺ ورته وویل: دا ابوبکر AA دئ عروۀ ورته وویل: ستا یو زوړ احسان پر ما پروت دئ هغه احسان ادا سو او که دي هغه احسان نه وای نو خامخا به مي ددې ښکښلو جواب درکړی وای ددې خبرو د کولو څخه وروسته بیا د نبی ﷺ سره په خبرو کولو مشغول سوده د عربو ددود سره سم د نبی ﷺ وږیري مبارکي ته لاس وروړی ځکه دغه کار دوی د خواهش کولو پر مهال کاوه اصحابو ﷺ دغه کار نسو زغملای نو د عروۀ وراړه مغیره بن شعبه AA په دغه ځای کې ولاړ و خود یې پر سر وده د توري په مټ یې خپل اکا (عروۀ) وواهه چې لاس دي لیري ساته (یعنې د نبی ﷺ وږیري مبارکي ته لاس مه وروړه) عروۀ پوښتنه وکړه چې دا څوک دئ؟ نبی ﷺ ورته وویل: دا مغیره AA دئ عروۀ ورته وویل: ای غداره! ستا غداري تر اوسه پوري زغمم ستا زما سره دا وفاده؟ (مغیره د اسلام مخکې څو کافران وژلي وه عروۀ یې دیت ورکړی و په دغه ځای کې یې و هغه کار ته اشاره وه) لنډه دا چې عروۀ د نبی ﷺ سره خبرې کولې او پټ-پټ به یې د سترگو تر بیخو د اصحابانو ﷺ حال هم معلوماوه کله چې بېرته و کافرانو ته ولاړی هغو ته یې وویل: ای قریشو! زه د ډیرو پاچهانو دربارو ته تللی يم.

دقیصر، نجاشی او د کسری دربارونه می لیدلی دي او د هغوی ادا ب می لیدلی دي قسم په الله ﷺ که ماد یو پاچا سره د خپلو ملگرو دومره محبت لیدلی دئ لکه د محمد ﷺ د ملگرو محبت چي دده سره دئ کله چي دی لانی توکي دوی بی چابک په لاس را واخلي پر مخ او بدن بی مورې کوم امر چي دی وکړي د پوره کولو لپاره بی ټوله و ځغلي کله چي هغه اودس کوي نو د اوداسه د اوبو لپاره لاسونه ورته نیسي یو څاڅکی او به مځکي ته نه پرېږدي کوم یوه ته که څاڅکی ورونه رسیږي نو دهغه بل یوه لوند لاس راکش کړي پر خپل مخ بی و مورې که د محمد ﷺ په مځکي دوی خبري کوي نو په لوړ اوازی بی نه کوي دادب له وجهي ده ته لوړ نه گوري که دهغه د سر یادریږي و بیسته ولویږي نو د برکت لپاره بی پورته کوي مځکي ته بی نه پرېږدي لند ه داچي ما دهیچا دومره محبت دخپل مشر سره نه دئ لیدلی لکه د محمد ﷺ د ملگرو محبت چي دده سره دئ وروسته نبی ﷺ عثمان ﷺ د قاصد په ډول مکې ته واستوی ځکه یو خودی مسلمان او بل دده په مکه کي ډیر عزت و په همدې وجه دده په وړاندې ډیره ویره نه وه چي خلگ دي تاوان ورورسوي نو ځکه بی دی د قاصد لپاره غوره و بلل سو. ده مبارک تشریف یو وړی، مسلمانانوارمان وکړی چي دی خو لابنه سو مکې ته ولاړی بنه په خوند به طوافونه وکړي نبی ﷺ وفرمایل: زما امید نسته چي هغه دي زما پرته طواف وکړي کله چي عثمان ﷺ مکې ته داخل سو نو ابان بن سعید په خپله پناه کي واخیستی اورته وې ویل: چي ولاړ سه هر چیري چي ځي هیڅوک ستا منعه نسي کولای عثمان ﷺ هم شاوخوا وگرځېدئ د ابو سفیان او د قریشو د سردارانو سره بی و لیدل د نبی ﷺ پیغام بی ورو رساوه کله چي بېرته راتلی نو دمکې خلگو ورته وویل: چي اوس راغلي بی و نیسه طواف وکړه ده مبارک په جواب کي ورته وویل عجیبه ده چي رسول الله ﷺ به منعه کړل سوی وي او زه به طواف کوم دا هیڅکله نه سي کېدلای کافران دده پر دې خبره په غصه سو ده دی بی بندي کړی او مسلمانانو ته بی حال ورواستوی چي عثمان شهید

و مي چينسل. نبي ﷺ ورته وويل: کوم بدن ته چي زما وينه ورسيرې هغه بدن اور دوزخ نسي مسحه کولای خو د خلگو خخه تا ته هلاکت دئ ستا خخه و خلگو ته هلاکت دئ. (210)

فايده: د نبي ﷺ لوي او کوچني اودس مات ټول پاک دئ په دې کي هيڅ مشکل نسته د نبي ﷺ د دې ارشاد خخه مطلب دادی چي د خلگو خخه تاته هلاکت دی ستا خخه و خلگو ته هلاکت دئ علماؤ ليکلي دي چي و امارت او سلطنت ته اشاره ده خو (ځيني بيا اختلاف کوي) کله چي عبد الله بن زبيرؓ پيدا سو هغه وخت هم نبي ﷺ و دې طرفته اشاره کړې وه او ورته ويلي يې وه چي ستا يو پسه د چرمونبانو په منځ کي دئ داسي چرمونبان دي چي کالي به يې اغوستي وي وروسته د يزيد او عبدالملک مشهور جنگ د ابن زبير AA سره و سو او په هغه کي هم شهيد سو.

2- د حضرت مالک بن سنان AA وينه چينسل

دا حد په غزاء کي چي د نبي ﷺ په مخ او يا سر مبارک د خود دوي کړې نوتې نو د يوي خوا حضرت ابو بکرؓ وروځستل او د بلي خوا ابو عبیدهؓ وروځستل او په غابنوبي د کړيو را ايستل شروع کړه لومړی ابو عبیده يوه کړې په غابن راوايستل دوهم غابن يې مات سو. د دې دوو کړيو په راوتو سره د نبي ﷺ د پاک بدن خخه وينه راوتته د حضرت ابو سعيد خدریؓ پلار مالک بن سنان AA دغه وينه په خپلو شونډانو و ځبېنسل او وې رودل وينه يې تېره کړه. نبي ﷺ و فرمايل: د کوم بدن سره چي زما وينه يو ځای سي هغه بدن د دوزخ اور نه سي مسحه کولای. (211)

7- د حضرت زيد بن حارثة AA و خپل پلار ته انکار

(210) خميس

(211) قرّة العيون

حضرت زید بن حارث رضی اللہ عنہ د کفر په وخت کې د خپلې مور سره داناو کورته تللی چې قافله یې بنو قیس و شکول او وې لوتل چې زید رضی اللہ عنہ هم پکښې و دی یې غلام کړې د مکې په بازار کې یې خرڅ کړی حکیم بن حزام د خپلې عمه خدیجې رضی اللہ عنہا لپاره رانیوی د خدیجې رضی اللہ عنہا چې کله دنبي صلی اللہ علیہ وسلم سره نکاح و سوه نو خدیجې رضی اللہ عنہا زید دنبي صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې وړاندې کړی. د زید پلار د خپل زوی په بیلتون ډېر غمگین و. ځکه طبعي خبره ده چې پلار دا واد سره مینه لري د زید پلار به د خپل زوی په جلاوالي کې ژړل او اشعار به یې ویل یوې خوا او بلي خواته به گرځېدئ چې دشعرونو لنډه ترجمه یې داده: زه د زید په یاد کې ژاړم نه یم خبر چې هغه ژوندی دی چې امید یې وکړم او که مرگی ختم کړی دی په الله صلی اللہ علیہ وسلم قسم کوم چې دا هم نه ده راته معلومه چې ای زیده! ته پستې مځکې هلاک کړي یې او که د غره مځکې هلاک کړي یې. ارمان چې ماته معلومه وای چې ته بیرته راځي که یا زما په ټول عمر کې لوی ارمان دادئ چې ته بېرته راسي ای زیده! چې لمر راخبري هم ته را یاد پرې او چې باران کېږي نو هم ستا یاد ما ځوروي او کله چې بادونه چلیږي نو هم ستا یاد تازه کوي. های افسوسه زما غم او فکر څومره اوږد سو زه به دده په لټه او تلاش کې په ټوله دنیا د گرځېدو لپاره د اوښ چابکي په کار واچوم پر ټوله دنیا د گرځېدو څخه به نه سم سترې اوښ که سترې سي خو زه نه سترې کېږم خپل ټول ژوند به په دې کښي تېروم که ماته مرگ راسي نو ډیر به ښه وي ځکه مرگ هر شی فنا کوي که څه هم هر څوک هر څومره امیدونه لري خو زه به د خپلوانو څخه فلانکي فلانکي، آل اولاد ته وصیت وکړم چې په دغه ډول په زید پسي تلاش وکړي لنډه دا چې ده به په ژړا ژړا کې دا اشعار وویل او تلاش به یې کاوه ناخپه دده د قوم څوکسان حج ته ولاړل⁽²¹²⁾ هلته یې زید وپېژندئ او خپل د پلار حالت یې ورته بیان کړی

(212) تر اسلام ځکې کافرانو هم د حج یوډول دود درلودی چې لوڅ به یې پر مکه مکرمه باندي طواف کاوه او چک چکې به

د پلار شعرونه يې ورته وويل او د هغه د بيلتون قصه يې ورته وکړه. حضرت زيد ؑ وهغو ته درې شعرونه په لاس ورکړل چې مطلب يې داسې و. زه په خیر او خیرت کې يم زه د ډېرو سخيانو خلگو په غلامي کې يم زما لخوا هيڅ فکر مه کوئ. هغه کسان چې ولاړل د زيد و پلارته يې د زيد د خیریت خبر ورکړی او هغه اشعار يې ورته وويل چې زيد ورته ويلي وه او د زيد ادرس يې وروښودئ، د زيد پلار او اکا روان سوهد غلامی د خلاصېدو په نیت يې د ځان سره فدييه واخيسته د نبی ؑ حضور ته ورغلل او ورته وې ويل: اي د هاشم اولاده! اود خپل قوم سرداره! تاسو خود الله ؑ د کور همسايگان ياست تاسو خود حرم او سپدونکي ياست تاسو خو خپل بنديان ازاده وی. ورو خلگو ته خوراک ورکوی موږ د خپل زوی د خلاصون لپاره راغلي يو پر موږ احسان او کرم وکړه زموږ فدييه قبوله کړه. زما زوی ازاد کړه بلکې څومره چې فدييه ده تر هغه زياتي پيسې واخله نبی ؑ ورته وويل: څه خبره ده؟ دوی ورته وويل چې موږ د زيد په طلب راغلي يو نبی ؑ ورته وويل. بس دومري خبره ده؟ دوی ورته وويل. هو، نبی ؑ ورته وويل: هغه راوغوړئ او پوښتنه ځني وکړئ که چيري په خپله خوښه تلی نو بېله فديې يې بوزئ او که نه تلی نو زه پر داسي چا باندي زور نسّم اچولای چې په خپله خوښه نه ځي دوی ورته وويل: تاسو تر حق هم زيات احسان وکړی دا خبره مو بېخي خوښه ده. زيد ؑ راوغوښتل سو نبی ؑ پوښتنه ځني وکړه چې ته دوی پېژنې؟ زيد ؑ ورته وويل: هو، دا زما پلار دئ او دغه بل مي اکا دئ نبی ؑ ورته وويل: زما حال هم تاته معلوم دئ که په خپله خوښه زما سره او سپدل غواړې خو زما سره اوسه او که ددوی سره ځي نو درته اجازه ده حضرت زيد ؑ ورته وويل يارسول الله ﷻ! زه ستاسي په مقابله کې هيڅوک نسّم خوښولای ته زما د پلار پر ځای يې او د اکا پر ځای مي هم يې پلار او اکا دواړو ورته وويل: زیده! د ازادۍ په مقابل کښي غلامي خوښوې؟ د پلار، اکا، کور

يې کولې. داسي نه ده چې د زيد خپلوان په دغه وخت کې مسلمانان وه فرضي حج يې اداکوی. ژباړن .

او نور قريبانو په مقابل کښي غلام او سپدل غواړي؟ زید ﷺ ورته د نبی ﷺ و لوري ته اشاره وکړه او وې ويل: ما په ده کي داسي شيان ليدلي دي چي په مقابله کي يې هيڅ شی نسّم خونولای نبي ﷺ چي دده خبري واورېدې نو دی يې په غير کي ونيوی او وې ويل چي دی ما په زوی والي نيولی دئ. پلار او اکا چي يې دا حال وليدئ ډېر خوشاله سو او په خوشحالی سره يې پرېښودئ ولاړل. (213)

فايده: حضرت زید ﷺ په دغه وخت کي کوچنی هلک و چي پر خپل کور، پلار او نورو باندي يې د غلامۍ ژوند غوره کاوه دا د هغه محبت ښودنه کوي چي ډېر ښکاره دئ.

۸- دا حد په جنگ کي د حضرت انس بن نصر ﷺ عمل

د احد په غزاه کي چي مسلمانانو ماته و خوړل نو يو چا دا خبره مشهوره کړه چي نبی ﷺ شهيد سو ددې دردونکي خبري چي کومي اغيزې پر اصحابانو ﷺ باندي ښکاره وې هغه ډېره ښکاره خبره ده. مسلمانانو ددې ويره ونکي خبر په اورېدو سره هغه پاته همت هم دلاسه ورکړي حضرت انس ﷺ راروان و چي د مهاجرو او انصارو په يوه ډله کي يې حضرت عمر ۸۸ او حضرت طلحة ﷺ وليدل چي ټوله د خوابد تيا په حالت کي دي انس ﷺ بونستنه وکړه چي دا څه پېښه ده چي مسلمانان خوابدي ښکاري؟ دوی ورته وويل چي نبی ﷺ شهيد سو حضرت انس ﷺ ورته وويل چي دنبي ﷺ وروسته چي تاسو ژوندي پاته سئ نو څه به کوئ توري په لاسو کي واخلي ځانونه قربان کړئ حضرت انس ﷺ توره په لاس کي واخيستل د کافرانو په يوه ډله ورننوتی تر هغه پوري و جنگېدئ ترڅو چي شهيد سو. (214)

(213) خميس

(214) خميس

فايده: دده مبارک مطلب دا و چې د کوم چالپاره چې ژوند و هغه نسو پاته نو بيا ژوند پاته کېدل د خه لپاره دئ هم داسي وسوه، چې خپل ځان يې قربان کړي.

۹- په احد کښي د سعد بن ربیع ﷺ پيغام

نبي ﷺ دا حد په غذا کي پوښتنه وکړه چې د سعد بن ربیع AA حال معلوم نه سو چې خه به پر تېر سوي وي يو صحابي AA يې دده د تلاش لپاره و لېږي دغه صحابي د شهيدانو په ډله کي لتون وکړي چې گوندي ژوندي وي بيا يې په لوړ او از وويل: زه نبي ﷺ را لېږلي يم چې د سعد AA خبر راوړه. د يو ځای خخه يو کمزوری او از راوتی دغه صحابي و هغه طرفته ورغلی که يې وکتل سعد AA د شهيدانو په منځ کي پروت دئ لږ ساه پکښې ده کله چې نژدې ورغلی سعد ﷺ ورته وويل: چې نبي ﷺ ته زما سلام و ايه چې زما د خداي الله ﷻ تاسو ته غوره بدل درکړي. کومه بدله چې يوه نبي ته د امتي لخوا ورکړل سوې ده تر هغه غوره بدله، او مسلمانانو ته زما دا پيغام ورسوه. که و نبي ﷺ ته کافران ورسېدل او په تاسو کي يو سترگي لغړونکی و يعنې ژوندي و نو دالله ﷻ په وړاندي يې بيا هيڅ عذر نه قبلېږي. دا يې وويل وفات سو. (215)

فايده: فجزاه الله عنا افضل ماجزاي صحابياً عن امة نبيه.

په حقيقت کي دغه مبارکو تر سرتيرو اصحابانو د خپلي سرتيري ثبوت ورکړي دئ (الله ﷻ د يې قبرونه د نور څخه ورډک کړي) په زخمو باندي زخمو نه قبلوي ساه يې وزي مگر ددې فکر نسته چي شکايت، وېره او يا دي غم وکړي بلکي ددوی سره په دغه حال کي هم د نبي ﷻ د حفاظت او پر نبي ﷻ باندي د ځان قربانو لو شوق او جذبه سته. ارمان! په ماغوندي ناهله کي هم ددوی په څېر يوه لږه برخه مينه وای.

۱۰- د نبي ﷻ په قبر ليدو سره د يوې نښي مرگ

د حضرت عائشې رضی الله عنها حضور ته يوه نښه راغله او ورته وې ويل چي ماته د نبي ﷻ قبر مبارک راوښيه عائشې رضی الله عنها هغه مبارکه او د نوره ډکه کوټه ور خلاصه کړه چي دنبي ﷻ قبر مبارک پکښي وهغې نښي چي قبر مبارک وليدئ په ژړا سوه په ژړا ژړا کي وفات سوه. رضي الله عنها وارضاه (26)

فايده: ايا تاسو ددې عشق نمونه يو ځای ليدلې ده چي دقبر د زيارت توان هم ونه لري او هلته يې ساه و خيري؟.

۱۱- د اصحابانو رضی الله عنهم د محبت متفرقي قصې

د حضرت علي کرم الله وجهه څخه يو چا پوښتنه وکړه چي د نبي ﷻ سره څومره مينه لري؟ ده مبارک ورته وويل زمادي په الله ﷻ قسم وي چي نبي ﷻ مور ته تر خپلو مالو، مور او پلار، تر خپلو ځانو او د سختي تندي په وخت کي تريخو او بو زيات محبوب دئ. (27)

(216) خميس
(217) شفاء

په دې آيت کې د الله ﷺ د هغه کسانو سره د عذاب و عده ده چې دنورو شيانو سره ترالله ﷺ او تر رسول الله ﷺ زياته مينه کوي. د حضرت انس ﷺ څخه روايت دئ چې نبي ﷺ فرمايي: تر هغه به يو ستاسو څخه کامل مؤمن نسي تر څو زما سره تر خپل پلار، اولاد او ټولو خلگو زيات محبت ونه کړي. د حضرت ابوهريره ﷺ څخه هم داسي مضمون ليکل سوی دئ. علماؤ ويلي دي: چې ددې محبت څخه اختياري محبت مراد دئ غير اختياري يعني اضطراري محبت نه دی مراد. که چيري ددې محبت څخه طبعي محبت مراد سي نو هم کېدای سي خوبيا د ايمان څخه د کالمي درجې ايمان مراد دئ لکه د اصحابانو ﷺ ايمان چې و. حضرت انس ﷺ فرمايي: چې نبي ﷺ ورته وفرمايل: درې شيان دي که په چا کبسي موجود سوه نو د ايمان خوږوالی به ورپه برخه سي لومړي د الله ﷻ او در رسول الله ﷺ سره محبت دئ چې تر هر شې زيات او خوندور دئ دوهم داچې د يو چا سره محبت کوي د الله ﷻ د رضا لپاره وي. دريم داچې د کفر ولوري ته تلل يعني کافر کېدل دومره ورته گران سي لکه په اور کي پر بوتل.

يوه ورځ حضرت عمر ﷺ وفرمايل: اي د الله ﷻ رسوله ﷻ! ته ماته تر خپل ځان پرته تر ټولو شيانو محبوب يې رسول الله ﷻ وفرمايل: چې څوک تر هغه وخته پوري کامل مؤمن نسي جوړېدلای تر څوزه تر خپل ځان ورته محبوب نه سم عمر ﷺ وويل: اي د الله ﷻ رسوله ﷻ! اوس ته ماته تر خپل ځان هم محبوب يې رسول الله ﷻ ورته وويل: (الآن) يا عمر! يعني اوس اي عمره! داچې دنبي ﷺ ددې جواب مطلب به څه وي علماؤ يې دوه مطلبه بنودلي دي. لومړی داچې اوس ستا ايمان پوره سو. دوهم داچې دا خبرداري و چې اي عمره! اوس داخبره پيدا سوه پکار خو داوه چې د پخوا څخه وای. سهيل تستري ﷺ فرمايي: څوک چې په هر حال کبسي نبي ﷺ په خپل والي يعني آقا ونه گڼي هغه د سنتو خوند نسي ځکلای. يو صحابي نبي ﷺ ته راغلی او ورته وې ويل چې د قيامت ورځ به کله راځي؟ نبي ﷺ ورته وويل چې د قيامت لپاره دي څه تيارې نيولې ده چې پوښتنه يې کوي صحابي ورته وويل ما ډيري روژې، خيراتونه او لمونځونه ندي کړي مگر

زما په زړه کښي مي د الله ﷺ او د رسول الله ﷺ سره محبت دئ نبي ﷺ ورته وويل چي د قيامت په ورځ به ته د هغه چاسره ملگري بي چي ته مينه ورسره لرې دغه حديث ډيرو اصحابانو نقل کړي دئ چي په دوی کښي عبد الله بن مسعود، ابو موسي اشعري، صفوان، ابوذر رضي الله عنه او داسي نور مبارکان هم دي. حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چي اصحابانو رضي الله عنهم ته چي پدې حديث سره مسلمانانو ته څومره خوشحالي حاصله سوه په هيڅ شی دومره خوشحالي نه وه ورته حاصله سوې د اښکاره خبره ده چي اصحابانو رضي الله عنهم ته خوشحالي په کار وه ځکه د نبي ﷺ محبت د دوی په رڼا او رښه کښي موجود وو نو بيا به ولي نه خوشحال بدل. د حضرت فاطمې رضي الله عنها کور د نبي ﷺ د کور څخه لږ ليري و نبي ﷺ وفرمايل: چي زما زړه غواړي ستا کور زما و کور ته نژدې سي حضرت فاطمې رضي الله عنها وويل: چي د حارثه رضي الله عنه کور تاته نژدې دئ و هغه ته ووايست چي زما سره کور بدل کړي رسول الله ﷺ ورته وويل د حارثه رضي الله عنه سره مخکي هم يو ځلي بدلون سوی دئ او س ماته حياء راځي. حارثه رضي الله عنه په دې خبر سو دستي د نبي ﷺ و حضور ته ورغلی او ورته وې ويل چي زه خبر سو ي يم چي تاسو د فاطمې رضي الله عنها کور و خپل ځان ته نژدې غواړئ دغه زما کورونه دي او تر دغه و تاسو ته هيڅ کور نژدې نسته هريو چي موخوښ وي د هغه سره يې بدل کړئ اي د الله ﷺ رسوله ﷺ! زه او زما مال د الله ﷺ او د هغه د رسول ﷺ دي اي د الله ﷺ رسوله ﷺ! زما دي په خپل خدای ﷺ سره قسم وي کوم مال چي تاسو زما څخه واخلئ هغه زما ډېر خوښ دئ تر هغه مال چي زما څخه پاته سي نبي ﷺ ورته وفرمايل چي رښتيا وايي او د برکت دعا يې ورته وکړه او کور يې ورسره بدل کړئ. ⁽²⁰⁾

يو صحابي د نبي ﷺ حضور ته ورغلی او ورته وې ويل چي ستاسو سره زما تر ځان، مال، اهل او عيال محبت زيات دئ زه په خپل کور کښي ناست يم چي تاسو راپياد سي نو صبر مي نه

وي نبي ﷺ دغه آيات ورته ووايه . په يو بل حديث كښي راغلي دي چي يو صحابي د نبي ﷺ حضور ته ورغلی او ډېر غمجن و نبي ﷺ پوښتنه ځني وکړه چي ولي غمجن يي؟ ده مبارک ورته وويل چي زه په يوه فکر کي يم نبي ﷺ ورته وويل: په کوم فکر کښي يي؟ ده مبارک ورته وويل مور سهار او ماښام ستاسو حضور ته راځو ستاسو په زيارت زړونه خوشحاله کوو ستاسو په خدمت کښي کښېنو سبا چي تاسو د انبياء (عليهم السلام) ودرچي ته ورسېږي نو مور خو هلته نه سو رسېدلای (ستاسو د زيارت څخه به بې برخي يو) نبي ﷺ چوپ سو کله چي هغه پورتنی آيت نازل سو نبي ﷺ هغه انصاري صحابي راوغوښتی او زېري يې پروکړی. په يوه حديث کښي راغلي دي چي ډيرو اصحابانو پورتنی شکايت وکړی نبي ﷺ پورتنی آيت ورته ووايه. په يو حديث کښي راغلي دي چي اصحابانو ﷺ وويل: اي دالله ﷻ رسوله ﷻ! دا خو ښکاره خبره ده چي نبي ﷺ پر امتي باندي فضيلت لري او د نبي ﷺ درجې به لوړي وي نو بيا به ددوی د يو ځای کېدو لپاره کومه لاره وي نبي ﷺ ورته وفرمايل: چي د لوړو درجو خاوندان به راځي د کښتو درجو والا سره به کښېني او خبري اتري به ورسره کوي. (222)

نبي ﷺ فرمايي چي زما څخه وروسته به ځني خلگ زما سره محبت کوونکي پيداسي او دا هيله به لري چي کاشکي دوی دخپل مال، اهل او عيال په بدل کښي زه ليدلی وای د خالد ﷻ لور عبده وايي چي زما پلار به کله د بد بدو لپاره ستوني ستخ پرېوتی سترگي به يې نه سره ورتللي د نبي ﷺ په ياد او مينه به اخته و. د مهاجرينو او انصارو نومونه به يې اخيستل او يادول به يې چي دا زما اصول او فروغ دي يعني دوی کوچني او لوي ددين ښاخونه دي زما زړه ددوی و لوري ته کش سوی دئ. اي الله ﷻ! ماته ژر مرگ راولي چي ددوی سره يو ځاي سم دابه يې ويل بیده به سو.

حضرت ابو بکر صدیق ؓ يو ځلي وويل اي دالله ﷺ رسوله ! زه دخپل پلار د مسلمانېدو پر ځای ستاد اکا د ابو طالب د مسلمانېدو زياته ارزو لرم ځکه چې پدې سره به تاسي خوشحاله سي يو ځلي حضرت عمر ؓ د نبي ﷺ اکا حضرت عباس ؓ ته وويل زه دخپل پلار تر مسلمانېدو ستا په اسلام راوړلو زيات خوشحاله سوم ځکه ستاسو اسلام راوړل نبي ﷺ ته ډېر زيات خوښ و. يوه شپه حضرت عمر ؓ د حفاظت گڼت کاوه چې د يوه کور څخه د څراغ رڼا راوتله او د يوې سپين سري آواز يې په غوږ سو چې وړي يې ور بشلي اشعار يې ويل چې ترجمه يې په دې ډول ده: محمد ﷺ ته دې د نيکانو خلگو درود ورسېږي د پاکو او سپېڅلو خلگو له لوري څخه هغه خلگ چې الله ﷺ ته خوښ دي ددوی درود دي ورو رسېږي بېشکه اي دالله ﷺ رسوله ! تاسو د شپې عبادت کونکي واست او په آخره شپه کښي ژړا کوونکي واست کاشکي ماته معلوم وای چې زه او خپل محبوب سره يو ځای کيږو که يا؟ ځکه چې مرگ په مختلفو حالاتو کي راځي نه ده معلومه چې ماته به مرگ په کوم حالت کي راسي او د نبي ﷺ سره به تر مرگ وروسته يو ځای سم که يا؟ حضرت عمر ؓ دغه اشعار واورېدل دی هم په ژړا سو. د حضرت بلال ؓ قصه ډېره مشهوره ده چې دی کله وفات کېدئ نو بي بي په جلا والي غمجنه سوه او وې ويل چې های افسوس! ده مبارک وويل: څومره دخوند خبره ده چې صبا ته به د محمد ﷺ زيارت کوم او دهغه د اصحابانو ﷺ سره به ملاقات کوم. د حضرت زید ؓ قصه په پنځم باب نهمه شمېره کي تېره سوه چې کله دارته پورته خپرول کېدئ ابو سفیان پوښتنه ځني وکړه چې ايا ستا داخوښه ده چې (خداي مکره) د محمد ﷺ سره دا معامله وکړو او تا پرېږدو؟ ده مبارک ورته وويل چې په الله ﷺ دي مي قسم وي چې زه داهم نسّم زغملای چې نبي ﷺ په خپل کور کي وي او هلته دي په ده مبارک يو څوز جگ سي اوزه دي په خپل کور کي په ارامۍ سره و اوسم ابو سفیان وويل: چې تر اوسه پوري ما دو مري محبت کوونکي نه دي ليدلي لکه د محمد ﷺ ملگري چې دده محبت کوي.

د اصحابو کرامو ﷺ سره معامله او ددوی لڼد فضليتونه

د اصحابو ﷺ خو قصې د نمونې په ډول وليکل سوې که نه نو ددوی قصې لوی او غټ کتابونه هم نسي ليکلای په اردو ژبه ددوی په اړه زيات کتابونه او رسالې هم پيدا کېدلای سي خو مياشتي وسوې چې دغه رساله مي شروع کړي وه. بيا د مدرسې د بوختيا او د وخت د تنگوالي له امله و ځنډېده اوس بې پر دغه پاڼو ختموم کوم څه چې پکښي ليکل سوی دي هيله لرم چې د فايدي اخيستولو وړ سي په آخر کښي پر يوه خبره باندي خبرداري زيات اړين دئ هغه داچي د يوې خوا پدې آزاده زمانه کښي زموږ د مسلمانانو د دين په کارو کښي کمزوري ده او د ازادۍ رنگ دئ د بلي خوا د اصحابانو ﷺ په پېژندلو دهغوی د آدابو او احتراماتو په هکله زياته کمزوري ده داخو لاڅه کوي ځني خلگ خو داسي هم سته چې د دين څخه دبي پروايی له امله ددوی په اړه گوستاخي کوي حال داچي اصحابان مبارکان د دين بنسټونه دي د دين لومړي خپرونکي دي مونږ ددوی حقونه تر مرگه پوري نه سو پوره کولای الله ﷻ په خپل فضل ددوی پر پاکو نفسونو سلگونو زره رحمتونه نازل کړي دي چې دوی د نبي ﷺ څخه دين لاسته راوړی او مونږ ته يې راوړس او ه ځکه نو پدې خاتمه کښي د قاضي عياض ﷺ د شفاء نومي کتاب څخه د يو فصل لنډه ترجمه چې ددې موضوع سره وړ ده لیکم اور رساله باندي ختموم دی مبارک فرمايي: چې د نبي ﷺ په اعزاز او اکرام کښي دا خبره شامله ده چې د نبي ﷺ د اصحابانو ﷺ به اعزاز کوئ ددوی حق به پېژنئ، ددوی تابع داري به کوئ، ددوی ستاينه به کوئ، دوی ته به د مغفرت دوعا کوئ، ددوی په خپل منځي اختلافاتو باندي به چوپ پاتېږئ د مؤرخينو، شيعه گانو، بدعتيان او ناپوهو راويانو د روايتو څخه به مخ اړوئ. هغه روايتونه چې ددوی په شان کښي تاوان پيدا کوي ددې ډول څخه که څه روايت واورېدل سي نو دهغه به په ښه ډول تاويل

③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

ژباړه: بېشکه الله ﷺ راضي سو دهغه کسانو څخه چي ستاسره په سفر کي وه او ستا سره يې تر درختي لاندې بيعت وکړې. بيا الله ﷺ په هغه (اخلاص او صداقت) عالم و چي ددوی په زړو کي و نو الله ﷺ پر دوی باندي ارامتيا راواستول او دوی ته يې نژدې فتحه ورنصيب کړه (چي مراد ځني د خيبر فتحه ده) او الله ﷺ ډير غنيمتونه ورنصيب کړه چي دوی اخیستل او الله ﷺ غالب دئ او زيات د حکمت څښتن دئ.

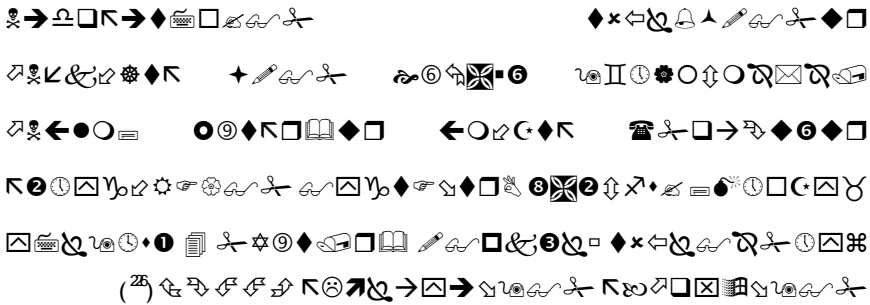
په بل ځاي کي الله ﷺ د اصحابانو په اړه فرمايي:

⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

ژباړه: په دې مؤمنانو کي داسي کسان سته چي د الله ﷺ سره يې کومه ژمنه کړې وه په هغه کي ريښتني وختل داسي دي چي خپل نذريې پوره کړې (يعني شهيدان سول) او ځني د پوره کولو په موخه انتظار کوي او ددوی د ارادو په بدلولو کي هيڅ بدلون نسي راتلای په بدلولو سره.

په بل ځای کي الله ﷺ فرمايي:

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

ژباړه: کوم مهاجر او انصار (چې په ايمان راوړلو کې تر نورو) مخکې دي او څومره خلگ چې په اخلاص سره د دوی تابعداري کوي الله ﷻ د دې ټولو څخه راضي دئ او دوی د الله ﷻ څخه راضي دي الله ﷻ د دوی لپاره جنتونه برابر کړي دي چې تر درختو (تر بناخو) لاندې به يې (څلور ويالې) بهيرې او هميشه به په جنت کې وي دغه هم لويه کاميابي ده.

په دغه آياتو کې الله ﷻ د اصحابانو ﷺ څخه خپله خوښي څرگنده کړې ده همدا ډول په ډيرو حديثونو کې د دوی زيات فضائل راغلي دي نبي ﷺ فرمايي: چې زما څخه وروسته په ابو بکر ﷺ او عمر ﷺ پسې اقتدا کوئ. په يوه حديث کې راغلي دي چې نبي ﷺ فرمايي: زما اصحاب ﷺ د ستورو په شان دي په هر يوه پسې چې اقتدا وکړي سمه لاره به پيدا کړي. ډيرو محدثينو په دغه حديث کې خبرې کړي دي په همدې وجه پر قاضي عياض ﷺ باندې اعتراض دئ چې دغه حديث يې نقل کړي دئ خو ملا علي قاري ﷺ ليکلي دي چې ممکنه ده چې دده په آند به د بيلو طريقو له امله دا اعتبار وپروي يا په دې وجه چې دا د فضائلو ځای دئ د فضليت په ځای کې کمزوری حديث نقل کول هم جائز دي حضرت انس ﷺ فرمايي چې نبي ﷺ فرمايلي دي چې زما اصحاب ﷺ داسې مثال لري لکه په خوراک کې مالگه چې دغه خوراک يې له مالگې

(226) سورة التوبة الاية (100)

بنه کېدای نسي. نبي ﷺ فرمایي: زما د اصحابو په اړه د الله ﷻ څخه وویرېږئ دوی د ملامتیا نښه مه جوړوئ څوک چې ددوی سره محبت کوي هغه زما سره محبت کوي او څوک چې ددوی سره کینه لري هغه زما سره کینه لري چا چې دوی ته تکلیف ورکړي هغه ماته تکلیف راکړي چا چې ماته تکلیف راکړي هغه الله ﷻ ته تکلیف ورکړي او څوک چې الله ﷻ ته تکلیف ورکړي د الله ﷻ په راکشولو کې به راسي.

نبي ﷺ فرمایي: زما اصحابو ته ښکونځل مه کوئ په تاسو کې که څوک د احد د غره سره برابر سره زر خیرات کړي نو د اصحابو د یوه یا نیم مد ثواب نسي لاسته راوړلای. نبي ﷺ فرمایي: څوک چې اصحابو ته ښکونځل کوي پر دغه کس د الله ﷻ، ملائکو او ټولو انسانانو لعنت دئ او ددغه سړي نه فرض قبلېږي او نه نفل. نبي ﷺ فرمایي: چې الله ﷻ ټوله انسانان راچن کړل د انبیاء (عليهم السلام) څخه پرته په دوی ټولو کې بې دغه څلور کسان غوره کړه: حضرت ابوبکر ﷺ، حضرت عمر ﷺ، حضرت عثمان ﷺ او حضرت علي ﷺ او دوی بې زما پر ټولو اصحابانو باندې بهتر وگرځول ابو سختیاني ﷺ فرمایي: کوم چا چې د ابوبکر ﷺ سره محبت وکړي هغه خپل دین سیده کړي. چا چې د عمر ﷺ سره محبت وکړي نو د دین روښانه لاره بې پیدا کړه. چا که د عثمان ﷺ سره محبت وکړي د الله ﷻ په رڼا سره روښانه سو او چا چې د علي ﷺ سره محبت وکړي دغه کس نو د دین رسي ونيول. څوک چې د اصحابانو ﷺ ستاینه کوي دغه کس د نفاق څخه پاک دئ، څوک چې د اصحابانو ﷺ بې ادبي کوي منافق، بدعتي او د سنتو مخالف دئ زما سره دا بیره ده چې هېڅ عمل به قبول نسي تر څو د اصحابانو ﷺ سره محبت پیدا نسي او ددوی په اړه بې زړه پاک نسي. په یو حدیث کې راغلي دي چې نبي ﷺ فرمایي: ای خلگو! زه د ابوبکر ﷺ څخه خوشاله یم تاسو دده مرتبه وپیژنئ زه د عمر ﷺ، عثمان ﷺ، علي ﷺ، طلحة ﷺ، زبیر ﷺ، سعد ﷺ، سعید ﷺ، عبد الرحمن بن عوف ﷺ او عبیده بن جراح ﷺ څخه خوشاله یم تاسو ددوی مرتبه وپیژنئ. ای خلگو کوم څوک چې د بدر او احد په غزا کې شریک سوي دئ

الله ﷺ و هغو ته بخښنه کړې ده تاسو زما د اصحابو ﷺ په اړه زما لحاظ کوئ او دهغه خلکو په باره کښي زما لحاظ کوئ چې ددوی لوني زما په نکاح کښي دي او يا زما لوني ددوی په نکاح کښي دي داسي نه چې دغه خلگ د قيامت په ورځ ستاسو څخه د يو څه ظلم مطالبه وکړي او هغه به بيا نه بخښل کېږي په يوه حديث کي راغلي دي چې نبي ﷺ فرمايي: زما د اصحابانو، زومانو اونورو اصحابانو په اړه زما لحاظ کوئ څوک چې ددوی په اړه زما لحاظ وکړي او آخرت کي حفاظت وکړي او څوک چې زما لحاظ ونه کړي الله ﷻ د هغه کس څخه بېزاره دئ او د چا څخه چې الله ﷻ بېزاره سي کېدای سي چې پريو څه باندي ونيول سي دنبي ﷺ دا ارشاد هم دئ چې نبي ﷺ فرمايي څوک چې زما د اصحابو ﷺ په اړه زما لحاظ وکړي د قيامت په ورځ به زه دده محافظ يم. په يوه بل حديث کي راغلي دي چې نبي ﷺ فرمايي څوک چې زما د اصحابو ﷺ په اړه زما لحاظ ونه کړي حوض کوثر ته به رانه وستل سي ما به يوازي د ليري څخه وويني. سهل بن عبد الله ﷺ فرمايي څوک چې د نبي ﷺ د اصحابانو ﷺ تعظيم او درنښت نه کوي هغه پر نبي ﷺ ايمان نه دئ راوړی.

الله ﷻ دي په خپل فضل او مهرباني سره د خپل نيولو او د خپل د رسول ﷺ د قهر او خوابد تيا څخه ماته، زما دوستانو ته، زما خواخوږو ته، زما د ناستي ولاړي خلکو ته، زما مشاڅو ته، زما شاگردانو او ټولو مؤمنانو ته خلاصون راکړي او ددغه مبارکو اصحابانو ﷺ په مينه دي زموږ زړونه ډک کړي.

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام الاتمان الاكملان علي

سيد المرسلين وعلى آله واصحابه الطيبين الطاهرين وعلى اتباعه واتباعهم حملة الدين

المتين. ﷺ

مؤلف: مولانا محمد زكريا كاندهلوي نورالله مرقده مقيم مدرسه مظاهر العلوم سهارن

پور.

نېټه: ۱۷- شوال المکرم- ۱۳۵۷- هـ.ق. يعني د کوچني اختر او ولسمه د دوشنبې ورځ
ژباړونکی: مولوي عبدالهادي (حماد) کندهاري عفی الله وعافاه. مدرس و مدير جامعه
اسلاميه اشرفيه اوله ناحیه کندهار افغانستان.
نېټه: ۲۱- ۹- ۱۴۲۸ هـ.ق. چي د ۱۱- ۷- ۱۳۸۲ هـ.ش سره سمون خوري د چهارشنبې ورځ.

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**